

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN AFRIKA POLİTKASINDA YUMUŞAK GÜÇ UNSURUNUN ROLÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tunç DEMİRTAŞ

BURSA - 2015

<p>U.Ü. S.B.F. ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI</p>	<p style="text-align: center;"> T. C. ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI</p> <p style="text-align: center;">TÜRKİYE’NİN AFRİKA POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ UNSURUNUN ROLÜ (YÜKSEK LİSANS TEZİ)</p> <p style="text-align: center;">Tunç DEMİRTAŞ</p> <p style="text-align: center;">BURSA - 2015</p>
<p>TÜRKİYE’NİN AFRİKA POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ UNSURUNUN ROLÜ (YÜKSEK LİSANS TEZİ)</p>	
<p>Tunç DEMİRTAŞ</p>	
<p>BURSA - 2015</p>	

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN AFRİKA POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ UNSURUNUN ROLÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tunç DEMİRTAŞ

Danışman:

Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

BURSA - 2015

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda 701216012 numaralı Tunç DEMİRTAŞ'ın hazırladığı "Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü" konulu Yüksek Lisans Tezi çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 03/07/2015 günü 11:00 – 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ
(Tez Danışmanı)
Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Gökhan ÖZKAN
Bursa Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Tayyar ARI
Uludağ Üniversitesi

03/07/2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Tunç DEMİRTAŞ
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XII+142
Mezuniyet Tarihi : / / 2015
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ

TÜRKİYE’NİN AFRİKA POLİTİKASINDA YUMUŞAK GÜÇ UNSURUNUN ROLÜ

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’nin Afrika politikasında yumuşak güç unsurlarının rolünü konstrüktivizm çerçevesinde analiz etmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze çeşitli kimlik dönüşümleri yaşayan Türkiye, 2002’de iktidara gelen AK Parti ile dış politikada bir kimlik dönüşümü daha yaşamıştır. Türkiye 2000’li yıllarda dış politikada yaşadığı dinamizme bağlı olarak farklı dış politika araçlarını ve kurumlarını devreye sokmuştur. Yumuşak gücün oluşturulmasında oldukça etkili olan bu araçlar arasında başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Türk Hava Yolları, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve sivil toplum kuruluşları gibi kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Osmanlı dönemi sonrasında kurulan cumhuriyet Türkiye’sinin 1998 Afrika’ya Açılım Eylem Planı’na kadar yaşadığı süreç, 1998 Afrika’ya Açılım Eylem Planı ve 2005’te Afrika Yılı’nın ilan edilmesiyle ilişkilerdeki dönüşüm temel boyutlarıyla incelenmiştir. Türkiye’nin Afrika politikasındaki başarısının yansıması olarak Somali politikası temel parametreleriyle birlikte incelenmiştir. Dış politikanın değişen dinamikleri çerçevesinde Türkiye’nin Afrika politikasındaki yumuşak güç unsurlarını ve bu unsurların kısa ve orta vadeli etkileri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler

Türk Dış Politikası, Türkiye’nin Afrika Politikası, Yumuşak Güç, Somali, TİKA, Türk Hava Yolları

ABSTRACT

Name and Surname : Tunç DEMİRTAŞ
University : Uludağ University
Institution : Institute of Social Sciences
Field : International Relations
Branch : International Relations
Degree Awarded : Master Thesis
Page Number : XII+142
Degree Date : / / 2015
Supervisor : Assoc. Prof. Ferhat PİRİNÇÇİ

THE ROLE OF SOFT POWER FACTOR IN TURKEY'S AFRICA POLICY

This study investigates the role of soft power in Turkey's Africa policy in the context of constructivism. Turkey had lived various identity transformations since the foundation of the republic, and lived one more transformation in foreign policy after AK Party came to power in 2002. By the effect of dynamism in foreign policy Turkey lived in 2000s, Turkey has activated different foreign policy tools and institutions. Starting from the Ministry of Foreign Affairs; Turkish Cooperation and Coordination Agency, Presidency for Turks Abroad and Related Communities, Turkish Airlines, Prime Ministry Disaster and Emergency Management Authority and non-governmental organisations are the institutions that are quite effective in the creation of soft power. The period between the foundation of Turkish Republic and 1998 Opening to Africa Action Plan; and the transformation of relations with 1998 Opening to Africa Action Plan and the 2005 announcement of "Africa Year" have been investigated with it fundamental dimensions. As the reflection of Turkey's success in Africa policy, Turkey's Somalia policy has been examined with it fundamental parameters. In the context of changing dynamics of foreign policy, Turkey's soft power elements in Africa policy and the effect of these elements in short and middle run have been analyzed.

Key Words

Turkish Foreign Policy, Turkey's Africa Policy, Soft Power, Somalia, TİKA, Turkish Airlines

ÖNSÖZ

Bu süreçte beni yönlendiren, yardımını ve değerli bilgilerini benden esirgemeyerek çalışmam boyunca sürekli desteğini gördüğüm başta tez danışmanım saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ'ye, çalışma boyunca beni destekleyen, ilgili bölümlerde fikirleriyle çalışmama katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Tayyar ARI ve diğer bölüm hocalarıma sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu zorlu süreçte bir an olsun beni yalnız bırakmayan, sabrını ve bana olan inancını bir an olsun yitirmeyen ve maddi manevi her türlü desteği ile yanımda olan aileme, ayrıca çalışmamı okuyup yazım yanlışlarımı düzelterek bana yardımcı olan çalışma arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Tunç DEMİRTAŞ

Haziran 2015
Bursa

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşım	4
2. Konstrüktivizmin Temel Varsayımları	6
3. Konstrüktivizm ve Kimlik	8
3.1. Kimlik Kavramı	10
3.1.1. Kimliğin Dış Politikadaki Etkisi	11
3.1.2. Kimliğin Gelişimi	13
3.2. Kimlik, “Ben” ve “Öteki” Oluşum Süreci	14
3.3. Kimlik ve Toplumsal İşlevi	15
3.4. Kolektif Kimlik	17
4. Güç Kavramı	18
5. Kimlik ve Dış Politikanın Bir Fonksiyonu Olarak Yumuşak Güç	19
5.1. Yumuşak Gücün Kaynakları	22
5.1.1. Kültür.....	23
5.1.2. Siyasi Değerler	24

5.1.3. Dış Politik Gelişmeler	26
5.2. Yumuşak Gücün Araçları	26
5.2.1. Devlet Kurumları	27
5.2.2. Hükümet Dışı Organizasyonlar	28
5.3. Yumuşak Güç ve Sert Güç Ayrımı	29
5.4. Akıllı Güç	32

2. BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE YUMUŞAK GÜÇ

1. Dış Politika ve Diplomasinin Dönüşümü	34
2. Türk Dış Politikası Kimliği ve Dönüşümü	36
3. Türk Dış Politikasının Yeni Parametreleri	38
4. Türk Dış Politikasında Dinamizm ve Kurumsal Altyapı	45
4.1. Devlet ve Özerk Kurumlar	46
4.1.1. Dışişleri Bakanlığı	46
4.1.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	50
4.1.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)	53
4.1.4. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	54
4.1.5. Türk Hava Yolları (THY)	56
4.1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı	57
4.1.7. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)	58
4.2. Sivil Toplum Kuruluşları	59
4.2.1. İnsani Yardım Vakfı (İHH)	59

4.2.2. Yeryüzü Doktorları (YYD)	60
4.2.3. Diğer Sivil Toplum Kuruluşları	62
5. Türk Dış Politikasında Dinamizmin Yansımaları	63
5.1. İkili Angajman	63
5.2. Bölgesel Angajman	65
5.3. Küresel Angajman	68
5.4. Alternatif Bir Angajman Modeli Olarak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	70

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AFRIKA AÇILIMI

1. Türkiye-Afrika İlişkileri	73
1.1. Tarihsel Arka Plan	74
1.2. Ekonomik İlişkiler	77
1.3. Siyasi İlişkiler	81
2. Türkiye’nin Afrika Açılımının Boyutları	86
2.1. Felsefi Boyut	86
2.2. Metodolojik Boyut	87
2.3. Stratejik Boyut	87
3. Türkiye’nin Afrika Politikasını Belirleyen Dinamikler.....	88
3.1. İnsani Gerekçeler	88
3.2. Evrensel Değerlere Verilen Önemin Artması	90

3.3. Yeni Gelecek Arayışları	91
4. Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Yumuşak Güç Unsurları	92
4.1. Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)	92
4.1.1. İstanbul Eylem Planı ve EAGÜ.....	97
4.1.2. TİKA ve Birleşmiş Milletler Bin Yıllık Kalkınma Planı	99
4.2. Türk Hava Yolları (THY)	100
4.3. Türk Kızılayı ve Afrika'daki Faaliyetleri	105
4.3.1. Batı Afrika'ya Türk Kızılayı Yardımları.....	105
4.3.2. Diğer Afrika Ülkelerine Yapılan Türk Kızılayı Yardımları	107
5. Bir Başarı Öyküsü Olarak Türkiye'nin Somali Politikası	109
5.1. Türkiye'nin Somali Açılımı	109
5.2. Türkiye'nin Somali Politikasının Boyutları	111
5.2.1. Somali'nin Uluslararası İzolasyonunu Ortadan Kaldırmaya Yönelik Girişimler	112
5.2.2 Somali'ye Yapılan İnsani Yardımlar	112
5.2.3. Somali'de Kalkınmaya Yönelik Uygulanan Altyapı Projeleri	115
5.2.4. Somali Güvenlik Güçleri ve Afrika Birliği Somali Misyonunun Güçlendirilmesi	116
5.2.5. Somali'de Barış İnşası ve Arabuluculuk Faaliyetleri	117
5.3. Türkiye'nin Afrika ve Somali'ye Yaptığı Yardımların Yansımaları	120
SONUÇ	123
KAYNAKLAR	126

KISALTMALAR

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACBF	Afrika Kapasite Oluşturma Vakfı
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AfB	Afrika Birliği
AfKB	Afrika Kalkınma Bankası
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
AMISOM	Afrika Birliği Somali Misyonu
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
AWEPA	Afrika için Avrupalı Parlamenterler
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BSEC	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
CAMES	Afrika ve Madagaskar Yüksek Eğitim Konseyi
CARICOM	Karayipler Topluluğu
Çev.	Çeviren
CIA	ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı
DLCO-EA	Doğu Afrika Çöl Çekirgeleri Kontrol Örgütü
DSİ	Devlet Su İşleri
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülkeler
ECA	Afrika Ekonomi Komisyonu
ECOWAS	Batı Afrika Ekonomik Topluluğu
Edt.	Editör
et.al.	Ve diğerleri
FARA	Afrika Tarımsal Araştırma Forumu
FAWE	Afrikalı Kadın Eğitimciler Forumu
GSMH	Gayrı Safi Milli Hasıla

IAI	Uluslararası Afrika Enstitüsü
Ibid.	Aynı yer
ICRC	Uluslararası Kıvıllaç Komitesi
IFRCRCS	Uluslararası Kıvıllaç ve Kıvıllaç Cemiyetleri Federasyonu
IGAD	Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi
İHH	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İİT	İslam İşbirliği Teşkilat
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
İPM	İstanbul Politikalar Merkezi
KDC	Kongo Demokratik Cumhuriyeti
KEİ	Karadeniz Ekonomi ve İşbirliği Örgütü
KİK	Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
KYM	Kimse Yok Mu Derneği
Loc.cit.	Yukarıda belirtilen yer
MERCUSOR	Güney Ortak Pazarı
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
No.	Number
OAC	Orta Afrika Cumhuriyeti
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilat
Op.cit.	Yukarıda değinilen çalışma
p.	Page
pp.	Pages
RKY	Resmi Kalkınma Yardımları
s.	Sayfa
SADC	Güney Afrika Kalkınma Topluluğu
SAGA	Sahra'nın Güneyindeki Afrika
SATCC	Güney Afrika Ulaştırma ve Haberleşme Komisyonu
ŞİÖ	Şangay İşbirliği Örgütü

Ss	Sayfadan sayfaya
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
THY	Türk Hava Yolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
TUSKON	Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
UNDEF	Birleşmiş Milletler Demokrasi Fonu
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNETPSA	Birleşmiş Milletler Güney Afrika Eğitim ve Çalışma Programı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
UNITAR	Birleşmiş Milletler Eğitim ve Araştırma Enstitüsü
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
UNPKO	Birleşmiş Milletler Barış Gücü Harekatları
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mülteciler için Yardım ve Bayındırlık Ajansı
UNZIA	Birleşmiş Milletler Sistemi Afrika Özel İnisiyatifi
UNVFVT	Birleşmiş Milletler Engelliler için Gönüllü Fonu
UNWOMEN	Birleşmiş Milletler Kadın Fonu
WARDA	Afrika Pirinç Merkezi
WFP	Dünya Gıda Programı
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler disiplininde konstrüktivizm Nicholas Onuf ile birlikte literatüre kazandırılmış, Alexander Wendt, Fredrich Kratochwil, John. G. Ruggie ve Peter Katzenstein ile popüler hale gelmiştir. Uluslararası sistemin normlar tarafından inşa edildiğini iddia eden konstrüktivizme göre, normların devletlerin rollerinin yanı sıra dış politika kurallarını da inşa ederek devletlerin dış politikalarını yönlendirmektedir.

Türkiye'nin kuruluşundan bu yana izlenen “güvenlik odaklı dış politika anlayışı” ve ana akım olarak “Batıcılık” politikası, 1990'ların başında Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar devam etmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası konjonktürün değişimi Türk dış politikası kimliğine de yansımıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türkiye, özellikle Türki Cumhuriyetlere, Balkanlara, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine dış politik açılımlar gerçekleştirmeye çalışmıştır. 1991'den 2002'ye kadar olan dönemde Avrasyacılık, Neo-Osmanlıcılık ve İslamcılık kimlikleri Türk dış politikasında yer etmeye çalışmışsa da dönemin ekonomik ve siyasi yapısının istikrarsızlığı dış politikada istenen enerjinin ve sinerjinin yaratılmasına engel olmuştur.

Avrupalı devletlerin uzun yıllar Afrika kıtasının doğal kaynaklarını ve insan gücünü kullanmasının yanı sıra sömürgecilik ve ırkçılık faaliyetleri Afrikalı halkların yabancılara bakışını oldukça olumsuz etkilemiştir. Osmanlı döneminde kültürel, dinsel ve dilsel baskılara maruz kalmayan Afrika, Türkiye'nin sömürgeci bir geçmişi olmaması nedeniyle günümüzde Türkiye'nin kıtaya ilgisine olumlu bakmakta ve Türk insanlarına sıcak davranmaktadır. Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisi iki nedenden dolayı 1990'lara kadar yok denecek kadar az olmuştur. Nitekim Afrika ülkeleri 1990'lara kadar daha ziyade bağımsızlık mücadeleleri ve sömürge sonrası düzen oluşturma girişimlerine yönelmekteyken Türkiye hem iç politikada harcadığı enerjiden dış politikaya yeterli zaman ayıramamış hem de uluslararası konjonktür (Soğuk Savaş) Türkiye'nin manevra alanının ve vizyonunun dar kalmasına neden olmuştur. 1998'de dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından ortaya atılan “Afrika'ya Açılım Eylem Planı” ile Türkiye'nin Afrika'ya ilgisi ilk kez net bir şekilde ortaya konmuştur ancak o dönemdeki iç politik konjonktürün etkisiyle uygulanmak istenen politikaya yeterli derecede önem verilememiştir.

Türkiye’de, 2002’de Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AK Parti) koalisyon hükümetlerinden sonra iktidara gelmesinin sağladığı ekonomik ve siyasi istikrar dış politikaya da yansımış ve dış politikada yumuşak güç unsurlarına sistematik ve entegre bir şekilde önem vermeye başlamıştır. Bu bağlamda 2005 yılı Afrika Yılı ilan edilmiş ve Afrika ülkeleriyle ilişkilerde yaşanan gelişmeler hız kazanmıştır. 2005’ten itibaren izlenen politikalarda Türkiye, Sahra’nın Güneyindeki Afrika (SAGA) ülkeleri ile ilişkilerini daha fazla güçlendirdiği göze çarpmaktadır. İlk olarak temsilcilik bulunmayan SAGA ülkelere dış temsilciliklerin açılması gündeme gelmiştir. Daha sonra bu ülkelerle sömürgecilik döneminde ve sonrasında Batılı ülkelerin izlediği sömürge politikalarının aksine ekonomik zirveler ve işbirliği konseyleri gerçekleştirilmiş olup karşılıklı kazan-kazan politikaları izlenmiştir. Değişen dış politikasında “insani değerlere” ve “insan onuruna” önem veren Türkiye, Birleşmiş Milletler platformu başta olmak üzere küresel ve bölgesel kuruluşlarda üstlendiği rollerle Afrika’da barış, istikrar ve kalkınmanın ortamının gelişmesine karşılıksız destek vermektedir. Türkiye’nin bölge halklarıyla ilişkilerini geliştirmesi, bölge sorunlarıyla yakından ilgilenmesi, evrensel değerleri ön planda tutması Türkiye’nin yumuşak gücünü artmasına yol açmıştır.

Konstrüktivist yaklaşıma göre devletler Uluslararası İlişkiler’de yegane aktör özelliği taşımamaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin Afrika politikasını uygulamada kullanmış olduğu Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları, Türk Hava Yolları, İnsani Yardım Vakfı gibi devlet kurumları, özerk kurumlar ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla beraber entegre politika yürütmektedir. Başta devlet düzeyinde gelişen ilişkiler ilerleyen süreç içinde çeşitli birlikler, orta ölçekli firmalar ve sivil toplum kuruluşları, aracılığıyla halklar düzeyinde de kendini göstermiştir. Bu bağlamda Türkiye’nin 1998’de başlayan, ancak akim kalan; 2005’te ise ivme kazanan Afrika Açılım politikası konstrüktivist perspektiften daha kolay anlaşılabilir.

İlk bölümde, konstrüktivizmin temel varsayımları, konstrüktivizmde temel unsurlardan biri olan kimlik ve gelişimi, kimlik-dış politika ilişkisi ve yumuşak gücün kaynakları, araçları incelenmiş olup yumuşak güç ve sert gücün birbirinden farklı olduğu noktalar kavramsal çerçevede çizilmiştir.

İkinci bölümde, uluslararası alanda geçmişten günümüze meydana gelen değişimler, Türk dış politikasında yumuşak gücün uygulama alanları, Türk dış politikasında son yıllarda yaşanan kimlik dönüşümü ve yeni dış politika parametrelerinin yanı sıra dış politikadaki kurumsal altyapının dönüşümü incelenmiştir. Ayrıca Türk dış politikasında dinamizmin yansımaları ikili, bölgesel ve küresel angajman yöntemleri ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye'nin Afrika Açılımı, çerçevesinde analiz edilmiştir. Türkiye-Afrika arasındaki tarihsel ilişki, siyasi ve ekonomik ilişkiler incelenmiştir. Türkiye'nin Afrika açılımının felsefi, metodolojik ve stratejik boyutları ortaya konarak, Türkiye'nin Afrika politikasının temel boyutları ve Türkiye'nin Afrika politikasında uygulanan TİKA, THY ve Türk Kızılayı'nın faaliyetleri incelenmiştir. Türkiye'nin Afrika politikasında ayrı bir başarı öyküsü olarak Somali örneği ele alınmıştır. Somali'de yaşanan insani krize Türkiye'nin yaklaşımı ile birlikte Somali politikasının temel parametreleri incelenmeye çalışılmıştır. Somali'de yaşanan iç politik ayrılıkların sonlandırılması ve ülkede barış ve güvenlik ortamının sağlanması için uygulanan arabuluculuk faaliyetleri üzerinde durulmuş olup Türkiye'nin Afrika ve Somali'de yaptığı yardımların yansımaları incelenmeye çalışılmıştır.

1.BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşım

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Uluslararası İlişkiler teorilerinde yaşanan tartışmalar artmış ve Amerikan merkezli Uluslararası İlişkiler teorileri sorgulanmaya başlanmıştır. Konstrüktivizm, Soğuk Savaş sonrasında yeni düzeni öngöremeyen ve küresel düzenin yeniden inşasına yönelik açıklamalarda eksik kalan neoliberalizm ve neorealizm gibi rasyonel yaklaşımlara alternatif bakış açısı imkanı sunmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle rasyonalistlerin neoliberal ve neorealist bakış açısıyla yanıtlamaya çalıştığı sorular farklı bir perspektiften ele alınmıştır.¹

İnsan hakları sorunları, devlet dışı aktörlerin rolleri, uluslararası değişimin dinamikleri ve temel kurumsal pratiklerin doğası gibi konular konstrüktivizmin gündemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda konstrüktivizm Uluslararası İlişkiler alanında yaşanan değişimleri daha iyi anlamaya yardımcı olabilecek önerileri içerdiği gibi bu alandaki çalışmalara ve olaylara daha geniş bir açıdan ışık tutmaktadır. **Konstrüktivistler, aktörlerin kimliklerinin çıkarları belirlediğini ve belirlenen bu çıkarların da eylemlerini belirlediğini dile getirmektedir.** Bu nedenle çıkarların nasıl oluştuğunu anlayabilmek için devletlerin ve bireylerin sosyal kimlikleri araştırma konusu yapılmaktadır. Wendt bunu "*kimlikler çıkarların belirleyicisidir.*"² sözüyle ifade etmeye çalışmıştır. Ayrıca kimlikler ait olduğu kişilere avantaj sağlarken sorumluluk da yüklemektedir. Konstrüktivistler günümüzde daha çok aktörlerin kendilerini nasıl tanımladıklarını ve aktörlerin çıkarlarının hangi şekilde belirlendiğini anlamaya önem göstermektedir.

Konstrüktivizm kavramını Uluslararası İlişkiler alanına kazandıran önemli isimlerden birisi olan Nicholas G. Onuf'a göre insanlar toplumsal ilişkileri ile kendi kimliklerini nasıl yapılandırıyor, dünya da bireylerin söylemleri ve eylemleri ile inşa

¹ Stephano Guzzini, "A Reconstruction of Constructivism in International Relations", European Journal of International Relations, Cilt:6, Sayı:2, 2000, s.155.

² Alexander Wendt, "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics" in International Organization, Vol. 46, No. 2. 1992, s.398.

edilmektedir. Bu durumda bireyler ve toplum arasında karşılıklı ilişkiden bahsetmek mümkün olacaktır. Kısacası Onuf'a göre birey toplumu, toplum da bireyi inşa etmektedir.³

Konstrüktivistler realizmin temel varsayımlarını inkar etmeyerek maddi yapıların yanı sıra kültürel yapıların da sistem içinde yer aldığını belirtmektedir. Konstrüktivistlere göre aktörlerin davranışlarını, nesnelere yükledikleri anlamlar belirlemektedir. Bu anlamların sosyal olarak inşa edildiğini savunan konstrüktivistler, bu nedenle kültürün sistem içindeki yerinin maddi yapılara nazaran daha ön planda olduğunu savunmaktadır.⁴ Bu bağlamda konstrüktivistler, dost olan bir ülkenin sahip olduğu maddi unsurlar ve kapasite ile düşman ülkenin sahip olduğu maddi unsurlar ve kapasitenin aynı algılanmadığını ve bu algılamaların sosyal olarak inşa edildiğini savunmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) askeri gücü Küba (düşman) ve Kanada (dost) açısından farklı algılanmaktadır. ABD'ye komşu olan bu ülkelerle ABD arasındaki ilişkiyi sadece askeri açıdan ele almak mümkün olmamaktadır. Dost ve düşman ülkelerin kimliklerine ilişkin düşünceler, oluşturulmuş dostluk ve düşmanlık yapıları ABD-Kanada ve ABD-Küba arasında maddi güç dengesi olarak ifade edilememektedir.⁵

Konstrüktivistler Soğuk Savaş döneminde Uluslararası İlişkiler'e hakim teorileri Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan olayları öngörememesi sebebiyle eleştirmişlerdir. Aynı zamanda devleti temel aktör olarak ele almasından ve tek bir kimliğe sahip olmasından dolayı da Soğuk Savaş dönemindeki hakim teorilere karşı eleştirel nitelikte bir bakış açısı sunmuştur. Konstrüktivizm kavramını Uluslararası İlişkiler alanında ilk kullanan kişi Nicholas G. Onuf olmuştur.⁶ Ancak alanda yapmış olduğu çalışmalarla konstrüktivizmi popüler hale getiren kişi Alexander Wendt'tir.⁷

Konstrüktivistler, neorealistlerin tam aksine sosyal yapıya vurgu yapmışlardır. Konstrüktivistlere göre uluslararası sistemin bu yapısı aktörlerin çıkarlarını ve kimliklerini

³ Nicholas G. Onuf, **World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations**, New York: Columbia University Press, 1989.

⁴ Alexander Wendt, "Identity and Structural Change in International Politics", **The Return of Culture and Identity in IR Theory**, Yosef Lapid ve Friedrich Kratochwill (ed.), London: Lynne Rienner Publishers, 1996, s.50.

⁵ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 8.Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2013,s.507.

⁶ Onuf, passim.

⁷ Bkz. Alexander Wendt, "Collective Identity Formation and the International State", **American Political Science Review**, Vol: 88, No. 2, June 1994, s.385. , Alexander Wendt, **Social Theory of International Politics**, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

belirlemektedir. Aktörler, nesnelerin ve sembollerin onlar için taşıdığı anlama göre hareket etmektedir ve bu anlamlar sosyal olarak inşa edilmektedir.⁸

2. Konstrüktivizmin Temel Varsayımları

Uluslararası İlişkilerde önemli bir yere sahip olan kimlik sorunu konstrüktivizm içinde de önemli bir yer tutmaktadır. Kimlik olgusu Soğuk Savaş sonrası dönemde Uluslararası İlişkilerde daha fazla önem kazanmış ve bu alanda yeni tartışmalara yol açmıştır. Konstrüktivistler güç, çıkar ve ticaret gibi maddi unsurlar yerine düşüncelerin dünya politikasındaki etkileri ve oynamış olduğu roller üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁹ Ancak belirtmek gerekir ki, konstrüktivistler maddi unsurları tamamen inkar etmemekte ve konstrüktivistlere göre devlet hem maddi hem de kültürel unsurlar içermektedir. Bu unsurlar arasında sıralama yapıldığı zaman kültürel yapı ön planda yer almaktadır.¹⁰ **Konstrüktivist yaklaşım ile “kimlik” ve “kültür” kavramları ön plana çıkarken, realizmin “güç, çıkar, tehdit, savaş ve güvenlik” gibi popüler kavramları geri plana itilmiştir.**¹¹

Devletler birbirleriyle etkileşime geçerek kimlik ve çıkarlarını oluşturmaktadır. İnter-subjektif faktörler, devletlerin kimliklerini etkileyerek çıkarlarını tanımlamaya yardımcı olmaktadır. Devletler politikalarını oluşturmadan önce çıkarlarını tanımlamak zorundadır. Kimlik bir toplumun gerçeğini ve devletlerin çıkarlarının temelini oluşturmaktadır. **Kimlik, sosyal bir olgu olduğu için devletlerin birbirleriyle etkileşimleri sonucu inşa edilmektedir.** Devletin kimliği, çıkarları belirlediği gibi diğer devletleri tanımlama konusunda da yardımcı olmaktadır. Kimliğin anlamı ve çıkarın kapsamı yüksek oranda sosyal etkileşim sonucunda insanlar arasında paylaşılan bilgiye bağlı olmaktadır. Aynı zamanda çıkar ve kimlik devletlerin birbirleriyle kurdukları ilişkileri de etkilemektedir. Devletin kimliği davranışlarının arkasında yatan en önemli etkendir.¹² **Kısacası kimlik, bir devletin, en başta çıkarlarını daha sonra ise tercihlerini, algılarını, dünya görüşünü**

⁸ Wendt, “Identity and Structural...” loc.cit.

⁹ John Gerard Ruggie, “What Makes The World Hang Together? Neo-Utilitarianism and The Social Constructivist Challenge”, **International Organization**, Vol.52, No:4, 1988, s.867.

¹⁰ Wendt, “Identity and Structural...”, op.cit., s.49.

¹¹ Alexander Wendt, “Constructing International Politics”, **International Security**, Vol.20, No:1 Summer 1995, s.71-72.

¹² Nilüfer Karacasulu ve Elif Uzgören, “Explaining Social Constructivist Contributions to Security Studies”, **Perceptions**, Cilt:12, Sayı:2-3, 2007 Yaz-Sonbahar, s.29.

ve dış politika davranışını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca uluslararası sistemdeki aktörlerin eylemleri ve kim oldukları arasında doğrudan bir ilişki vardır.¹³

Konstrüktivizm, uluslararası sistemin normlar tarafından inşa edildiğini savunmaktadır. Konstrüktivizme göre aktörlerin sahip olduğu kimlik ve çıkarlar toplumsal olarak inşa edilmektedir. Toplumsal olarak inşa edilen bu kimlik ve çıkarlar aktörlerin algısını etkilemektedir.¹⁴

Konstrüktivist yaklaşıma göre devletlerin çıkarı, kimlik inşasından sonra oluşmaktadır. Uluslararası sistemde yer alan bir devlet, başka devletlerle etkileşime geçmeden bencil kimlik ve çıkar elde edememektedir. Diğer devletlerle etkileşimde bulunan devlet, kendisi ve diğerleri hakkında olumlu ya da olumsuz bir algıya sahip olmaktadır.¹⁵ Diğer devletlerle etkileşim içinde bulunan devletin dost - düşman ayrımını yapması daha kolay olmaktadır. Bu sebeple ilk etkileşim devletlerin algısı açısından oldukça önemlidir. Devletler, bir yandan kimliğini inşa ederken diğer taraftan öteki devletleri de bu kimliğe göre anlamlandırmaktadır. Kurumsal kimlik, aktörün bireyselliğini oluşturan içsel nitelikleri belirtmektedir. Bu durum insan için beden ve bilinç deneyimi anlamına gelmektedir. Wendt'e göre kimlik, ilk etkileşime geçmeden önce kurgulanıp, belirlenmemektedir. Daha ziyade kimlik, ilk etkileşimin kurgulanmış olduğu bilgidir.¹⁶

Konstrüktivistler, kimlik ile ilgili çalışmalarında bireyin sahip olduğu kimliklerden yola çıkarak Uluslararası İlişkilerde aktörlerin ve özellikle devletlerin davranışlarını açıklamaya çalışmaktadır. Sistemi oluşturan bütün faktörleri, bireyler ve dolayısıyla da - bireylerin oluşturduğu- devletler birbirleriyle girmiş olduğu etkileşim sürecinde inşa etmektedirler. Bu anlamda birey ve devletlerin içinde bulunduğu sosyal etkileşim sürecinin incelendiği konstrüktivizm, uluslararası toplumun sosyolojisini oluşturmaktadır.¹⁷ Konstrüktivizm devletlerin sosyal varlık olduğuna ve Uluslararası İlişkilerin de sosyal bir alan olduğu düşüncesine daima vurgu yapmaktadır. Konstrüktivistler sadece yapıyı

¹³ Wendt, "Constructing International...", loc.cit.

¹⁴ Wendt, "Constructing International...", loc.cit.

¹⁵ Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, op.cit, s. 502.

¹⁶ Audie Klotz and Cecelia Lynch, **Strategies for Research in Constructivist International Relations**, New York: M. E. Sharpe, 2007, s. 3.

¹⁷ Wendt, "Collective Identity Formation...", loc.cit.

incelemeyip aktörleri de incelemişler ve birini diğerinden üstün tutmamışlardır. Bu anlamda konstrüktivizm rasyonel teorilerden bu yönüyle ayrılmaktadır.¹⁸

3. Konstrüktivizm ve Kimlik

Konstrüktivist yaklaşımın öncüleri olan Nicholas Greenwood Onuf, Alexander Wendt, Fredrich Kratochwill, Peter Katzenstein ve John Ruggie'ye göre konstrüktivizm, kimliklerin ve çıkarların zaman içinde nasıl değişebileceğini analiz etmek için kullanılabilir en iyi yaklaşımdır.¹⁹ Konstrüktivizm, rasyonalist teorilere tam anlamıyla karşı çıkmamakta ve rasyonalist teorileri günümüz gelişmelerini açıklamaya yardımcı olabilecek şekilde geliştirmeyi amaçlamaktadır. Realizm ve liberalizm, güç ve ticaret gibi maddi unsurlara odaklanma eğilimi gösterirken, konstrüktivist yaklaşımlar düşünsel etkiler (impact of ideas) üzerinde durmaktadır.²⁰ Konstrüktivizmin maddi öğeler üzerinde durmaması bunları yadsıdığı anlamına gelmemektedir. Konstrüktivizm, rasyonalist teorilerin aksine aktörleri sosyal varlık olarak görmekte, çıkarların çevre ile belirlendiğini ve çevrenin aktörlerin kimliklerinin oluşumunda etkili olduğunu dile getirmektedir. Bu bağlamda konstrüktivizm kimliklerin çıkarlarını belirlediğini kabul etmektedir.²¹

Bireyler toplum içinde yaşarken davranışları ve eylemleri dünyayı inşa etmektedir. Toplum içindeki bireylerin tümünün farklı düşünce ve davranışlara sahip olduğu düşünüldüğünde aktörler de farklı düşüncelerle eylemlerini uygulamaktadır. Aktörler genel olarak çıkarlarını maksimize etmeyi amaçlamakta ve stratejilerini bu yönde oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak aktörlerin bencil ve çıkarıcı olduğu düşünülebilir. Ancak aktörlerin rasyonel beklentileri ve kimlikleri çerçevesinde belirli kurallara uygun olarak hareket etmesi gerektiği düşünüldüğünde, amaçlarının çıkarlarından çok kimlikleri ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle konstrüktivizme göre aktörler, kimliklerine uygun bir şekilde hareket etmektedir.²² Aktörler tarafından paylaşılan, fikir, inanç ve değerler sistemine vurgu yapan konstrüktivizm, bunların sosyal ve siyasi eylemler

¹⁸ Klotz and Lynch, loc. cit.

¹⁹ Kemal İnat ve Ali Balcı, "Dış Politika: Teorik Perspektifler", **Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus-Devletten Küreselleşmeye**, Zeynep Dağı(edt.), İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, s.265.

²⁰ Stephen M. Walt, "International Relations: One World, Many Theories", **Foreign Policy**, No. 110, Special Edition: Frontiers of Knowledge. Spring 1998, s.40.

²¹ Matthew Paterson, Andrew Linklater, Christian Reus-Smit, Jack Donnelly, Jacqui True, Terry Nardin, Richard Devetak, Scott Burchill, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 3.Baskı, Çev. Rahim Acar, İstanbul: Küre Yayınları, 2013, s.294.

²² Nilüfer Karacasulu, "Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları", **Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1:Kimlik Kültür, Güvenlik ve Dış Politika**, Tayyar Arı,(edt),Bursa: MKM Yayınları, 2012, s.119.

üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğuna dikkat çekmektedir.²³ Konstrüktivistler maddi kaynakların insanlar için bir önem kazanmasının, ancak aktörler tarafından paylaşılan ortak bilgi paylaşımı sayesinde mümkün olacağını dile getirmektedir. Bu bağlamda aktörlerin kimlikleri, aralarındaki maddi yapılara çok farklı anlamlar kazandırmaktadır.

Konstrüktivizmde aktörlerin ve yapıların karşılıklı olarak birbirlerini inşa ettiği öne sürülmektedir. Kimliklerin ve çıkarların belirlenmesinde etkili olan sosyal yapılar, karşılıklı etkileşim ile ortaya konmakta ve harekete geçirilmektedir.²⁴ Konstrüktivistler aktörleri tam anlamıyla birer sosyal varlık olarak görmektedir. Wendt'in çalışmalarında devletin sosyal ve kurumsal kimliğin ayrımı net biçimde ortaya konmaktadır. **Buna göre sosyal kimlik, uluslararası toplumun devlete yüklediği kişilik, rol ve statüyle; kurumsal kimlik ise devlete mevcut şeklini veren beşeri, maddi, ideolojik ve kültürel iç faktörler ile açıklanmaktadır.**²⁵

Konstrüktivizm, sosyal gerçekliğin oluşumunda sosyal aktörlerin, yapıların ve bilginin rolüne yönelik çeşitli yaklaşımları içeren sosyal yaklaşımdır. Wendt'e göre, sosyal olarak inşa edilen bilgi, bir aktörün doğru olarak algılamış olduğu inançlardan meydana gelmektedir.²⁶ Aktörün özel olarak sahip olduğu bilgi, diğer aktörlerle etkileşime geçildikten sonra paylaşım durumuna geldiğinde diğerlerine de rahatlıkla ulaşabilmekte ve ortada sosyal yapının oluşmasına imkan sağlamaktadır.²⁷

Wendt, neo-realist teorinin en önemli temsilcisi Kenneth Waltz'un "anarşi" tanımına, "*Anarchy is What States Make of It: The Social Consturction of Power Politics*" adlı makalesinde ilk eleştirilerini sunmuştur ve bu çalışmasında anarşi kavramı için "*anarşi mutlaka kendi kendine yetinmeyi (self-help) beraberinde getirir*" demektedir. Ancak Wendt'in argümanındaki anarşi etkileşime bağlı olmakta ve bu etkileşim sürecinde devletler kimliklerini ve çıkarlarını oluşturmaktadır. Wendt'e göre anarşi kalıcı bir durum olmayıp tamamen geçici bir durum olarak algılanabilmektedir. Realizmde devlet üstü bir merkezi otoritenin bulunmamasından kaynaklı uluslararası bir anarşiden bahsedilmekte ve devletlerin maksimum kazanç sağlama istekleri savaş ve çatışmaları kaçınılmaz

²³ Walt, op.cit., ss. 40-41.

²⁴ Wendt, "Anarch is What...", s.406.

²⁵ Paterson, et.al., loc.cit.

²⁶ Wendt, "Social Theory of ...", s.140.

²⁷ Ibid, s.141.

kılmaktadır. Konstrüktivizmde ise devlet algılamalarının anarşiyi doğuran bir faktör olduğu ileri sürülmektedir. Wendt, anarşinin uluslararası sistemde var olmadığı ve sistem içindeki aktörlerin birbirleriyle karşılıklı ilişkide (intersubjective relations) bulunmaları sonucunda kendilerinin oluşturduğunu söylemektedir. Kısacası Wendt'e göre toplum, bencil ve kendine yardım eden (self-help) devletleri sosyal olarak inşa (socially constructed) etmiş ve anarşiyi yaratmıştır. Öte yandan toplum tarafından inşa edilen bu yapının yine toplum tarafından değiştirilmesinin mümkün olduğunu dile getirmiştir.²⁸

3.1. Kimlik Kavramı

Kimlik kavramı sabit olmayıp sürekli bir değişim içinde olduğundan tanımlanması zor bir kavramdır. Kimliğin değişimine coğrafya ve çevre başta olmak üzere çeşitli faktörler etkide bulunmaktadır.

Kimlik olgusu, Uluslararası İlişkiler alanında 1990'larda yapılan konstrüktivist analizler çerçevesinde tartışılmaya başlanmıştır. Rogers Brubaker ve Frederick Cooper'a göre kimlik değerlendirilirken dört temel argüman ileri sürülmektedir. Bu temel argümanların birincisi, tüm insanların bir kimliğe sahip olduğu, sahip olmak zorunda olduğu veya sahip olmanın peşinde olduğudur. İkincisi, insanın oluşturduğu toplumun bir kimliğe sahip olduğu, sahip olmak zorunda olduğu veya sahip olmanın peşinde olduğudur. Üçüncüsü, insanların ve grupların ilk başta bir kimliğe sahip olmadığı, aslında olan kimliğine yanlışlıkla sahip olduğu ve bunu yanlışlıkla keşfetmeleridir. Dördüncü ve son olarak ise kimlik homojenliğin ifadesi olduğu için "ben" ve "öteki" sınırını aralarına kesin bir hat çekerek belirtmektedir.²⁹ Brubaker ve Cooper, "*Beyond 'Identity'*" isimli çalışmalarında kimliğin bazen oldukça güçlü, bazen oldukça zayıf anlam ifade edebildiğini belirtirken bazen de tamamıyla anlam belirsizliğinden dolayı hiçbir şey ifade etmediğini söylemektedir.³⁰

Kimlik kavramı kültürü de içine alan bir sosyalleşme sürecidir. Astrid Von Busekitt'e göre kimlik sadece özelliklerinden dolayı algılanabilen bir ilişki biçimidir. **Dinamik bir yapıda olan kimlik sürekli inşa edilmektedir.** Kimlik kendisini oluşturan

²⁸ Wendt, "Anarchy is what..." op.cit., s.395.

²⁹ Rogers Brubaker ve Frederick Cooper, "Beyond 'Identity' Theory and Society", Theory and Society, Vol:29, No:1, 2000 No:29, 2000, s. 10.

³⁰ Ibid, s.1.

birey ve içerikle doğrudan ilişkili bir yapıya sahip olup hem bireylere hem de kurumlara bağlıdır. Aynı zamanda kimlik, belli bir geleneğe ya da bu gelenek tarafından onaylanmış kolektif, kabul edilebilir, meşru bildirimlere dayanmaktadır. Sonuç olarak tarihle özel ilişkisini sürdürmektedir. Kimlik, politik sistem değerleriyle yakın ilişki içindedir. Bu değerler ulusal veya uluslararası sistemde yürütülmektedir. Son olarak kimlik sınırları belirlemekte ve bunun sonucunda biz ve öteki, dost ve düşman olarak ayırım yapmaktadır.³¹

Konstrüktivizm, devletlerin çıkarlarını belirlemeleri için öncelikle kimliklerini belirlemelerine ihtiyaç olduğu konusu üzerinde durmaktadır. Devletlerin kimliği sosyal bir yapıda olduğundan ötekilerle etkileşim içinde bulunarak kimliklerini belirlerler. Bu sebeple kimlik ve çıkar olguları devletlerin içsel faktörlerinde yer almaktadır. Konstrüktivistlere göre birbirleriyle etkileşime geçmeden kimlik sahibi olamayacak devletler ancak bu durum oluşunca çıkarlarını belirleyebilmektedir. Çünkü devletler ötekilerle etkileşime geçmeden ötekinin kendisi üzerindeki algısının nasıl olacağını bilemeyeceklerdir. Dolayısıyla içinde buldukları duruma ve ötekinin dost ya da düşman olarak algılanması aradaki etkileşimin yapısına bağlı olarak belirlenecektir.³²

3.1.1. Kimliğin Dış Politikadaki Etkisi

Ulusal kimliklerin şekillenmesinde devlet ve ulusun aynı noktada kesişmesi beklenmektedir.³³ Günümüzde devletlerin uygulamış olduğu dış politikalar “kimlik” yaklaşımı çerçevesinde incelenmekte ve Uluslararası İlişkiler uzmanları tarafından geniş bir kabul görmektedir. Kimliğin oluşum sürecinin başlamasıyla birlikte kimliğe ilişkin algı dış politika üzerinde büyük etki yaratmaktadır.

Devletler birbirleriyle etkileşim içinde oldukları süre boyunca “ben” ve “öteki” kimlikleri sürekli yenilenmektedir. Devletler dış politikalarında yaşanan değişim ile birlikte ulusal çıkarlarını da yeniden tanımlamak durumunda kalmaktadır. Kimlikler

³¹ Astrid Von Busekist, “Uses and Misuses of the Concept of Identity”, **Security Dialogue**, Vol:35, No:1, 2004, s.82.

³² Yücel Bozdağhoğlu, “Konstrüktivizm ve Rol Teorisi: Kimlik Rol ve Dış Politika Analizi”, **Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1:Kimlik Kültür, Güvenlik ve Dış Politika**, Tayyar Arı,(edt),Bursa: MKM Yayınları, 2012, s.132-135.

³² Walt, op.cit., ss. 40-41.

³³ James R. Doty, “Sovereignty and the Nation: Constructing the Boundaries of National Identity”, **State Sovereignty as Social Construct**, T. J. Bierstecker and C. Weber (der.), New York: Cambridge University Press, 1996, s. 127.

oluşturucu unsur olduğu için devletlerin kimliği çerçevesinde çıkarlar belirlenmektedir. Realizmin iddiasının aksine çıkarlar toplumsal etkileşim sürecinde oluşan unsurlardır.³⁴

Konstrüktivistler kendi aralarında farklılık göstermesine rağmen, devletlerin çıkar arayışlarını tarihsel, kültürel ve toplumsal etkileşim sonucunda şekillenen karmaşık bir süreç olarak görmektedir. Dış politika karar vericileri, dış politikanın kimlik yapısını oluştururken bireysel, toplumsal ve uluslararası düzeyleri aynı anda içeren yaklaşımları sağlamaya dikkat etmekte olup devlete atfettikleri kimliğin hem iç hem de dış yapısını dikkate alarak hareket etmektedirler.³⁵ Dış politika, toplum içinde uzun bir süreçte oluşumunu tamamlamaktadır. Dış politika yapımı sırasında devletlerin söylemleri de sık sık değişime uğramaktadır. Bu bağlamda sosyo-kültürel unsurlar dış politikadaki araçları, amaçları ve uygulama şekillerini belirlemekte ve etkilemektedir. Dış politikada yaşanan önemli olaylar ulusal kimliğin inşasında önemli rol oynamaktadır.³⁶ **Bu bağlamda dış politika ve kimlik ilişkisi çift yönlüdür. Türkiye'nin Afrika politikası ve Afrika'daki gelişmelerin Türk ulusal kimliği üzerine etkileri bu bağlamda değerlendirilebilir.** Dış politika konstrüktivistlere göre, bir ulus tarafından paylaşılan ortak anlayışa, değerlere ve ulusal kimliğe dayanmaktadır. Belirtilen bu ortak değer, anlayış ve kimlik çerçevesinde devletler uluslararası sistem içinde kendi yerini, dost ve düşmanlarını, ulusal çıkarlarını, ulusal hedeflerini belirleyebilmektedir. Ortak değerler ve anlayışlar aynı zamanda tarihle ilgilidir. Ulusal kimlik bu bağlamda tarihsel süreç içinde belirlenip gelişmektedir. Ulusal çıkarların ne olduğunun ortaya çıkması tarihsel süreç içinde de görülebilmektedir.³⁷ Konstrüktivizme göre devletler uluslararası sistemin yönlendirmesiyle kimlik ve çıkarlarını oluşturamaz. Aksine kimliğin inşası aktörlerin birbirleriyle etkileşimleri sonucunda oluşmaktadır.³⁸

Ulusal kimlik, ulusal tecrübelerin yanında iç ve dış faktörlerin karışımıyla belli bir olgunluğa erişmektedir. Başka bir ifadeyle devletlerin kimliği ulusal ve uluslararası olmak

³⁴ Wendt, "Social Theory of...", op. cit., ss.231-237.

³⁵ Bozdağlıoğlu, op.cit., s.138.

³⁶ Ilya Prizel, **National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia, and Ukraine**, Cambridge: Cambridge University Press, 1998, s.8.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ronald L. Jepperson, Alexander Wendt and Peter J. Katzenstein, "Norms, Identity and Culture in National Security", ed. Peter J. Katzenstein, **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics**, New York: Columbia University Press, 1996, s.15.

üzere iki farklı düzlemde evrim geçirmekte ve birbirlerine etki ederek gelişmektedir.³⁹ Etkili ve sürdürülebilir bir dış politikanın olmazsa olmazı toplumsal desteğin sağlanmasıdır. Toplumsal desteğin hükümet tarafından sağlanması ile dış politikada atılacak adımlar meşru bir zemine dayanmış olmaktadır. Her devlet ötekilerle etkileşim içine girerek sosyalleşme süreci yaşamaktadır. Devletlerin birbirleriyle yaşamış olduğu sosyalleşme süreciyle davranışlarında değişim meydana gelebilmektedir. Bu bağlamda ulusal kimlik zamanla dönüşebilmekte ve buna bağlı olarak ulusal çıkarların tanımlanması da değişerek dış politikanın farklılaşması mümkün hale gelebilecektir.⁴⁰

3.1.2. Kimliğin Gelişimi

Devletler de bireyler gibi korku ve endişe duyabilmekte ve tehlike hissettiklerinde kendilerini koruma altına almak için düşmanlarını veya tehlikenin geldiği yeri yok etmeye çalışmaktadırlar. Devletlerin kimlikleri dış politikalarına etki etmektedir. Bu etkileri incelerken iç ve dış faktörleri aynı anda ele almak gerekmektedir. Eric Ringmar'a göre devletler, insanlar gibi zaman zaman rasyonel olmayan eylemlerde bulunabilmektedir. Bazen devletlerin salt kazanma arzusu yerine kültürlerini ve değerlerini korumak için savaşa girebileceğini söylemektedir. İnsanlar da bir şeye sahip olmak yerine istediği kişi olmak için eylemlerde bulunabilmektedir.⁴¹ Devletlerin ulusal ve uluslararası alanda değişen şartlar karşısında sürekli aynı kimliği taşımaları rasyonel bir tercih olmamaktadır. Konstrüktivizmde kimlik - dış politika ilişkisi bu *değişim* üzerine kurulu düşünülmektedir. Bir devletin ulusal kimliği gereken durumlarda tekrar tekrar değişime uğrayıp revize edilebilmektedir. **Kimlik inşa sürecini asla tamamlayamamaktadır.** Devletlerin tercihleri ve eylemleri onun kimliğine bağlı hareket etmektedir. Devletlerin iç ve dış politikalarında önemli bir yere sahip olan kimlik, din, kültür ve etnisite gibi birçok unsurdan etkilenmekte ve hem devletin kendi stratejisini hem de ötekilerin olası eylemlerinin önceden belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Konstrüktivist yaklaşımın

³⁹ Heather Rae, **State Identity and Homogenisation of Peoples**, Cambridge,2002, ss.2-6.

⁴⁰ Prizel, Loc.cit.

⁴¹ Erik Ringmar, **Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War**, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, ss.1-2.

önemli temsilcilerinden Ted Hopf'a göre kimliklerin olmadığı bir dünyada kaos hüküm sürecektir. Bu bağlamda kimlik belirsizlikleri azaltmaktadır.⁴²

Kimlik varlığını sürdürebilmek ve değişime ayak uydurabilmek adına sürekli kendisini yenilemek zorundadır. Zaman içinde “ben” ve “öteki”, uğramış olduğu değişim sayesinde kendi aralarındaki etkileşimi pozitif olarak devam ettirebilmektedir. Yani “ben” ve “öteki” arasındaki fark artacağı yerde azalmakta, daralabilmekte ve “ben” ve “öteki”nin fikirleri olumlu yönde değişim gösterebilmektedir. Bu durum da kimlik, devletlerin “çıkar”, “tehdit”, “dost” ve “düşman” algısında birtakım değişikliklere neden olabilmekte ve güvenlikle arasındaki ilişkiyi de etkilemektedir.⁴³

3.2. Kimlik, “Ben” ve “Öteki” Oluşum Süreci

Bireyin veya toplumun kendisini nasıl kimliklendirdiği, ötekilerin onu nasıl tanımladığı ile ilgilidir. Kimlik, birey ya da toplum olarak “ben” ve “öteki”ni sosyal çevre içinde, nasıl ve nereye yerleştirdiğimiz ile açıklanabilmektedir.⁴⁴ Bireyin kişisel ve fiziksel özelliklerinin onun kimliğini belirlemesine yardımcı olmaktadır. Ancak kimlik, eylemler sonucunda belirlendiği için bireyin kimliği aslında kendi tercihinin de sonucudur.⁴⁵ Birey kendi kimliğini oluşturan faktörlerden bazılarını öne çıkarırken bazılarını da geri plana itebilmektedir. Bireyin bu sıralaması sabit olmayıp zaman zaman sıralamada değişiklikler olabilmektedir. Kimliklendirme sürecinde kimliğin ne olduğu duruma göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ayrıca kimlik tanımlanırken anlatıya ihtiyaç duyulmakta ve bu anlatının iki anlatanı bulunmaktadır. Somers'a göre bu iki anlatan, “ben” ve “öteki”dir.⁴⁶

“Ben” kavramı kişinin kimliği ve güvenliği açısından ne kadar önemliyse “öteki” kavramı da aynı derecede önemlidir. Çünkü “öteki” kaybedildiği zaman “ben”i oluşturan unsurlar da ortadan kalmaktadır. Bu durumdan “ben”i kaybetme riski de artmaktadır. Amin Maalouf'a göre kimliğin almış olduğu tehditler onun hangi unsuru öne çıkaracağını

⁴² Ted Hopf, “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”, **International Security**, Vol:23, No:1, 1998, ss.174-175.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Richard Mole, “Discursive Identities/Identity Discourses and Political Power”, **Discursive Constructions of Identity in European Politics**, Richard Mole (ed.), New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 3.

⁴⁵ Bill McSweeney, **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 74.

⁴⁶ Margaret Somers, “The Narrative Constitution of Identity: A Relational Network Approach” **Theory and Society**, No 23, 1994, s.606.

belirlemektedir.⁴⁷ Örneğin; ulusal kimliğini tehdit altında düşünen biri ulusal aidiyetini, dini kimliğini tehdit altında gören biri dinsel aidiyetini, ideolojik kimliğini tehdit altında gören biri ideolojik kimliğini, kültürel kimliğini tehdit altında hisseden biri sosyo-kültürel yaşantısını ön plana çıkarmaktadır.⁴⁸

Daima birlik olmayı ve güçlenmeyi sağlayan “öteki” kavramı, güvenlik ve varlık kavramlarıyla korunmaya çalışılmaktadır. Bu durum bireyin yanı sıra devlet için de geçerlidir. Bu bağlamda konstrüktivistler devleti toplumdaki bireye benzetmesi nedeniyle realistlere benzetilmektedir.⁴⁹ “Öteki” kavramı kullanıldığı zaman sadece birey ya da devlet akıllara gelmemelidir. “Öteki” kavramı bu iki aktörden daha fazlasını ifade etmektedir. “Öteki” bir imaj olabileceği gibi farklı bir fikir de olabilmektedir. Hatta geçmişteki kimliğimiz de, tarihimiz de bizim için “öteki” olabilmektedir.⁵⁰

3.3. Kimlik ve Toplumsal İşlevi

Uluslararası İlişkilere birçok alanda önemli katkı yapan konstrüktivistler, kimliklerin her zaman “ötekine” göre inşa edildiğini dile getirmekte ve kimliği farklılıklar üzerinden tanımlamaktadır. **Bu noktadan hareketle “Ben Afrikalıyım” demek için Asyalı, Amerikalı ya da Avrupalı kimliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum diğer kimliklerden farkı olmadan düşünülemeyecektir.**⁵¹

Sosyal kimlik, sosyal bir unsur olan aktörün toplumdaki diğer aktörlerle yani ötekilerle ilişkilerinde kendisine atfetmiş olduğu anlamlar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Sosyal kimlikler, aktörlerin herhangi bir sosyal ilişkisi sonucunda oluşmaktadır. Aktörlerin kişisel kimliği tek olmasına rağmen sosyal kimlikleri çeşitlilik göstermektedir. Aktör bulunduğu ortama göre çeşitli kimliklere bürünebilmektedir. Bir aktör sosyal ortamlarda erkek, kadın, akademisyen, baba, eş, iş adamı olarak kendisini tanımlayabilmektedir.

⁴⁷ Amin Maalouf, “**Ölümcül Kimlikler**”, Çev. Aysel Bora, İstanbul: Yapı Kredi, 2000, s.18.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Davut Ateş, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı:1, Haziran 2008, s. 222.

⁵⁰ Ted Hopf, **Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow,1955 and 1999**, Cornell University Press, 2002, s. 278.

⁵¹ Thomas Diez, “Europe’s Others and the Return of Geopolitics”, **Cambridge Review of International Affairs**, Volume 17, Number 2, July 2004, s.321. ; William E. Connolly, **Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri**, Çev. Ferma Lekesizalın, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995, s.24.

Aktörün bu tanımlaması onun kimliğini ve rolünü belirlemekte ve bulunduğu ortamda nasıl hareket edeceği konusunda kendisine yol göstermektedir.⁵² Aynı zamanda aktörün karşısındaki toplumun onu nasıl tanımladığı da önemlidir. Wendt'e göre davranışları belirleyen ve siyasi eylemlere yön veren kimlikler sosyal etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır.⁵³

Aktörler sistem içinde kendi devletlerinin yeri konusunda önceden bazı fikirlere sahiptir. Önceden oluşan bu fikirler söylemler ve imgeler tarafından aktörlerin zihninde inşa edilmektedir. Aktörlerin zihnindeki bu fikir ilk etkileşim öncesinde oluştuğu için etkileşim anı ve sonrasında önemli bir yere sahip olmaktadır. İlerleyen zamanda bu durum aktörlerin karar verme sürecinde dahi etkili olmaktadır.

Devletler kimliklerini belirlerken ötekinin kimliğine de dikkat etmektedir. Karşılıklı etkileşim sonucunda belirlenen kimlikler sürekli değişim göstermektedir. Yani devletlerin sahip olduğu kimlikler yeni bir kimlik ile karşılaşarsa tekrardan inşa edilecek ve değişim gösterecektir. Bunun yanı sıra neo-realizmin uzantısı olan rasyonel seçim yaklaşımı ile konstrüktivist yaklaşım arasında bir sentez yaratmaya çalışan Efeye T. Checkel, uluslararası normların devletlerin davranışına nasıl yansıdığını araştırdığı "*International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide (Uluslararası Normlar ve İç Siyaset: Rasyonalist-Konstrüktivist Ayrımı Birleştirmek)*" makalesinde bahsedilen uluslararası normların aktörlerin kimlik ve çıkar tanımlarında değişiklik yarattığı iddiasını doğrulamaktadır.⁵⁴ Öte yandan devletlerin birbirleriyle girmiş oldukları etkileşim süreci olumsuzluklar barındırmaktaysa devletler bu noktada bencil kimlik edinmeye doğru yönelebilmektedir. Bunun tam aksi durumunda yani devletler arasındaki ilişkiler olumlu yönde ilerlemektedirse devletler kolektif kimlik oluşturma yönünde ilerleyeceklerdir.⁵⁵

Devletlerin ulusal kimliği siyasi etkileşimler sonucunda kurumsallaşmakta ve dış politikanın bir parçası haline gelmektedir. Devletler, sosyal kimliği sayesinde uluslararası sistemde birtakım roller üstlenip sahip olduğu rollerden birini oynar. Rol kavramı burada kimlik inşasının temel ayaklarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca devletler söylemlerinde

⁵² Bozdağlıoğlu, op.cit., s.133.

⁵³ Wendt, "Anarchy is what...", op. cit., s.402.

⁵⁴ Bkz. Jeffrey T. Checkel, "International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide", **European Journal of International Relations**, Vol. 3, No.4, 1997, ss. 473-495.

⁵⁵ Bozdağlıoğlu, op.cit, s.134.

ulus kimliklerini tanımlarken toplumsal birlik oluşturmayı ve “biz” kavramına bağlılığı amaçlamaktadır. Devletler “biz” kavramını kullanırken üstü kapalı olarak “öteki” kavramını da kullanmış olmaktadır ve kimliklerini “öteki” ulusların kimliklerinden farklı kılmaktadır. Devletin kimliğini tanımlama isteği, kendi kimliğini diğer kimliklere karşı koruma isteği ile mümkün olmaktadır.⁵⁶

3.4. Kolektif Kimlik

Konstrüktivist yaklaşımda devletlerarası işbirliğine dayalı kolektif kimlik oluşturulması mümkündür. Burada kolektif kimlik oluşumu “öteki”ne karşı olumlu bir kimliklendirme durumu yaratmakta ve “öteki” açısından olumlu bir kimliklendirme durumunu işaret etmektedir. Bununla birlikte bireyin ait olduğu topluluğun diğer topluluklardan daha iyi olduğunu anlamasıyla, bireyin sosyal kimliği ve aidiyet duygusu aynı ölçüde güçlenmektedir.⁵⁷ Birey nasıl etrafındaki bireylerle aynı dili konuştuğu, aynı kültürü, dini ve etnisiteyi paylaştığında kendini güvende hissediyorsa, bireylerin oluşturmuş olduğu toplumlar da aynı şekilde kendilerini güvende hissetmektedirler. “Ben” ve “öteki” şeklinde yapılan sınıflandırma vasıtasıyla oldukça karmaşık yapıda olan gündelik hayat basite indirgenmekte ve daha anlaşılır kılınmaktadır.⁵⁸

Aktörlerin sahip olduğu kolektif kimlik dört temel çıkar üretmektedir. İlk olarak, aktörün onu diğer aktörlerden farklı kılan kimliğinin **fiziksel güvenliğidir**. İkincisi, **ontolojik güvenlik** ya da dünya ile olan ilişkilerde istikrarlı sosyal kimlikler için istek uyandıran **öngörülebilirlik**. Üçüncüsü, kaba kuvvet yoluyla hayatta kalmanın üstünde ve ötesinde, **diğerleri tarafından bir aktör olarak tanınmadır**. Dördüncüsü ise, **kalkınma**; devletlerin, insanların daha iyi bir yaşam için olan isteklerini buluşturma içgüdüleriyle ortak bir seviyede birleştirici rolde olmasıdır.⁵⁹

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Dominic Abrams and Michael A. Hogg, **Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances**, New York: Harvester, 1990, s.3.

⁵⁸ Jonathan Mercer, “Anarchy and Identity”, **International Organization**, Vol. 49, No.2, Spring 1995, s. 252.

⁵⁹ Wendt, “Collective identity formation...”, op. cit., s.385.

4. Güç Kavramı

Uluslararası İlişkiler disiplinde en çok ele alınan konulardan biri güç olgusudur. Güç niceliği, niteliği, kapasitesi, etkisi, alanı, ölçülebilirliği, karşıdakinin nasıl algıladığı gibi unsurlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Güç, tartışmalı bir kavram olup tek bir tanımla bulunmamaktadır. Güç, genel bir ifadeyle karşıdaki aktöre istediğin davranışı yaptırabilme ya da istemediğin davranışı yaptırmama kapasitesine sahip olma durumudur.⁶⁰ Güç kavramını tek başına ele almak mümkün olmayıp etki, kapasite, nicelik ve nitelik gibi unsurlar dahilinde ele alınmaktadır.⁶¹ Güç kavramı daha çok II. Dünya Savaşı sonrasında realistler tarafından kullanılmış ve devletlerin çıkarlarını belirleyen temel kavram olarak açıklanmıştır. Güç, sabit bir şekilde kalmayıp her zaman ilişkilerin var olduğu duruma ve şartlara bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Güçlü olmak her zaman istenilen sonucu almak için yeterli bir sebep olmamaktadır.⁶²

Değişen şartlara bağlı olarak sonuçlar da değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin, bir araba yarışında motorun çok güçlü olması yarışçının o yarış kazanabileceği anlamına gelmemektedir. Yarışın kazanılabilmesi aracı kullanan sürücünün kabiliyetine, diğer yarışçıların niteliğine, yol şartlarına, teknik ekibin kapasitesine ve bunun gibi çeşitli faktörlere bağlı bulunmaktadır. Yani aracın güçlü olması yarış kazanmak için tek başına yeterli bir sebep değildir. Bu örnek üzerinden devletlere bakılacak olursa devletlerin girmiş veya girecek olduğu savaşlarda güçlü olarak sayılması, o savaşı kazanması için yeterli sebebi meydana getirmeyecek olup karşıdaki devletin kapasitesine, savaşın yapılacağı coğrafi şartlara, kamu diplomasisine, hazırlanan stratejilere, bilgi teknolojilerine ve iyi bir lidere bağlı olarak değişkenlik gösterecektir.

Devletlerarası ilişkilere bakıldığında geçmişte klasik yöntemler çok sık kullanılmıştır. Günümüzde ise savaş ve askeri konular geçmişe nazaran daha az kullanılmaktadır. Savaş ve askeri güç dışında ekonomik yaptırım uygulamak, yani devletleri zorlayıcı, caydırıcı ve tehdit edici unsurlar kullanmak da sert güç unsurlarını oluşturmaktadır. Geçmişte uluslararası sistemin aktörleri amaçlarına ulaşmak için doğrudan güç kullanımı rasyonel görmüş ve tek alternatif olarak algılamıştır. Ancak bu durum günümüzün koşullarına bakıldığında değişen güç algısıyla beraber sert güç

⁶⁰ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, 10. Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2013, s. 137.

⁶¹ K.J. Holsti, "The Concept of Power in Study of International Relations", **Background**, Vol. 7, No. 4 1964, s.182.

⁶² Joseph Nye, **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York, Public Affairs, 2004, s.32.

kullanarak hedefine gitmeye çalışan aktöre meşruiyet sorunu yaratmaktadır. Meşruiyet sorununun yanında sert gücün ekonomik maliyetinin fazla olması sebebiyle de aktörler alternatif güç arayışlarına yönelmiştir. Savaşlar ve çatışmalar sonucunda ortaya çıkan maliyetler sadece o sırada kullanılan savaş teçhizatlarından ve askeri mühimmatların maliyeti ile ölçülmemekte, çevreye verilen fiziksel zararlar da bu kapsamda maliyete dahil edilmektedir. Irak Savaşı'nın ABD'ye verdiği ekonomik zararın yanı sıra prestij kaybı da göz önünde bulundurulduğu zaman eskiden olduğu gibi sert güç kullanımı rasyonel bir tercih olarak görünmemektedir. Devletler bunun yerine günümüzde karşı tarafı cazibesıyla kendisine çekme yollarını tercih etmektedir ve zor kullanmadan diğer devletlerin kendi istediği sonuca doğru yönelmelerini sağlamaktır.⁶³

Güç olgusu insanoğlu tarafından ilk başta kas gücü olarak anlamlandırılmış olup daha sonra ekonomik güç ile bağdaştırılmıştır. Günümüze gelindiğinde ise ekonomik güç yerini para ile yapılamayan birçok değer ve bu değerlerin ortaya çıkarmış olduğu çekim gücüne bırakmıştır. Bu bağlamda askeri ve ekonomik güç olarak bilinen “sert güç” unsurları yerini çekim gücü, etki ve cazibeyi temel alan “yumuşak güç”e bırakmıştır.

5. Kimlik ve Dış Politikanın Bir Fonksiyonu Olarak Yumuşak Güç

Devletlerin yumuşak güç araçları konstrüktivizmin öngördüğü üzere dış politikaya etki eden devlet kimliğinin oluşturulmasında büyük öneme sahiptir. Devletlerin kimlikleri yumuşak güç araçlarıyla inşa edilebilmektedir. Kimlik ve dış politika ilişkisinde sosyal yapılar ve aktörler birbirlerini inşa etmektedir. **Sosyal yapılar, aktörlere sosyal bir kimlik vererek inşa ederken; aktörler sosyal yapıları, eylemleri ve günlük yaşamlarıyla yeniden üretebilmekte ya da değiştirebilmektedir.**⁶⁴

Ülkelerin yumuşak güç uygulamada kullandıkları enstrümanlar farklı bölge ve ülkelerdeki faaliyetleriyle yeni sosyal ve kültürel yapılar oluşturabilmektedir. Bu şekilde birbirleriyle etkileşime geçen ülkeler yakınlaşmakta ve bir anlamda ortak kültür oluşturmaktadır. Türkiye'nin dış politikada gerçekleştirdiği Afrika açılımı, Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında yeni ilişkilerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye'den Afrika ülkelerine ve Afrika ülkelerinden Türkiye'ye devlet başkanı, hükümet başkanı ve

⁶³ Ibid, s.19.

⁶⁴ Erman Akıllı, Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika, Ankara: Nobel Yayınları, 2013, s. 160.

yardımcıları düzeyinde ziyaretler gerçekleştirilmiş olup Türkiye'nin kıta ülkeleriyle yakınlaşmasına imkan tanımıştır.⁶⁵ Türkiye'nin hali hazırda emperyalist gelişme içinde olmaması olumlu imajını oluşturmuştur. Dış politika kimliğinde yumuşak güce fazlasıyla yer vermesi imajında daha da olumlu etki yaratmıştır.

Devletlerin dış politikada sergilediği davranışlar ve dış politikadaki kimlikleri şüphesiz birbirleriyle bağlantılıdır. **Devletler dış politikadaki kimlikleri ve yumuşak güç enstrümanları ile uluslararası sistemde kendilerine ait imajı olumlu şekilde ihraç edebilme imkanına sahiptir. Bir ülkeye ait kimlik o ülkenin kendisini nasıl tanımladığıyla ilişkili olduğu gibi diğer devletlerin o ülkeyi nasıl tanımlayıp algıladığıyla da ilişkilidir.**⁶⁶

Yumuşak güç kavramı ilk kez, 1990 yılında ABD'li Prof. Dr. Joseph Samuel Nye tarafından yayımlanan "*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power (Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası)*" adlı eserinde kullanılmıştır. Nye, 2004 yılında "*Soft Power: The Means to Success in World Politics (Yumuşak Güç: Dünya Politikasında Başarının Yolu)*" adlı eserinde de bu kavramı ayrıntılı olarak ele almıştır.⁶⁷

Yumuşak güç, sadece söz geçirme ve sözlerle insanların fikrini değiştirme anlamına gelmemektedir. Söz geçirme ve ikna etmenin yanı sıra kendi değerlerinizle, cazibenizle, kültürünüzle insanları kendinize çekebiliyorsanız orada yumuşak gücün kullanımından bahsetmek mümkün olmaktadır. Yumuşak güç, sert güçte olduğu gibi iktisadi maliyetlerine katlanılacak bir durum oluşturmamaktadır. Ayrıca istenilen amacı gerçekleştirmede bir maliyet ile karşılaşmadan elde etme becerisine de sahiptir. Uluslararası sistemde bir aktör diğer aktörleri kendi amacı için yine kendi isteği doğrultusunda cazibesini kullanarak, zorlama unsurları kullanmadan istediği sonucu elde edebiliyor ve sonuç olarak öteki aktör belirleyici aktörün istediği şeyi istiyorsa belirleyici aktör yumuşak gücünü kullanıyor demektir. Bu noktadan sonra belirleyici aktörün sert güçte önemli bir yere sahip olan ödül (havuç) ve ceza (sopa) yöntemini kullanmasına gerek kalmamaktadır. Yumuşak güç

⁶⁵ Tuncay Kardeş ve Ramazan Erdağ, "Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt:7, Sayı.1,2012, s. 184.

⁶⁶ Akıllı, op.cit.,s.161.

⁶⁷ Bkz. Joseph Nye, **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York, Public Affairs, 2004.

kullanımı ekonomik açıdan aşırı maliyeti olmadığı için güç uygulayan ülkenin halkının refah seviyesi de bu politikadan olumlu yönde etkilenmektedir.⁶⁸

Nye'a göre yumuşak güç dünyadaki bütün sorunların çözümüne yönelik politikalar oluşturamamaktadır. Örneğin 1994-2001 yılları arasında Kuzey Kore diktatörü Kim Jong Il'in Hollywood filmlerini seviyor olması, Kuzey Kore'nin nükleer silah programını etkilemesi olası değildir. Yumuşak güç 1990'larda El-Kaide terörüne karşı uzakta destek arama konusunda Taliban hükümetine yönelik hiçbir cazibe unsuru kullanılmamıştır. Aksine bu konuda tamamen sert güç unsurları kullanılmıştır. Ancak yukarıdaki örneklerin aksine demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi gibi konular yumuşak güçle elde edilebilecek hedeflerdir.⁶⁹

Öte yandan günümüzde yumuşak gücün önemi her ne kadar artsa da akademik ve siyasi çevrelerde bu kavramı eleştirenler olmuştur. Örneğin dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'e Amerika'nın yumuşak gücünün önemi sorulduğunda yumuşak gücün ne olduğu ile ilgili bir bilgisi olmadığını dile getirmiştir. Akademik çevrelerde ise yumuşak güç çok işlevsiz, çok yumuşak ve çok belirsiz olduğu için eleştirilmektedir.⁷⁰

Yumuşak gücün kilit unsurunu cazibe oluşturmaktadır. Yumuşak gücü kullanacak aktörün politik, kültürel ve siyasi ideallerinin diğer aktörler üzerinde cazip ve çekici etki yaratması diğer aktörlerin belirleyici aktörün çizgisine kaymasını kolaylaştırıcı unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Yani bir aktör belirlediği hedefe doğru giderken beraberinde ne kadar aktörü gittiği yolda kendine çekebilirse o kadar yumuşak gücünü kullanıyor demektir. Bu bağlamda cazibe unsuru devreye girdiğinde sert gücün ana unsurlarından olan havuç ve sapanın devre dışı kalması gündeme gelmektedir.⁷¹

Yumuşak gücün uygulama alanlarına bakılacak olursa ilk kapsamlı yumuşak güç uygulaması, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasını amaçlayan Marshall Planı ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Yumuşak güç kavramı her ne kadar Nye tarafından Uluslararası İlişkiler literatürüne kazandırılmış olsa da geçmişte de

⁶⁸ Ibid, s.5.

⁶⁹ Joseph S. Nye, "The Future of Soft Power in US Foreign Policy", **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, s.8.

⁷⁰ Edward Lock, "Soft power and strategy", **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, s.32.

⁷¹ Ibid., s.12.

uygulanmıştır. Osmanlı Devleti bir yeri işgal etmeden önce o bölgeye tüccarlarını göndermiştir. Daha sonra gönderdiği tüccarlardan Osmanlı Devleti'ni tanıtmaları istenmiş ve işgal durumunda o topraklara huzurun ve refahın geleceği yönündeki düşünceleri insanların zihinlerine işlemeleri istenmiştir.⁷² Osmanlı Devleti fethettiği topraklarda yaşayan halkların yaşam biçimlerine, din ve özgürlüklerine kısacası toplumsal haklarına fazla müdahale etmeden onları yumuşak bir siyasetle yönetmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin yumuşak güç kavramı olmasa da yumuşak gücün kavramının temellerini atan kültür yapısına sahip olduğu söylenebilmektedir. Diğer taraftan ABD, Almanya, İngiltere, Sovyetler Birliği de geçmiş yıllarda da ikna etme, cazibe, propaganda ve kamu diplomasisi gibi konulara önem göstermiş ve bunları geliştirmek için programlar düzenlemişlerdir.⁷³

Nye, belki yanlış bir değerlendirme yapmış olduğunu önceden belirterek ABD'nin dünya düzenini sağlamak için yeterli kaynağa ve sorumluluğa sahip olduğu görüşünü paylaşmaktadır. 1990'da Foreign Policy'de yayınlanan ve yeni ufuklar açan makalesinde Nye'a göre "dünyanın en güçlü ülkesi olan ABD liderlik konusunda sorunlar yaşarsa, bu durumun uluslararası istikrar açısından sonuçları felaket olabilir." demektedir.⁷⁴

5.1. Yumuşak Gücün Kaynakları

Uluslararası alanda işbirliğinin artması sonucu yaşanan olaylar devletleri bütün olarak yapılanmaya itmektedir. Yani devletler geçmişte yaşamış oldukları tecrübe ve ikili ilişkilerin etkisiyle günümüzde bir araya gelmektedir. Dil, din, kültür, spor, medeniyet, mutfak, moda, sanat gibi ortak noktalar devletlerin birbirlerini daha iyi anlamalarına katkı sağlamaktadır. Devletlerin kültürleri ve cazibeleri ile diğerlerini etkilemeleri ve değerlerini cazip kılmaları bahsedilen bu ortak noktalar ile kolaylaşmaktadır.

21. yüzyılda bilim ve teknolojide yaşanan hızlı gelişme küresel anlamda işbirliğini arttırmış ve sınırları ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda insanların birbirleriyle etkileşimi hız kazanmış ve devletlerin geçmişte uygulamış olduğu askeri seçenekler ve ekonomik

⁷² Sait Yılmaz, **Akıllı Güç**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2012, s.18.

⁷³ Bkz. Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004., Sait Yılmaz, **Akıllı Güç**, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2012., Sezer Akarcalı, **II. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2003.

⁷⁴ John Krige, "Technological Leadership and American Soft Power", **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, s.122.

yaptırım politikaları değişikliğe uğramaya başlamıştır.⁷⁵ Bu bağlamda bir ülkenin diğerleri tarafından cazibeyle karşılanan **kültürü**, ulusal ve uluslararası **siyasi değerlerine** ulaşması ve **dış politikalarının** meşru ve ahlaki otoriteye sahip olarak görülmesi yumuşak gücün kaynaklarını meydana getiren üç temel değeri oluşturmaktadır. Bahsedilen üç temel değer, evrensel değerleri içerdiğinde, diğer ülkeler tarafından da ilgi görüp, cazibelerine kapıldıklarında ve diğer ülkelerin de çıkarlarına hizmet ettiğinde belirleyici ülkenin istemiş olduğu sonuçları yakalama olasılığını artırmaktadır.⁷⁶

Küreselleşme ve iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucunda devlet dışı aktörler de uluslararası konjonktürde yumuşak güç mekanizmasının oluşmasında önemli roller oynayabilmektedir. Yayın organları, uluslararası spor kurumları ve bu kurumların düzenlemiş olduğu organizasyonlar, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler, televizyon dizileri, öğrenci değişim programları, dil ve kültür öğretimi için kurulan enstitüler⁷⁷ yumuşak gücü yansıtmak için kullanılan başlıca organları oluşturmaktadır.

5.1.1. Kültür

Kültür, bir toplumun oluşturmuş olduğu ve bir kuşaktan ötekine aktarılan maddi ve manevi değerler bütünüdür. Kültür; gelenek, inanç, düşünce biçimi olacağı gibi binalar, giyim tarzları gibi öğelerden de oluşabilmektedir..⁷⁸ Ahmet Davutoğlu'na göre kültür, bir ülkenin sabit güç verilerini potansiyel güç verilerine bağlayan en temel unsurdur.⁷⁹ Devletlere göre kültür öğeleri farklılık gösterebilmektedir. Türkiye'ye göre kültür ortak değerler ve ortak kültür iken Amerika'ya göre kültür sinema ve özgürlük olabilmektedir.

⁷⁵ 20. Yüzyılda ABD'nin Vietnam'daki yenilgisi ve 11 Eylül'de yaşanan terör olayları, İngiltere'nin Falkland Adaları'na saldırılmasının Arjantin tarafından engellenmesi, ABD'nin Afganistan ve Irak Operasyonları'nda istediği sonucu hala tam olarak elde edememesi gibi olaylar askeri güce dayalı güç kullanma stratejileri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bkz. Gareth Porter, "The U.S. and Vietnam: Between War and Friendship", **Southeast Asian Affairs**, 1977., Lord Shackleton, "The Falkland Islands and Their History", **The Geographical Journal**, Vol. 149, No. 1, Mar., 1983., Youssef Bassil, "The 2003 Iraq War: Operations, Causes, and Consequences", **IOSR Journal Of Humanities And Social Science (JHSS)**, Volume 4, Issue 5, Nov. - Dec. 2012., Steve Bowman and Catherine Dale, War in Afghanistan: Strategy, Military Operations, and Issues for Congress, **CRS Report for Congress**, 2009.

⁷⁶ Nye, op.cit., s.11.

⁷⁷ Joseph Nye, "The Rise of China's Soft Power", **Wall Street Journal Asia**, 29 Aralık 2005. (http://belfercenter.hks.harvard.edu/publication/1499/rise_of_chinas_soft_power.html) E.t. 05.03.2014.

⁷⁸ Nye, Soft Power...,op.cit., s. 11.

⁷⁹ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 77. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2012, s.23.

Demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değeri olan kavramlar gc kavramına meşru katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda Batı kültürünün daha çok sahip olduğu bu kavramlar karşı taraftaki aktörü belirli bir şekilde davranmaya itecektir. Demokrasi kültürünün Batı kültürünün bir ürünü olduğundan dolayı Batı lkeleri bu kavramı bir yumuşak gc unsuru olarak kullanmaktadır.

Hayat tarzlarını oluşturan kültürler de yumuşak gücün kaynağını oluşturabilmektedir. Bir toplumun kültürü evrensel değerleri içeriyorsa ve diğer toplumları etkileyip cazibe oluşturuyorsa karşı tarafı yumuşak gücünün etkisine alması rahat olacaktır. Günümüzde devletler çekiciliğini ön plana çıkarmak için birçok enstrman kullanmaktadır. Örneğin; ABD, filmleri ve müzikleri, Mc Donalds, Coca-Cola, Hollywood, dünyaca ünlü yıldızları, NBA basketbol ligi ve dünyanın neredeyse her yerinde izlenen televizyon dizileriyle yumuşak gücünü yaratmışken, İngiltere; Premier Ligi, dünyaca ünlü fantastik romanı Harry Potter'ı ile, Fransa; sanatı, edebiyatı ve modası, Almanya; Alman futbol ligi Bundesliga ve dünyaca ünlü düşünce kuruluşu olan Goethe Enstitüsü, İtalya; mimarisi ve mutfağı ile, Türkiye; mutfağı, dizileri, Türk Hava Yolları (THY), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Devlet Su İşleri (DSİ), Kızılay'ı, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) ile, Çin; Yao Ming'i, Konfiys Enstits⁸⁰ ile yumuşak gücünü yaratmaktadır. Bu bağlamda bir ülkenin kültürü, yumuşak gücü unsurlarının en başında gelmektedir. Kültürün başka kültürlere etki edebilmesi için doğru araçlarla doğru şekilde kullanılması gerekmektedir. Aksi takdirde kültürün etkili bir yumuşak gücü unsuru olması tartışmalara açık olacaktır.

5.1.2. Siyasi Değerler

Yumuşak gücün diğer bir kaynağı "siyasi değerlerdir". Dünyada devletler tarafından meşru kabul edilmeyen politikaların uygulanması ve kabul görmesi oldukça zordur. Meşruiyet sorunu yaşandığı sürece krizler yaşanmakta ve kaotik düzenler

⁸⁰ Çin dilini ve kültürünü yaygınlaştırmak için Mayıs 2012 verileri itibariyle 358 Konfiys Enstitüsü ve 500 Konfiys sınıfı açmıştır. Bkz. Alan H. Yang, Michael Hsiao, "Confucius Institutes and the Question of China's Soft Power Diplomacy", **China Brief** Volume: 12 Issue: 13, 2012. http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39592&cHash=ccbda5a33d17f73e50a7a3d92be5233b#.UxsajPl_skQ E.t. 08.03.2014.

oluşmaktadır.⁸¹ Bir devletin uluslararası toplum nezdinde itibar görmesi ve politikalarına karşılık bulabilmesi için siyasi değerlerini oturttuğu etik çerçeve oldukça etkili kabul edilmektedir. Hükümetler girişimleriyle insanları kendilerine çekebilmekte ya da kendilerinden uzaklaştırabilmektedir.

Yurt içindeki ve yurt dışındaki hükümet politikaları yumuşak gücün kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Bir ülkenin izlemiş olduğu ulusal politikası ve dış politikaları o ülkenin siyasi değerlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu değerler de yumuşak güç uygulanan ülkenin değerlerine göre kabul edilmekte ya da reddedilmektedir. Örneğin; Türkiye'nin demokratik gelişimi, ekonomik açıdan büyümesi, liberal politikaları engellememesi diğer ülkelere model olabilecek niteliktedir. Fakat Türkiye'nin son dönemde etrafında gelişen olaylar yumuşak gücünü sınırlandırabilecek niteliktedir ve bu konuda gerekli önlemlerin alınmayıp değişen konjonktüre göre stratejiler üretilmemesi durumunda istikrarsızlaşan komşu bölge ve yakın havzasında yumuşak gücünün azalması riskiyle karşı karşıya kalabilecektir. Yurt içinde liberal, demokratik ve insan haklarına saygılı politikaların izlenmesi diğer ülkeler üzerinde olumlu etki bırakmaktadır. Etrafindakilere dostça yaklaşan, karşısındakinin değerlerine saygı duyan aktörler diğer aktörler üzerinde daha ikna edici olabilmektedir.⁸²

Bu bağlamda dünyada önemli bir yere sahip olan ve İngiltere merkezli Monocle dergisinin her yıl ülkeler bazında incelemiş olduğu yumuşak güç araştırmasında ülkelerin sosyal bütünlük ve kültürleriyle diğer ülkeleri nasıl etkilediğini yine ülkelerin diplomatik altyapısı, kültürel faaliyetleri, eğitim kapasitesi, iş dünyasındaki cazibesi, düşünce kuruluşlarının sayısı, internet kullanıcıları sayısı, yapılan son olimpiyatlarda kazanılan ödüller ve medyanın gücü gibi alanlar dikkate alınarak incelenmektedir. Türkiye 2010'da yayımlanan raporda 25. sırada ve 2012'de yapılan sıralamada ise ilk kez ilk 20'de yer alarak konumunu yükseltmiştir. Monocle, dünyada yeni üsler arayan küresel şirketlerin İstanbul'u tercih etmesi, Türk dizilerinin farklı coğrafyalarda izlenmesi ve THY'nin çeşitli kıta ve bölgelerde yeni güzergahları rotasına eklemesini Türkiye'nin yumuşak gücüne katkı yapan unsurlar olarak tanımlamakta ve ilk defa listede ilk yirmide yer almasına yol açan unsurlar olarak bildirmektedir. Ancak Monocle, Türkiye'nin komşu ülkelerindeki

⁸¹ İbrahim Kalın, "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", Kamu Diplomasisi, ed. Abdullah Özkan – Tuğçe Ersoy Öztürk, TASAM Yayınları, İstanbul, 2012, s. 145.

⁸² Ertan Beşe, "Kamu Diplomasisi' Kavramı ve Uygulama Alanları", **Stratejik Düşünce**, Cilt: 2, Sayı: 16, Mart 2011, s. 107.

mevcut istikrarsızlığın ve Kürt sorununun Türkiye'nin yumuşak gücüne sorun teşkil edebilecek nitelikte olduğunu da dile getirmektedir.⁸³

5.1.3. Dış Politik Gelişmeler

Bir ülkenin dış politikada attığı adımlar o ülkenin yumuşak gücüne doğrudan olumlu ya da olumsuz etki edebilmektedir. Ülkelerin dış politikada ulaşmak istedikleri hedefi yanlış ifade etmeleri durumunda imajı zedelenebilmekte ve diğer ülkelerin algıları olumsuz yönde değişebilmektedir. Böyle bir durumla karşılaşılması için ülkelerin temkinli adım atması ve politikanın uygulanacak olduğu ülkede korku yaratmayacak olması gerekmektedir.⁸⁴ Kamu yararına gözetilen politikaların izlenmesi herkes tarafından olumlu karşılanmaktadır. Özellikle küresel alanda faydalı olabilecek bir politika evrensel anlamda ilgi uyandırmakta ve yumuşak gücün kullanılması için uygun ortam hazırlamaktadır. Bu bağlamda az gelişmiş ülkelere yapılacak dış yardımlar, çevre sorunlarına karşı duyarlılığın artması yönünde politikalar üretilmesi ve uygulanması, demokratik rejimlerin desteklenmesi, insan haklarına aykırı hareket edilen bölgelere yaptırımların uygulanması, sağlık sorunları ile mücadele, istikrarın sağlanması ve barışın korunması gibi değerler evrensel değerler olduğu için bu tarz politika uygulayan bir devletin politikaları diğerlerine oldukça cezbedici gelecektir.

Uygulanan politika yumuşak gücün temelini oluşturan karşıdaki ülkeyi cazibenizle ve davranışlarınızla etkileme durumunu ortaya çıkaracak olup diğer ülkeleri kendi çıkarlarınız ve istekleriniz doğrultusunda yönlendirmenizi sağlayacak uygun ortamı oluşturacaktır. Örneğin; Kyoto Protokolü'ne karşı ABD'nin takınmış olduğu tutum uluslararası alanda ABD'nin yumuşak gücüne karşı olumsuz etki yaratmaktadır.⁸⁵

5.2. Yumuşak Gücün Araçları

Yumuşak güç ilk olarak devlet kurumlarının yürütmüş olduğu faaliyetlerle uygulanmış olsa da zaman içinde çeşitli alanlarda hükümet dışı organizasyonların yürütmüş olduğu faaliyetlerle uygulanmıştır. Hükümet dışı organizasyonların yürütmüş

⁸³ "Soft Power Survey-2012", Monocle, <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/> E.t. 09.04.2014, "Soft Power Survey-2010", Monocle, , E.t. 09.04.2014

⁸⁴ Nye, Soft Power, op.cit., s.65.

⁸⁵ Nye, Soft Power, op.cit. s.69.

olduğu faaliyetler tek başına değerlendirmek kısmen yanlış bir olacaktır. Hükümet dışı organizasyonlar zaman zaman devlet bütçesinden almış oldukları maddi destekler ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

5.2.1. Devlet Kurumları

Uluslararası İlişkilerin temel aktörü olan devletler, küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin kullanımının günlük hayatta artmasıyla yeni işbirliği yapabileceği ve rekabet edebileceği ortaklarla karşılaşmıştır. Hükümetlerin yumuşak güç uygulama amacıyla başta Dışişleri Bakanlığı ve diğer bakanlıklar olmak üzere büyükelçilikler, ve hükümet organlarına bağlı çeşitli organizasyonlarla işbirliği yapabilmektedir. Bu anlamda birçok özerk, yarı özerk ve devlet destekli kurumlar çeşitli alanlarda faaliyetlerde bulunmaktadır.

Dışişleri Bakanlıkları, diğer bakanlıklar ve büyükelçilikler bir hükümetin dış politikasına destek bulması açısından çeşitli faaliyetler içinde bulunabilmektedir. Devletlerin karşılıklı gerçekleştirdiği eğitim ve kültür faaliyetleri ikili ilişkileri uzun vadede daha güçlü bir şekilde inşa etmeye yönelmektedir.⁸⁶

Devletler yumuşak güç araçlarını kullanırken eğitim programlarından, değişim faaliyetlerinden, sanat ve spor faaliyetlerinden, ekonomik faaliyetlerden, iletişim teknolojilerinden faydalanabilmektedir. Eğitim programları ve değişim faaliyetleri devletlerin kullanmış olduğu en etkili yumuşak güç araçlarındandır. Avrupa Birliği'nin Erasmus Öğrenci Değişim Programı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın bursları eğitim programı ve değişim faaliyetlerini yansıtan örneklerdendir. Değişim programlarıyla insanlar arasındaki farklılıklara saygı gösterilmesi, farklı insanların birbirlerini dinleyebilmesi gibi özelliklerin uygulanabilmesi mümkün olmaktadır. Eğitim programları ve değişim faaliyetleri ile ülkeler kültürlerini, din, dil ve yaşam biçimlerini farklı yerlerde gösterebilme imkânına sahip olurlar. Bu programlar çoğu zaman sert güçten daha etkili olabilmektedir. Joseph Nye eğitim faaliyetlerine farklı biçimde yaklaşmaktadır. Burslar, değişim programları, staj seminerler, konferanslar

⁸⁶ Sait Yılmaz, "Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nde Kamu Diplomasisi ve Güç Projeksiyonu", **Kamu Diplomasisi**, Abdullah Özkan – Tuğçe Ersoy Öztürk (edt.), TASAM Yayınları, İstanbul, 2012, s. 203.

yoluyla uluslararası sistemdeki önemli kişilerle uzun süreli ilişkiler geliştirilmiştir. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı'ndan sonra 700.000 insan, ABD'nin kültürel ve akademik değişim programlarından faydalanmıştır.⁸⁷

Spor faaliyetleri yumuşak gücün uygulanması için etkili araçlardan biridir. Soğuk Savaş'ın hakimiyet sürdüğü yıllarda Doğu ve Batı Blokları her alanda olduğu gibi spor alanlarında da birbirlerine karşı üstünlük kurmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda Batı Bloğu ülkeleri 1980 Moskova Olimpiyatları'nı protesto etmişken, Doğu Bloğu ülkeleri 1984 Los Angeles Olimpiyatları'nı protesto etmiştir.⁸⁸ Öte yandan spor diplomasi aracı olarak da geçmişte ve yakın dönemde kullanılmıştır. Türkiye ve Ermenistan arasında yıllardır süre gelen sorunlar dolayısıyla gergin olan ilişkilerin iyileştirilmesi için futbol diplomasisi uygulanmıştır.⁸⁹

5.2.2. Hükümet Dışı Organizasyonlar

Hükümet dışı organizasyonlar denildiğinde en etkili yapı olarak akıllara sivil toplum örgütleri gelmektedir. Küreselleşmenin sonucu olarak toplumlararası sınırın ortadan kalkması ve teknolojiye ulaşılan gelişmeler insanların birbirleriyle daha sık etkileşim içine girmesine sebep olmuştur. Sivil toplum kuruluşları da ortaya çıkan bu ortamdan faydalanmaktadır.

Devletler her ne kadar Uluslararası İlişkilerin temel aktörlerinden biri olsa da yumuşak gücün uygulanmasında tek aktör olamamaktadır. Sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, dernekler, sendikalar, özel şirketler ve bireyler yumuşak gücün uygulanmasında önemli roller üstlenebilmektedir.⁹⁰ Sivil toplum kuruluşları ne kadar yumuşak gücün uygulanmasında önemli role sahip olsa da her sivil toplum kuruluşu aynı düzeyde güvenilir olmamaktadır.⁹¹ Her sivil toplum kuruluşu devlet ile aynı doğrultuda hareket etmemektedir.

⁸⁷ Nye, *Soft Power*, op.cit., s.109.

⁸⁸ Hüner Tuncer, *Diplomasinin Evrimi, Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2009, s. 15.

⁸⁹ "Bursa'da futbol diplomasi", BBC Türkçe, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/10/091015_newarmenia.shtml E.t. 15.04.2014

⁹⁰ Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, s.128. <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/37/1/hunertuncer.pdf> E.t. 09.04.2014

⁹¹ Nye, *Soft Power*, op.cit., ss.93-96.

Sivil toplum örgütlerinin yabancı devletlerin elde edemeyeceği *güvenilirlik, uzmanlık ve kendine özgü bir bağlantı* gibi üç önemli kaynağı bulunmaktadır. Bu bağlamda bir devletin herhangi bir söylemi bazı noktalarda şüphe uyandırabilirken ve sorgulanabilirken bağımsızlığı bilinen ve güvenilir olan bir sivil toplum örgütünün aynı konudaki söylemi toplum tarafından daha hızlı içselleştirilebilmektedir.⁹²

Serbest piyasa ekonomisine geçilmesiyle özel şirketler ekonomik anlamda hızlı bir gelişim göstermişlerdir. Ekonomik anlamda gelişen bu şirketler devlet dışı aktörler olarak uluslararası sistemde yer almışlardır. Ekonomik anlamda büyük güçlerden biri olan Avrupalı çok uluslu şirketlere ait markalar dünya genelinde tanınmaktadır. Bu bağlamda çok uluslu şirketler her ne kadar öncelikli olarak karlarını maksimum düzeye çıkarmak için politikalarını belirlemekte olsa da ulusal marka imajının gelişmesine katkı sağlamaktadır.⁹³

5.3. Yumuşak Güç ve Sert Güç Ayrımı

İki güç unsuru da birbirinden birçok anlamda farklılık göstermektedir. Zorlayıcı ve caydırıcı unsurları içinde barındıran askeri ve ekonomik tedbirler sert gücü oluşturmaktadır. Tehdit, zorlama, kuvvet kullanma ise sert güce özgü davranışları oluşturmaktadır. Yumuşak güçte ulaşılmak istenen hedefe daha çok hayranlık uyandıran politikalar ile gidilmesi mümkün kılınmaktadır. Yumuşak güçte hedefe ulaşma süresi sert güçtekine göre daha uzun sürmektedir. Sert güçte hızlı bir şekilde sonuca gitmek istenirken yumuşak güçte karşı taraf üzerinde hayranlık etkisi oluşturulup cazibeden etkilenmesi beklenir ve bu sürecin sonunda diğerlerinin fikirleri etkilenmeye çalışılmaktadır.

Joseph Nye yumuşak güç kavramını açıkladığı “*Soft Power: The Means to Success in World Politics*” adlı eserinde gücü davranışlar, temel araçlar ve hükümet politikaları bazında incelemiştir.⁹⁴ Sert güç ile yumuşak güç arasındaki farkın karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesi konunun anlaşılır kılınmasına yardımcı olacaktır.

⁹² Mark Leonard, Catherine Stead and Conrad Smewing, **Public Diplomacy**, London: Foreign Policy Center, 2002, s.56.

⁹³ Nye, *Soft Power...*, op.cit., s.83.

⁹⁴ Nye, *Soft Power...*, op.cit., s.31.

Tablo 1: Gücün Çeşitleri Ve Ele Alış Biçimleri.

	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	Zorlama Caydırma Koruma	Tehdit Kuvvet	Zorlayıcı diplomasi Savaş İttifak
Ekonomik Güç	Teşvik Zorlama	Para verme Yatırım	Yardım Rüşvet
Yumuşak Güç	Hayranlık uyandırma Gündem yaratma	Değerler Kültür Politikalar Kurumlar	Kamu Diplomasisi İkili ve çok taraflı diplomasi

Kaynak: Joseph Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, s.31.

Nye'a göre savaş ve askeri güç gelişmiş demokrasilerde olası bir durumdur ve hedefe ulaşmada kullanılan bir seçenektir.⁹⁵ Tablo-1'de görüldüğü gibi askeri güç seçeneğini tercih eden devletler hükümet politikalarında karşı tarafı zorlayıcı diplomasiye başvurabilir, savaş ilan edebilir ya da kendisi gibi sert güç seçeneğini tercih eden diğer devletler ile ittifak kurabilme yoluna gidebilmektedir. Bu politikaları uygulayacak olan devlet davranışını gerçekleştirirken karşı tarafı kendi çıkarları doğrultusunda zorlama, gerçekleştirecek olduğu hareketten caydırma veya sert güç politikasını uygulayan devletin yine kendi çıkarları doğrultusunda ve karşıdaki devleti kendisine hizmet edecek şekilde koruma biçiminde davranışları kullanabilmektedir. Yukarıda ifade edilen politikaları ve davranışları uygulayan devlet genel olarak tehdit unsurunu ve askeri araçları kullanmaktadır. Örneğin Körfez Savaşı öncesinde Irak, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal, 8 Ağustosta ilhak etmiş ve 28 Ağustos'ta ise Kuveyt'in 19. ili olduğunu açıklamıştır. Uluslararası kamuoyu ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Irak'ın bu işgalinden

⁹⁵ Nye, *Soft Power...*, op.cit., s.19.

rahatsızlığını dile getirmiştir. Irak'ın gerçekleştirmiş olduğu bu işgalden vazgeçirmek için Birleşmiş Milletler (BM) öncelikle zorlayıcı diplomasi politikasını uygulamış fakat Irak'ın buna rağmen işgalden geri adım atmaması üzerine 2 Ağustos 1990'da Irak'ın derhal ve koşulsuz olarak çekilmesini öngören 660 sayılı BM kararı, 6 Ağustos'ta Irak'a ekonomik yaptırımları öngören 661 sayılı BM kararı alınmıştır. 660 sayılı BM kararından sonra Irak askerlerini Kuveyt'ten çekmez ise BM antlaşmasınının 51. maddesine istinaden Irak'a savaş ilan edeceğini bildirmiştir.⁹⁶

Yumuşak güç politikası izlenirken, sert güçte izlenen politikalardan ziyade daha fazla diplomatik yollar izlenmektedir. Hükümet politikasında diplomasi yöntemlerine başvurulabilmektedir. Sert güçte politikaları uygulamada kullanılan zorlama veya tehdit unsurlarının yerine, yumuşak güç uygulayıcısının kendi değerleri, kültürü, uygulamış olduğu insan hakları, demokratik politikaları ve kamuoyuna olumlu yönde etki edilecek kurumları oluşturmaktadır. Yumuşak güç uygulayan devlet karşı tarafı bu politikalarla etkisi ve cazibesi altına alarak istediği hedefe ulaşmada daha rahat politikalar uygulayabilmektedir. Diplomatik yollar ile izlenen hükümet politikalarında hayranlık uyandırma ve karşıdaki halkın düşüncelerini etkileyecek gündemler yaratma davranışları sergilenebilmektedir. Tüm bu unsurlar yumuşak güç uygulayan devletin imajına ve ülkenin dışarıda olumlu algılanmasına etki eden unsurları meydana getirmektedir.

Yumuşak gücün sert güçten bir diğer farkı ise sert güç uygulayan devlet, askeri ve ekonomik unsurları doğrudan kullanıma soktuğu için zaman zaman diğer aktörlerin desteğinden mahrum kalabilmektedir. Diğer taraftan ise yumuşak güç uygulayan aktörler daha fazla diplomasi ve iletişim kullanarak diğer aktörlerin de fikirlerini alması sebebiyle olumlu bir imaj ve algı yaratarak desteklerini kazanabilmektedir. Bu bağlamda yumuşak güç uygulayan aktörler diplomasi ve iletişim kanallarını daha fazla kullandığı için tek başına hareket etmeden uluslararası alanda bir desteğe sahip olarak toplu hareket edecek ve imajları zedelenmeyecektir. Bu noktada ABD'nin 2001 yılında yaşamış olduğu saldırılar sonucu uygulamaya koyduğu sert güç unsurları özellikle 2003 Irak'ın işgalinde uluslararası destekten yoksun olarak tek taraflı giriştiği müdahaleden sonra imajını ve uluslararası alandaki algısını olumsuz yönde etkilemiştir.

⁹⁶ Tayyar Arı, **Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi** (Cilt 1), 5. Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2012, s.463-464.

Dolayısıyla Bir devletin tek başına hareket etmesi kendisine karşıt bir grubun oluşmasına dahi yol açabilmektedir. Bu görüşün tam tersini savunan Stephen Gallup Brooks ve William Curti Wohlforth'un "*World Out of Balance: International Relations And The Challenge of American Primacy*" çalışmasında ABD'nin Irak'a uluslararası destekten yoksun ve tek başına müdahalesinin kendisinin karşısında bir grup oluşturduğu söylem olarak mevcut olduğu ama gerçekte ABD'nin karşısında onu dengeleyici bir gücün bulunmadığını dile getirmektedir. ABD'nin karşısında dengeleyici bir gücün bulunması durumunu ise karşıdaki güç açısından olumsuz ve zayıflatıcı bir durum olarak değerlendirmektedir.⁹⁷

Sert güçte askeri güç kullanımı, ekonomik yaptırımların ve ambargoların uygulanması ulaşılmak istenen sonuç açısından daha çabuk etkili olmaktadır. Yumuşak güçte ise daha çok kamu diplomasisi uygulamaları, kültürel değerlerin aktif olarak kullanılması, karşı tarafın yumuşak güç uygulayan devlete karşı ilgi duyup cazibesinden etkilenmesi ve yine yumuşak güç uygulayan aktöre sempati duyması gibi yollar daha geç sonuçlara ulaştırmaktadır. Ayrıca sert güçte yapılan harcamaların maliyetleri, kullanılan insan gücü miktarı gibi sayısal verileri yaklaşık olarak ortaya koymak mümkünken yumuşak güçte somut ve maddi unsurların yanı sıra manevi unsurlar da devreye girdiği için yumuşak gücün etkisinin maddi olarak ortaya konulması zordur. Bu bağlamda yumuşak güç sert güce göre daha geç etki doğurabilmekte ve yumuşak gücün etkisinin tam olarak ortaya konulması da mümkün olmamaktadır. Sert gücün etkisini gerçekleştirilen eylemler sonucunda görebilmek mümkünken, yumuşak gücün etkisini daha çok kamuoyu yoklamaları sonucunda görebilmek mümkündür.

5.4. Akıllı Güç

Joseph Nye, sert güç ile yumuşak gücün başarılı bir şekilde birleşmesiyle ortaya çıkan stratejiye "akıllı güç" (smart power) olarak isimlendirmiştir. Akıllı güç terimini ABD örneği üzerinden açıklayan Nye, son dönemde ABD imajının düşüşte olduğunun farkına varıldığını açıklamış ve ABD'nin iyimserlik ve ümit uyandıran politikalar izlemesinin

⁹⁷ Stephen G. Brooks ve William C. Wohlforth, **World Out of Balance: International Relations And The Challenge of American Primacy**, New Jersey: Princeton University Press, 2008, s.83-97.

ancak aynı zamanda “korku ihraç politikası”nın da diğer ülkelere taşınmasının zorunlu olduğu görüşüne varılmıştır.⁹⁸

Akıllı güç entegre bir strateji geliştirme, kaynak tabanı ve hedeflere ulaşmak için araç kitlerinin bulunduğu hem sert hem de yumuşak gücün çizimidir. Akıllı gücün amacı nüfuz genişletmek ve eylemlere meşruiyet kazandırmak olarak tanımlanabilmektedir. Küresel barışın sağlanması için akıllı gücün kullanılması gerekmektedir. Ancak küresel barışın sağlanması için temel olarak iki unsura ihtiyaç vardır. *Uyum içinde işbirliği ve kurumsal temel.*⁹⁹

Akıllı güç stratejisinin uygulanması düşüncesi daha operasyona geçilmeden yumuşak güç ve sert güç unsurlarıyla entegre biçimde olmalıdır. Bu yaklaşımın bazı unsurları günümüzde devam eden ulus inşa ve terörle mücadele kapsamında yaşanan operasyonlarda sert güce bağlı olarak kısmen uygulanmaktadır.¹⁰⁰

Akıllı güç zorlama veya başarılı bir strateji ile cazibeyi yani sert güç ile yumuşak gücü bir arada kullanma yeteneğidir. Soğuk Savaş döneminde sert güç ve yumuşak güç unsurlarını oldukça fazla kullanan ABD, özellikle 21. yüzyılın başından itibaren ABD dış politikası daha çok sert güç üzerine kurulma eğiliminde olmuştur. ABD hükümetinin en eğitilmiş ve en donanımlı kolu olan Pentagon’dur ancak sert gücün tek başına sorunları çözme yeteneği kısıtlıdır. Örneğin demokrasi, insan hakları ve sivil toplumun gelişmesi konuları sert güç ile ele alınamamaktadır.¹⁰¹

⁹⁸ Nye, “The Future of Soft...”, op.cit., s.9.

⁹⁹ Richard L. Armitage and Joseph S. Nye, “CSIS Commission on Smart Power: A smarter, more secure America”, **Center For Strategic & International Studies**, New York, The CSIS Press, 2007, s.7.

¹⁰⁰ Ibid, s.9

¹⁰¹ Nye, “The Future of Soft...”, loc.cit.

2.BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE YUMUŞAK GÜÇ

1. Dış Politika ve Diplomasinin Dönüşümü

Diplomasi kavramı “diploma” kelimesinden türemiştir. Diploma, Antik Yunanca’da “ikiye katlanmış dosya”¹⁰² anlamına gelmektedir. Ayrıca diploma terimi, Antik Yunan ve Roma döneminde devlete ait olan resmi, yabancı topluluklarla ilişkileri düzenleyen belgeleri ifade etmek için kullanılmıştır.¹⁰³

Diplomasi, devletler ve karar vericiler arasında kullanılan en temel görüşme yöntemi olup dış politikayı yürütme biçimidir. Diplomasini en geniş anlamıyla “Uluslararası İlişkiler” ve ülkelerin dış politikalarında kullanmış olduğu siyasi etkileme yöntemi ve teknikleri olarak tanımlamak mümkündür. Ancak dar anlamda diplomasi, sorunların barışçıl yollarla çözülmesi için Dışişleri Bakanlıkları ve Dışişleri Bakanlığı’na bağlı elçilikler tarafından gerçekleştirilen bir görüşme sürecidir.¹⁰⁴

Diplomasi, devletlerin dış politikadaki hedeflerini gerçekleştirmek için en çok tercih ettikleri araçtır. Geçmişte sınırları belirli olan az sayıda devlet bulunmakta ve bu devletlerarasında diplomasi, ikili ilişkiler biçiminde yürütülmekteydi. Günümüzde ise Birleşmiş Milletler’e üye 193 devlet bulunmakta olup bu ülkeler arasında ilişkiler sadece ikili düzeyde sürdürülememektedir. Devletler herhangi bir sorunun çözümü için müzakereye oturduklarında ya da sorunu çözmek için yetkilendirdiği diplomatın sorunun yaşandığı ülkeye gidip gelmesinde ulaşımın oldukça zaman almasından ve haberleşme yollarının kısıtlı olmasından dolayı diplomasi başarısızlıkla sonuçlanabilmekteydi. Diğer taraftan eski dönemlerde bir ülkede bulunan diplomatik misyonun şefi o ülkenin kendi ülkesi hakkında neler düşündüğünü ve niyetini öğrenmesi açısından tek kaynak konumundaydı. Diplomatik misyon şeflerinin eksik ya da yanlış bilgi toplaması, topladığı bilgileri yanlış değerlendirme payının olması ve eksik gözlem yapması düşünüldüğü zaman klasik diplomasi yöntemi, devletlerin ve politikalarının yanlış tercih edilmesine yol açmıştır.¹⁰⁵

¹⁰² <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/diploma> (E.t.25.03.2014)

¹⁰³ Kamuran Reçber, **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku**, Bursa: Dora Yayıncılık, 2011, s.3.

¹⁰⁴ Arı, “Uluslararası İlişkiler ve...”, op.cit, s.324-325. , Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1989, s. 218.

¹⁰⁵ Ibid, s. 221.

Küreselleşme ve iletişim araçlarının gelişimine bağlı olarak günümüzde diplomasi zamanın şartlarına ayak uydurarak kendisini yenilemek durumunda kalmıştır. Uluslararası İlişkiler başlı başına devletlerin ve uluslararası kuruluşların tekelinden çıkmıştır. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin yanında devletlerin egemenlik alanının kısıtlanması ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası arenada giderek etkinliklerinin artması da diplomasi karakterinin değişmesine neden olmuştur. Küreselleşmenin getirmiş olduğu iletişim sistemleri aracılığıyla dünya toplumları birbirleriyle daha fazla etkileşime geçmiştir. Bunun sonucunda uluslararası alanda yaşanan değişime paralel olarak halk ve iktidar arasında engeller ortadan kalkmış ve devletler diplomasi uygulamalarında değişikliklere gitmek zorunda kalmışlardır.

Uluslararası İlişkilerde en önemli kavramlardan birisi de kamu diplomasisidir. Daha Yumuşak güçten daha geniş bir başlangıç noktasına sahip olan kamu diplomasisi, daha spesifik hedeflere ulaşmaktadır. Yumuşak güç bir ülkenin kültürün, siyasi değerleri ve dış politika gelişmelerinden ortaya çıkmaktadır. Kamu diplomasisini bir araç olarak kullanan hükümetler, sadece kendi halklarından ziyade diğer ülkelerin halklarını çekmek için iletişim kaynaklarını seferber etmektedir.¹⁰⁶ Günümüzde neredeyse her devlet kamu diplomasisine önem vermekte ve kamu diplomasisini aktif şekilde kullanmaktadır. Devletler kamu diplomasisini sadece seminer ya da etkinliklerde değil sosyal medya üzerinden de uygulamaktadır. Kamuoyunun diplomasi içindeki yeri, iletişim araçlarının, özellikle internetin, insanların birbirleriyle daha fazla iç içe yaşamaya verdiği olanak sayesinde artmıştır. İnternet alanında yaşanan baş döndürücü gelişmeler, devletlerin birbirleriyle olan temaslarını ve bu bağlamda değerlendirebileceğimiz diplomasi yönteminin değişimine yol açmıştır.¹⁰⁷ Kısacası günümüzde diplomasi uygulamasında klasik yöntemler ve modern yöntemler birlikte kullanılmaktadır. Örneğin; devletler ulusal güvenliğini ilgilendiren bir konuda eski yöntem olan ikili diplomasiyi kullanırken; ortak sorunların çözümüne yönelik konularda ise yeni yöntem olan çok taraflı diplomasi yöntemini uygulamaktadır.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Giles Scott-Smith, "Soft Power in An Era of US Decline", **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, s.166-167.

¹⁰⁷ Temel İskit, **Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s.347.

¹⁰⁸ Tuncer, Eski ve Yeni..., op.cit., s.255.

Sadece çok taraflı diplomasi yöntemiyle devletler tüm sorunlarını çözememektedir. Bu yüzden ikili diplomasi yönteminin tamamen ortadan kalkması mümkün değildir. Diplomasi ne kadar değişime uğrarsa uğrarsın özü aynı kalmaktadır. Değişim ile birlikte eskiden uygulanan diplomasi sanatı yeni koşullara ayak uydurarak hükümetlerin tekelinden çıkmış ve hükümetleri kontrol eden halklar ve oluşturdukları sivil toplum kuruluşları tarafından da uygulanmaya başlanmıştır.

2. Türk Dış Politikası Kimliği ve Dönüşümü

Türkiye Cumhuriyeti 29 Ekim 1923'ten 31 Aralık 1991'e kadar olan dönemde Türk dış politikası -zaman zaman çeşitli krizler nedeniyle Batıdan uzaklaşılsa da- "Batılı kimliğe" sahip olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloğu'na karşı Batı ile işbirliği yapmak temel şartı oluşturmaktaydı. Batılı kimliğe sahip olan Türk dış politikası Soğuk Savaş döneminde sınırları belirli, manevra alanı dar, yeni olanaklar yaratma etkisi sınırlı bir yapıya sahipti.¹⁰⁹ Türkiye takip ettiği Batı odaklı dış politikayla dışarıdan gelen tehditlere karşı ABD ve Batılı ülkelerden yardım istenmesi, Batı merkezli uluslararası kuruluşlara mümkün olduğunca dahil olma isteği, bölgesinde ve bulunduğu coğrafyada Batı'nın en ideal temsilcisi rolünde olma isteği Türkiye'nin Batı'ya ne denli entegre olma arzusunu gözler önüne sermektedir.¹¹⁰ Bu doğrultuda 1950-1953 yılları arasında yaşanan Kore Savaşı'na asker gönderilmesi, akabinde 1952'de Türkiye'nin NATO üyeliği ve devam eden süreçte Orta Doğu'da Batı endeksli politikaların izlenmesi sonucunda bölge ülkeleriyle ilişkilerin zayıflaması ve Doğu Bloğu'na bağlı olan Orta Asya ve Kafkasya'dan uzak durulması Batı'ya entegre olma isteğinin en belirgin özellikleri arasındadır. Türkiye, Soğuk Savaş döneminde ABD ile ilişkilerini temel alarak uyguladığı politikalar zaman zaman Türkiye açısından hayal kırıklığı yaratmıştır. 1963-1964 yıllarında Kıbrıs'ta yaşanan olaylar sırasında ABD'nin Yunanistan'a yakın tavır sergilemesi ve 1964'te ABD Başkanı Johnson'un İsmet İnönü'ye yazmış olduğu mektupta Kıbrıs'a gerçekleştirilecek bir müdahalede Amerikan silahlarının kullanımını yasaklaması ABD ile ilişkilerin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu olaydan sonra Türkiye, ABD ve Batı ile ilişkilerini

¹⁰⁹ Baskın Oran, "Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 51, Sayı 1, 1996, s.368.

¹¹⁰ Tarık Oğuzlu, "Soft Power in Turkish Foreign Policy", *Australian Journal of International Affairs*, Vol.61, No.1, 2007, s.37.

gözden geçirilme yoluna gitmiştir.¹¹¹ Öte yandan 1962’de yaşanan Küba Krizi’nde Türkiye’nin bir pazarlık unsuru yapılması ve pazarlıklarda Türkiye’nin çıkarlarının hiçbir şekilde değerlendirmeye alınmaması ABD ile ilişkileri olumsuz yönde etkileyen diğer bir örneği oluşturmaktadır.¹¹² 1960’larda yaşanan olaylardan sonra Sovyetler Birliği ile ilişkilerini düzeltme arayışına giden Türkiye, Batılı kimliğinden vazgeçmemiştir.

Kimlik, bireyin, toplumun ya da devletin kendisini nasıl tanımladığı ve ötekilerin onu nasıl algıladığıyla ilişkilidir. Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarında Türkiye’nin Batılı kimliği Sovyet tehdidinin olmadığı bir dünyada Batılılarca sorgulanmıştır. Bu bağlamda **Türkiye Soğuk Savaş sonrası dönemde uyguladığı dış politika ile Avrasyacılık, Neo-Osmanlılık ve İslamcılık gibi kimlikler tasavvur edilmiştir.**¹¹³ Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle değişen uluslararası konjonktür Türkiye’nin yakın coğrafyasının jeopolitiğini yeniden çizmiştir. Bu doğrultuda Türkiye’nin mevcut dış politika kimliğini revize etmesi ya da yeniden inşa etmesi kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir.¹¹⁴ **Dile getirilen Avrasyacılık, Neo Osmanlılık ve İslamcılık kimlikleri 2002’de AK Parti’nin iktidara gelmesine kadar etkili olmamıştır.**

Türkiye 2000’li yıllarda birçok alanda dönüşüm gerçekleştirmiş ve yeni bir vizyon oluşturmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra ilan edilen temel ilkeler *Batıcılık ve statükoculuk*¹¹⁵ bölgesel ve küresel olaylar karşısında reaktif bir tutum sergilemeye yönelik politikalar olmuştur. Değişen Türk dış politikası ile birlikte batıcılık ve statükoculuk tamamen bırakılmakmış ancak bu politikaların daha ötesinde proaktif bir dış politika prensibi benimsenmiştir. Nitekim bu dönüşüm sayesinde dış politikada deyim yerindeyse “ölçek büyümesine” gidilmiş ve yakın çevrenin ötesine ulaşabilen bölgesel ve küresel düzeyde özgün inisiyatifler üstlenilebilmiştir.

Türkiye’nin tarihi, kültürü, coğrafyası ve her şeyden de önemlisi uluslararası konjonktürüne uygun olarak dış politikadaki mentalite ve kimlik değişimini yansıtan

¹¹¹ Göksel İşyar, **Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası**, 2. baskı, Bursa, Dora Yayınları, 2013, ss. 488-491.

¹¹² Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 18. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2012, s.735.

¹¹³ Tarık Oğuzlu, “İnşacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi”, Ertan Efeğil ve M. Seyfettin Erol (edt.), **Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği**, Ankara: Barış Platin Yayınları, 2012, ss. 38-40.

¹¹⁴ Hasan Kösebalaban, *Turkish Foreign Policy: Islam, Nationalism, and Globalization*, New York: Palgrave Macmillan, 2011, s.117.

¹¹⁵ Oran, “Türk Dış Politikası: Temel...”, op.cit., ss. 353-357.

ilkeler geliştirilmiştir. Medyada ve zaman zaman akademik çevrelerde sadece “komşularla sıfır sorun” politikasına indirgenerek ele alınan ve Arap Baharı süreciyle birlikte eleştirilerin hedefi olan yeni dış politika anlayışının, sıfır sorun politikasının ötesinde anlamlar taşıdığı çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Zira sıfır sorun politikasının yanı sıra ikili, bölgesel ve küresel düzeyde geliştirilen çok sayıda ilke bulunmaktadır. Bunlar, *çok taraflı diplomasi, ritmik diplomasi, komşularla sıfır sorun, proaktif diplomasi ve özgürlük-güvenlik dengesi* şeklinde ifade edilebilir.¹¹⁶

Türkiye, bu ilkeleri gerçekleştirebilmek için farklı angajman şekilleri geliştirmiştir. *İkili ilişkiler, bölgesel düzey ve uluslararası platformlar* olmak üzere üç ana çerçevede geliştirilen angajmanlarla başta Türkiye'nin yakın çevresi olmak üzere bölgesel ve küresel düzeyde bir barış ve refah alanının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Dış politikadaki salt güvenlik odaklı anlayışı terk ederek vizyon büyümesine giden Türkiye'nin söz konusu angajmanları gerçekleştirmek için 1990'lı yıllardaki kurumsal altyapısı yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda mevcut kurumsal yapısı revize edilerek daha işler hale getirilmiş ve yeni kurumlar ihdas edilerek dış politikadaki dinamizm sürdürülmeye çalışılmıştır.¹¹⁷

3. Türk Dış Politikasının Yeni Parametreleri

Türkiye'nin batılılaşma hedefleri uğruna önem vermediği coğrafyalara özellikle 2007 yılı sonrasında yaşanan ciddi politika değişiklikleriyle önem vermesi geçmişte yaşanan bazı olayları unutturacaktır. Türkiye'nin yeni dış politikası ile Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya kadar ufak değişikliklerle gitmek mümkün olacaktır.¹¹⁸

Kimlik dönüşümünde AK Parti faktörü de ayrıca önemli bir yer tutmaktadır. AK Parti'nin 2002-2007 yılları arasında bir nevi iktidarda muktedir hale gelmesi ve bu çerçevede 2007'de AK Partinin kapatılma sürecinden başarılı bir şekilde çıkması, Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesi ile yürütme tamamen AK Parti'nin eline geçmiştir. AK Parti'nin 2007 seçimlerinde oylarını arttırarak tekrardan tek başına iktidara gelmiş ve daha büyük bir ivmeyle hareket etmektedir.

¹¹⁶ Ahmet Davutoğlu, “Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007,” **Insight Turkey**, Vol:10, No:1 (2008), ss.79-83.

¹¹⁷ Bülent Aras, The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy, **Insight Turkey**, Vol. 11, No. 3, 2009, ss. 139.

¹¹⁸ Davutoğlu, “Turkey’s Foreign Policy...”, loc.cit.

2007'den itibaren başlayan Türkiye'nin yaşadığı dış politika değişimi ve bu bağlamdaki çalışmaları ile dış politikada yeni bir çizgi ve ufuk yakalamıştır. Türkiye, başta eski Osmanlı coğrafyası ve etki alanı olmak üzere daha önce hiç ilgilenmediği ülke ve bölgelerle yakından ilgilenmeye başlamıştır. Her şeye rağmen bu durumu ve süreci başarısızlık olarak adlandıranlar olsa da dış politikanın gündelik siyasi argümanlarla belirlenmeyeceği bir gerçektir.¹¹⁹ Türkiye, TİKA'dan Yunus Emre Enstitüsü'ne, donanmanın Afrika seferlerinden THY'nin hızlı gelişimine kadar geniş bir portföyü kullanmaya çalışmaktadır.

Türkiye, Osmanlı'nın mirası konusundaki kafa karışıklığını üzerinden atmış durumdadır. Bu durum yani zihni dinginlik doğru adımların atılmasındaki en önemli dayanak noktasıdır. Osmanlı'nın sahip olduğu ve uzun yıllar boyunca etkisini hissettirdiği hinterlandı şu anda on beşin üzerinde devletin yer aldığı bir coğrafyadır. Osmanlı'nın izlerini bu ülkelerde insanların yüzlerinde ve o coğrafyalarda yer alan minarelerde görmek mümkündür. Türkiye sadece Osmanlı hinterlandında yer alan ülkelerle yakınlaşmak ile kalmamıştır. Özellikle yeni yükselen ve yardıma ihtiyacı olan ülke ve bölgelerde Türkiye'yi görmek mümkündür. Türkiye'nin Sahra'nın Güneyindeki Afrika ülkeleri ile kurduğu ilişkiler bu bağlamda değerlendirilebilmektedir. Türkiye'nin kurumsal yapıların yanında sivil toplum kuruluşları da dış politik gelişmelerde kendini göstermeye başlamıştır. Türkiye yardımda bulunduğu ülkelerde insani değerleri öncelikli kılmakta ve insani açıdan yaklaşım sergilemektedir. Geçmişte de olduğu gibi yardımda bulunduğu bölgelere emperyalist amaçlarla yaklaşım sergilememektedir. Türkiye ardılı olduğu Osmanlı Devleti gibi düşenin yanında olma, ihtiyacı olana yardım etme gibi vasıfları da almıştır. Türkiye'nin Balkanlardan Kafkaslara, Orta Asya'dan Orta Doğu'ya, Kuzey Afrika'dan Güney Afrika'ya, Okyanus ada devletlerinden Amerika'daki Kızılderili kabilelerine kadar herkese yardım ettiğini görebilmek mümkündür. "Türkiye günümüzde ulaşmış olduğu coğrafyalara şu anda ulaşabiliyorsa geçmişte neden ulaşamamıştır?" sorusunun aklımıza gelmesi kaçınılmazdır. Ancak bu sorunun cevabı oldukça nettir: Türkiye'nin uzun yıllar yaşamış olduğu ekonomik ve siyasi istikrarsızlık.¹²⁰

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Kadir Karagöz ve Suzan Ergün, "Türkiye'de Ekonomik İstikrarsızlığın Kaynakları: Ekonometrik Bir Değerlendirme", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, 2010, s.177.

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin resmi dış politikası şekillenmiştir. 2007 öncesi dış politikayı anlamamız için Lozan Dönemine kısaca göz atmak gerekmektedir. Lozan'da İngiltere istediklerini aldıktan sonra Fransızlarla Türkleri baş başa bırakarak ülkesine geri dönmüştür. Ayrıca İngiltere, Boğazlar ve silahsızlandırılmış bölgeler konusunda istediklerini almış ve Sovyetler ile Türkiye'yi karşı karşıya getirerek Türkiye'nin yeni bir düşman kazanmasına neden olmuştur. Lozan'daki maddelerin arasına serpiştirilen ayrıntılar sebebiyle Türkiye tarihinden yasalarına, takviminden şapkasına, metresinden alfabesine kadar Batılı olmuştur. Bunun sonucunda Türkiye'nin milli düşman algısı da değişime uğramış ve Araplar, Farmlar, Kürtler, Gürcüler, Ermeniler, Bulgarlar ve Yunanlar düşman olarak nitelendirilmekteyken uzun yıllar boyunca mücadele edilen İngilizler, Fransızlar, İtalyan ve Amerikalılar ebedi dost ve müttefik konumuna yükselerek bir çelişkiyi de beraberinde getirmiştir.

Türkiye, Soğuk Savaş sona erdikten sonra dış politikasını mevcut konjoktüre uygun bir biçimde uyarlayamamış ve yeni uluslararası sisteme adapte olma konusunda sorunlar yaşamıştır. Uzun bir süre etrafında meydana gelen gelişmeler Türk dış politikasını ilişkilere güvenlik odaklı yaklaşımdan sıyıramamıştır. Uluslararası sistemde ciddi değişiklikler yaşandığı halde Türkiye, Soğuk Savaş yıllarındaki dış politikasını belirleyen parametrelerde değişiklikler yaşanmamış ve yeni sisteme hazırlıksız yakalanmıştır. Türkiye'nin dış politikada yeni ilkelerini inşa etmesi 2000'li yıllarda gündeme gelmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001 yılında yaşanan İkiz Kuleler ve Pentagon saldırısından sonra oluşan yeni dünya düzeni, Türkiye'nin dış politikada uygulayacağı yeni parametrelerin belirlenmesinde etkili olmuştur. Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında yeni sisteme on yıl sonra adapte olabilmeyi başarabilmiştir. AK Parti iktidarı ile birlikte Türk dış politikasına yön veren parametrelerde değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni dönemde dış politika alanında değişimler oldukça hızlı yaşanmıştır.¹²¹

Bu bağlamda Türkiye, 2002 yılından bu yana coğrafi konumunu göz önünde bulundurarak hedefleri iyi tanımlanmış, yeni vizyonu temelinde politikalarını yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Türkiye yeni dış politikasını yapılandırırken 5 temel ilke belirlemiştir. Bu ilkelerden birincisi *özgürlük-güvenlik dengesidir*. Özgürlük-güvenlik dengesi 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD başta olmak üzere Avrupa'da uygulanan

¹²¹ Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy...", loc.cit.

güvenlik tedbirleriyle gündeme gelmiş ve Türkiye’de de tartışılmıştır. Güvenliği tehdit eden her unsur aynı zamanda özgürlüğe de tehdittir. Bir tehdit örgütten, vatandaştan ya da devletten gelsin. Bu sarkacın terazide durmasına azami özen gösterilmelidir.¹²²

Özgürlük-güvenlik arasında hem ters orantı hem de doğru orantı bulunmaktadır. Bir açıdan güvenlik tedbirlerini devlet artırır, bu özgürlüklerin zorunlu olarak kısıtlanması anlamına gelmektedir. Örneğin sokağa çıkma yasakları, her adımın kontrol edilmesi elbette özgürlüğe bir tehdit oluşturmaktadır. Güvenliğe ne kadar az önem verilirse özgürlük o derece fazla olur söylemi kesinlikle yanlıştır. Çünkü özgürlük - güvenlik dengesinin en önemli aktörü devlettir. Devlet esas itibarıyla halkın güvenliğini ve refahını sağlamak için kurulmuştur. Ancak devlet bunu abartabilir ve halkın iyiliği için kurmuş bir yapı tamamen insanlığın kötülüğüne dönüşebilir. Bu noktada Thomas Hobbes’un Leviathan adlı eserine vurgu yapmak gerekmektedir. Devlet, en başta insanların mal ve can güvenliklerinin korunması için gereklidir. Bu bağlamda bireyler, devleti kendi hak ve özgürlüklerini korumak için oluşturmuşlardır.¹²³

Bir ülkede güvenlik ve demokrasi arasında bir denge yoksa o ülkenin çevresinde etki alanı kurmak için bir şans bulunmayabilir. Herhangi bir siyasi rejimin meşruiyeti kendi vatandaşlarına güvenlik sağlama yeteneğinden gelmektedir. Ancak bu güvenlik sağlanırken vatandaşların güvenliğine ve insan haklarına aykırı bir biçimde hareket edilmemelidir. Bu bağlamda güvenliği sağlamak için özgürlükleri kısıtlayan rejimler zaman içinde otoriter rejimlere dönüşmektedir. 2002’den bu yana Türkiye, vatandaşlarının güvenliğini tehdit etmeden sivil özgürlükleri teşvik eden politikalarını uygulamaya koymaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan mevcut uluslararası konjonktürde birçok ülke terörizmden kaynaklı olarak güvenliklerini tehlike altında hissetmiştir. Özgürlük ve güvenlik birbirini tehdit eden, birbirinden ayrı düşünülebilecek şeyler değildir. Bu bağlamda güvenlik uğruna özgürlüklerin kısıtlandığı yakın coğrafyasında Türkiye, bu politikasını sürdürebilmek için büyük çaba sarf etmektedir.¹²⁴

Türkiye 2007’de Irak’ta terörist oluşumlara yönelik yürüttüğü askeri operasyon sırasında ve sonrasında batısındaki ve doğusundaki illerinde vatandaşların özgürlükleri üzerine hiçbir olumsuz etkisi görülmemiştir. Bu operasyon devam ederken içerideki

¹²² Ibid.

¹²³ Bkz. Thomas Hobbes, **Leviathan**, Çev. Semih Lim, İstanbul: Yapıkredi Yayınları, 2015.

¹²⁴ Davutoğlu, “Turkey’s Foreign Policy...”, loc.cit.

normal hayat hiçbir olumsuzluktan etkilenmeden devam edebilmiştir. Türkiye'nin kurmuş olduğu bu başarılı denge siyasi kültürünün bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda 2007'de gerçekleştirilen genel seçimler de içinde bulunulan mevcut konjonktür dolayısıyla ertelenmemiş ve olağanüstü hal ilan edilmemiştir. Ortaya çıkan bu sonuçlar Türkiye'nin en önemli yumuşak gücünün demokrasisi olduğu yönündeki düşünceleri destekleyici niteliktedir.¹²⁵

Türkiye'nin dış politika restorasyonunda izlemiş olduğu ikinci politika *komşularla sıfır sorun* politikasıdır. Bu politika ile Türkiye komşularıyla işbirliğini maksimum düzeye çıkarırken aradaki problemleri minimum düzeye indirmeyi hedeflemektedir.¹²⁶ Türkiye geçmiş yıllara oranla komşularıyla daha iyi diyalog geliştirme konusunda çaba harcamaktadır. Suriye ile ilişkilere bakıldığı zaman 2000 yılında işbaşına gelen Beşar Esad yönetimi ile 2002'de iktidara gelen AK Parti yönetimi iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek için 2011'e kadar çeşitli adımlar atmıştır. Suriye ile 2003-2011 yılları arasında ekonomik anlamda ilişkiler geliştirilerek karşılıklı ekonomik bağımlılık yaratılmıştır. Bu durumun aynısı Gürcistan ile ilişkilerde de gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile Suriye arasında 2007'de imzalanan ve 2011'e kadar yürürlükte kalan Serbest Ticaret Antlaşması ile iki ülke arasındaki ticarete çok ciddi artışlar kaydedilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriye ile 2003'te 824 milyon \$ olan dış ticaret hacmi 2007'te 1.175 milyon \$ 2010'da 2.508 milyon \$ seviyesine ulaşmıştır.¹²⁷ Ayrıca Suriye'ye yapılan ihracat 2004'te bu yana ithalattan daha fazladır. Aynı şekilde Türkiye'nin Gürcistan ile 2007'de Serbest Ticaret Antlaşması imzalamış ve 2008'de dış ticaret hacmi 1.523milyon \$ olarak kayıtlara geçmiştir. 2012'de Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatı 1.254 milyon \$, ithalatı ise 180 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. 2013'te ise Türkiye'nin Gürcistan'a ihracatı 1.246 milyon \$, ithalatı ise 201 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.¹²⁸ Bu bağlamda komşularla sıfır sorun politikasının ekonomik yönden pozitif bir yansıması olarak bu tablo karşımıza çıkmaktadır.

¹²⁵ Davutoğlu, "Turkey's Foreign Policy...", op.cit., ss. 79-80.

¹²⁶ Ufuk Ulutaş, "Turkish Foreign Policy in 2009: A Year of Pro-activity", **Insight Turkey**, Vol. 12, No. 1, 2010, s. 1.

¹²⁷ Ekonomi Bakanlığı, Genel Durum, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkeler.jspx?..> (E.t. 30.01.2015)

¹²⁸ Ekonomi Bakanlığı, Türkiye ile Ticaret, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkeler.jspx?contentId=...> (E.t. 30.01.2015)

Komşularla sıfır sorun politikasının ekonomik yönünün yanı sıra siyasi olarak da komşu ülkelerle ilişkilere katkısı olmuştur. Bu bağlamda İran'ın nükleer politikaları karşısında Batı ile yaşamış olduğu sıkıntılarda Türkiye arabulucu rol üstlenmiştir. Bu hassas dönemde Türkiye-İran ilişkileri çok fazla zorlukla yüzleşmemiştir.

Türkiye'nin 10. Cumhurbaşkanı olan Ahmet Necdet Sezer yurtdışına 7 yılda toplamda 48 ziyaret gerçekleştirmişken; 11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün döneminde bu sayı 7 yılda 4 farklı kıtada 63'e çıkmıştır. 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın göreve başlamasından bu yana cumhurbaşkanı sıfatı ile gerçekleştirmiş olduğu ziyaret sayısı ise toplamda 3 kıtada 10 olmuştur.¹²⁹

Dış politikada izlenen üçüncü politika *komşu bölgelerde ve ötesinde ilişkileri geliştirmektir*. Türkiye'nin bölgesel etkisi Balkanlarda, Orta Doğu'da, Orta Asya'da Kafkaslarda ve Afrika'da genişlemektedir. Türkiye, özellikle Bosna-Hersek ve Kosova krizlerinde aktif rol üstlenmiştir. Aynı şekilde Türkiye, Kafkaslarda Gürcistan ve Azerbaycan ile yakın ilişkilerini sürdürmektedir. Türkiye son yıllarda üzerinde çalıştığı ve büyük çaba sarf ettiği demokratikleşme paketiyle Doğu bölgesindeki yaşadığı sorunları azaltmakta ve Orta Doğu'da meydana gelen gelişmelere hızlıca adapte olabilmektedir. Örneğin Lübnan krizinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Said Hariri ve Nebih Berri'nin yanı sıra Lübnan eski geçici Cumhurbaşkanı Fuad Siniyora ve Hizbullah ile de görüşmelerde bulunmuştur. 2004'te ise dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Lübnan ziyareti son 32 yılda Lübnan'a dışişleri bakanlığı düzeyinde gerçekleştirilen ilk ziyaret olmuştur.

Dördüncü ilke ise *çok boyutlu / çok kulvarlı dış politikadır*. Türkiye'nin diğer küresel aktörlerle ilişkileri rekabetçilikten uzak olarak daha çok tamamlayıcı niteliktedir. Çağdaş uluslararası sistemin aktörleri arasında güç dengesi arayışları ve bölgesel rekabetler ortaya çıkmaktadır. ABD'nin merkez olduğu tek taraflı güç politikasına karşı Avrupa'da siyasi ve ekonomik açıdan bir karşı duruş ortaya çıkmıştır. Rusya da jeopolitik derinliğinin sahip olduğu ve etkisinin sürdüğü coğrafyada ABD'ye karşı denge oluşturabilecek birikimleri mevcuttur. Türkiye dış politikada yaşamış olduğu dönüşüm sayesinde geçmişte olduğu gibi sadece Batı odaklı politikalar izlemeyi sona erdirmiştir. Türkiye, alternatif

¹²⁹ Cumhurbaşkanlığı, Yurtdışı Ziyaretler, <http://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/yurtdisiziyaretler/> E.t. 14.01.2015

politika üretimi yeteneğini kaybetmemek için uluslararası konjonktürün getirmiş olduğu dinamik ve çok boyutlu dış politika anlayışını benimsemiştir. Bu politikanın uygulanmasındaki ana amaç; küresel ve bölgesel güçler ile ilişkilerin belirli yakınlıkta ve yeri geldiğinde belirli uzaklıkta sürdürülmesine olanak sağlamaktır.¹³⁰

Türkiye eskisi gibi bekle gör politikasından ayrılarak dış politika anlayışını değiştirmiştir. Türkiye 1990'lı ve daha önceki yıllara kıyasla daha aktif, bölgesel sorunlara çözüm üretmeye çalışan, ABD'ye ve Batılı ülkelere teklif götürülen ve bu ülkelerle müzakerelerde bulunan, AB üyeliğini kendisi için tek çıkış yolu olarak görmeyen ve bu örgüte alternatif örgütler ile de görüşmeler yapan, İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) Genel Sekreterliği'ne kendini aday seçtiren, BM Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği'ne adaylığını koyan ve 2009-2010 yıllarında bu görevi yapan, NATO Zirvesi'ne ev sahipliği yapan, İKÖ zirvesine 2016 yılında ev sahipliği yapacak olan bir ülke konumundadır.

Son ilke ise *ritmik diplomasi* olarak karşımıza çıkmaktadır. Ritmik diplomasi diplomasinin aynı anda farklı alanlarda birbirleriyle uyum içinde yürütülebilmesine bağlıdır.¹³¹ Türkiye'nin diplomasi alanında ciddi ve sürdürülebilir kalkınması uluslararası toplantı ve organizasyonlara bakıldığında 2003'ten beri belirgin biçimde devam etmektedir. Bu ilke ile Türkiye bölgesel ve küresel sorunlar başta olmak üzere Uluslararası İlişkiler alanında daha fazla aktif olmayı hedeflemektedir.¹³² Ritmik diplomasi anlayışı Soğuk Savaş sonrası düzende ortaya çıkan yeni uluslararası konjonktürü üzerine inşa edilmiş dinamik bir dış politika anlayışını gerçekleştirmek için uygulamaya konulmuştur.¹³³ Ritmik diplomasinin diğer bir temel argümanı ise hareket ve uyumun anda işleyebiliyor olması ile ilgilidir. Hareketin olup uyumun olmaması durumunda yapılan hareket ortaya bir kaos çıkarabilir. Bu durumda gereksiz hareketten ve gereksiz risk almaktan kaçınmak gerekmektedir. Tam tersi durumda yani ritim olur hareket olmaz ise yerinde sayma durumu gerçekleşecektir. Bu bağlamda ritmik diplomasinin başarılı bir

¹³⁰ Dışişleri Bakanlığı, Genel Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa> E.t. 20.02.2015

¹³¹ Murat Yeşiltaş ve Ali Balcı, "A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map", **Dışişleri Bakanlığı SAM Papers**, No:7, 2013, s.12-13.

¹³² Ahmet Davutoğlu, "Turkey's Zero-Problems Foreign Policy", **Foreign Policy**, 2010, <http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/> E.t.20.02.2015

¹³³ Ahmet Davutoğlu, "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", **Radikal**, 26 Şubat.

şekilde gerçekleşebilmesi için hareket ve ritmin uyumlu bir şekilde işlenmesi gerekmektedir.¹³⁴

4. Türk Dış Politikasında Dinamizm ve Kurumsal Altyapı

Türkiye dış politikasında yaşadığı dönüşüm ve dinamizm ile cazibe merkezi haline gelmiştir. Geleneksel dış politikasında sürdürdüğü “bekle – gör” anlayışının şekillendirdiği reaktif politika yerine çok boyutlu, dinamik, aktif ve daha etkin bir dış politika anlayışını benimsemiştir.

Soğuk Savaş dönemi ve özellikle sonrasında yaşanan on yıllık süre içinde Türkiye bölgesel ve küresel anlamda rolünü tam olarak kavrayamamış ve deyim yerindeyse kimlik bunalımı ve yeni bir kimlik arayışı içinde olmuştur. 2002’de göreve gelen AK Parti iktidarı ile Türkiye, geleneksel dış politikasında uygulamış olduğu ilkeleri tamamen dışlamamış ancak dış politikanın temel dinamiklerini bir hayli revize edilerek uygulamaya başlamıştır. Uygulamaya koymuş olduğu temel ilkeler ile Türkiye, kurumsal yapısında da değişim yaşamıştır. Türkiye kurumsal yapısında yaşadığı değişim ile birçok alanda daha aktif çalışmalar yürütmeyi başarabilmiştir. Türk dış politikasının inşa eden temel devlet kurumu Dışişleri Bakanlığı olsa da bakanlıkla koordinasyon içinde çalışmalarını yürüten Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüleri (YEE), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD); hükümet dışı organizasyon olarak Türk Kızılayı, Türk Hava Yolları (THY) ve çeşitli sivil toplum kuruluşları Türkiye’nin dış politikasının inşasına, çeşitlenmesine imkan sağlamaktadır. Türkiye uygulamaya koymuş olduğu yeni diplomasi anlayışı ve araçlarıyla geçmişte birikmiş olan sorunlarına çözüm üreterek ve uzun yıllar boyunca tarihsel bağlarının olduğu ancak ilişki kurmadığı coğrafyalarla diplomatik ilişkilerini geliştirerek bölgesel ve küresel aktör olma yolunda ilerlemektedir.

¹³⁴ “Davutoğlu'nun ritmik diplomasisi”, **SABAH**,
http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/12/04/davutoglundun_ritmik_diplomasisi E.t.20.02.2015

4.1. Devlet ve Özerk Kurumlar

4.1.1. Dışişleri Bakanlığı

Tarihi birikimi ve kurumsal kültürü açısından Dışişleri Bakanlığı, Türkiye'nin dış politika ilkelerinin en önemli ve en temek uygulayıcılarından birisi konumundadır. Türkiye'nin 2000'li yıllarda gelişen dış politika vizyonu doğrultusunda önemli roller üstlenen Bakanlığın yükü gün geçtikçe artarken, 2010 yılında 6004 Sayılı kanunla yeniden yapılanmaya gidilmiş ve bu vizyona uygun bir şekilde Bakanlık teşkilat yapısında değişiklikler yapılmıştır.¹³⁵

Türkiye'de yaşanan dış politika dönüşümünde mevcut ilişkilerin güçlendirilmesi, uluslararası örgüt ve platformlarda etkin rol oynanması, komşu ve çevre ülkelerle yakın ilişkiler geliştirilmesi ve yeni coğrafyalara açılım gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Türkiye mevcut stratejik ilişkilerini geliştirmesi bağlamında ABD ile “model ortaklık”, NATO'da “kanat ülke” konumundan “merkez ülke” konumuna gelmeyi hedeflemiştir. Ayrıca “stratejik hedef” olarak Avrupa Birliği'ne üyelik Türkiye'nin Avrupa ile ilişkilerinin güçlendirilmesi konusunda ayrı bir öneme sahip olmuştur. Avrupa'da yaşanan ekonomik kriz sonrasında ve aşırı sağın yükselişiyle AB'nin geleceğinin yeniden şekillenmesi gündeme gelmiştir. Ancak kimlik inşasında nasıl ki aktörlerin birbirlerini nasıl tanımlayıp, algıladığı ile ilişkili olarak Türkiye'nin AB'ye sağlayacağı katma değer önemi de aynı doğrultuda artmaktadır. Bu bağlamda; enerjiden Sorumlu AB Komiseri Günther Oettinger: “Bahse girerim ki, önümüzdeki on yıl içerisinde bir Alman Başbakan, beraberinde Fransız meslektaşı ile Ankara'ya sürünerek giderek Türklere, ne olur bize katılın diye rica edecektir” ve Almanya Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle “Eğer dikkat etmezsek, öyle bir zaman gelecek ki, Avrupa'nın Türkiye'ye duyduğu ilgi, Türkiye'nin Avrupa'ya duyduğu ilgiden daha fazla olacaktır”¹³⁶ cümleleriyle Türkiye'nin Avrupa Birliği açısından ne derece önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Dışişleri Bakanlığı ile bölgesinde kararlı, yapıcı, dinamik ve vizyoner bir dış politika izleyen Türkiye, bu araç ile ulusal ve uluslararası alanda hedeflemiş olduğu noktalara ulaşmayı oldukça mümkün kılmaktadır. Bölgesinde insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü oluşturan bir ülke olarak Türkiye, dış politikasında ikili ve

¹³⁵ 6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 7/7/2010.

¹³⁶ “AB-Türkiye İlişkilerinde Fasıla Dönemi”, **Aksiyon**, http://www.aksiyon.com.tr/dosyalar/ab-turkiye-iliskilerinde-fasila-donemi_535901 E.t. 23.02.2015

bölgesel ve alt bölgesel ilişkiler geliştirmektedir. Ancak Türk dış politikasının asıl ilgi alanı küresel ölçektir. Bu çerçevede Dışişleri Bakanlığı son on yılda geçirdiği değişim ve dönüşümle daha dinamik bir yapıya bürünmüştür.¹³⁷

Dışişleri Bakanlığı'nın yaşadığı değişim ve dönüşüm doğal olarak dış politikaya etki etmiştir. Türk dış politikasının yaşamış olduğu aktivizm ile Cumhuriyetin kuruluşundan beri izlenen temkinli politikanın farklılaşması hedeflenmiştir. Aktivizm ile bölgedeki dinamiklere karşı daha duyarlı davranışlar sergilenmeye başlanmış olup krizleri önlemek için daha etkin politikalar izlenmiştir. Ayrıca krizlerin önlenmesi konusunda ikili ve çok taraflı girişimlerle aktif diplomasi izlenmektedir.¹³⁸

Son yıllarda Türkiye, uluslararası platformlarda barışı ve istikrarı savunan, desteği aranan, barışçıl çözümler üreten güvenilir diplomatik ortak olarak görülmüştür. Bölgesel ve küresel düzeyde yaşanan gelişmelerde uluslararası diplomaside temel aktörlerden biri konumuna gelmiştir. Son on yıl içinde en yoğun diplomatik temaslar yürütülmüş ve Türkiye çok sayıda dünya liderinin ve yabancı bakanların ziyaret ettiği ülkelerden biri olmuştur. Türkiye'den de diğer ülkelere aynı şekilde ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ancak Türkiye'nin diğer ülkelere bazı konularda yaratmış olduğu farklılıklar da bulunmaktadır. Türkiye önceki dönemlerde ihmal edilmiş olan bölgelere yoğun biçimde üst düzey ziyaret gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Afrika ülkelerine gerçekleştirilen ziyaretlerle Türkiye, ikili ilişkilerinde ve bölgesel düzeydeki önemli kuruluşlarla kurumsal bağlar kurmaya başlamıştır.

Türkiye bölgesel düzeyde kazandığı diplomatik gücünü BM, NATO ve AB gibi Batılı kuruluşların yanında Afrika Birliği, İslam Konferansı Örgütü gibi diğer bölgesel ve küresel örgütlerle işbirliği yaparak ilişkilerini zenginleştirmiştir.¹³⁹ Dışişleri Bakanlığı evrensel meşruiyet zemini bulunan Birleşmiş Milletler bünyesinde etkin diplomasi sergilemektedir. Bu bağlamda Türkiye, 2009-2010 döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne geçici üye olarak seçilmiştir. 2015-2016 dönemi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için tekrar başvuruda bulunan Türkiye, yeterli oy

¹³⁷ Dışişleri Bakanlığı, Genel Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> E.t. 23.02.2015

¹³⁸ Alan Makovsky and Sabri Sayari, "Introduction", Turkey's New World : Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy, Alan Makovsky and Sabri Sayari (Eds) **Washington Institute for Near East Policy**, Washington, DC, 2000. s.5.

¹³⁹ Jonathan Marcus, "Which direction for Turkey now?", **BBC News**, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7633134.stm> E.t. 25.02.2015

sayısını sağlayamadığı için üyeliğe seçilememiştir. Birleşmiş Milletler'in yanı sıra Türkiye, En Az Gelişmiş Ülkeler için her on yılda bir düzenlenen BM Zirvesine 9-13 Mayıs 2011'de İstanbul'da ev sahipliği yapmış ve konferansta kabul edilen eylem planına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Türkiye, 18-21 Ağustos 2008'de İstanbul'da 49 Afrika ülkesiyle birlikte Afrika Birliği'nin de içinde bulunduğu on bir uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcisinin katılımıyla I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesini düzenlemiştir.¹⁴⁰ Yine Türkiye-Afrika ilişkilerinin geliştirilmesi bağlamında 19-21 Kasım 2014'te Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi düzenlenmiştir.¹⁴¹ Öte yandan Türkiye'nin G-20, Medeniyetler İttifakı, Terörle Mücadele Küresel Forumu, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı üyelikleri ve Barış için arabuluculuk faaliyetleri uluslararası örgüt ve platformlarda üstlendiği etkin rolün yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁴²

Öte yandan Türkiye'nin dış politikada komşu ve çevre ülkelerle yakın ilişkiler geliştirmeyi hedeflenmiş ve bu doğrultuda yapmış olduğu faaliyetler sonucunda komşu ülkeler ile ticaret payını %10'dan %30'a yükseltmiş, komşu ülkelerle ticaret toplam hacmini 11.2 milyar \$'dan 67 milyar \$'a yükselterek altı kat artmıştır. Bunun yanı sıra son on yıl içinde otuzdan fazla ülke ile vize muafiyeti anlaşması sağlanmıştır.

Yeni coğrafyalara açılım konusunda Türkiye, Asya- Pasifik, Latin Amerika, Karayipler ve Afrika'ya yönelik açılımlar yapmıştır. Ancak Afrika, Türk dış politikasında ayrı bir öneme sahiptir. 1998'de Türkiye - Afrika ilişkilerin temelini atılması ve 2005'te bu ilişkilerin tam anlamıyla gelişmeye başlaması dış politikada ihmal edilen bölgelere karşı yeni yaklaşımların geliştirilmesinin önemini gözler önüne sermektedir. Afrika ile gelişen ilişkiler sonucunda 2008'de Türkiye, Afrika Birliği ile Stratejik Ortaklık kurmuştur. Öte yandan Türkiye'nin 2002'de Afrika'yla 3 milyar \$ olan dış ticaret hacmi 2015'te 30 milyar \$'a çıkmıştır. Türkiye özellikle Somali'de yeni bir dönemin öncüsü olmuştur.¹⁴³

Dışişleri Bakanlığı'nın dış politika restorasyonu ve yeni coğrafyalara açılım politikası yanında kurumsal kapasitesinin artması da yaşanan değişimde oldukça etkili bir yere sahiptir. Bu bağlamda tablo-2'de görüldüğü üzere Türkiye 2002-2014 yılları arasında

¹⁴⁰ Dışişleri Bakanlığı, Genel Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> E.t. 25.02.2015

¹⁴¹ Dışişleri Bakanlığı, II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, <http://www.mfa.gov.tr/ii-turkiye-afrika-ortaklik-zirvesi.tr.mfa> E.t. 25.02.2015

¹⁴² Ayrıca Bkz. Dışişleri Bakanlığı'nın uluslararası kuruluşlara aidat ödediği ve katkıda bulunduğu örgütler için, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s.138.

¹⁴³ Naci Kuru, Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Konferansı Sunumu, 2013.

66 yeni dış temsilcilik açmıştır. Ayrıca Türkiye 2000-2014 yılları arasında yılda açmış olduğu dış temsilcilik sayısında %41 oranında bir artış yaşamıştır. 2012’de 124 olan Türkiye’nin büyükelçilik sayısı 2015’te yeni açılan büyükelçiliklerle 143’e yükselmiştir. Öte yandan Türkiye’de 2000’de 160 olan yabancı temsilciliklerin sayısı 2005’te 183’e yükselterek 2000’e göre %14’lük bir artış ve 2014’te 228’e yükselterek 2000’e göre %42’lik bir artış sağlanmıştır. Türkiye, Fransa, ABD, Çin, Rusya, İngiltere ve İtalya’dan sonra yeni açtığı dış temsilcilikler ile en çok temsilciliği olan ülkeler arasında yedinci sırada konumlanmaktadır. Öte yandan İstanbul, New York’tan en çok Başkonsolosluga ev sahipliği yapan kent konumundadır.¹⁴⁴

Tablo-2: 2000-2013 Türkiye’nin Yurtdışındaki Dış Temsilcilik Sayısı

2000	161
2001	163
2002	163
2003	164
2004	164
2005	165
2006	165
2007	167
2008	171
2009	178
2010	189
2011	197
2012	210
2013	221
2014	228

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı

Dışişleri Bakanlığı kurumsal kapasitesindeki artışın bir diğer göstergesi, insan kaynaklarındaki dinamizm olmuştur. Bu bağlamda teşkilat kanununda 2010’da yapılan değişiklikle Bakanlık içindeki mevcut görevler yeniden düzenlenmiş ve ayrıca yeni kadro unvanları açılmıştır. Bunun yanı sıra Bakanlığa alınan personel sayısında da ciddi artışlar olmuştur. Sadece meslek memurları açısından değerlendirildiğinde, 1991 yılında Dışişleri Bakanlığı’nda 1.106 meslek memuru görev yapmaktayken, bu sayı 2000 yılında 1.392’ye, 2009 yılında 1.810’a 2014 yılı sonunda ise 2.170’e ulaşmıştır.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Guide To Diplomatic Missions in Turkey, Ministry of Foreign Affairs Directorate General of Protocol, Ankara, 2015, p.1., Dışişleri Bakanlığı, “Sorumluluk ve Vizyon ...”, op.cit. s.21-23.

¹⁴⁵ Ferhat Pirinççi ve Tunç Demirtaş, “Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi: Suriye Krizi Örneği”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2014**, İstanbul, SETA Yayınları, 2015, s.16.

Türkiye'nin uluslararası sistemdeki saygınlığının artmasının temel mimarı şüphesiz ki Dışişleri Bakanlığı'dır. Dışişleri Bakanlığı'nın dış politikayı ele alış biçimi zaman içinde yukarıda da açıklandığı gibi çeşitli değişimler yaşamıştır. Türkiye, teorik olarak ikili ve çok taraflı ilişkilerinde realizmin varsayımladığı gibi güvenlik arayışını ön planda tutmuştur. Ancak sadece güvenlik arayışları dış politikadaki gelişmeleri açıklamakta yeterli değildir. **Türkiye'nin uluslararası sistemdeki rolünü ve konumunu açıklayan diğer bir faktör konstrüktivizm yaklaşımının temel unsuru olan kimlik arayışdır. Türkiye'nin değerler sistemi laiklik ve ulus devlet gibi unsurlar üzerine inşa edilmiştir. Ancak modernleşme ve çağdaşlaşma arayışlarının yanı sıra dünya görüşü, çıkarlar ve inançlar da kurulacak yeni ilişkileri tanımlamada önemli bir yere sahiptir.**

4.1.2. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Türk dış politikasına yön veren en etkili araçlardan bir tanesi Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'dır. Önceleri işbirliği ve kalkınma ajansı olarak kurulan TİKA, *“Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türk Cumhuriyetleri'nin yeniden yapılanma, uyum ve kalkınma ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla Bakanlar Kurulu'nun 24 Ocak 1992 tarihli Kararıyla, 21124 sayı ve 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir uluslararası teknik yardım teşkilatı olarak kurulmuştur.*

*TİKA, 28 Mayıs 1999 tarihinde, Başbakanlığa bağlanmış olup 4668 sayılı "Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" 12 Mayıs 2001 tarih ve 24400 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.*¹⁴⁶ 2002 yılında AK Parti'nin Türkiye'de iktidara gelmesiyle birlikte hükümetin yeni dış politika açılımları başlamış ve yurtdışında başlattığı kalkınma yardımı hamleleriyle TİKA'nın saygınlığı artmaya başlamıştır.

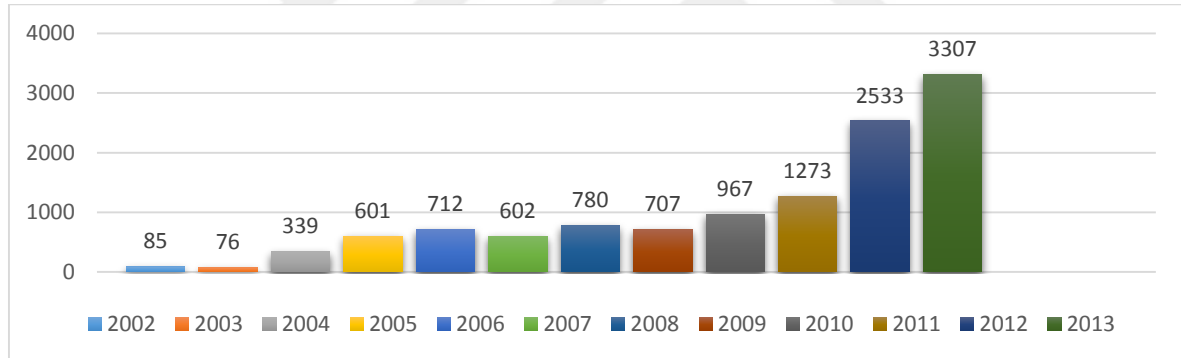
Türkiye'nin değişen dış politika anlayışı ile birlikte 2000'li yıllarda TİKA'nın faaliyet göstermiş olduğu coğrafyada genişlemiştir. Bu doğrultuda 2002'de 12 olan koordinasyon ofisi, 2011'de 25'e, 2012'de 33'e ve 2015'te 43'e yükselmiştir. Asya, Avrupa ve Afrika'da toplamda 41 ülkede faaliyet gösteren TİKA koordinasyon ofislerinin

¹⁴⁶ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Tarihçemiz, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222> E.t. 02.03.2015

yanı sıra Gazze, Almatı ve Aden’de TİKA’nın toplamda 3 adet irtibat ofisi bulunmaktadır.¹⁴⁷ TİKA AK Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte konstrüktivist anlayış doğrultusunda daha aktif ve etkili bir kurum haline dönüşmüştür.

TİKA koordinasyon ofislerinin bulunduğu ülkelere yapmış olduğu kalkınma yardımlarının yanı sıra sosyal, kültürel ve ekonomik alanda çalışmalar yapmaktadır. Tablo 3’te görüldüğü üzere Türkiye, yapmış olduğu resmi kalkınma yardımlarına ek olarak Küresel İnsani Yardım 2014 Raporu’na göre GSMH’nin %0.21’inde denk gelen 1.6 milyar \$ tutarında gerçekleştirdiği yardım ile “en cömert ülke” konumuna yükselmiştir.¹⁴⁸ TİKA’nın faaliyet göstermiş olduğu bölgelerde yapmış olduğu çalışmalarla halkların kendi kimliğini sağlıklı bir şekilde inşa etmesi, kültürel ve siyasal hakların gelişmesi, teknik altyapı eksikliklerinin giderilmesi, kurumsal kapasitenin artırılması konusunda faaliyetlerde bulunmaktadır.¹⁴⁹

Tablo-3: Türkiye’nin 2002-2013 Yılları Arası Resmi Kalkınma Yardımları (milyon \$)

Kaynak: TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s.10.

Türkiye’nin ekonomik olarak güçlenmesiyle birlikte yardım alan ülkeden yardım veren (donör) ülke konumuna gelmiştir. TİKA da faaliyet gösterdiği ülkelerde ortak proje geliştirmekte ve karşılıklı tecrübe paylaşımını sürdürmektedir. Aynı zamanda TİKA, Türkiye’nin kalkınmasına daha fazla yardımda bulunmak için kamu kurum ve

¹⁴⁷ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Koordinatörlükler, <http://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorklukler> E.t. 02.03.2015

¹⁴⁸ ‘En cömert ülke Türkiye’, NTVMSNBC, <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25537251/> E.t. 12.01.2015

¹⁴⁹ Dışişleri Bakanlığı, Yurtdışı Teşkilatı, <http://oecd.pr.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=215468>, Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye’nin Dış Yardımları- 2012, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35>, E.t. 02.03.2015

kuruluşlarının yanı sıra üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında işbirliği faaliyetleri yürütmektedir. Bu bağlamda TİKA, Türk dış politikasının uygulanması konusunda aracı konuma gelmiştir.¹⁵⁰

TİKA, Afrika İle ticari ilişkilere ek olarak AIDS, uyuşturucu, yolsuzluk, yoksulluk ve çatışma gibi olumsuzlukların ortadan kaldırılması için de yardımlarda bulunmaktadır. TİKA, kıtada güvenliğin sağlanması için Türkiye-Afrika ilişkilerinin sosyal konularda da gelişmesini sağlamaktadır.

TİKA, projelerini geniş bir coğrafyada ve çeşitli ülkelerde yürütmekte olup projelerinin sayısını sürekli arttırmaktadır. Türkiye tarihsel, coğrafik ve kültürel bağlarının bulunmuş olduğu yakın coğrafyasında önemli rol oynamaya başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye, Afrika gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde yardımlarını kademeli olarak arttırmaya başlamıştır. Afrika ülkeleri ve Türkiye arasında devlet ve hükümet başkanlığı düzeyindeki ziyaretlerin karşılıklı olarak artması Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerinin gelişmesine olanak sağlamıştır. **TİKA konstrüktivist yaklaşımın belirttiği gibi değerler üzerine ikili ilişkilerin inşasını sağlayan temel aktörler arasındadır.**

Türkiye'nin Afrika'ya ilgisi realist bakış açısıyla ele alınacak olursa kıtada yeni açılan diplomatik temsilcilikler ve TİKA'nın kıta ülkelerindeki faaliyetleri kıtanın zengin kaynaklarına ulaşmak için gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak Türkiye'nin Afrika'da başta insani diplomasi olmak üzere insani yardımları, kalkınma yardımları, arabuluculuk ve diğer faaliyetlerine ek olarak söylemleri de realist söylemden uzaktır. Kısacası Türkiye, uzun yıllar açlık, yoksulluk, sağlık sorunları ve kıtlıkla mücadele eden Afrika ülkelerine yardım elini uzatarak oluşturduğu sosyal, kültürel ve insani etkileşim ile bölge ülkeleriyle iyi ilişkiler kurmayı başarmıştır.¹⁵¹ **TİKA'nın Afrika'da gerçekleştirdiği faaliyetler kıtadaki ülkelerle karşılıklı kimlik inşası sürecini hızlandırmaya yöneliktir. TİKA'nın faaliyetleri ile birlikte hem devletler ve hükümetler ile yakın ilişkiler geliştirilmekte hem de uluslararası sorunlara ve bölgesel çatışmalara çözüm olanakları sunma prensibine dayalı ilişkiler geliştirilmektedir.**¹⁵²

¹⁵⁰ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Hakkımızda, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> E.t. 02.03.2015

¹⁵¹ Kardaş ve Erdağ, op.cit., s.185.

¹⁵² Ibid., s.183.

4.1.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

“Başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak 6 Nisan 2010 tarihinde kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) yurtdışındaki Türk vatandaşları, soydaş ve akraba topluluklar ile Türkiye’de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaların koordinasyonunu sağlama, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini üstlenmiştir.”¹⁵³

2014’te düzenlenen VI. Büyükelçiler Konferansı’nın temasının “Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi”¹⁵⁴ ve 2015’te düzenlenen VII. Büyükelçiler Konferansı’nın teması her ne kadar “Yeni Türkiye: Dış Politikada Süreklilik ve Değişim”¹⁵⁵ olarak belirlenmişse de, 2013’te gerçekleştirilen V. Büyükelçiler Konferansı dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun açılış konuşmasında Türk dış politikasında “insani diplomasi” kavramına yapılan vurgu günümüzdeki önemini hala korumaktadır. Davutoğlu yapmış olduğu konuşmada insani diplomasinin; kendi vatandaşlarıyla ilgili boyutu, Türkiye’nin kriz bölgelerindeki tutumu ve Birleşmiş Milletler sistemi içinde sahiplenme olarak üç boyutu olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁶ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Türkiye’nin insani diplomasi yaklaşımının özellikle kendi vatandaşlarıyla ilgili boyutunu gerçekleştirmek için oluşturulan kurumlardan birisidir.

Yurtdışı vatandaşlar, soydaş ve akraba topluluklar, uluslararası öğrenciler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere dört temel alanda faaliyet gösteren YTB¹⁵⁷, 20 yıldan uzun süredir yurtdışından gelerek Türkiye’de yükseköğretim görmek isteyen öğrencilere burs imkanı sağlamaktadır. Verilen burslar, Türkiye ile burs verilen öğrencilerin ülkeleri arasında ilişkilerin gelişmesine katkı oluşturmaktadır. Bu katkının yanı sıra inşa edilen ilişkilerin gelecekte de ikili ilişkilerin başarılı ve daha aktif biçimde devam edebilmesi için

¹⁵³ Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Hakkımızda, <http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php> E.t. 04.03.2015

¹⁵⁴ Dışişleri Bakanlığı, “VI. Büyükelçiler Konferansı Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun açılış konuşmasıyla başladı”, http://www.mfa.gov.tr/vi_-buyukelciler-konferansi-disisleri-bakani-davutoglu_nun-acilis-konusmasiyla-basladi.tr.mfa E.t.20.03.2015

¹⁵⁵ Dışişleri Bakanlığı, “VII. Büyükelçiler Konferansı Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun konuşmasıyla başladı.”, http://www.mfa.gov.tr/vii_-buyukelciler-konferansi-disisleri-bakani-mevlut-cavusoglu_nun-konusmasiyla-basladi.tr.mfa E.t.20.03.2015

¹⁵⁶ Dışişleri Bakanlığı, “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma”, 2 Ocak 2013, Ankara, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu...>, E.t.20.03.2015

¹⁵⁷ Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, **Başkanlık**, <http://www.ytb.gov.tr/tr/kurumsal-kategori/841-hakkimizda>, E.t. 20.03.2015

insan gücünün yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Her geçen yıl YTB'nin burs sağladığı öğrenci sayısı artış göstermektedir. Bu bağlamda 2012'de 4.715 öğrenciye burs verilirken bu sayı 2013'te 116 ülkeden 14.507'ye çıkmıştır. Söz konusu tezin yazıldığı Uludağ Üniversitesi'nde bile günümüzde 103 ülkeden 1876 öğrenci YTB burslarından faydalanarak eğitim görmektedir. 36 Afrika ülkesinden gelen 170 öğrenci YTB'den burs alan ve eğitimini sürdüren Afrikalıları temsil etmektedir.¹⁵⁸ Öte yandan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından uygulanan Yabancı Uyruklular İçin Doktora Burs Programı ve En Az Gelişmiş Ülkeler Lisansüstü Burs Programından toplam 162 öğrenci yararlanmıştır.¹⁵⁹

Burs sağlanan uluslararası öğrencilerin ayrıca harç, ikamet tezkeresi, yurt, genel sağlık sigortası, dil kursu ücreti ile Türkiye'ye gidiş ve dönüş uçak biletleri gibi ihtiyaçları karşılanmaktadır. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı uluslararası öğrencilere sağlamış oldukları imkanların yanında yurtdışında düzenlenen konferans, sempozyum ve çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikleri de desteklenmektedir. Bu bağlamda 2013'te Arjantin, Arnavutluk, Azerbaycan, Gürcistan, Kırgızistan, Kosova, Lübnan, Makedonya, Ukrayna ve Ürdün'de düzenlenen etkinliklere destek vermiştir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Sahraaltı Afrika ülkelerinde öğrenim gören öğrenciler için 191.500 adet ders kitabı desteği verilmiştir. 2013'te Bosna-Hersek, Gürcistan, Kongo ve Sırbistan'da eğitim alanında gerçekleştirilen projelerle; Filistin, Ermenistan ve Kırgızistan'da gerçekleştirilen araştırma projeleri olmak üzere toplam 9 projeye destek verilmiştir.¹⁶⁰

4.1.4. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Kriz bölgelerindeki insani diplomasinin yürütülmesinde ise en etkili kurumlardan birisi AFAD'dır. 2009'da Başbakanlığa bağlı olarak kurulan AFAD, Türk dış politikasında oldukça etkili bir kurum olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Sadece kriz yönetimi değil; risk yönetimi perspektifinden faaliyetlerini yürüten AFAD, ulusal düzeyde yaptığı çalışmaların yanı sıra uluslararası alanda da insani kriz durumlarında operasyonlarda bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin insani diplomasi yaklaşımında vurguladığı

¹⁵⁸ Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, Uyruklarına göre Uluslararası Öğrenci Dağılım Tablosu.

¹⁵⁹ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, **Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013**, s.13.

¹⁶⁰ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s134.

vicdan ve güç arasındaki denge, AFAD’da sembolize olmaktadır. Davutoğlu’nun ifadesiyle “AFAD, milletin ruhu ve vicdanı, devletin şefkat ve kudretidir.”¹⁶¹

AFAD’ın kuruluşundan itibaren kısa sürede aktif bir şekilde insani krizlere müdahil olması ve başarılı işlere imza atması, şüphesiz Türkiye’nin insani diplomasisinde uyguladığı sistemli ve entegre stratejiyle ilişkilidir. Bu çerçevede faaliyetlerine coğrafi anlamda herhangi bir sınır koymayan AFAD, Haiti, Japonya, Şili, Myanmar, Libya, Tunus, Mısır’da ortaya çıkan acil durum ve insani krizlere müdahil olmuştur. Sadece 2013 ve 2014 yıllarında Suriye ve Irak haricinde AFAD insani krizler nedeniyle 16 ülkeye acil yardım faaliyetinde bulunmuştur.¹⁶²

AFAD, acil durumlara ve afetlere müdahale gerçekleştirme konusunda çatı kurumu oluşturmaktadır. Afetin büyüklüğüne ve niteliğine göre AFAD, Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri, Sağlık, Orman ve Su İşleri ve ilgili diğer bakanlıkların yanı sıra çeşitli sivil toplum örgütlerinden destek ve yardım alabilmektedir. AFAD yaşanan acil durum ve afetlerden sonra koordinasyon içinde ve en hızlı biçimde afet bölgesine ulaşıp afetzedelerin yaralarını sarmayı amaçlamaktadır.¹⁶³

Sadece ulusal alanda olmayıp uluslararası alanda da çeşitli başarılarla sahip olan AFAD, dünyanın en uzak noktaları dahil olmak üzere uzman ve profesyonel personeliyle ve teknolojik ekipmanıyla geniş coğrafyada yardımlarını gerçekleştirmektedir. Dünyanın çeşitli coğrafyalarında toplumsal olaylarda gerçekleştirdiği başarılı bir performans ile tüm dünyanın takdirini kazanmıştır.¹⁶⁴ Örneğin AFAD’ın, Japonya ve Haiti’de yaşanan depremler sonrasında bölgede hızlı bir şekilde çalışmalara başlaması ve profesyonel şekilde bölgeye yardımların ulaşımını sağlaması, Filipinler’de yaşanan Haiyan Tayfunu’nda oluşan mağduriyetin giderilmesini ve bölgeye acil yardımın ulaştırılmasında koordinasyonunu sağlayarak uluslararası alanda prestijini arttırmıştır.¹⁶⁵ Ayrıca diğer önemli bir hususa değinmek gerekirse bu AFAD’ın yardımlarını ulaştırmada hiçbir şekilde dinsel, ırksal ya da kültürel ayrımcılıkta bulunmamasıdır. Dünyanın 4 kıtasında salt insani

¹⁶¹ Pirinççi ve Demirtaş, op.cit., s.17.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s134.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ “Başbakanlık AFAD, AFAD Heyeti Japonya’da”,

<https://www.afad.gov.tr/TR/HaberDetay.aspx?ID=5&IcerikID=2785> E.t. 22.03.2015, Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Afetlerde Türkiye’nin ortak gücü: AFAD”, <http://kdk.gov.tr/haber/afetlerde-turkiyenin-ortak-gucu-afad/477> E.t. 22.03.2015

amaçlarla yardımlarını gerçekleştiren AFAD, yukarıda verilen örnekte de görüldüğü üzere yardımlarını gerçekleştirmek için sadece Müslüman coğrafyalara gitmemektedir.

Tüm bu ülkelere ek olarak Doğu Afrika'da yaşanan kuraklığın yol açtığı açlık ve kuraklık devamında salgın hastalıkları getirmiştir. Doğu Afrika'da yaşanan sıkıntılara kayıtsız kalmayan Türkiye bölgeye yönelik yardım faaliyetlerine öncülük etmiş ve dünya kamuoyunun dikkatinin bölgeye çekilmesine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda Somali'ye yapılacak yardımların başlatılmasından, yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması ve çalışmaların başarılı biçimde yürütülmesi için AFAD göreve başlamıştır. Somali'ye yapılacak yardımlarda AFAD'a TİKA, Diyanet İşleri Başkanlığı Türk Kızılayı, diğer ilgili bakanlıklar ve çeşitli sivil toplum kuruluşları destek vermiştir. AFAD Başkanlığı öncülüğünde Somali'ye gerçekleştirilen 23.000 ton ağırlığındaki insani yardım 18 uçak ve 8 gemi ile ulaştırılmıştır ve bu yardımların toplam tutarı 100 milyon TL'yi aşmıştır.¹⁶⁶

4.1.5. Türk Hava Yolları (THY)

Türk Hava Yolları doğrudan devlet kurumu olmasa da Türk dış politikasında oldukça etkili bir kurumdur. THY ile Türk dış politikası arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Türkiye'nin THY üzerindeki etkisi dış politika alanında kendini göstermeye devam etmektedir. Türkiye'nin çeşitli ülkelerle karşılıklı vizelerin kaldırılması ve serbest ticaret anlaşmalarının imzalanması politikası ile THY politikaları paralel hareket etmektedir. THY uygulamaya koyduğu politikalarıyla ve Türk dış politikasında oynadığı rol ile Türkiye'nin yabancı kamuoyu üzerindeki cazibesini arttırmaktadır. Bu anlamda THY, Türkiye'nin imajını pozitif yönde etkileyen son derece önemli bir yumuşak güç aracıdır.

THY ulusal hava yolu şirketi olarak dış politikada yaşanan gelişmelerden her zaman etkilenmiştir. THY 1980'lerden itibaren yeni kıtalara, bölgelere ve ülkelere yapılan dış politika açılımlarında dış politika aracı olarak kullanılmaktadır. Turgut Özal döneminde nasıl Körfez ülkeleri, Orta Asya ve Uzak Doğu gibi coğrafyalara açılım yapılırken THY kullanıldıysa, AK Parti döneminde de Orta Doğu ve Afrika'ya açılmak için THY kullanılmıştır. Türkiye'nin önemli bir dış politika aracı olan THY, Afrika'ya olan açılımda

¹⁶⁶ Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, "Somali'ye Dost Eli", **AFAD**, Sayı:1, 2012, s.44.

uçuş sayısındaki artış ve insani yardım yoluyla açılımı desteklemektedir. Türkiye aynı devlet kademesinde yapmış olduğu faaliyetlerin yanı sıra THY ile de yumuşak gücünü göstermektedir. THY'nin Türk dış politikasındaki uygulamalara paralel olarak Afrika'daki varlığı yabancı kamuoyu üzerindeki cazibesini artırmaktadır. THY, 45 iç hat, 219 dış hat uçuşuyla dünyada 264 noktaya ulaşmaktadır.¹⁶⁷

Konstrüktivizmde kimlik, dış politikayı nasıl karşılıklı olarak inşa ediyorsa dolayısıyla ötekinin oluşmasında ve ötekini algılamasında etkiliyse THY ile Türk dış politikası arasındaki ilişki de bu şekilde düşünülmelidir. Nitekim THY'nin gittiği yerlerde dış temsilcilik açılmakta veya dış temsilciliğin açıldığı yerlere THY gitmektedir. Bu sayede Türk işadamları o bölgeye gitmekte veya iş adamlarının gittiği yerlere dış temsilcilik açılmakta olup bunlar birbirlerini karşılıklı olarak inşa etmektedir.

4.1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı

Türkiye'nin dış politika kapasitesi oluşturulmasında Diyanet İşleri Başkanlığı da önemli çabalar sergilemektedir. 1995'ten günümüze Avrasya İslam Şura'sının sekreteryasını icra eden¹⁶⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, dış politikada etki ve katkı yapabilme kapasitesine sahip bir kurumdur. Türkiye'nin mevcut ilişkilerini geliştirdiği ve yeni ilişkiler inşa ettiği ülkelere Diyanet İşleri Başkanlığı cami ve kültür merkezleri inşa etmiş ve burada okutulacak materyalleri hazırlamıştır.¹⁶⁹

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dış ilişkilerine bakıldığında yurtdışındaki Türk vatandaşlarına yönelik din hizmetini götürdüğü görülmektedir. Aynı zamanda soydaş ve akraba topluluklar ile islam dinine mensup diğer topluluklara din hizmeti götürmek ve din eğitimiyle ilgili işlerin yürütülmesine yardımcı olmaktadır.¹⁷⁰ 11 Eylül 2001 terör

¹⁶⁷ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, "Türkiye'nin uluslararası prestiji THY ile güç kazanıyor", <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-uluslararası-prestiji-thy-ile-guc-kazaniyor/13> E.t.15.04.2015

¹⁶⁸ I. Avrasya İslam Şurası Toplantısı, <http://www.avrasya-is.org/eski/index.php?Zm9ua3NpeW9uX2FkaT10b3BsYW50aV9kZXRheSZ0b3BsYW50aV9ubz0x> E.t.21.03.2015

¹⁶⁹ Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası**, İstanbul: Etkileşim Yayınları, 2013, s.203.

¹⁷⁰ Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, Teşkilat Yapısı, <http://www.diyanet.gov.tr/tr/kategori/teskilat-yapisi/22> (E.t. 22.03.2015.)

saldırılarından sonra ortaya çıkan konjonktürde İslam dinini Batı medeniyetine tanıtmaya noktasında Diyanet İşleri Başkanlığı büyük görev üstlenmektedir.¹⁷¹

Diyanet İşleri Başkanlığı, Afrika'da, Balkanlar'da, Orta Asya'da ve Kafkaslarda İslam üzerine eğitim almak isteyen öğrencilere ciddi anlamda burs imkanları sağlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Somali'de yaşanan kıtlığı önleme amacıyla 200 milyon TL'ye yakın nakdi yardım yapmıştır. Türkiye'de toplanılan 500 milyon TL'lik nakdi yardım içinde en fazla payı Diyanet İşleri Başkanlığı yapmıştır.¹⁷² Diyanet İşleri Başkanlığı Somali'de Türkiye'de bulunan İmam-Hatip Liselerine benzer bir projeyi faaliyete geçirmiştir. Bu bağlamda Türkiye, Somali'de 24 sınıftan oluşan 1200 öğrenci kapasiteli Şeyh Sufi İmam-Hatip Lisesi'ni faaliyete geçirmiştir.¹⁷³ Öte yandan Türkiye ve Somali arasında halkların birbirlerini daha iyi anlamaları açısından Türkiye'den Somali'ye ve Somali'den Türkiye'ye araştırmalarda bulunmak için heyetler gelip gitmektedir. Türkiye'ye Somali'den hizmet içi eğitim amacıyla 40 Somalili müftü ve din adamı 16 günlük eğitim için Konya'da misafir olarak ağırlanmıştır. Din adamları ve müftülerin yanında 250 tanesi İmam-Hatip Lisesi'nde okuyan toplam 400 Somalili öğrenci Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Türkiye'ye getirilmiştir.¹⁷⁴

4.1.7. Yunus Emre Enstitüsü (YEE)

Yunus Emre Enstitüsü British Council, Cervantes Institute, Goethe Institute, Institut de France ve American Culture Center benzeri bir yapıda Türk dilini, sanatını ve kültürünü dünyaya tanıtmak ve yaymak amacıyla kurmuş bir vakıftır.¹⁷⁵ 2009'da faaliyetlerine başlayan YEE'nin günümüzde 4 kıtada 36 adet kültür merkezi bulunmaktadır. YEE merkezlerinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenmek isteyen herkese Türkçe dil eğitimi verilmektedir. Ayrıca bu enstitüde çeşitli seminerler, sempozyumlar,

¹⁷¹ İrfan Bozan, "Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul: İmam Hatip Liseleri... Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı", İstanbul: TESEV Yayınları, 2007, s.87.

¹⁷² Diyanet İşleri Başkanlığı, "Teşekkürler Türkiye," <http://www.diyamet.gov.tr/tr/icerik/tesekkurler-turkiye/7039> (E.t. 22.03.2013)

¹⁷³ Dünya Bülteni, "Somalili öğrenciler imam hatipte yetişecek," <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=248732&q=somali>

¹⁷⁴ Türkiye Diyanet Vakfı, "Somalili Din Adamları Konya'da," <http://arsiv.diyametvakfi.org.tr/93/guncel/somalili-din-adamlari-konyada>

¹⁷⁵ "Yunus Emre Enstitüleri kurulacak", ZAMAN, <http://www.zaman.com.tr/gundem-yunus-emre-enstituleri-kurulacak-559262.html> E.T. 22.03.2015

konferanslar ve paneller düzenlenmektedir.¹⁷⁶ YEE kültür merkezlerinde bilimsel projeler, kültürel etkinlikler ve kurslar hem Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlanmakta hem de Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki ilişkilerin gelişmesi ve dostluğun pekişmesinde önemli yere sahiptir.¹⁷⁷

Bu bağlamda ilk olarak Balkanlarda faaliyet göstermeye başlayan YEE, daha sonra Orta Doğu'da faaliyetlerine devam etmiştir. Sadece islami kimliğe ya da eski Osmanlı coğrafyasında faaliyet sürdürmeyen YEE, Türkiye'nin değer ve insan odaklı dış politika anlayışı çerçevesinde günümüzde Balkanlar, Orta Asya, Kafkasya, Batı Avrupa, Orta Avrupa, Doğu Avrupa, Orta Doğu, Akdeniz, Uzakdoğu, Kuzey Afrika ve Sahra altı Afrika gibi çok geniş bir coğrafyada faaliyetlerini sürdürmektedir.

YEE, Türkiye'nin kültürel diplomasi ayağını ve yumuşak gücünü oluşturan etkili kurumlardan birisidir. Yumuşak güç konusuna değinilirken devletler çekiciliğini ön plana çıkarmak için birçok enstrüman kullandığından bahsedilmiştir. Türkiye, YEE ile zengin kültür birikimini yani müziğini, mutfağını, klasik el sanatlarını, tiyatrosunu, sinemasını, gölge oyunlarını atölye çalışmaları, film gösterimleri, sanat kursları ve sahne gösterileri gibi pek çok alanda çeşitli faaliyetler düzenlemektedir. Türk kültürünü tanıtmak amacıyla dünyanın her yerinde faaliyet göstermeyi amaçlayan YEE, ilk kültür merkezini 2009'da Bosna-Hersek'te açmıştır.¹⁷⁸

Türkiye Afrika politikasında yaptığı açılımlarla dış politikadaki ufkunu genişletmiş ve ikili, bölgesel ve küresel ölçekte aktif politikalar izlemektedir. YEE de Türkiye'nin Afrika politikası ile aynı doğrultuda bir politika izleyerek bölgeye ağırlık vermesiyle Türkiye'nin dış politikadaki etkinliğini artırmada daha çok katkı sağlayabilecektir.¹⁷⁹

4.2. Sivil Toplum Kuruluşları

4.2.1. İnsani Yardım Vakfı (İHH)

İnsani Yardım Vakfı, 1995'ten bu yana bölge, din, dil, ırk ve mezhep ayrımı gözetmeden faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. İHH, dünyanın herhangi bir yerinde

¹⁷⁶ Yunus Emre Enstitüsü, Kurumsal, <http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/kurumsal> E.t.22.03.2015

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Yunus Emre Bülteni, Yıl:1, Sayı:2, 2009, s.3.

¹⁷⁹ Yeni Türkiye, Yunus Emre Enstitüsü, <http://www.yeniturkiye.org/turkiyenin-kulturel-diplomasi-ayagi-yumusak-gucu-yunus-emre-enstitusu/> E.t. 22.03.2015

felakete uğramış, zulüm görmüş ya da doğal afetler dolayısıyla evsiz kalmış, yaralanmış, sakat kalmış insanlara insani yardım ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesini önlemek amacıyla çalışmalarını sürdürmektedir. Gönüllü olarak faaliyetlerin sürdürüldüğü İHH, 5 kıtada 120 ülkede faaliyetlerini sürdürmektedir. İHH dünyanın her yerinde görevini gerçekleştirirken savaş ve savaşın etkisinin sürdüğü bölgelere, afet bölgelerine ve yoksul olan ülke ve bölgelere öncelikli olarak ulaşmaktadır.¹⁸⁰

İHH Somali'deki yardımlarına 1996'da içme suyu kuyuları açarak başlamıştır. Ancak İHH'nın yardım faaliyetleri 2011'de hız ve ölçek kazanmaya başlamıştır. İHH, yardımlarını sadece su kuyuları açarak gerçekleştirmemektedir. Ülkede açlıkla mücadele kapsamında ve çeşitli sağlık sorunlarına yönelik faaliyetlerde bulunarak da yardımlarını sürdürmektedir. Afrika'da yaşayan nüfusun 12 milyonun gözleri görmemektedir. Gözlerin görmeyen 12 milyon insanın yarısı katarakt hastasıdır. Öte yandan Afrika'da her 5 saniyede 1 kişi kör olmaktadır. Sağlık açısından bakıldığında Afrika'da 40.000 insana bir doktor düşmekte ve 40.000 kişi içinden sadece 20 kişi tedavi olabilmektedir. 2007'den bu yana İHH, 14 ülkede 690.172 saha taraması gerçekleştirmiş ve 291.004 kişiyi muayene etmeyi başarmıştır. Muayene edilen insanlardan 79.286'sının gözleri ameliyat ile açılmıştır.¹⁸¹ İHH, 2005'ten bu yana Afrika kıtasında 102 adet cami ve mescit inşasını tamamlamıştır.¹⁸² Ayrıca İHH, hayvan yetiştiriciliği, konusunda eğitimler düzenlemiş, ücretsiz Kuran-ı Kerim dağıtımını sağlamış, 3.100 yetime sponsorluk sağlamış, yerlerinden edilmiş 1.500 kişiyi kamplara yerleştirmiş, Katar Kızılayı ile ortak olarak 10.000 ton acil yardımda bulunmuş ve Somali'de 200 kişilik ilk ve ortaokul açmıştır.

4.2.2. Yeryüzü Doktorları (YYD)

Sağlıklı bir dünya için harekete geçen ve 4 kıtada 40'tan fazla ülkede faaliyet gösteren Yeryüzü Doktorları 2000 yılında bir araya gelen bir grup gönüllünün oluşturduğu tıbbi yardıma odaklanmış sivil toplum kuruluşudur. Günümüzde Türkiye, Somali, Kenya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, İngiltere, Pakistan ve Gazze ofisleri üzerinden çalışmalarını yürüten YYD, tıbbi insani yardımda ilk akla gelen sivil toplum kuruluşları

¹⁸⁰ İnsani Yardım Vakfı, Hakkımızda, <http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/hakkimizda/114> (E.t. 22.03.2015)

¹⁸¹ İnsani Yardım Vakfı, "Katarakt", <https://online.ihh.org.tr/katarakt> (E.t. 22.03.2015)

¹⁸² İnsani Yardım Vakfı, "Cami", <https://online.ihh.org.tr/cami> (E.t. 22.03.2015)

arasındadır Yeryüzü Doktorları, tedavi edici sağlık, koruyucu sağlık projeleri geliştirme ve uygulama hizmetleri sunmaktadır.¹⁸³ Ayrıca YYD, insan ve doğa kaynaklı tüm afet ve savaş durumlarında acil müdahale, yardım ve tedavi hizmetleri sunmaktadır. Açlık, yoksulluk, kıtlıktan dolayı ortaya çıkabilecek hastalıklar ve salgınların önlenmesi için tıbbi yardım projeleri geliştiren YYD, tüm bu olumsuzlukların tedavisi için tıbbi malzeme, ekipman ve ilaç sevkiyatı yapmaktadır. Son olarak YYD hizmet verilen ülkelerdeki sağlık çalışanlarının kapasitelerinin artırılması için lisans ve lisansüstü eğitim alanlarında eğitsel organizasyonların düzenlenmesinde koordinasyon sağlayıcı rol oynamaktadır.¹⁸⁴

YYD bugüne kadar Afganistan, Azerbaycan, Bangladeş, Bosna Hersek, Çad, Endonezya, Filipinler, Filistin, Gambia, Gana, Gine Bissau, Guatemala, Gürcistan, Hindistan, İnguşetya, Irak, Kamerun, Kenya, Kırgızistan, Kongo DC, Kosova, Liberya, Libya, Lübnan, Makedonya, Malawi, Moritanya, Nijer, Orta Afrika Cumhuriyeti, Pakistan, Sierra Leone, Somali, Sri Lanka, Sudan, Suriye, Tanzanya, Türkiye, Uganda, Yemen, Yunanistan'a tıbbi ve insani yardım ulaştırmıştır.¹⁸⁵

YYD, uluslararası anlamda birçok kurum ve kuruluşla akredite olarak faaliyette bulunmaktadır. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF, İslam İşbirliği Teşkilatı gibi kuruluşlarla işbirliği yürüten YYD ulusal anlamda AFAD, TİKA Türk Kızılayı ve Sağlık Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşlarla da ortaklaşa proje yürütmektedir.¹⁸⁶

Din, dil, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetmeden yeryüzünde tüm ihtiyaç bölgelerine tıbbi ve insani yardım götürmeyi hedefleyen YYD, Afrika'da geniş bir alanda faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan insani krize destek olma amacıyla klinik açmıştır. Açılan bu klinikte YYD, doktor, hemşire ve eczacılarla birlikte hizmet sağlamaktadır.¹⁸⁷ Öte yandan uluslararası standartlara göre bir insanın

¹⁸³ Yeryüzü Doktorları, Hakkımızda, <https://www.yyd.org.tr/tr/hakkimizda/yeryuzu-doktorlari-kimdir.html> (E.t. 22.03.2015)

¹⁸⁴ Yeryüzü Doktorları, Faaliyet Alanları, <https://www.yyd.org.tr/tr/hakkimizda/faaliyet-alanlarimiz.html> (E.t. 22.03.2015)

¹⁸⁵ Yeryüzü Doktorları, Nerelerdeyiz, <https://www.yyd.org.tr/tr/hakkimizda/nerelerdeyiz.html> (E.t. 22.03.2015)

¹⁸⁶ Yeryüzü Doktorları, İşbirliklerimiz, <https://www.yyd.org.tr/tr/hakkimizda/isbirliklerimiz.html> (E.t. 22.03.2015)

¹⁸⁷ Yeryüzü Doktorları, Orta Afrika'da İnsani Kriz, <https://www.yyd.org.tr/tr/kampanyalar/orta-afrikada-insani-kriz.html> (E.t. 22.03.2015), Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan insani kriz için Bkz. <https://www.yyd.org.tr/tr/haberler/haberler/item/208-human-rights-watch-acil-durumlar-direktoru-peter-bouckaert-in-orta-afrika-cumhuriyeti-izlenimleri.html> , <https://www.yyd.org.tr/tr/haberler/haberler/item/189-orta-afrika-kriz-raporu.html>

günde tükettiği su miktarı beş metreküp olarak hesaplanmıştır. Afrika’da su kaynakları bulunmasına rağmen teknik yetersizliklerden dolayı insanların temiz suya ulaşmaları pek mümkün olmamaktadır. Yaşanan bu sorunun önüne geçilmesi için YYD 2013’ten beri Afrika’da su kuyuları açmaktadır. 2013’ten günümüze kadar YYD Kenya’da 6 adet, Çad’ta 8 adet, Nijer’de 3 adet olmak üzere toplam 17 adet su kuyusu açtırmıştır.¹⁸⁸

4.2.3. Diğer Sivil Toplum Kuruluşları

Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, yurt içindeki ve yurt dışındaki ihtiyaç sahiplerine gıdadan giyime, sağlıktan eğitime, barınmadan iş kurmaya ayni, nakdi her türlü maddi ve manevi yardımda bulunmaktadır.¹⁸⁹ Afrika’da Burkina Faso, Gana ve Mali’de faaliyetlerini gerçekleştiren Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, bu bölgelerde yardıma muhtaç kişilere canlı hayvan dağıtımında bulunmuştur. Son olarak Mali’nin Mopti şehrine bağlı Bancana bölgesinde 90 aileye servet niteliğinde görülen 180 adet keçi dağıtılmıştır.¹⁹⁰

Yardım Eli Derneği uluslararası alanda Filistin-Gazze ve Filistin mülteci kampları, Arakan mülteci kampları, Somali, Sudan, Suriye, Pakistan ve Etiyopya’da sağlık hizmetinden eğitim alanına kadar yardım faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Yardım Eli Derneği’nin kendisinin geliştirmiş olduğu kardeş aile projesiyle Somalili 400 aile Türk ailesi ile eşleşmiştir. Afrika’da yaşanan kuraklığı engellemek için bölgede su kuyuları açan dernek aynı zamanda Somali’de ciddi bir hastalığa dönüşen katarakt hastalarını Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ’ın açılışını yaptığı Yardımelî Göz Kliniği’nde ameliyat etmektedir.¹⁹¹

¹⁸⁸ Yeryüzü Doktorları, “Bizim İçin Su, Afrika İçin Hayat”, <https://www.yyd.org.tr/tr/kampanyalar/bizim-icin-su-afrika-icin-hayat.html> (E.t. 22.03.2015)

¹⁸⁹ Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, “Amacımız”, <http://cansuyu.org.tr/tr/icerik/983/82/amacimiz>, E.t. 20.03.2015

¹⁹⁰ Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, “Afrika’da keçi dağıttık”, <http://cansuyu.org.tr/tr/news/1366/afrika-da-keci-dagittik>, E.t. 20.03.2015

¹⁹¹ Yardımelî Uluslararası İnsani Yardım Derneği’nin yapmış olduğu diğer sağlık yardımları için Bkz. <http://www.yardimeli.org.tr/k=162?saglik-yaridmlari> E.t.20.03.2015

5. Türk Dış Politikasında Dinamizmin Yansımaları

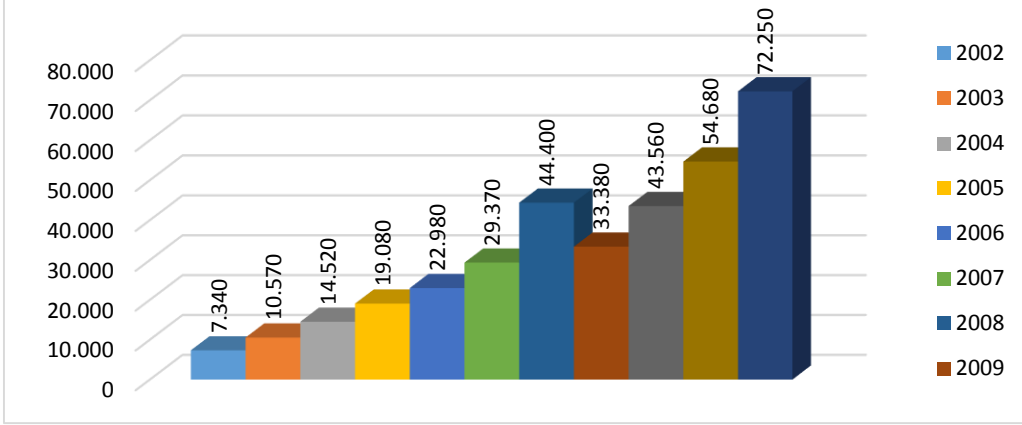
Türk dış politikası, ikili ve bölgesel ilişkilerini geliştirmenin yanında bu ilişkilerin yaratacağı eş zamanlı uyum ve enerji ile küresel barış, istikrar ve güvenliği sağlamayı da hedeflemektedir.¹⁹² Türkiye dış politika alanında yaşadığı değişim sonucunda ölçek büyümesine gitmiş ikili ilişkilerin yanı sıra bölgesel ve küresel ilişkilerini geliştirmiştir. Türk dış politikasının geleneksel ilkelerine ek olarak oluşturulan yeni ilkeler ikili, bölgesel ve küresel düzeyde uygulama alanına sahiptir. Türkiye dış politika alanında yaşadığı gelişmeleri ikili bölgesel ve küresel düzeyde ilişkiler kurarak bölgesel ve küresel anlamda barış ve refah bölgesi oluşturmayı hedeflemiştir. Hedefine ulaşmak için mevcut kurumsal kapasitesini de geliştiren Türkiye'nin dış politikadaki dinamizminin yansımaları detaylı olarak alt başlıklar halinde incelenecektir.

5.1. İkili Angajman

Türk dış politikasında son dönemde özellikle Orta Doğu ve Afrika ülkeleriyle ikili ilişkilerin geliştirilmesine büyük bir önem verilmiştir. Buradan hareketle Türkiye, Irak, Suriye, İran, Körfez ülkeleri, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Afrika gibi ülkelerle ilişkiler önemli bir ivme kazanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Türkiye'nin yeni dış politika ilkeleri önemli bir yere sahiptir. Türkiye yaşamış olduğu değişim ve dönüşüm ile komşu ve yakın havzasındaki ülkelerle ilişkilerini tehdit odaklı olmaktan çıkarmış ve işbirliği odaklı noktaya getirmiştir. Bu bağlamda yeni ilişkiler siyasi diyalogu geliştirmek, serbest ticaret anlaşmaları yapmak, gümrük düzenlemelerinde bulunmak ve vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması gibi konular üzerinde şekillenmiştir. Bu doğrultuda ikili ilişkilerde yaşanacak gelişmeler bahsedilen araçlar kullanılarak ekonomik çıkar ortaklığı oluşturmak ve sosyo-kültürel etkileşimi arttırmayı amaçlamıştır. Tablo 4'te görüldüğü üzere gelişen ikili ilişkilere bakıldığında Türkiye, Orta Doğu ve Kuzey Afrika havzasında ihracatını yaklaşık on kat arttırmış ve 2002'de 7.34 milyar \$ olan ticaret hacmini 2012'de 72 milyar \$'a yükseltmiştir.

Tablo-4: Türkiye'nin Orta Doğu ve Kuzey Afrika ile Toplam Ticaret Hacmi

¹⁹² Dışişleri Bakanlığı, Genel Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> E.t.20.03.2015

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, Stratejik Vizyon 2014

İkili ilişkilerin bölgesel ilişkilere ekonomik yansımalarının vize uygulamalarıyla sosyo-kültürel etkileri de olmuştur. Öte yandan vize muafiyeti dolaylı olarak serbest ticaretin önünü açacağı ve karşılıklı seyahatleri kolaylaştıracağı için umuma mahsus pasaporta sahip vatandaşlar için 26 ve resmi pasaporta sahip vatandaşlar için 31 ülke ile vize anlaşmaları imzalanmıştır. 2002’de umuma mahsus pasaport sahibi olan Türk vatandaşları 42 ülkeye vizesiz seyahat gerçekleştirebiliyorken bu sayı 2013’te 69’a, 2014’te 72’ye çıkmıştır. Vize muafiyetinin sağlanmasıyla birlikte yurtdışına çıkan Türk vatandaşlarının sayısında artış göstermiştir. 2002’de yurtdışına çıkan 6 milyon Türk vatandaşı varken 2012’de 12 milyon Türk vatandaşı yurtdışına çıkmıştır. Öte yandan 2002’de yurtdışından Türkiye’yi ziyaret eden yabancı turist sayısı yaklaşık 13 milyon iken bu sayı 2012’de 31 milyon 800 bine ve 2014’te 36.837.900’e çıkmıştır.¹⁹³ Bu sayıların gün geçtikçe daha da artması beklenmektedir.

Türkiye geliştirdiği ikili ilişkileri sadece kendi çıkarları için kullanmamıştır. Yakın bölgesinde ve küresel düzeyde barış ve istikrar kuşağı oluşturma adına uluslararası düzeyde yüksek görünürlükte arabuluculuk faaliyetlerinde de bulunmuştur. Türkiye, gerçekleştirdiği arabuluculuk faaliyetleriyle ihtilafların çözümünde kolaylaştırıcı rol üstlenmiştir. Bu bağlamda örnek vermek gerekirse, 2005 ve 2010’da Irak’ta demokratik sürece katkı sağlama amacıyla farklı etnik ve mezhepsel gruplarla arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık faaliyetleri, 2008’de İsrail ve Suriye arasında gerçekleştirilen dolaylı

¹⁹³ Dışişleri Bakanlığı, Sorumluluk ve Vizyon 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası, s.10., “Bakan Çelik: Yabancı turist sayısı yüzde 5,5 arttı”, **SABAH**, <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2015/01/22/bakan-celik-yabanci-turist-sayisi-yuzde-55-artti> E.t. 20.03.2015

görüşmelerde kolaylaştırıcı rol üstlenilmiş,2008’de Lübnan’da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yaşanan tıkanıklığın giderilmesi için arabuluculuk faaliyetleri, 2009’dan bu yana Filipinler Hükümeti ile Moro Islamic Liberation Front (MILF) arasında gerçekleştirilen görüşmelerle İslam İşbirliği Teşkilatı bünyesinde kurulan “Güney Filipinler Barış Komitesi”nin aktif bir üyesi olarak destek verilmiş, 2010’da İran’ın nükleer programıyla ilgili kaygıların giderilmesi için Brezilya ile birlikte başlatılan ve Tahran Deklerasyonu’nun imzalanmasıyla sonuçlanan girişimi, 2010’da Kırgızistan’da yaşanan etnik içerikli çatışmalar sonrasında toplumlar arası ihtilafın giderilmesinde oynadığı uzlaştırıcı rol, 2011’de Filistin’de El-Fetih ve Hamas arasındaki iç uzlaşma sürecine verilen destek, 2011’de Sudan ile bağımsızlığına yeni kavuşan Güney Sudan arasındaki ihtilafların aşılması için ekonomik işbirliği perspektifiyle ortaya konulan üçlü işbirliği vizyonu, 2011’de Afrika Boynuzu’nda kritik öneme sahip stratejik bir konumda bulunan ancak uzun yıllar boyunca izolasyona maruz kalan Eritre’nin yeniden bölgesel ve uluslararası sisteme dahil edilmesi yönünde çabalara verilen destek ve son olarak 2013’te Somali ile Somaliland arasındaki ihtilafın aşılması için devlet başkanı düzeyinde başlatılan üçlü süreç yürütülmüştür.¹⁹⁴

Öte yandan Türkiye’nin Afrika ülkeleri ile ikili ilişkileri diplomatik, ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda büyük bir gelişme göstermiştir. Afrika ülkelerinin Türkiye’de ve Türkiye’nin Afrika ülkelerinde açtığı büyükelçilikler ikili ilişkilerin gelişmesindeki arzuyu ortaya koyan temel göstergelerdendir. Afrika ülkeleri ile yapılan anlaşmalar ikili ilişkilerin geliştirilmesindeki diğer bir göstergesi meydana getirmektedir. Türkiye’nin Afrika ülkeleriyle yapmış olduğu ikili toplantılar ilişkilerin gelişmesine yönelik arzuyu ortaya koymuştur. Afrika ülkeleriyle yapılan karşılıklı yüksek düzeyli toplantılar Türkiye – Afrika ilişkilerinin gelişmesinin yanı sıra ikili anlamda Türkiye ve Afrika ülkelerinin birbirlerini daha yakından tanımalarını kolaylaştırmıştır.

5.2. Bölgesel Angajman

Türkiye dış politikasında yaşadığı değişimle ikili ilişkilerin yanında bölgesel düzeyde ilişkilerini geliştirmek için adımlar atmıştır. Türkiye, BM ve NATO üyeliğiyle Batılı dış politika prensiplerini takip etmiş ve uygulamalarıyla Batılı kimliğini ortaya

¹⁹⁴ Ibid., s.12.

koymuştur. Ortaya konulan Batılı kimlik Soğuk Savaş sonrası dönemde çeşitlendirilmeye çalışılmıştır. Çeşitlendirme sırasında bölgesel kuruluşlarla kurumsal bağların gelişmesine yönelik adımlar atılmıştır. İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), Karadeniz Ekonomi ve İşbirliği Örgütü (KEİ) ve D-8 gibi örgütlerde kurucu olarak yer alarak Türkiye, çok yönlü kimliğini ortaya çıkarmıştır. Daha sonra ise 2007’de Arap Ligi ile Türk –Arap İşbirliği Forumu kurulmuş, Afrika Birliği ile 2008’de stratejik ortaklık sağlanmış, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi’yle (KİK) stratejik diyalog mekanizması oluşturulmuş, 2010’da Güney Orta Pazarı (MERCUSOR) ile istişare ve işbirliği mekanizması oluşturulmuş, 2010’da Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) Dostluk ve İşbirliği Anlaşması’na taraf olunmuş, 2011’de Karayip Topluluğu (CARICOM) ile istişare ve işbirliği mekanizması oluşturulmuş ve 2012’de Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ile diyalog ortaklığı geliştirilmiştir.¹⁹⁵ Bu bağlamda İKÖ üyeliği Türkiye’nin islami kimliğini, NATO üyeliği Türkiye’nin batılı kimliğini yansıtırken, KEİ ve D-8 üyeliği çok yönlü kimliğini yansıtmaktadır.

Türkiye’nin bölgesel örgütlerle ilişkileri stratejik tercihinin bir sonucudur. Türkiye oluşturduğu yeni dış politika anlayışıyla uluslararası alanda görünürlüğünü arttırmıştır. Türkiye bölgesel ve küresel alanda uyguladığı proaktif dış politika sonucunda komşu ülkeler başta olmak üzere bölgesel, alt bölgesel ve küresel alanda da siyasi, ekonomik, kültürel ilişkilerini geliştirmiştir. Türkiye yeni dış politika anlayışından sonra ihmal etmiş olduğu bölgelerle daha yakın ilişki kurma çabasına girmiştir. Türkiye bölgesel refah ve barış vizyonu çerçevesinde siyasi diyalog mekanizmalarını oluşturmuş ve buna ek olarak birçok bölgesel sürece öncülük etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye 2003-2008 yılları arasında bölgesel istikrar için ortak bir iradesini ortaya koymuş ve “Irak’a Komşu Ülkeler Sürecini”, karşılıklı güven inşasına katkıda bulunmak için 2007’de “Türkiye-Afganistan-Pakistan Üçlü İşbirliği Sürecini”, Balkanlarda istikrar ortamının sağlanması için 2009’dan bu yana “Türkiye-Bosna-Hersek-Sırbistan Üçlü İşbirliği Sürecini”, Balkanlarda iyi komşuluk ve bölgesel işbirliğine katkı amacıyla 2010’dan bu yana “Türkiye-Bosna-Hersek-Hırvatistan Üçlü İşbirliği Sürecini”, Afganistan’da barış ve istikrarın devam etmesine katkı sağlamak için 14 bölge ülkesi ve sürece dışarıdan katkı veren ülkeler ile birlikte 2011’de oluşturulan “İstanbul Sürecine”, bölgesel konuların ele alınması ve işbirliğinin geliştirilmesi için 2011’de kurulan “Türkiye-İran-Azerbaycan Üçlü Sürecini”,

¹⁹⁵ Ibid., s.18.

Güney Kafkasya’da kapsamlı işbirliği oluşturmayı amaçlayan ve 2012’de oluşturulan “Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan Üçlü Sürecini” ve uluslararası gündemi meşgul eden sorunlarda görüş alışverişinde bulunmak için İsveç ve Brezilya ile birlikte 2013’te “Barış İnşasında Üçlü Dayanışma Sürecini” başlatmıştır.¹⁹⁶ Oluşturulan süreçlerle Türkiye, mekanizmalar içinde yer alan ülkelerle birlikte bölgesel istikrara yapmış olduğu katkının yanında alt bölgesel düzeyde angajmanını artırıcı girişimlerde bulunmuştur. Geliştirilen ilişkiler Türkiye’nin uluslararası alandaki prestijine olumlu etki yapmaktadır.

Kurulmaya çalışılan yeni ilişkiler aynı zamanda Türkiye’nin “müttefiklik” ve “stratejik ilişkilerinin” yeniden sorgulanması gerekliliğini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu bağlamda Türkiye’nin ABD ile olan ilişkileri “stratejik ortaklık” tanımından “model ortaklık” tanımına dönüşmüştür.

Türkiye günümüzde daha çok kendi politikalarını uygulamaya yönelmiş ve mevcut stratejik ortaklıklarını farklı bir konuma kaydırmıştır.¹⁹⁷ Türkiye 2002 sonrası dış politikasında Ankara merkezli politikalar izlemeye başlamıştır.¹⁹⁸ Türkiye, yeni dış politikasıyla bölgesel ve küresel alanda diplomasi temelli, ekonomik ilişkilerin kalıcı olduğu, çatışma ve tehditlerden uzak barış ve istikrar odaklı seçenekleri beraberinde getirmiştir. Türkiye aynı zamanda yumuşak gücünü uluslararası alana yayarak önemli roller üstlenmeye başlamıştır. Yeni dış politika ile birlikte Afrika, Güney Amerika, Balkanlar ve Orta Doğu yeni alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye farklı bölgelere angajmanını artırarak bu bölgelerde yaşanan krizlerin çözümüne ve önlenmesine yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu bağlamda Türkiye 13 Nisan 2013’te Ankara’da Somali ve Somaliland arasında mevcut ihtilafın çözümü için devreye girmiştir. Türkiye’nin yapmış olduğu arabuluculuk faaliyetleri Somali ve Somaliland arasında Cumhurbaşkanları düzeyinde yapılan ilk geniş kapsamlı görüşme olduğundan dolayı tarihi bir nitelik taşımaktadır. Gerçekleştirilen bu görüşmeden sonra Türkiye, Somali ve Somaliland

¹⁹⁶ Ibid, s.11.

¹⁹⁷ Morton Abramowitz,, and Henri J. Barkey, “Turkey’s Transformers”, **Foreign Affairs**, Vol. 88, No. 6, 2009, <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2009-11-01/turkeys-transformers>

¹⁹⁸ İdris Bal, “Türk Dış Politikasının 87 Yıllık Analizi”, <http://dispolitikadakrizyonetimi.blogspot.com.tr/2011/03/turk-ds-politikasnn-87-yllk-analizi.html>

arasındaki ihtilafli konuların barış içinde diyalogla çözülmesini ve bölgenin istikrara kavuşması için adımlarını atmaya devam etmektedir.¹⁹⁹

5.3. Küresel Angajman

Türkiye 2002'den sonra yaşamış olduğu dış politika restorasyonu ile birlikte demokratikleşme yolunda çeşitli adımlar atmıştır. Türkiye iç politikasını meşgul eden konuları çözmeye başlayıp daha fazla dış politikaya yönelme imkanı elde etmiştir. İç politikanın rahatlamasıyla bölgesel ve küresel siyasi angajmanını derinleştirmeye başlayan Türkiye, küresel ölçekte etkin diplomasi sergilemeye başlamıştır. Hedeflerinden biri “küresel aktör” olmak olan Türkiye, küresel diplomasi anlayışında ciddi bir restorasyona gitmiştir. Küresel diplomasi anlamında Türkiye'nin sahip olduğu yeni anlayışı Davutoğlu'nun şu sözleriyle ifade etmek mümkündür: “Hattı diplomasi yoktur sathı diplomasi vardır, o sath da bütün dünyadır.”²⁰⁰

Türkiye küresel ölçekte barış ve istikrarın sağlanması için ekonomik refah, siyasi istikrar ve kültürel uyumun daima güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda olabildiğince fazla ülke ile siyasi diyalog kurmaya çalışmakta ve kurulan siyasi diyalogu ilerletme çabasıdadır. Yeni kurduğu siyasi diyalogların yanı sıra Türkiye, ekonomik ve ticari anlamda da işbirliği faaliyetleri geliştirmekte ve geliştirmekte olan ülkelere dış yardımlarını sürdürmektedir. Türkiye tüm bu faaliyetleri gerçekleştirirken aynı zamanda küresel alanda da etkin rol üstlenmektedir. Örneğin 2015'te G-20'de dönem başkanlığı yapan Türkiye; BM bünyesinde “Medeniyetler İttifakı” ve “Barış için Arabuluculuk” girişimlerini başlatmış olup, farklı inanç ve kültür sistemleri arasındaki karşılıklı anlayış ve ortak değerleri güçlendiren tüm çabalarda aktif rol oynama çabasıdadır.²⁰¹

Türkiye küresel ölçekli sorunların ancak küresel işbirliği alanı oluşturularak çözülebileceğini savunmaktadır. Küresel bir sorunun çözümünde oluşturulacak işbirliği

¹⁹⁹ Dışişleri Bakanlığı, “Ankara'da Tarihi Somali Zirvesi. Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları Ankara'da biraraya geldi.”, <http://www.mfa.gov.tr/ankara-da-tarihi-somali-zirvesi-somali-ve-somaliland-cumhurbaskanlari-ankara-da-biraraya-geldi.tr.mfa> E.t. 25.03.2015

²⁰⁰ Dışişleri Bakanlığı, “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, 2 Ocak 2013, Ankara”, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa, (E.t. 24.03.2015)

²⁰¹ Dışişleri Bakanlığı Almatı Başkonsolosluğu, “Dış Politika - Genel Esaslar”, <http://almati.bk.mfa.gov.tr/MFA.aspx>

alanına ne kadar geniş katılım olursa çözüm o kadar meşru olacaktır. Bu bağlamda Türkiye, küresel bir forum olan Birleşmiş Milletler (BM) içinde etkin bir diplomasi sergilemektedir. Türkiye sergilemiş olduğu etkin diplomasının karşılığını 2009-2010 döneminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine 151 ülkenin oyunu olarak seçilmeyi başarmıştır. 2015-2016 dönemi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için aday olan Türkiye, bu dönem için seçilememiş de olsa uluslararası kuruluşlardaki etkinliğini giderek arttırmaktadır. Öte yandan Türkiye, En Az Gelişmiş Ülkeler için her on yılda bir düzenlenen Birleşmiş Milletler Zirvesi'ne 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde, İstanbul'da ev sahipliği yapmış ve kabul edilen eylem planına katkı sağlamıştır.²⁰² Öte yandan Türkiye, Myanmar, Bosna, Afganistan, Somali, Bangladeş, Özbekistan, Lübnan ve Karadağ gibi dünyanın birçok bölgesinde küresel angajmanını arttırmaya yönelik faaliyetlerine devam etmektedir.

Geçmişte ve günümüzde yapmış ve yapmakta olduğu gibi gelecekte dönemlerde de Türkiye, 2016'da Birleşmiş Milletler tarafından desteklenecek dünyanın ilk uluslararası insani yardım zirvesine, 2016'da İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT)-13. İslam Zirve Toplantısı, , 2016'da 23. Dünya Enerji Kongresi, 2017'de Dünya Petrol Kongresi gibi uluslararası zirvelere ev sahipliği yapacaktır.²⁰³ Yapılacak olan bu zirvelerle İstanbul, Birleşmiş Milletlerin bölgesel merkezi haline getirilmeye çalışılmaktadır. Birleşmiş Milletler de son dönemde Türkiye'nin BM bünyesinde oynadığı etkin rolü de göz önüne alarak bu isteğini karşılıksız bırakmamış olup BM Kalkınma Programı, BM Kadın Örgütü ve BM Nüfus Fonu başta olmak üzere birçok BM kuruluşu İstanbul'u merkez olarak seçmektedir. Türkiye, çok boyutlu dış politikasının bir çıktısı olarak farklı bölgelerdeki kuruluşlarda da önemli görevler üstlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye 2012'de OECD dönem başkanlığını yürütme görevinde bulunmuştur.²⁰⁴

Dış politika restorasyonunda küresel diplomasi anlayışını merkeze alan Türkiye, bu hedefine ulaşmak için Afrika, Latin Amerika ve Asya olmak üzere üç temel coğrafi bölge üzerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Üç bölge açısından da Türkiye'nin dış politikasını

²⁰² Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler 4. Konferansı, <http://ldc4istanbul.org/tur/> E.t. 25.03.2015

²⁰³ Dışişleri Bakanlığı, "Sorumluluk ve Vizyon...", op.cit., s.20.

²⁰⁴ Dışişleri Bakanlığı, Uluslararası Kuruluşların Türkiye deki Temsilcilikleri,

<http://www.mfa.gov.tr/uluslararasi-kuruluslarin-turkiye-deki-temsilcilikleri.tr.mfa> , Anadolu Ajansı, "BM Kadın Örgütü ofisi artık İstanbul'da" , <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/295011--bm-kadin-orgutu-ofisi-artik-istanbulda> E.t.27.03.2015

şekillendiren temel ilkeler aynı biçimde oluşturulmuştur. Ritmik diplomasi bu politikaları uygulamadaki temel anlayışlardan birisini meydana getirmektedir. Bu ilke bütün uluslararası kuruluşlarda ve küresel ve uluslararası öneme sahip tüm konularda aktif katılımı öngörmektedir. İkinci olarak Türkiye, küresel angajmanını artırmak istediği dünya politikasında ilişkilerini tek boyutlu dış politikada perspektifinden çok boyutlulu / yönlü dış politika perspektifine kaydırmıştır.²⁰⁵ Bu bağlamda Türkiye'nin küresel açılımlarından birini oluşturan Afrika'ya karşı özellikle 2005'ten sonra yeni ve kapsamlı bir strateji geliştirip uygulamaya koymuştur. Türkiye'nin Afrika açılımı felsefi, metodolojik ve stratejik temeliyle ortak bir gelecek inşa etme açısından başarılı biçimde devam etmektedir.²⁰⁶

5.4. Alternatif Bir Angajman Modeli Olarak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)

Türkiye, komşu ve yakın havzasındaki ülkelerle işbirliğini geliştirmek için çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyleri (YDSK) geliştirilen mekanizmalardan birisidir.²⁰⁷ 2006'da oluşturulan YDSK'ler ile üst düzey siyasi diyalog yoluyla enerji alanında ticarete, çevreden kültüre çeşitlili alanlarda ilişkiler bir bütün olarak ele alınmıştır. YDSK'ler Başbakanlıklar düzeyinde yapılan yönlendirmeler ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

YDSK ilk olarak 2006'da Brezilya ile başlatılmıştır. Ardından Irak, Suriye, Rusya, Yunanistan, Azerbaycan, Lübnan, Pakistan, Ukrayna, Kırgızistan, Mısır, Bulgaristan, Kazakistan ve Tunus'la çeşitli işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır. YDSK toplantılarında tek bir hükümet gibi kararlara alınmakta ve işbirliği alanlarının yanında ülkeler arasındaki sorunlar da masaya yatırılmaktadır. Türkiye YDSK yanında hükümetler arası zirveler de düzenlemektedir. Bu bağlamda bugüne kadar 19 ülke ve bir dördü mekanizma ile 51

²⁰⁵ Başbakanlık, "Başbakan Davutoğlu, Ekonomi Bakanlığı Ticaret Müşavirleri Toplantısına katıldı.", http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Article/pg_Article.aspx?Id=bf8cdd3a-7256-4cd7-bfcb-eb186563e38c, E.t.24.03.2015

²⁰⁶ Ahmet Davutoğlu, "Türkiye'nin Restorasyonu: Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi", **Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi**, No:7, Ağustos 2014, s.13-14.

²⁰⁷ Dışişleri Bakanlığı, Sorumluluk ve Vizyon 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası, s.4.

toplantı gerçekleştirilmiş olup 431 anlaşma imzalanmıştır.²⁰⁸ Anlaşmaların imzalanması ile YDSK mekanizması kurulan ülkelerle ticaret hacminde gelişmeler yaşanmıştır.

Yüksek Düzeyli İşbirliği Mekanizmaları²⁰⁹

ÜLKE	MEKANİZMA	KURULUŞ TARİHİ	TOPLANTILAR	ANLAŞMA SAYISI
Brezilya	Yüksek Düzeyli İşbirliği Komisyonu (YDİK)	19.01.2006	19.01.2006 Brasilia 16.04.2010 Brasilia 11.09.2011 İstanbul	1
Irak	(YDSK)	10.07.2008	17/18.09.2009 İstanbul 15.10.2009 Bağdat	48
İran	(YDİK)	29.01.2014	09.06.2014 07.04.2015 Tahran	8
Suriye	(YDSK)	22.07.2009	13.10.2009 Halep/Gaziantep 23.12.2009 Şam 02/03.10.2010 Lazkiye 20/21.12.2010 Ankara	50
Rusya	Üst Düzey İşbirliği Konseyi (ÜDİK)	11/12.05.2010	11/12.05.2010 Ankara 15/17.03.2011 Moskova 03/12/2012 İstanbul 22/11/2013 St. Petersburg 01/12/2014 Ankara	41
Yunanistan	Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK)	14/15.05.2010	14/15.05.2010 Atina 04.03.2013 İstanbul 06.12.2014 Atina	47
İtalya	Türkiye-İtalya Hükümetlerarası Zirvesi	12.11.2008	12.11.2008 İzmir 8.05.2012 Roma	6
İspanya	Türkiye-İspanya Hükümetlerarası Zirvesi	05.04.2009	05.04.2009 İstanbul 21/22.02.2010 Madrid 06.09.2010 Ankara 26.11.2012 Madrid 11.02.2014 Ankara	
Türkiye-Suriye-Ürdün-Lübnan	Yüksek Düzeyli Dörtlü İşbirliği Konseyi (YDDİK)	10.06.2010	25.09.2010 New York	-

²⁰⁸ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Yüksek Düzeyli İşbirliği Mekanizmaları, <http://kdk.gov.tr/haber/yuksek-duzeyli-isbirligi-mekanizmalari/452> (E.t. 21.03.2015)

²⁰⁹ Ibid.

Azerbaycan	Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	15.10.2010	25.10.2011 İzmir 11.10.2012 Gebele 13.11.2013 Ankara	30
Lübnan	Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	24.11.2010	-	-
Pakistan	Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDIK)	07.12.2010	07.12.2010 Ankara 22.05.2012 İslamabat 17.09.2013 Ankara	40
Ukrayna	Yüksek Düzeyli Stratejik Konsey (YDSK)	24/25.01.2011	22.12.2011 Ankara 13.09.2012 Kiev 09.10.2013 Ankara	21
Kırgızistan	Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	26.04.2011	26.04.2011 Ankara 10.04.2013 Bişkek 03.06.2014 Ankara	4
Mısır	Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	12/14.09.2011	12/14.09.2011 Kahire 17/18.11.2012 Kahire	40
Bulgaristan	Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDIK)	20.03.2012	20.03.2012 Ankara	17
Kazakistan	Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	23.05.2012	11.10.2012 Ankara 16.04.2015 Astana	10
Tunus	Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	25.12.2012	06.06.2013 Tunus	21
Macaristan	Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK)	18.12.2013	18.12.2013 Ankara	14
Portekiz	Türkiye-Portekiz Hükümetlerarası Zirve	2012	03.03.2015 Lizbon	4

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AFRİKA AÇILIMI

1. Türkiye – Afrika İlişkileri

Afrika 30.217.894 km² yüzölçümüyle yeryüzündeki kara alanlarının beşte birini oluşturmaktadır. Üzerinde 54 ülke bulunduran Afrika kıtası, 1.033.000.000 nüfusuyla dünyanın en kalabalık ikinci kıtası niteliğindedir. Afrika kuzeyde Akdeniz, batıda Atlas okyanusu, doğuda Kızıldeniz ve Hint okyanusuyla güneyde ise Atlas ve Hint okyanuslarının birleştiği sularla çevrilidir. Afrika, Avrupa kıtasında Cebelitarık, Asya’dan da Arap yarımadasının güneybatı ucundaki Babülmendep boğazıyla ayrılmaktadır.²¹⁰

Eski Yunanlıların kıtaya ‘Libya’ dediği söylenmektedir. Latince ‘aprica’dan (güneşli) ya da Yunanca ‘aphrika’dan (soğuksuz) esinlenen Romalıların, kıtayı ‘Afrika’ olarak nitelendirildiği öne sürülür ama Afrika adı Romalılarca daha çok kıtanın Avrupa’nın güney uzantısı sayılan kıyıları kuzey kıyıları için kullanılmıştır.²¹¹

Afrika gerek coğrafi olarak uzaklığı gerek kültürel bağların olmaması nedeniyle Türk dış politikasında oldukça geç odaklanılan bir coğrafya olmuştur. Coğrafyaya ne kadar uzak kalınmış olsa da Türkiye’nin ve selefi olduğu Osmanlı Devleti’nin sömürgecilğe karşı tavırları Afrika kıtası ülkelerinin Türkiye’ye bakışı Avrupa ülkelerinden oldukça farklı olmuştur. Son dönemde gerçekleştirilen Afrika’ya yönelik açılımlarda Türkiye’nin anlayışı sömürgecilik, açlık, yoksulluk çeken Afrika ülkelerinin kalkınmalarına katkı sağlama ve karşılıklı işbirliği üzerine kuruludur.

Afrika jeopolitik konumu ve sahip olduğu yer altı ve üstü zenginlikleri pek çok küresel gücün kıta ile ilgili politikalar geliştirmesine sebep olmaktadır. Afrika kıtası Türkiye için birçok alanda önemli fırsatlar sunmaktadır. Afrika’daki insan gücü, zengin doğal kaynakların kıtaya refah ve ekonomik kalkınma getireceğinin bilincinde olan Türkiye, Afrika ile karşılıklı fayda ve saygı temelinde kalıcı ilişkiler inşa etmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’nin Afrika’daki varlığını sağlık, eğitim, alt yapı alanları ve insani

²¹⁰ World Population Statistics, Africa Population 2013, <http://www.worldpopulationstatistics.com/africa-population-2013/> E.t. 01.04.2015

²¹¹ Bilim ve Medeniyet Kulübü, **Dış Politika Akademisi Raporları (Afrika, Balkanlar, Kafkasya, Orta Osa)**, Afrika, s.2.

alanlarda yaptığı faaliyetler ile kuvvetlendirmiştir. Afrika ülkeleri de Türkiye'nin teknik ve ekonomik gelişmelerinden ve tecrübelerinden faydalanmayı tercih etmektedir.

Günümüzde Afrika kıtasında yer alan 15 ülke (Mısır, Libya, Cezayir, Tunus, Sudan, Eritre, Cibuti, Somali, Fas, Doğu Fas, Doğu Etiyopya, Nijer, Çad, Kenya ve Uganda) geçmişte Osmanlı sınırları içinde yer almaktaydı. Ayrıca Türkiye, Kuzey Afrika ülkeleri ile ortak dine, tarihe ve siyasi geçmişe sahiptir. Eskiden Mağrip (Fas, Tunus, Cezayir ve Libya) ve Maşrik (Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye) ülkeleri uzun yıllar Osmanlı'nın Afrika'daki vilayetlerinin parçalarını oluşturmuşlardır.

1.1. Tarihsel Arka Plan

Türkiye'nin Afrika kıtasında yer alan ülkelerle ilişkileri incelendiğinde ilişkilerin Osmanlı'ya kadar uzandığı görülmektedir. Osmanlı yönetimi tarafından baskı ve zulme maruz kalmayan coğrafya, Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın sömürgeciliğe karşı direnişinde Türklere yönelik Afrika ülkelerinde pozitif bir algı oluşmuştur. Tarihsel olarak kıta ülkeleri ve Türkiye ilişkilerini 1923 öncesi Osmanlı Dönemi, 1923-1998 arası dönem, 1998'den günümüze kadar gelen ilişkiler olmak üzere üç dönemde incelemek mümkündür.²¹²

Osmanlı dönemi Afrika ile ilişkilere bakıldığında ilk temasın 16. yüzyılda gerçekleştiği görülmektedir. Osmanlı'nın Afrika kıtasında varlık göstermesiyle birlikte kıtaya damgasını vuran sömürgecilik döneminde gecikme yaşanmıştır. Portekiz egemenliğinin büyümeye başlamasıyla beraber Osmanlı yönetimi Doğu Afrika'ya deniz yolculukları düzenlemiş ve Eritre, Cibuti, Somali ve Etiyopya Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Bununla birlikte İspanya'nın yayılmacı hareketlerine karşı daha sonra "Garp Ocakları"²¹³ adı verilen Cezayir, Tunus ve Trablusgarp'ın destekleri alınmıştır.²¹⁴ Osmanlı'nın Afrika kıtasında etkisini gösterdiği dönemde kıta halklarının Türkleri daha yakından tanıması sağlanmıştır. Bu dönemde Osmanlı yönetiminin halklar düzeyinde gösterdiği yaklaşımlar devlet düzeyinde de gelişme göstermiştir. Bu bağlamda Osmanlı

²¹² Mehmet Özkan, "Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects", SETA Policy Brief, no.22 (2008).

²¹³ Hamiyet Sezer, "II.Abdülhamit Döneminde Osmanlı'da Vilayet Yönetiminde Düzenleme Gayretleri-Trablusgarp Örneği ve Ahmet Rasim Paşa", <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2307/2988.pdf?show>

²¹⁴ Numan Hazar, "Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı", **Stratejik Analiz**, Sayı:99, Temmuz 2008, s.21.

Devleti'nin kıta üzerindeki yumuşak gücünün temelleri de atılmıştır. **Ayrıca konstrüktivizmin üzerinde durduğu devletin uluslararası sistemde tek aktör olmadığı ve bireylerin yanı sıra sivil toplumun da yadsınamaz bir aktör olduğu gerçeğini Osmanlı döneminde Afrika ile ilişkilerde açıklayıcı bir yaklaşım olarak sunmamız mümkündür.**

Osmanlı Devleti 1551-1556 yılları arasında Cezayir Beylerbeyi olan Salih Paşa'nın Sahra Çölü'nü geçmesiyle hem Sahra altı ülkelerini tanıma hem de Osmanlı Devleti'nin bu ülkelere tanıma fırsatı bulmuş olup kendisini sadece Kuzey Afrika ile kısıtlamamıştır.²¹⁵ Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde ise Doğu Afrika'ya kadar inilmiştir. Kuzey Afrika ve Sahra altı Afrika'dan sonra Osmanlı Devleti 19. yüzyılın ikinci yarısında Güney Afrika'da bulunmaya başlamıştır.²¹⁶

1923-1998 yılları arasında Türkiye – Afrika ilişkileri Osmanlı yönetimi zamanındaki halinden epeyce uzak kalmıştır. Ancak Türkiye, cumhuriyet kurulduktan sonra Afrika kıtasındaki ilk büyükelçiliğini 1926'da Etyopya'nın başkenti Addis Abbaba'da açmıştır. Her ne kadar Türkiye, Etyopya'da açtığı büyükelçilik ile Afrika'ya olan ilgisini göstermiş olsa da cumhuriyetin kurulmasından sonra güvenlik arayışlarını sürdürmeye devam etmiş ve bu bağlamda Batı ile olan ilişkilerini odak noktasına almıştır.²¹⁷ Tek istisna olarak 1974-1978 yılları arasında Orta Doğu'da Suudi Arabistan, Mısır, Irak, Suriye ve Kuzey Afrika'da Libya ile karşılıklı ziyaretler gerçekleştirmiş olup bu ülkelerle ticari ve kültürel anlaşmalar imzalamıştır. Türkiye'nin bu hareketiyle ilk defa hem özel sektörde hem de kamu sektöründe ticari ilişkiler fiilen başlamıştır.²¹⁸

Bu dönemden sonra Türkiye tekrardan Batı ile ilişkilerinde yakınlık kurarak diğer bölgelerle ilişkilerini ikinci plana atmıştır. Türkiye Soğuk Savaş yıllarında Batı ile sürdürmüş olduğu yakın ilişkilerini diğer bölgelerde göstermemiştir. Soğuk Savaş'ın getirmiş olduğu yapının yanı sıra belirlenen politikalar ve Türkiye'nin ekonomik ve siyasi

²¹⁵ Asena Boztaş, "Türkiye'nin Afrika ile İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 31, 2011, s.145.

²¹⁶ Ali Kemal Aydın, "Turkey And South Africa: Towards The Second Decade", Ministry of Foreign Affairs, Head of Department, Directorate General for the EU, s.1. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Ali-Kemal-Aydin1.pdf> E.t. 02.04.2015

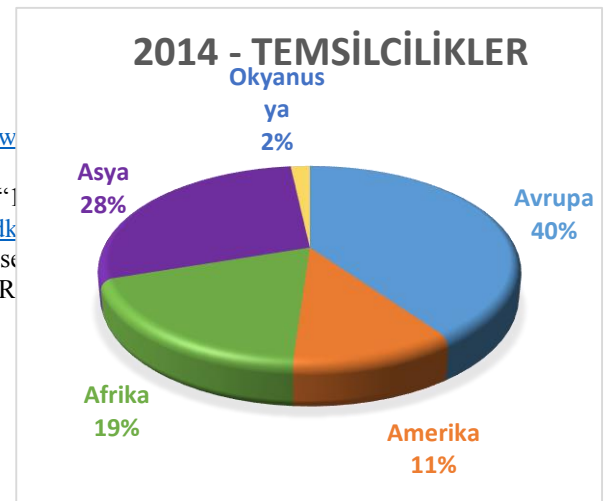
²¹⁷ Dışişleri Bakanlığı, Addis Ababa Büyükelçiliği, <http://addisababa.emb.mfa.gov.tr/Mission.aspx>

²¹⁸ Mehmet Seyfettin Erol, "Necmettin Erbakan'ın Dış Politika Felsefesi", **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, 2. Baskı, Edt. Haydar Çakmak, Ankara: Barış Platin Kitap, 2012, s.595.

olarak istikrarsızlığı gibi konular Afrika ile ilişkilerin düşük düzeyde seyretmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş sona erdikten sonra bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan Afrika ülkeleriyle Türkiye arasındaki ilişkiler de tekrardan alevlenmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra bağımsızlık mücadelesi veren Afrika ülkelerini Türkiye desteklemiştir. Bu dönemden sonra Türkiye Afrika'da 10'un üzerinde büyükelçilik açmıştır.²¹⁹ 1998 yılında dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" adı altında politikalar izlenerek ilişkilerde hareketlenmeler yaşanmaya başlamıştır.

Son dönemde ilişkilere bakıldığında 1998 Afrika Eylem Planı'nın kabulü ile Türkiye'nin Afrika'ya ilgisi artış göstermiştir. Bu dönemden sonra ticaret hacminin artırılmasına yönelik politikalar izlenmiş, Dış Ticaret Müsteşarlığınca 2003 yılı başında "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" hazırlanmıştır. 2005 yılında ise Türkiye'de "Afrika Yılı" ilan edilmiştir. 2005 yılı Türkiye – Afrika ilişkilerinde bir kırılma noktasıdır. 2005'ten sonra büyükelçilik sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. Bu bağlamda Türkiye, 2002'de Afrika'da yer alan büyükelçilik sayısını 12'den 2013'te 34'e ve 2015'te 39'a, 2002'de Afrika'da 2 olan başkonsolosluk sayısını ise 2015'te 4'e çıkarmıştır. Bir ülkede büyükelçilik açmak o ülke ile siyasi ve ticari ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin Afrika kıtasına vermiş olduğu önem temsilcilik sayısındaki oransal olarak artıştan da göze çarpmaktadır.²²⁰ Tablo-5'te görüldüğü üzere Türkiye'nin dünya üzerinde bulunan temsilciliklerinin %91'i Afrika kıtası dışında bulunmaktayken sadece %9'u Afrika kıtasında yer almaktaydı. 2014'e gelindiğinde ise %10'luk bir artış yaşanmış ve Türkiye'nin tüm dünyada bulunan temsilciliklerinin neredeyse beşte biri Afrika kıtasındadır.

Tablo-5: 2002 ve 2014 yıllarında Türkiye Temsilciliklerinin Kıtalara Göre Dağılımları

Kaynak: Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/13-yilda-65-yeni-temsalcilik-turkiyenin-yurtdisindaki-temsalcilik-sayisi-228e-cikti/41>

Bunun yanı sıra 18-20 Ağustos 2008 tarihleri arasında İstanbul'da "Türkiye – Afrika İşbirliği Zirvesi'nin" düzenlenmesiyle ilişkiler yeni bir boyut kazanmıştır. İstanbul'da düzenlenen bu toplantıya 49 ülke katılım göstermiştir. 6 Cumhurbaşkanı, 5 Cumhurbaşkanı yardımcısı, 7 Başbakan, 1 Başbakan yardımcısı, 14 Dışişleri Bakanı, 12 Bakan, Afrika Birliği'nin de içinde olduğu 11 uluslararası ve bölgesel örgütlerin temsilcileri bu toplantıya katılmıştır. Türkiye'nin Afrika'ya Açılım politikasıyla birlikte ivme kazandığı ilişkiler sonucunda 2002'den itibaren misafir ülke olarak katıldığı Afrika Birliği'ne(AfB) 2005'te gözlemci üye olmuş ve 2008'de düzenlenen Türkiye – Afrika İşbirliği Zirvesi'nden sonra "stratejik ortak" olmuştur.

Türkiye uzun yıllar boyunca Afrika'yı sürekli uzaktan takip etmiştir. Afrika'da yaşanan iç savaşlar, salgın hastalıklar, darbeler, terörizm, göç ve kıtlık çeken çocukların görüntülerinin medya üzerinden yansması Türk milletinin zihnindeki Afrika imajını oluşturmuştur. Diğer taraftan Afrika vahşi bir dünya, uzak durulması gereken bir coğrafya olarak zihinlerde inşa edilmiştir.

1.2. Ekonomik İlişkiler

Afrika 21. yüzyılda küresel alanda önemi giderek artan bir kıtasal aktör konumuna gelmiştir. Afrika kıtasında yer alan 54 ülkenin toplam nüfusu 1.136.000.000'dur.²²¹ Nüfus Referans Bürosu'na göre Afrika nüfusunun 2030'un ortalarında 1.637.000.000 ve 2050'nin ortalarında 2.428.000.000'a çıkacağı öngörülmektedir.²²² Kıtanın sahip olduğu insan kaynağının yanı sıra, zengin doğal kaynakları dolayısıyla önümüzdeki yıllarda uluslararası sistemde daha fazla rol oynaması ve sistem içindeki gelişmeleri etkilemesi beklenmektedir. Business Insider'ın Dünya Bankası ve CIA World Factbook verileriyle yapmış olduğu bir

²²¹ CIA World Factbook, https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html E.t.05.04.2015

²²² Population Reference Bureau, 2014 World Population Data Sheet, s.6. http://www.prb.org/pdf14/2014-world-population-data-sheet_eng.pdf E.t.05.04.2015

çalışmada 2015’te dünyanın en hızlı büyüyen 20 ekonomisinin 11’inin Afrika kıtasında yer aldığı ortaya çıkmıştır.²²³

Türkiye, Afrika ile ticari ve ekonomik ilişkilerini geliştirme konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Geçmişte kıtaya yönelik herhangi bir sömürgecilik faaliyetinde bulunmaması Afrika ülkelerinin Türkiye’ye bakışını pozitif yönde etkilemektedir. 2003’te “Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi’nin” hazırlanmasıyla birlikte Afrika ülkelerine yönelik ihracat faaliyetlerinin artırılması planlanmış ve ekonomik işbirliği imkanlarının geliştirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerimiz ve ticaret hacmimiz son yıllarda önemli gelişme göstermiştir. Tablo-6’ya bakıldığında Türkiye’nin 2002’de Sahra’nın Güneyindeki Afrika (SAGA) ülkeleri ile gerçekleştirilen dış ticaret hacmi 810.728.998 \$ seviyesinden 2014’te 6.499.110.935 \$ seviyesine yükselmiş ve SAGA’yla karşılıklı yapılan dış ticarete %800’den fazla bir artış yaşanmıştır. Küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009’da dış ticaret hacmi 4.439.063.921 \$, 2010 yılında ise 3.983.813.043 \$ düzeyinde kalmıştır. Türkiye’nin SAGA ülkelerine yönelik dış ticaretinde bugüne kadar kaydetmiş olduğu ve gerçek potansiyeli henüz yansıtmayan aşama da dikkate alınarak, gelecek dönemde Türkiye’nin SAGA ile toplam ticaret hacminin 50 milyar \$ düzeyine çıkarılması hedeflenmektedir.²²⁴

Yine 2002’de Kuzey Afrika ülkeleri ile gerçekleşen dış ticaret 2.124.566.156 \$ seviyesinden 2014’te 13.193.890.719 \$ seviyesine yükselmiş ve %621 oranında artış gerçekleşmiştir. Genel olarak 2002’de Afrika kıtasının genelinde toplam 2.935.295.154 \$ olan dış ticaret hacmi 2014 yılında 19.693.001.654 \$ olmuş ve %570 bir artış yaşanmıştır. Türkiye’nin Afrika angajmanı aşağıda verilen tabloya bakıldığı zaman ekonomik çıkar bağlamında da düşünülmelidir. Ancak bu ekonomik çıkar tek taraflı olmayıp kazan - kazan politikası çerçevesinde ele alınmalıdır.²²⁵ Afrika ülkeleriyle gelişen ticari ilişkiler sonucunda Türkiye 2008’de Afrika’nın 20 ticari ortağı arasında yer almıştır. Öte yandan

²²³ Business Insider, “The 20 Fastest-Growing Countries In The World”, <http://www.businessinsider.com/fastest-growing-economies-through-2015-2013-1?op=1> E.t.05.04.2015

²²⁴ TİKA, Türkiye Kalkınma Raporu 2013, s.14.

²²⁵ Kemal Kirişçi, “The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State,” **New Perspectives on Turkey**, No.40, 2009, p.48.

Türkiye, 2011’de Afrika’ya Çin, Hindistan, Kore ve Brezilya ile en çok yatırım yapan beş ülkeden biri konumuna gelmiştir.²²⁶

Tablo-6: Türkiye’nin Afrika’ya gerçekleştirmiş olduğu dış ticaret rakamları²²⁷

	Kuzey Afrika (Dış Ticaret)	2000’e göre Değişim Yüzdesi	Sahra altı Afrika (Dış Ticaret)	2000’e göre Değişim Yüzdesi
2000	3.344.519.225 \$	-	742.424.914 \$	-
2004	3.373.304.213 \$	% 0.86	2.193.260.554 \$	% 195.41
2008	9.386.252.076 \$	% 180.64	5.272.826.751 \$	% 610.21
2012	12.751.947.280 \$	% 281.27	6.526.693.600 \$	% 779.10
2014	13.193.890.719 \$	% 294.49	6.499.110.935 \$	% 775.38

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

Ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve dış ticaret hacminin artırılmasının yanında kıtaya yönelik gerçekleştirilen üst düzey ziyaretlerde de artış yaşanmıştır. Afrika’ya yönelik gerçekleştirilen üst düzey ziyaretlerde hükümet yetkilileri beraberlerinde Türk işadamlarını da götürerek adeta kıtaya çıkarma yapmışlardır. 2003’ten önceki dönemlere baktığımızda Türk işadamlarının daha çok Avrupa’ya yönelik yatırım yaptığını ve Afrika’ya yapılan yatırımların çok küçük bir yer kapladığını görebiliriz. Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)’nin 31 Mayıs 2011’de İstanbul’da düzenlemiş olduğu “Afrika’da İş ve Yatırım Olanakları” başlıklı seminerde Afrika’da yer alan ülkelerin yaşamış olduğu siyasi istikrarsızlıkların, yoksullukla mücadelenin son yıllarda ortadan kalktığı ve istikrarın kıtaya yayıldığı söylenmiştir.²²⁸

Türk firmalarının geçtiğimiz yıllarda Afrika’ya yönelmeişinin altında birtakım sebepler yatmaktadır. Afrika kıtasında faaliyet gösteren Türk firmaları genellikle inşaat sektöründe yer almaktaydı. Diğer sektörlerde yer alan firmaların kıtadan uzak durmasının nedenleri arasında karşılıklı vize temininde yaşanan sorunlar, kalifiye eleman bulma ve çalışma izni alınmasında yaşanan sorunlar, akreditif ve teminat mektupları temininde

²²⁶ NEPAD, “United Nations “Infrastructure Development: Within the Context of Africa’s Cooperation with New and Emerging Development Partners”, **Office of the Special Adviser on Africa**. s.82, <http://www.nepad.org/sites/default/files/Role%20of%20Emerging%20Partners%20in%20Infrastructure%20Development.pdf> E.t.05.04.2015

²²⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, “Dış Ticaret İstatistikleri”, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=5¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5809> E.t.05.04.2015

²²⁸ TÜSİAD, “TÜSİAD International Afrika’da iş ve yatırım olanaklarını ele alan bir seminer düzenledi”, <http://www.tusiad.org.tr/blog/tusiad-international-afrikada-is-ve-yatirim-olanaklarini-ele-alan-bir-seminer-duzenledi/> E.t.06.04.2015

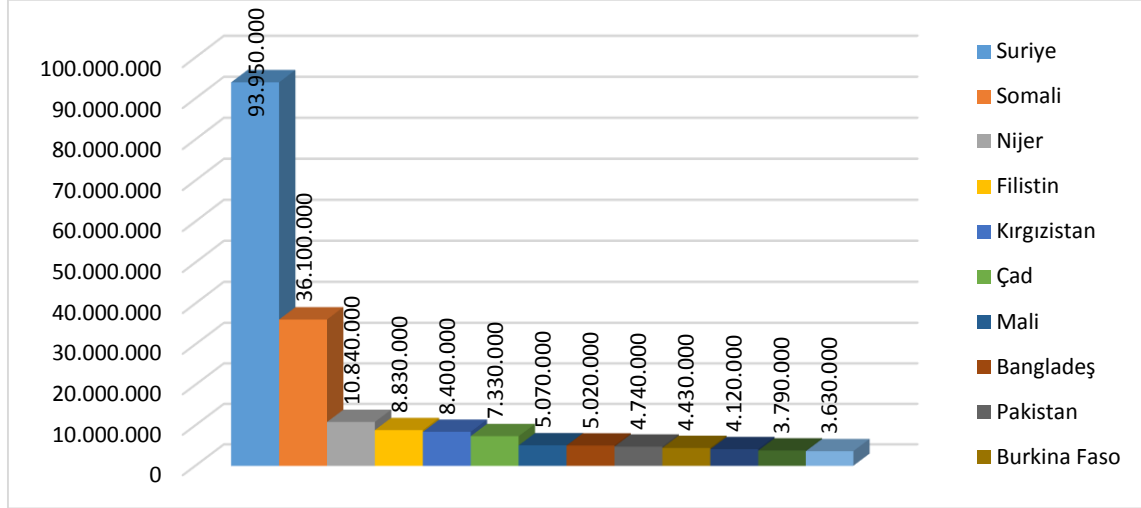
yaşanan sorunlar, gümrük işlemlerinin işleyişinde yaşanan aksaklıklar ve gümrük mevzuatlarında yaşanan değişiklikler, yatırım imkanları ve mevzuatla ilgili bilgi temininde yaşanan sıkıntılar, ani ve kimi zaman belli olmayan mevzuat değişiklikleri, ulaştırma alanında yaşanan sıkıntılar, doğrudan bankacılık sistemlerinin eksikliği, Türk ve Afrikalı bankalar arasında muhabirlik ilişkilerinin bulunmamasından kaynaklanan sorunlar, lojistik pahalılık, gümrüklerde referans fiyat uygulaması, enerji kısıtlaması, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, dolandırıcılık, güvenlik konusunda eksikliklerin bulunması, ikili anlaşmaların eksikliği ve ulaşım sıkıntıları bulunmaktadır. Bahsedilen ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın yanı sıra alt yapının yetersiz olması Türk işadamlarını istikrarın ve altyapının olduğu Avrupa'ya yönelmiş ve Afrika'ya yönelik yatırımlar oldukça geri planda kalmıştır. Son yıllarda Afrika'da gerçekleştirilen Türk faaliyetleri TİKA çatısı altında uygulanmaktadır. TİKA 2014'te Afrika'da 28 ülkede sağlık, altyapı, eğitim, tarım ve hayvancılık alanlarında faaliyet göstermiş ve sadece 2014 yılında TİKA'nın Afrika'ya gerçekleştirmiş olduğu yardım 26.632.000 \$ olarak kayıtlara geçmiştir.²²⁹

2005'te Addis Ababa ve 2006'da Hartum'dan sonra, SAGA'daki üçüncü ofisini 2007'de Dakar'da açarak faaliyetlerine devam etmiştir. TİKA günümüzde 37 Afrika ülkesinde proje gerçekleştirmektedir. Türk kamu kurumlarının SAGA ülkelerine yönelik kalkınma yardımları 2009 itibarıyla 43.729.000 \$ civarındadır. Sivil toplum kuruluşları(STK) tarafından da 2009'da 52.608.000 \$'ı değerindeki yardım yapılmıştır. Türkiye'nin sadece 2009'da SAGA ülkelerine yönelik toplam yardımları 100.000.000 \$'a yaklaşmıştır.2010'da 22 Afrika ülkesinde 70 proje gerçekleştiren TİKA ve diğer kamu kurumlarının projeleriyle birlikte SAGA'ya 2010'da Türkiye'nin resmi kalkınma yardımlarının toplamı 39.900.000 \$ olarak gerçekleşmiştir. 2013'te STK'lar tarafından gerçekleştirilen yardımların toplamı 280 milyon \$ civarında kayıtlara geçmiştir. 2012'ye oranla 2013'te yapılan yardımlar %85 oranında artış göstermiştir. Tablo-7'da görüldüğü gibi 2013'te STK'lar tarafından yapılan kalkınma yardımlarının büyük kısmı Suriye'ye yapılmış olsa da en çok yardım yapılan ilk 13 ülke içinde 6 ülke Afrika kıtasında yer

²²⁹ TİKA, "TİKA Afrika'nın 28 Ülkesinde Faaliyet Gösteriyor", [http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_afrika_nin_28_ulkesinde_faaliyet_gosteriyor_\(video_haber\)-15825](http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_afrika_nin_28_ulkesinde_faaliyet_gosteriyor_(video_haber)-15825)
E.t.05.04.2015

almaktadır. Somali, Türk STK'larından 36.100.000 \$ ile en fazla yardım alan ikinci ülke konumunda bulunmaktadır.²³⁰

Tablo 7: Türk STK'larının En Çok Yardım Ettiği Ülkeler

Kaynak: TİKA Kalkınma Raporu 2013

1.3. Siyasi İlişkiler

Türkiye Soğuk Savaş yıllarında reaktif politika izleyerek dış politikasını sürdürmüştür. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle görece dış politika vizyonunu genişletmiş ve Soğuk Savaş döneminde uzak kaldığı bölgelere yönelik yeni politikalar uygulamaya koymaya çalışmıştır. Bu coğrafyalar arasında Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika gibi bölgeler yer almaktadır. Ancak çalışmamız Afrika boyutunda ele alındığı için Afrika dışındaki bölgelere yönelik gerçekleştirilen politikalar ele alınmayacaktır. Türkiye'nin cumhuriyetin ilanından sonraki 75 yıllık süre içinde Afrika'ya yönelik bir politika uygulamadığı göze çarpmaktadır. Resmi anlamda Afrika ile ilişkilerin başlaması 1998'de "Afrika'ya Açılım Eylem Planı" adlı belge ile gerçekleşmiştir. 1998'den sonra Afrika ülkeleri ile Türkiye arasında siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler başlamıştır. 1998 yılında kabul edilen "Afrika'ya Açılım Eylem Planı", İsmail Cem'in Dışişleri Bakanlığı dönemine denk gelmektedir. Ancak Türkiye o dönemde Avrupa Birliği'nden istediği ilgiyi göremeyince yeni alternatifler aramaya başlamıştır.

²³⁰ TİKA, Türkiye Kalkınma Raporu 2013, s.14.

Dönem içinde arka arkaya yaşanan ekonomik krizler ve koalisyon hükümetlerinin istikrarsızlığı dış politikaya yeteri kadar önem verilmesine engel olmuştur.²³¹

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin yakın çevresine ve Osmanlı coğrafyasına odaklandığı söylenebilir. Bu bağlamda Türkiye, eylem – söylem bazında yapmış olduğu çıkışlarda stratejik derinliklere ve o coğrafyadaki çıkarlarına sahip çıkacağını dile getirmiştir. Diğer taraftan bölgede “Büyük Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi” bağlamında yerine getirilen “Yeni Büyük Oyun”a geç katılan ama dinamik performans sergileyen “Yeni Türkiye” bu süreçte oyun kurucu olarak masadaki yerini almaya oldukça arzulu bir görünüm sergilemektedir.²³² Afrika'ya Açılım Eylem Planı, Türkiye'nin Afrika'ya bakışını değiştiren bir niteliktedir. Bu açıdan Türkiye – Afrika ilişkilerinde bu plan milat olarak kabul edilebilir.

2002 genel seçimleriyle iktidarın başına gelen AK Parti Afrika'ya açılım konusunu tekrar gündeme getirmiştir. Türk dış politikasının mimarı olarak nitelendirilen Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun görüşleri AK Parti'nin dış politika eğilimlerinde belirleyici rol oynamıştır.²³³ 2005'in Türkiye'de “Afrika Yılı” ilan edilmesiyle birlikte siyasi anlamda kıtaya yönelik ilgi de geçmişe kıyasla oldukça artmıştır. Türkiye, 2005'te Afrika Birliği toplantılarına gözlemci üye statüsünde katılma hakkı elde etmiş, Ocak 2008'de Addis Ababa'da yapılan 10. AfB Zirvesi'nde alınan kararlarla Türkiye, Afrika Birliği'nin stratejik ortağı ilan edilmiş, Şubat 2008'de Afrika Kalkınma Bankası (AfKB) ve Afrika Kalkınma Fonu üyeliği için başvuru gerçekleştirmiş olup Mayıs 2008'de başvuruları onaylanarak AfKB'nin bölge dışı 25. Üyesi olmuştur.²³⁴

11. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 2009'da Kenya ve Tanzanya; 2010'da Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kamerun ve Nijerya ve son olarak 2011'de Gana ve Gabon'a ziyaretlerde bulunmuştur. Aynı dönemde Başbakan görevini icra eden Recep Tayyip Erdoğan 2005'te Sudan ve Etiyopya'ya, 2011'de Güney Afrika Cumhuriyeti'ne ve

²³¹ Stratejik Düşünce Enstitüsü, “Turkey's Developing Role in Africa: Interview with Birol Akgün and Mehmet Ozkan”, sde.org.tr/en/newsdetail/turkeys-developing-role-in-africa-interview-with-birol-akgun-and-mehmet-ozkan/2576 E.t. 05.05.2015

²³² Mehmet Seyfettin Erol ve Ahmed Said Altın, “Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları (I)”, **Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi**, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=646&konu=0&bolge=12> E.t.05.04.2015

²³³ Ömer Taşpınar, “Turkey's Strategic Vision and Syria.” **The Washington Quarterly**, Vol: 35, No:3, 2012, s. 128.

²³⁴ Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Afrika İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> E.t. 05.04.2015

Somali'nin başkenti Mogadişu'ya ziyaret gerçekleştirmiştir. Erdoğan'ın Somali'ye yaptığı bu ziyaret, 1992'den bu yana Batılı bir ülke tarafından üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiş ilk ziyaret niteliğindedir. Bu ziyaretten uluslararası camiada büyük yankı uyandırmış ve diğer Batılı ülkelerin devlet adamları tarafından da Somali'ye ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Erdoğan'ın Somali'ye yaptığı ziyaret ile aynı zamanda bölgeye karşı farkındalığın artmasının yanında yapılan yardımlarda da artış meydana gelmiştir. Somali'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın diğer liderlerden oldukça farklı bir yeri vardır. Cumhurbaşkanı Erdoğan son 20 yılda Somali'yi ziyaret eden ilk Afrikalı olmaya lider olduğu için Somalilerin gözünde diğer liderlerden ayrı bir yer edinmiştir. Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Erdoğan 2015'te Somali'ye iki ziyaret daha gerçekleştirmiş ve SAGA ülkelerinin üç tanesini içeren Afrika turuna çıkmıştır.²³⁵

2013'te dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Gabon, Nijer ve Senegal ziyaretlerini gerçekleştirmiştir. 2003 – 2013 döneminde, Cumhurbaşkanı düzeyinde Türkiye'den Afrika'ya 9, Afrika'dan Türkiye'ye 17; Dışişleri Bakanı düzeyinde ise Türkiye'den Afrika'ya 6, Afrika'dan Türkiye'ye 22 ziyaret gerçekleştirilmiştir. Türkiye'den Afrika'ya ve Afrika'dan Türkiye'ye gerçekleştirilen ziyaretler sadece Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı düzeyinde olmayıp diğer bakanlıklar tarafından da gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen bu üst düzey ziyaretler geleceğe yönelik politikaların ve yol haritalarının belirlenmesinde oldukça önemli yere sahiptir. Afrika'ya yönelik gerçekleştirilen bu girişimler ikili ilişkilerde hangi noktaya geldiğini gösteren temel argümanlar niteliğindedir.

2014'te gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yapılan devir törenine SAGA'dan Cumhurbaşkanı düzeyinde Etiyopya, Somali, Benin, Togo; Cumhurbaşkanı Yardımcısı düzeyinde Gambiya, Gana, Sudan, Meclis Başkanı düzeyinde Fildişi Sahili; Başbakan düzeyinde Çad, Ekvator Ginesi, Fas, Gabon, Ruanda, Başbakan Yardımcısı düzeyinde Svaziland, Dışişleri Bakanı düzeyinde Güney Sudan, Tanzanya, Burundi, Burkina Faso ve Komor Adaları, Bakan düzeyinde ise Cibuti, Kenya, Kongo, Mali, Mozambik ve Nijer'den olmak üzere 25 SAGA ülkesi katılım gerçekleşmiştir.²³⁶

²³⁵ Abukar Arman, "Somali'inn Kahramanı Erdoğan", **Aljazeera Turk**, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/somalinin-kahramani-erdogan>

²³⁶ Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Afrika İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>
E.t.05.04.2015

Diğer bir önemli husus ise 17 Ekim 2008’de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği için yapılan seçimlerde Türkiye’nin, 2009-2010 dönemi için 192 üyenin 151’inin oyunu yani oyların %80ini alarak geçici üyeliğe seçilmesidir. Türkiye 2003’te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği adaylığını gerçekleştirmek için beş yıl boyunca lobi çalışmaları yapmıştır. Bu amaç ile Türkiye Afrika ülkelerinden oy alabilmek için hem bölgesel örgütlerle hem de ülke gruplarıyla temaslarda bulunmuştur. Afrika Birleşmiş Milletler’de en büyük oy oranına sahip bölgesel grubu oluşturmaktadır. Bu bağlamda Afrika grubunun Türkiye lehine kullanacağı oylar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliği açısından oldukça önemliydi. Türkiye hem bölgesel hem de uluslararası alanda ülkesinden uzak bölgelerde barış, güvenlik ve istikrar adına önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Uluslararası sorunların çözümüne ilişkin önemli sorunlar üstlenmekte ve yaşanan afet ve buhranlar karşısında artan oranda insani ve teknik yardımlarda bulunmaktadır. Türkiye’nin Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmesi, çok yönlü açılımlarının ve uluslararası politikada artan görünürlüğünün bir sonucu ve uluslararası toplumun Türkiye’ye duyduğu güvenin bir göstergesidir.²³⁷ Türkiye’nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmesinde Afrika ülkelerinden yoğun destek alınmıştır.

Türkiye’nin Afrika’ya artan ilgisiyle birlikte Afrika kıtasında yer alan diplomatik temsilcilik sayısında da artış meydana gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye’nin 2009’da Afrika’da 12 olan büyükelçilik sayısı kademe kademe artırılarak 2015’te 39’a yükselmiştir. Bu bağlamda Sahra’nın Güneyindeki Afrika (SAGA) ülkeleriyle ilişkilerimizin güçlendirilmesi ve bölgeye yönelik hedeflerimiz doğrultusunda bu ülkelerdeki mevcut temsilciliklerimizin sayısının artırılmasına karar verilmiş ve 15 yeni Büyükelçilik ve bir Başkonsolosluk açılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararları 13 Ekim 2008 ve 11 Temmuz 2009 tarihlerinde tamamlanmıştır. Türkiye’nin Afrika ile geliştirdiği ilişkiler ışığında günümüzde 8 SAGA ülkesinin (Etyopya, Gambiya, GAC, Moritanya, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan) Türkiye’de Büyükelçiliği bulunmaktadır. En son 2006’da Senegal, 2008’de Somali ve 2010’da Gambiya Ankara’da Büyükelçilik açmışlardır. KDC, Kenya, Uganda, Kamerun, Gine, Madagaskar, Angola, Gana, Gabon ve Zambiya Türkiye’de Büyükelçilik açmaya karar veren ülkelerdir. Bu bağlamda, Ankara’daki SAGA ülkeleri

²³⁷ Dışişleri Bakanlığı Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği, **Bilgi Notları**, <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121978> E.t.05.04.2015

Büyükelçiliklerinin sayısının önümüzdeki yıllarda 18'e yükselmesi beklenmektedir. Son 10 yılda Türkiye'nin Afrika ülkelerine olan ilgisizliğinin dönüştüğü ve Dışişleri Bakanlığı'nın Afrika ile ilişkileri geliştirme konusuna ayrıca bir önem verdiği görülmektedir.

Türk hükümet yetkilileri her fırsatta Afrika ile ilişkilerde kazan-kazan politikasının izlendiğini ve karşılıklı işbirliğine yönelik hareket edildiğini belirtmektedir. Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ilgisi hiçbir zaman kıtanın doğal kaynaklarını sömürmek ya da kendi çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla olmadığı dile getirilmektedir. Aksine Afrika ülkeleri ile eşitlik prensibine sürekli vurgu yapılmaktadır. Abdullah Gül, 2010 yılında, *"Biz hiçbir zaman sadece kendi çıkarımızın peşinden koşmadık. Geçmişte sadece kendi çıkarını düşünen devletlerin Afrika'ya büyük zararlar verdiğini biliyoruz. Uluslararası toplum şunu bilmeli ki biz Afrika ile sadece eşit ortak olabiliriz"* şeklinde konuşmuştur.²³⁸ 2007'de Tayyip Erdoğan, Addis Ababa'da düzenlenen Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları 8. Zirvesi'nin açılışında *"Afrika ortak geleceğimizin merkezindedir, Afrika'nın başarısı insanlığın başarısı olacaktır"*²³⁹ şekline açıklama yapmış, 2015 yılının başında Cibuti'ye yaptığı gezi sırasında ise *"Biz sizin doğal kaynaklarınız için gelmiyoruz. Sizinle kardeş olduğumuz için buradayız"*.²⁴⁰ Diğer yandan, Abdullah Gül, 2011 yılında Gana'nın başkenti Akra'da Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu'nun (TUSKON) düzenlediği toplantıda *"Biz Avrupalılardan farklıyız. Hammaddenizi alıp götürmeyiz. Yatırım da yaparız, teknoloji ve yetişmiş insan gücü de getiririz"* şeklinde konuşmuştur.²⁴¹

Öte yandan Türkiye'de her sene 25 Mayıs "Afrika günü" olarak kutlanmaktadır. Başta Nijerya, Gana, Sudan ve Tanzanya olmak üzere çok sayıda SAGA ülkesi Parlamentosu ile TBMM arasında Dostluk Gruplarının bulunması ikili ilişkilerimizin gelişimine önemli katkılar sunmaktadır.

21 Mart 2010'da Kahire'de Türkiye ve Mısır ortaklığında "Darfur'un Yeniden İnşası ve Kalkınması için Uluslararası Donörler Konferansı" düzenlenmiştir.

²³⁸ İsa Afacan, Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı, **Ortadoğu Analiz**, Ekim 2012, Cilt:4, Sayı:46, s.17.

²³⁹ "Erdoğan: Aşırıları dünyayı krize sürüklüyor", **Hürriyet**, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5856841_p.asp E.t.05.04.2015

²⁴⁰ "Hayaldi, gerçek oldu: Erdoğan Cibuti'de", **VATAN**, <http://www.gazetevatan.com/huseyin-yayman-720650-yazar-yazisi-hayaldi-gercek-oldu-erdogan-cibuti-de/> E.t.05.04.2015

²⁴¹ Vahap Munyar, "Biz Avrupalılar gibi hammaddeyi alıp götürmeyiz, buraya teknoloji getirir birlikte kazanmaya bakarız," **Hürriyet**, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=17375289&yazarid=44> E.t.05.04.2015

Gerçekleştirilen konferansta uluslararası toplum tarafından yaklaşık 800 milyon \$ yardım taahhüdünde bulunmuş ve Türkiye Darfur'a 2010-2015 yılları için 70 milyon \$a yakın sağlık, tarım ve eğitim alanlarını kapsayan yardımda bulunacağını açıklamıştır.²⁴²

2. Türkiye'nin Afrika Açılımının Boyutları

Türkiye Afrika'ya açılım politikası sonucu tüm kurumlarını bu politikaya entegre eden bir strateji benimsemiştir. Türkiye Afrika'ya yönelik izlediği politikada felsefi, metodolojik ve stratejik olmak üzere üç temel boyutu ön planda tutmaktadır. Afrika'nın son yıllarda toparlanıp siyasi istikrarını sağlamaya yönelik eylemlerde bulunması, demokrasiye yönelik tecrübelerini geliştirmesi, ekonomik kalkınma konusunda harekete geçmesi dünya politikasında önemli bir yer tutarken, Türkiye'nin "küresel aktör" olma isteği de göz önüne alındığında hareketsiz şekilde beklemesi mümkün gözükmemektedir.

2.1. Felsefi Boyut

Türkiye Afrika açılımındaki felsefi unsur her şeyden önce "insani" boyuttur. Ekonomik ve siyasi boyut kadar önemli olan insani boyut, Türkiye'nin Afrika politikasında her zaman insani boyutu ön planda tutmuş ve felsefi zemin olarak buna dayandırılmıştır. Geçmişte Afrika'da kolonyal faaliyette bulunan ülkeler gibi orada sadece ekonomik ve siyasi faaliyetlerde bulunulması Afrika ülkelerinin Türkiye'ye bakış açısında olumsuz çağrışımlar yaratacaktır. Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansı'nda da önemle üzerinde durduğu "insani diplomasi" Türkiye'nin Afrika açılımında önemli bir felsefi derinliğe sahiptir.²⁴³

Türkiye'nin Afrika'da faaliyet gösterdiği Büyükelçiliklerden sivil toplum kuruluşlarına kadar her kurum ve kuruluş ilke olarak insani diplomasiyi benimsemektedir. Bu bağlamda TİKA, Türkiye'nin Afrika açılımında en önemli kurumların başında gelmektedir. Afrika'da 14 koordinasyon ofisi²⁴⁴ ile faaliyet gösteren TİKA'nın 1992-2002 yılları arasında tüm bölgelere yapış olduğu yardım tutarı 66.024.000 \$ iken 2011-2014

²⁴² TİKA, Kalkınma Raporu 2014, s.14.

²⁴³ Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, 2 Ocak 2013, Ankara, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa E.t. 30.03.2015.

²⁴⁴ TİKA, Koordinatörlükler, <http://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorklukler> E.t.06.04.2015.

yılları arasında 311.391.000 \$ tutarında kalkınma yardımında bulunmuştur.²⁴⁵ Başta Somali olmak üzere birçok Afrika ülkesinde insanların yardımına koşan TİKA, bölgede yerli çalışanlar ile omuz omuza faaliyetlerini sürdürmektedir.

2.2. Metodolojik Boyut

Türkiye'nin Afrika'da izlemiş olduğu politikanın yöntemine bakıldığında başarının en belirgin özelliği bütün kurumlarla entegre bir strateji izlenmesi olarak öne çıkmaktadır. 1998'de ortaya atılan “Afrika'ya Açılım Eylem Planı'nın” etkisi kalmasının temel sebeplerinden birisi kurumların birbirleriyle senkronize biçimde hareket edememesinden kaynaklanmıştır.

2005'te Afrika Yılı'nın ilan edilmesiyle bölgeye yönelik açılım faaliyetlerine hız kazandıran Türkiye işe ilk olarak kıtada büyükelçilik sayısını artırma yoluna gitmiştir.²⁴⁶ Daha sonra çeşitli işbirliği anlaşmaları imzalanarak kazan-kazan prensibine dayalı ilişkiler geliştirilmiştir. Afrika'da kurulan iş konseyleriyle –Tablo-8'de belirtildiği üzere- 2002'de 2.935.295.154 \$ olan Türkiye'nin dış ticaret hacmi 2014'te 19.693.001.654 \$a ulaşmıştır. Öte yandan Türkiye'nin dış politikadaki değişiminin en önemli göstergelerinden biri olan Türk Hava Yolları'nın Afrika'ya direk uçuşlar başlatıp günümüzde 46 noktaya sefer düzenlemesi Türkiye'nin entegre stratejisi yansıtmaktadır.²⁴⁷ Afrika'da kar amacı ya da siyasi amaç gütmeyen birçok alanda faaliyet gösteren Türk sivil toplum kuruluşları, kurumsal olarak gösterilen faaliyetlere ek olarak insani diplomasi açısından tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

2.3. Stratejik Boyut

Türkiye “küresel aktör” olma yolundaki hedefine bağlı olarak dünya coğrafyasının her yerinde ve Afrika özelinde geliştirdiği ilişkiler ile uluslararası siyasetinde daha fazla

²⁴⁵ TİKA, “Tika Afrika'da 28 Ülkeye Yardım Ediyor.”

http://www.tika.gov.tr/tr/video/tika_afrikada_28_ulkeye_yardim_ediyor-15829 E.t.06.04.2015.

²⁴⁶ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “13 yılda 65 yeni temsilcilik: Türkiye'nin yurtdışındaki temsilcilik sayısı 228'e çıktı”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/13-yilda-65-yeni-temsilcilik-turkiyenin-yurtdisindaki-temsilcilik-sayisi-228e-cikti/41>

²⁴⁷ “Hayaldi, gerçek oldu: Erdoğan Cibuti'de”, **Vatan**, <http://www.gazetevatan.com/huseyin-yayman-720650-yazar-yazisi-hayaldi-gercek-oldu-erdogan-cibuti-de/> E.t.15.04.2015

söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Türkiye, 2009-2010 dönemi BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği oylamasında 53 Afrika ülkesinin 51'inin desteğini alarak Afrika ile geliştirilen ilişkilerin meyvesini toplamıştır. Afrika ile sadece ikili ilişkiler bağlamında hareket etmeyen Türkiye, kıtadaki her sorunda Afrikalı ülkeler ile birlikte hareket etme gayreti içinde olmuştur.²⁴⁸

Türkiye, Afrika ülkeleriyle ortak hareket etme yolunda Afrika Birliği ile beraber hareket etmektedir. Türkiye'nin "Afrika'ya Açılım Politikası" yerini 2013'te Afrika Ortaklık Politikası'na bırakmış ve bu politikanın amaçlarını "Afrika kıtasında barış ve istikrarın tesisine katkıda bulunmak; Afrika ülkelerinin siyasi, ekonomik ve sosyal kalkınmalarına yardımcı olmak; bu amaçla, siyasi, ekonomik, ticari, insani yardım, yeniden yapılanma, güvenlik, kamu diplomasisi ve arabuluculuk alanlarında karşılıksız yardımda bulunmak; Afrika'nın kaynaklarının Afrikalılara yarar sağlayacak şekilde geliştirilmesine katkı sunmak; ikili ilişkilerimizin eşit ortaklık ve karşılıklı fayda temelinde geliştirmek" olarak belirlemiştir.²⁴⁹ Türkiye ortaklık politikası ile tarihsel tecrübelerini, toplumsal, siyasal ve kültürel birikimlerini ve mevcut kaynaklarını Afrika halklarına karşılıklı fayda temelinde paylaşmaktadır.²⁵⁰

3. Türkiye'nin Afrika Politikasını Belirleyen Dinamikler

3.1. İnsani Gerekeçler

Türkiye, Afrika'nın karşı karşıya kaldığı doğal afetlere, az gelişmişlik, iç siyasi istikrarsızlık, sağlık ve yoksulluk sorunlarına en başta insani değerlere vermiş olduğu önemden dolayı kayıtsız kalmamıştır. Türkiye kıtadaki sorunların çözümüne doğrudan katkı yapma iradesine sahip bir güç olduğunu Afrika ülkelerine hissettirmektedir. Özellikle Somali konusunda Türkiye'nin girişimleri dünya gündeminde yerini korumaktadır.²⁵¹

²⁴⁸ Dışişleri Bakanlığı, "Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Afrika Stratejileri Sektörel Değerlendirme Toplantısının Açılışında Yaptıkları Konuşma, 3 Eylül 2013, Ankara", <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-afrika-stratejileri-sektorel-degerlendirme-toplantisinin-acilisinda-yaptiklari-konusm.tr.mfa> E.t.15.04.2015

²⁴⁹ Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye-Afrika İlişkileri", <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> E.t.05.04.2015

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ "Erdogan: The hero of Somalia", **Aljazeera**, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/01/visit-erdogan-somalia-2015121124331818818.html> E.t.05.04.2015, "Turkish president Recep Tayyip Erdogan visits war-torn Somalia", **Daily Nation**, <http://www.nation.co.ke/news/africa/Recep-Tayyip-Erdogan-Turkey-Somalia-Visit/-/1066/2601818/-/2skxed/-/index.html> E.t.05.04.2015, "Turkish President in Somalia to Launch Development Projects", **The New York Times**,

Somali’de yaşanan açlık ve sağlık sorunlarına Türkiye’nin yardımlarıyla müdahalesi ülkedeki huzuru bir nebze sağlamaktadır. Ancak açlık ve sağlık sorunlarından ziyade Somali’deki iç savaşın yansımaları olarak iç siyasi istikrarsızlığın Afrika Boynuzu’nda var olan dengelerin yeniden yapılandırılması ile ilgilidir.²⁵² Somali konusuna önümüzdeki bölümlerde ayrıca değinilecektir.

Türkiye dünyanın her neresinde olursa olsun ve dil, din, ırk, cinsiyet farkı gözetmeden, olabilecek en hızlı biçimde, olanakları doğrultusunda zor durumda olan ülkelere yardım etmeyi insani açıdan kendisine görev edinmiştir. Türkiye’nin Afrika’daki görünürlüğü insani ve kalkınma yardımlarıyla birlikte artmıştır. AFAD’ın felaket durumlarında hemen koordinasyon içinde harekete geçmesi, Kızılay’ın insani yardımları yürütmesi, TİKA’nın özellikle altyapı konularında gösterdiği özverili çalışmalar Türkiye’nin Afrika’daki varlığını önemli derecede hissettirmektedir.²⁵³

Öte yandan Türkiye’nin Afrika’da yapmış olduğu faaliyetler ile Batı’nın faaliyetleri Afrika halkı tarafından kesinlikle aynı algılanmamaktadır. Türkiye’nin Afrika’da yapacak olduğu bir tesis ya da yardıma karşı Afrika halkının büyük bölümünün tepkisi sömürgeci olarak algılanmazken, Batı’nın Afrika ülkelerine karşı herhangi bir girişimi Afrika halkları tarafından sömürgeci olarak algılanmaktadır. Türkiye, Afrika ülkeleri ile kurmuş olduğu ilişkide eşitlik temeline dayanmakta ve karşılıklı güven esasına yönelik işbirliği geliştirmektedir. İnsani açıdan Türkiye’nin Afrika ülkelerine yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler, Afrika ülkelerinin sanayisinin, ekonomisinin teknolojisinin gelişmesi açısından oldukça önemli yer tutmaktadır. Türkiye aynı zamanda dünyanın genelinde inşa edilmiş yoksul Afrika resminin zihinlerden kaldırılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede Afrikalılar sahip olduğu kaynakları insani ve teknik yardımlar ile daha verimli kullanabilmektedir. Afrika ülkeleri kalkındıkça özgüvenleri de yerine gelmektedir. Aynı zamanda Türkiye, laik demokrasisiyle Afrika ülkelerine model olmaktadır.

http://www.nytimes.com/aponline/2015/01/25/world/africa/ap-af-somalia-turkey-president.html?_r=0 E.t. 05.04.2015

²⁵² Samson S. Wasara, “Conflict and State Security in the Horn of Africa: Militarization of Civilian Groups”, **African Journal of Political Science / Revue Africaine de Science Politique**, Vol. 7, No. 2, 2002, s.40.

²⁵³ Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye’nin İnsani Yardımları”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-_insani_yardimlari.tr.mfa E.t.05.04.2015

3.2. Evrensel Değerlere Verilen Önemin Artması

Türkiye başta insan onuruna saygı olmak üzere gerçeğe saygı, kişisel bütünlük, hakkaniyet, sevgi ve hizmet olarak nitelendirilen evrensel değerlere son yıllarda daha fazla önem vermeye başlamıştır. Dış dünyaya daha fazla entegre olup açılmasıyla birlikte Türkiye iç sorunları önemini yitirmeye başlamıştır. Bu doğrultuda evrensel değerlere verilen önem de artarak devam etmektedir. Türkiye uluslararası arenada evrensel değerlere saygıya yapmış olduğu atıflarla bu konudaki hassasiyetini göstermektedir.²⁵⁴ Türkiye yeni dış politika anlayışıyla birlikte yasaklar, yolsuzluk ve yoksulluğa karşı (3Y) yani insan onuruna aykırı düşen bu 3Y'ye karşı çıkmakta ve güçlü demokrasilerin insan onuruna saygı ile ayakta durabileceğini savunmaktadır.²⁵⁵

İnsanlık tarihindeki arayışların temelinde siyaset, ekonomi, diplomasi ve kültür sürekli olarak “insan onurunu” inşa etmek için yola çıkmıştır. İnsan onuruna hitap etmeyen hiçbir siyasal sistem, ekonomik yaklaşım ya da uluslararası sistem devamlılığını sağlayamaz. Siyasi ve felsefi düşünce tarihine bakıldığında zaman büyük düşünürlerin ve filozofların öne çıkarmış oldukları temel konu öncelikle “insan onurudur”. Türkiye insan onuruna bağlı olarak özgürlük ve demokrasinin de geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bununla birlikte güçlü demokrasi, güçlü ekonomi ve etkin diplomasi arayışları da savunulan anlayışın temelini oluşturmaktadır.

Ekonominin zayıf olduğu ve ekonomik zorlukların yaşandığı bir ülkede dış politikada başarı ve demokrasinin olması beklenemez. Bu noktada insan onuru da korunamaz hale gelir. Türkiye son 10 yıl içinde yaşanan ekonomik gelişmeyle dinamizmini artırmıştır. Türkiye 10 yıl öncesine kadar IMF'den borç alan ülke iken günümüzde IMF'ye 5 milyar \$'lık katkı yapan ülke konumuna gelmiştir. Ayrıca son 10 yıl içinde Türkiye'nin GSMH'sı 4 kat artış göstererek 800 milyar \$ dolaylarına ulaşmıştır. Kişi başına düşen milli gelir ise 3,5 kat artış göstererek 10.500 \$a ulaşmıştır.²⁵⁶

Türkiye'nin diplomasideki duruşunun temel ilkesi, insan onurunu öne çıkarıp ve savunup daha sonra dünyanın neresinde olursa olsun insan onurunun korunmasına yönelik

²⁵⁴ “Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'ndan AP'ye 'evrensel değerlere sahip çıkma' çağrısı”, Cihan Haber Ajansı, http://www.cihan.com.tr/haber/Disisleri-Bakani-Cavusoglundan-APye-evrensel-degerlere-sahip-cikma-cagrisi_2125-CHMTc4MjEyNQ== E.t.05.04.2015

²⁵⁵ “Davutoğlu: Hesap vermekten hiç kaçınmadık”, **Hürriyet**, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25557433.asp> E.t.05.04.2015

²⁵⁶ Davutoğlu, “Türkiye'nin Restorasyonu: ...”, op.cit. s.8-9.

mücadelesini sürdürmesidir. 21. yüzyılda insan onuruna saygının kaybolduğu Nazi ideolojisinde, Bosna’da, Ruanda’da ve Suriye’de göze çarpmaktadır. Türkiye böyle bir uluslararası ortamda insan onurunun dışına çıkan ya da insan onuruyla çatışan herhangi bir adım atmamıştır. Türkiye arabuluculuk girişimleri, medeniyetler ittifakı ve barış çabalarıyla başta Somali’ye yapılan insani yardımlarıyla insan onurunu yüceltmeye öncelik vermiştir.²⁵⁷

Bu bağlamda Türkiye, Afrika’da insanların ekonomik açıdan zor şartlar altında yaşamasının insan onurunun korunmasını zorlaştıracağı yönünde tespitlerde bulunmuştur. Afrika’da söz konusu demokrasi ve ekonominin güçlendirilmesi için çeşitli yardımlarda bulunulması Afrika’da insan onurunun yüceltilmesine amaçlayan faaliyetlerdir.

3.3. Yeni Gelecek Arayışları

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Ahmet Davutoğlu’nun yazmış olduğu “Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu” adlı kitapta Türkiye’nin gelecek yüzyılda uluslararası politikadaki konumunu güçlendirmek ve bu konumunun getireceği hedefleri gerçekleştirmek için aktif ve çok yönlü politikaların izlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Davutoğlu bu eserinde bir ülkenin gücünün sadece yakın çevresindeki etkinliği ile değil farklı bölgelerdeki ekonomik, kültürel ve diplomatik etkinliğinin de önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Afrika ülkeleri gibi ihmal edilmiş bölgelerdeki ikili ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi ve bu ilişkilerin yeni gelecek arayışları için değiştirilmesinin gerekli olduğunu dile getirmiştir.²⁵⁸

Türkiye, Afrika ülkelerinde açmış olduğu büyükelçiliklerle gelecek yüzyıla yatırım yapmaktadır. Yine Davutoğlu’nun 8 Ocak 2014’te Ankara’da düzenlenen Afrika ülkelerinin büyükelçileriyle gerçekleştirmiş olduğu toplantıda “21. yüzyıl Afrika ve Türkiye’nin yüzyılı olacaktır” demiştir.²⁵⁹ Öte yandan çoğu stratejist de Başbakan Davutoğlu’nun söylemi paralelinde 21. yüzyılın Afrika yüzyılı olacağını dile getirmiş ve Türkiye’nin Afrika’da hem tarihini hem de geleceğini aradığını dile getirmiştir.

²⁵⁷ Davutoğlu, Ibid, s.15.

²⁵⁸ Bkz. Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, 77. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2012.

²⁵⁹ Dışişleri Bakanlığı, “Dışişleri Bakanı Davutoğlu “21. yüzyıl Afrika ve Türkiye'nin yüzyılı olacaktır”, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-21-yuzyil-afrika-ve-turkiye-nin-yuzyili-olacaktir.tr.mfa> E.t.05.04.2015

Türkiye Afrika'ya verdiği önemi ikili ilişkilerin yanı sıra bölgesel ve alt-bölgesel grup ve örgütlerle ilişkilerini geliştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD - Intergovernmental Authority on Development), Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS - Economic Community of West African States) ve kıtasal düzeyde de etkinliği artan ve güçlenen Afrika Birliği (AfB /AU- Africa Union) ile ilişkileri giderek derinleşmektedir.²⁶⁰

4. Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Yumuşak Güç Unsurları

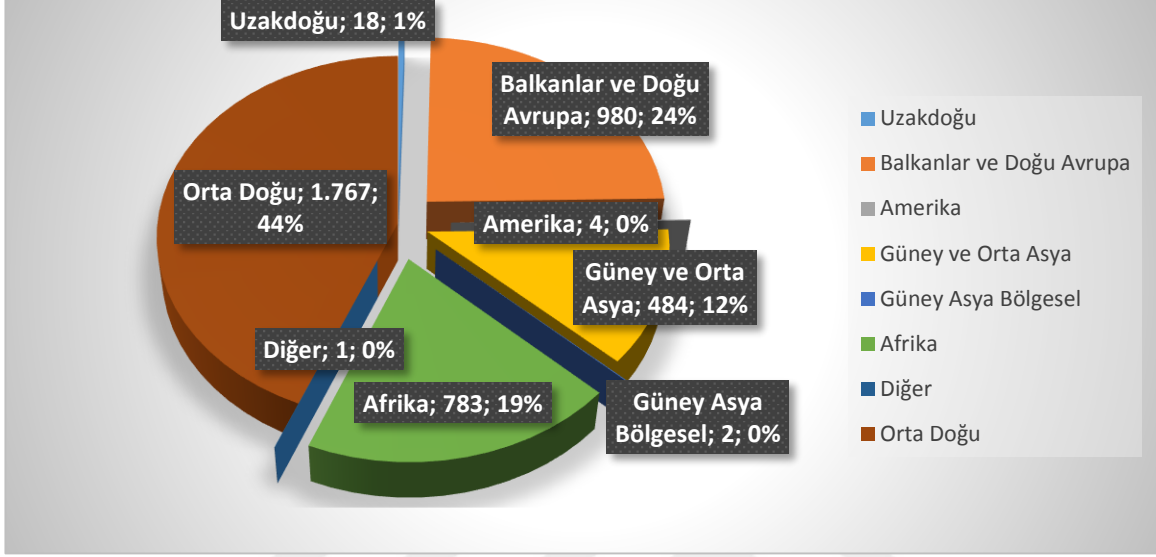
4.1. Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Faaliyetleriyle kimlik inşasına ve sosyo-kültürel gelişime destek olmayı amaçlayan TİKA, Afrika'da 28 ülkede faaliyet göstermektedir. TİKA faaliyet göstermiş olduğu bu ülkelerde sağlık, altyapı, eğitim, tarım ve hayvancılık gibi alanlarda çalışmalarda bulunmaktadır. TİKA'nın bu faaliyetleri bulunduğu ülkelerin altyapılarının gelişmesinin yanında daha demokratik yapıların oluşmasını da beraberinde getirmektedir. TİKA'nın Cezayir, Etyopya, Çad, Cibuti, Kamerun, Kenya, Libya, Mısır, Namibya, Nijer, Senegal, Somali, Sudan ve Tunus olmak üzere 14 ülkede koordinatörlüğü bulunmaktadır. Her ülkenin ihtiyacına göre yapılan TİKA yardımları 2011'den bu yana 315.391.000 \$ tutarında kalkınma yardımında bulunmuştur. 2014'te Afrika'ya gerçekleşen TİKA'nın yardımları 26.632.000 \$ olarak kayıtlara girmiştir.

²⁶⁰ Africa Union, <http://www.au.int/en/partnerships/others> ; Economic Community of West African States, <http://www.ecowas.int/>, http://www.ecowasexpo.com/?p=content&cl=ecowas_temel_icerik&l=ecowas_proje E.t.05.04.2015

Tablo-8: Türkiye'nin İki Taraflı Resmi Kalkınma Yardımlarının Bölgesel Dağılımı

Kaynak: TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s.11.

Türkiye son yıllarda ekonomisindeki gelişmelere paralel olarak dünyanın birçok bölgesinde siyasi, ekonomik, kültürel ticari, sosyal, eğitim ve teknik konular gibi alanlarda işbirliği yapmaya başlamıştır. Daha önceki yıllarda var olan mevcut işbirliği alanlarına ek olarak Afrika'da her türlü soruna destek olma açısından yardımlarına başlamıştır. Türkiye Afrika'da yapmış olduğu insani ve acil yardımlar ile bölgenin sorunlarına çözüm bulmaya yönelik projeler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda hazırlanan projeler büyük çoğunlukla TİKA koordinasyonluğunda yürütülmektedir. Türkiye'nin Somali'de milyonlarca insanı doğrudan etkileyen açlığa, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan politik istikrarsızlığın yaratmış olduğu karışıklık ortamı sonucunda yerlerinden edilen insanlara ve genel olarak kıtada ciddi sorunlara yol açan sağlık sorunlarına, eğitim ve altyapı sorunlarına yönelik çözümler üretmektedir. Tablo-8'de görüldüğü gibi Türkiye, 2013'te Afrika'ya yönelik 783.000.000 \$ tutarında yardım yapmıştır. 2013 yardımları 2012 yardımlarının yaklaşık üç katına denk gelmektedir. Afrika ülkelerinin her alanda gelişmesi için yapılan bu yardımların giderek artması Türkiye'nin bölgeye gösterdiği önemi en iyi şekilde açıklamaktadır.

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yaptığı faaliyetler, ziyaretler ve yardımlar çıkar sağlama uğrundan ziyade bölgenin sorunlarına yönelik çözüm üretmek, sömürgeci hareketlere karşı çıkmak, uluslararası alanda yeni pazar arayışları ve bunun sonucunda kazan – kazan ilkesine bağlı olarak karşılıklı ticaret hacmini geliştirmek ve son olarak insani gerekçeler olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda Türkiye son yıllarda insani yardımlarını artırmıştır. Türkiye'nin 2013'te yaptığı Resmi Kalkınma Yardımlarının %49'u insani yardım olarak raporlanmıştır. Öte yandan yapılan bu insani yardımların GSMH'ya oranı 2012'de 0,13 iken 2013'te 0.21'e çıkmıştır. Türkiye, 1.600 milyon \$ insani yardım ile 2013'te ABD ve Birleşik Krallık'tan sonra en fazla insani yardım yapan ülkeler arasında üçüncü ülke AB'nin sıralamaya dahil edilmesi durumunda en fazla insani yardım yapan dördüncü donör ülke konumunda yer almaktadır. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Mayıs 2015'te Antalya'da düzenlenen “Fahri Konsolosluk Toplantısı'nda” yapmış olduğu konuşmada *“Bütün ülkelerde TİKA'nın mutlaka bir eseri var. Türk Hava Yolları dünyada en fazla destinasyona uçan havayolu şirketi. Felaket durumlarında AFAD, dünyanın neresinde olursa olsun hemen yardıma koşuyor. Kızılay, insani yardımları yürütüyor. Türkiye, insani yardımlarda Amerika ve İngiltere'den sonra dünyada üçüncü sırada. 2013 yılında 1,6 milyar \$ insani yardımda bulunduk. 2014 yılında da net rakam açıklanmadı, ancak 1,7 milyar \$ olacağını düşünüyoruz. Kalkınma yardımlarında da 3,3 milyar \$a ulaşmış durumdayız. 15 yıl önce sürekli borç alan bir ülkenin geldiği nokta bakımından önemli bir kıyaslamadır.”* demiştir.²⁶¹

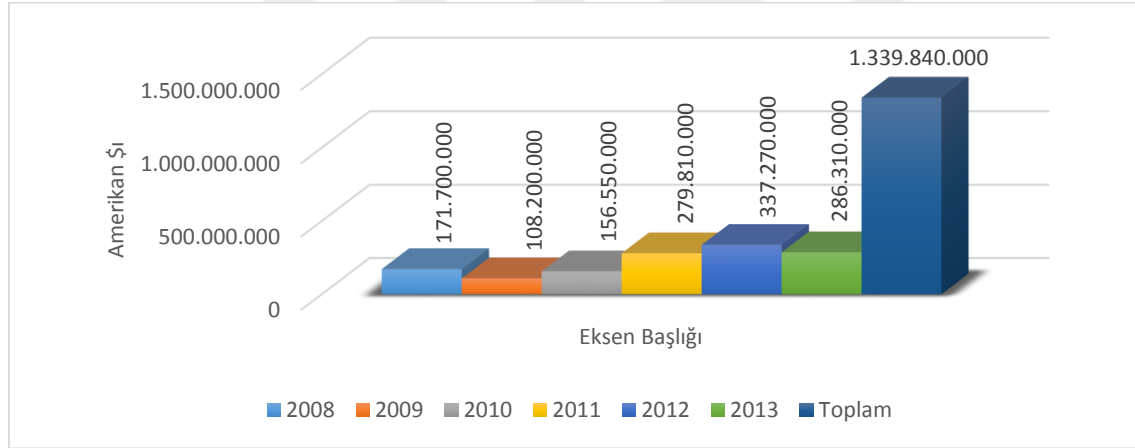
2011 Martında Suriye Krizi'nin patlak vermesiyle birçok insan yerlerinden edilmeye başlamış ve çeşitli ülkelere mülteci, sığınmacı ve misafir olarak gitmiştir. Türkiye 2011 Nisanından itibaren ülkeye gelmeye başlayan Suriyeliler için “açık kapı” politikası izlemiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin 2013'te en fazla yardımda bulunduğu ülke Suriye olmuştur. Suriye krizini farklı bir yerde tutacak olursak sıralamada hemen arkasından Kuzey Afrika ülkesi olan Mısır gelmektedir. Afrika açlığın en yaygın olduğu coğrafyadır. Dünyada aşırı yoksulluk çeken toplam nüfus 2011 verilerine göre 5.952.760.000 olarak belirlenmiştir. Toplam nüfusun 604.200.000'u günde 1 \$ ile yaşamını

²⁶¹ “Türkiye insani yardımlarda dünyada üçüncü sırada”, **Anadolu Ajansı**, <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/511155--turkiye-insani-yardimlarda-dunyada-ucuncu-sirada> E.t.05.04.2015

sürdürmektedir. 887.430.000 nüfusu olan SAGA'nın 319.300.000'i günde 1 \$ ile yaşamakta olup aşırı yoksulluk çekmektedir.²⁶²

Türkiye BM tarafından belirlenen En Az Gelişmiş Ülkelere (EAGÜ) yönelik çalışmalara ev sahipliği yapmıştır. Bu bağlamda Türkiye, 2011'de dördüncüsü düzenlenen "En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'na" ev sahipliği yapmıştır. Yapılan konferansta dönemin Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan her yıl en az gelişmiş ülkelere 200 milyon \$ yardım yapılacağı sözünü vermiş ve tablo-9'da görüldüğü gibi 2012'de 337.270.000 \$, 2013'te 286.310.000 \$ yardım yapılarak verilen sözün üzerinde rakamlar ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin söz verdiğinin üzerinde yağmış olduğu yardımlar sadece sözünü tutmak için gerçekleştirilmemiştir. Türkiye söz verdiğinden fazla yardım yaparak en az gelişmiş ülkelerin kalkınmasının hızlanması ve bu ülkelerdeki sefaletin bir an önce ortadan kalkması için insani görevini fazlasıyla yerine getirmiş ve G-20 içinde EAGÜ'nün sorunlu konularının takibini Türkiye yapmaktadır.²⁶³

Tablo-9: Türkiye'den En Az Gelişmiş Ülkelere (EAGÜ) Yapılan Yardımlar

Kaynak: TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s.11.

Türkiye, EAGÜ arasında yer alan ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin çevrelediği anklav bir devlet olan Lesotho Krallığı'na anne – çocuk beslenmesindeki sorunların hafifletilmesi için acil gıda yardımı, Madagaskar Mahajanga Üniversitesi Dışçılık Fakültesi'ne teknik malzeme yardımı ve Ulusal El Sanatları Merkezi binasına tadilatı,

²⁶² Dünya Bankası, "Replicate the World Bank's regional aggregation", <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm?1>

²⁶³ Dışişleri Bakanlığı, "Dışişleri Bakanı Davutoğlu "21. yüzyıl Afrika ve Türkiye'nin yüzyılı olacaktır", <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-21-yuzyil-afrika-ve-turkiye-nin-yuzyili-olacaktir.tr.mfa> E.t.05.04.2015

Malavi’de anne sağlığı girişimi programına destek verilmesi, Batı Afrika lkesi olan Mali’ye temiz içme suyu sağlanması açısından 6 ay içinde 36 adet su kuyusunun açılmasının yanında 1550 adet gıda paketinin dağıtılması ve İslam tarihinin önemli kültür hazinelerinden olan elyazması eserlerin yitirilmemesi ve dünya mirası kültür varlıklarına kazandırılması için Ahmed Baba Yüksek Etüdler ve İslami Araştırmalar Enstitüsü ve Kütüphanesi’ne destek verilmesi, Moritanya’da pratisyen hekimlere tıbbi ekipman desteği ve sağlık personeli eğitimi, Moritanya Kamu Hizmetleri ve Yönetimin Modernizasyonu Bakanlığı’ndaki st ve orta düzey yöneticilere 1 haftalık eğitim verilmesi ve sonrasında Moritanya Gazeteciler Sendikası talebi doğrultusunda 15 Moritanyalı gazeteciye İstanbul’da Anadolu Ajansı’nda (AA) 15 gün süreyle eğitim verilmesi konularında bu ülkelere yardımlarda bulunmuştur. Tarım rnleri pazarlarında daha çok verimlilik Őeffaflık ve düzenin sağlanması ve pazarların bütünleştirilmesi amacıyla Mozambik Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından kurulması planlanan Emtia Ticaret Borsası’na çeşitli ofis malzemeleri ve ekipmanları sağlanmıştır. Nijer’e sağlık ekipmanı temini, su kuyuları projesi, istatistik kurumu uzmanlarının eğitimi konularında destek verilmiştir. Senegal’de sağlık eğitim programları, Kolda Mesleki eğitim programı ve Ucad mediko – sosyal merkezinin iyileştirilmesi; Sierra Leone’de okul, idari bina ve mescit inşası ve sağlık alanında yardımlar yapılmıştır. Somali’ye tarımsal kapasitesinin artırılması için tarım okuluna ek olarak ülkenin karasularındaki güvenliğinin sağlanması için 4 adet sahil güvenlik botu hibesi, Somali’nin öncelikli bölgelerine 600 bilgisayar hibesi, tıbbi malzeme yardımı, tıpta uzmanlık eğitimi verilmiştir. Türkiye, Güney Afrika Cumhuriyeti ile Türkiye’nin borç ve risk yönetimi alanındaki tecrübeleri paylaşılmıştır. Güney Sudan’da Dr. John Garang Polis Eğitim Merkezi’ne 31 kullanıcılı bilgisayar laboratuvarı, Juba havalimanı çalışanlarına uygulamalı eğitim, ve Güney Sudan Petrol ve Madencilik Bakanlığı’nda görevli 46 mühendise BOTAŐ Ceyhan Bölge Müdürlüğü’nde eğitim verilmiştir. Sudan’da 2013’te meydana gelen sel felaketinden etkilenen binlerce insana acil yardım kapsamında 360 adet çadır ve 1250 adet gıda paketi dağıtımı, Abu Gute Hastanesi’ne tıbbi destek ve Darfurlu 60.000 çiftçiye tohum desteği verilmiştir. Tanzanya’da radyo televizyon kuruluşuna teknik destek, Zanzibar Devlet niversitesi’ne teknik destek ve Zanzibar Adası sakinlerine 1500 adet gıda paketi dağıtılması sağlanmıştır. Uganda’da radyo istasyonuna teknik destek ve son olarak Zambiya’da turizm eğitmenlerine eğitim ve 1200 kişilik Zambiya Our Lady’s Hospice Bakımevi’ne tıbbi

malzeme ve ekipman desteği sağlanmıştır.²⁶⁴ TİKA, Türkiye'nin yapmış olduğu kalkınma yardımlarının koordinasyonunu sağlamakta olan temel kurumdur. Dolayısıyla Afrika'da yapılan bu faaliyetlerin hepsinin TİKA'nın gözetiminde gerçekleştirilmektedir. Öte yandan EAGÜ'lere yönelik işbirliği faaliyetlerinin koordinasyonunu da sağlamaktadır.

4.1.1. İstanbul Eylem Planı ve EAGÜ

Dünya genelinde bulunan 48 en az gelişmiş ülkenin 34'ü Afrika kıtasında yer almaktadır. 2011'de İstanbul'da dördüncüsü düzenlenen En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nda "İstanbul Eylem Programı" kabul edilmiştir. İstanbul Eylem Programı'nda 2020'ye kadar EAGÜ'lerin kalkınmasına yönelik hem EAGÜ'lerde hem de uluslararası alanda faaliyete geçirilecek projeler kabul edilmiştir. İstanbul Eylem Planı'nda ticaret, sanayi, turizm, eğitim, sağlık gibi birçok alanda sektör bulunmaktadır. Sürdürülebilir ekonomik büyüme, insan ve ekonomik kapasitenin geliştirilmesi, ekonomik kırılganlığın azaltılması ve her düzeyde yönetimin iyileştirilmesi gibi konular ele alınacak olup EAGÜ'lerde yapısal dönüşümün uyum içinde sürmesi amaçlanmaktadır. İstanbul Eylem Planı metninde 47 hedef ve 246 eylem bulunmaktadır. Söz konusu bu planda öncelikli hedef EAGÜ'lerdeki yoksulluğun ortadan kaldırılmasıdır.²⁶⁵ Türkiye'nin Afrika'daki EAGÜ'lere yaptığı yardımlardan en fazla payı alan ülke Somali'dir. Öte yandan tablo-10'da görüldüğü gibi Türkiye Afrika'da bulunan EAGÜ'lere yardımlarının %68.3'ünü Somali'ye yapmaktadır.

Tablo-10: Türkiye'den Afrikada Bulunan EAGÜ'lere Yapılan Yardımlar (2013)

Sıra	Ülke	Yardım Miktarı
1.	Somali	115.740.000 \$
2.	Nijer	9.620.000 \$
3.	Sudan	6.340.000 \$
4.	Mali	6.100.000 \$
5.	Senegal	5.060.000 \$
6.	Moritanya	4.650.000 \$
7.	Etyopya	2.980.000 \$
8.	Eritre	2.200.000 \$
9.	Uganda	1.720.000 \$
10.	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	1.460.000 \$

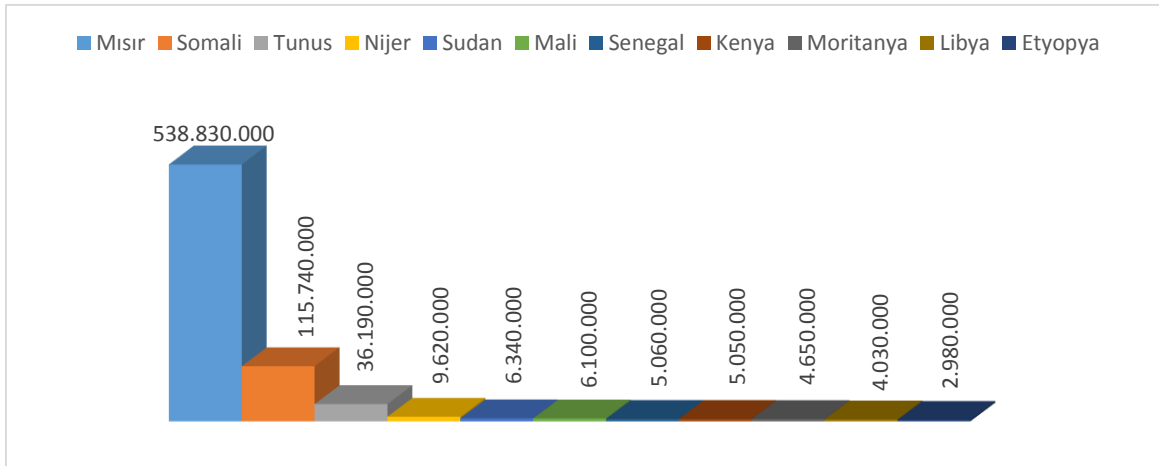
²⁶⁴ TİKA, Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s.11.

²⁶⁵ Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye'nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı", <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa> E.t.15.04.2015

11.	Cibuti	1.400.000 \$
12.	Diğer Afrika Ülkeleri	12.200.000 \$
13.	Toplam	169.470.000 \$

İnsani yardımdan en çok faydalanan ülkeler uluslararası insani yardımın %24'ünün verildiği Afganistan, Somali, Sudan, Etyopya ve Filistin olmuştur. BM tarafından yapılan insani yardım çağrılarında uluslararası toplum her zaman aynı duyarlılığı sergilememektedir. Bu bağlamda 2013'te Moritanya için BM tarafından yapılan insani yardım çağrısının %83'ü finanse edilirken, Cibuti'de bu oran sadece %36'ya ulaşabilmiştir. BM tarafından belirlenen insani yardım çağrılarının ülkelere dağılımı incelendiğinde 2012'de Zimbabve %87 ve 2013'te Moritanya %83 ile en yüksek oranda fon aktarımını elde eden ülkeler olmuştur. Buna karşılık 2012'de Pakistan %18, 2013'te ise Cibuti %36 oranında fon elde etmiş ve BM'nin belirlediği insani yardım fon aktarımında en alt seviyelerde yer alan ülkeler olmuştur. BM'nin insani yardım çağrılarının sonucunda yapılan yardımlara bakıldığında yardımların en büyük bölümünü uzun yıllar süren krizlerin yaşandığı ülkeler oluşturmaktadır. Bu bağlamda, 2012'deki krizlerin yaşandığı ülkelere yapılan yardımlar, genel insani yardımların %66'sını oluşturmaktadır. Uzun vadeli insani kalkınma yardımının %50'sinin gönderildiği ülkeler, kamu harcamalarının kişi başına yılda 500 \$'dan az olan ülkeler olduğu bilinmektedir.²⁶⁶

Tablo-11: Türkiye'den En Çok Kalkınma Yardımı Alan Afrika Ülkeleri

Kaynak: TİKA, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013.

²⁶⁶ TİKA, Kalkınma Yardımları Raporu 2013, s.147.

Türkiye 2013'te yaptığı 1.6 milyar \$ insani yardım ile ABD ve Birleşik Krallık'tan sonra üçüncü donör ülke olmuştur. Tablo-11'de verilen bilgiler ışığında Türkiye, 2012'de yaptığı kalkınma yardımlarını 2013'te %57 oranında artırarak Japonya'dan sonra yıllık değişim oranında ikinci sıraya yerleşmiştir. Türkiye'nin insani yardımlarının Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'ya oranı %0.21'dir.²⁶⁷

4.1.2. TİKA ve Birleşmiş Milletler Bin Yıllık Kalkınma Planı

Afrika açısından dikkate alındığında, “aşırı yoksulluğu ortadan kaldırma”, Birleşmiş Milletler Milenyum Kalkınma Hedefleri arasındaki ilk hedef olarak dikkate alınmaktadır. 1990 ile 2015 yılları arasında günlük geliri 1 \$ın altında olan nüfusu yarıya indirmek bu hedefin temelini oluşturmaktadır. Bu temel hedefe 2015 yılından 5 yıl önce ulaşılmıştır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın yanı sıra organize ve sağlam hükümetlerin oluşabilmesi için ortak çevre ve kültür mirasının korunması, eğitim ve sağlık sistemlerinin geliştirilerek insani koşulların iyileştirilmesi, uygun arıtma sistemlerinin kurulması, ulaşımın gelişmesi ve son olarak kamu ve özel sektörün desteklenmesi gerekmektedir. Kısacası politik ve çevresel yapının yanı sıra sosyal ve ekonomik tesislerin de geliştirilmesi aşırı yoksulluğu sonlandırmak için gereklidir.

Yukarıda belirtilen alanların hepsi Afrika ülkeleri açısından ciddi sorunlar olduğu için Afrika ülkeleri kalkınma yardımlarını öncelikli sorun olarak görmektedir. Bu çerçevede Afrika ülkeleri, Türkiye gibi kalkınma ve işbirliği faaliyetleri alanında ilerleme gerçekleştirme amacıyla olan bir ülkenin kalkınma yardımı planlamasında öncelikli sıralarda yer edinmiştir. Ayrıca 2005 yılı Türkiye'de “Afrika Yılı” ilan edilmiştir.²⁶⁸ Her ne kadar 2005 yılı Türkiye'de “Afrika Yılı” olarak ilan edilse de bunun temelleri 1998 yılına dayanmaktadır. 1998 yılında İsmail Cem'in Dışişleri Bakanlığı döneminde “Afrika Eylem Planı” oluşturulmuş ve Türkiye'nin Afrika'ya ilgisindeki artış dış politikaya yansımıştır. Bu dönemde Afrika ülkeleriyle ticaret hacminin artması öncelikli hedef haline gelmişse de 1990'lı yıllarda yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve terör sorunu sebebiyle oluşturulan “Afrika Eylem Planı” istenilen başarıya ulaşamamıştır.

²⁶⁷ Global Humanitarian Assistance, “Turkey”, <http://www.globalhumanitarianassistance.org/countryprofile/turkey> E.t.15.04.2015

²⁶⁸ Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Afrika İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> E.t. 03.03.2015

4.2. Türk Hava Yolları (THY)

Joseph Nye, yumuşak güç araçlarını aktif biçimde kullanmak için yabancı kamuoyunun kalbini kazanmak ve zihinlerinde cazibe oluşturmak gerektiğini savunmaktadır. Bu doğrultuda etkin bir araç olarak kamu diplomasisinin kullanımını önermektedir.²⁶⁹ Bir ülkenin yabancı kamuoyundaki yumuşak gücünün daha iyi bilinmesi için kamu diplomasisi faaliyetlerine daha fazla önem verilmelidir.²⁷⁰ Örneğin Amerika'nın Sesi (Voice of America), BBC Dünya Servisi (BBC World Service) ve Hollywood'un yumuşak gücü bu anlamda kullanılmaktadır.²⁷¹ Bu bağlamda yumuşak güç ve kamu diplomasisi birbirinden ayrılamaz denilebilir. Yabancı kamuoyunun algılarını şekillendirmek için devletlerin zaman zaman bazı mekanizmalar aracılığıyla önerilen faaliyetlerde bulunduğu görülmektedir. Ulusal havayolu kavramı yumuşak güç ve kamu diplomasisinin teorik tartışmalarıyla yakından ilgilidir. Ulusal havayolu şirketinin sorumluluğu isim, prestij ve ulusal dış politikanın teşviki konusunda yumuşak güç ile uyum içindedir. Dış politika başarılarını teşvik etmek için siyasi hedefin yerine getirilmesinde ulusal havayolu şirketinin yumuşak gücü kaçınılmaz olarak kullanılmalıdır. Ulusal havayolu şirketinin dünya sıralamasındaki yeri ne kadar yükselirse sadece siyasi alanda değil ticaret alanında da olumlu yansımalara yol açar. Örneğin ulusal havayolu şirketi ülkesinin herhangi bir şehrini havayolu merkezi (hub) yapmayı başarabilirse o şehir ve ülke turizm ve iş potansiyeli açısından pozitif yönde etkilenir. Bu çerçevede THY, Türkiye'nin yumuşak güç aracı olarak kabul edilebilir.

Türkiye'de hava taşımacılığı konusunda öncü olan THY, Türkiye'nin göklerde ve bütün havaalanlarında adını duyurmaktadır. THY'nin yabancı medya ve film yıldızları, futbol takımları ve basketbol oyuncularını, uluslararası spor turnuvalarındaki sponsorlukları ile amacı sadece kendi markasını tanıtmak değildir. Aynı zamanda yabancı kamuoyunun gözünde Türkiye'nin imajını ve prestijini artırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda THY

²⁶⁹ Joseph S. Nye, Jr., "Public Diplomacy and Soft Power," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol: 616, No.94, 2008, s.95.

²⁷⁰ Ibid, s. 103.

²⁷¹ Ibid, s. 94-109.

Yönetim Kurulu eski Başkanı Hamdi Topçu, THY'nin Türkiye'nin imajını dünya çapında desteklediğini söylemiştir.²⁷²

108 ülkeyle dünyada en fazla ülkeye uçuş gerçekleştiren havayolu şirketi olan THY, Türkiye'nin aktif dış politikasının en etkili dinamolarından birisidir. THY, Türkiye'nin Afrika'ya açılımında temel araçlardan birisidir. THY genişleme stratejisini Türk dış politikasının Afrika vizyonu paralelinde benimsemiştir. Türkiye bugün Afrika'da her zamankinden daha fazla görülmektedir. THY tarifeli uçuşları, kargo operasyonları ve insani yardımları vasıtasıyla Türkiye'nin Afrika'da uyguladığı stratejiyi kolaylaştırıcı rol oynamaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin ulusal havayolu şirketi Afrika kıtasındaki ülkeler ile siyasi, ekonomik ve toplumsal bağları geliştirmeyi amaçlayan Türk diplomatlar ve iş adamları tarafından yapılan çabaları tamamlamaktadır. British Airways ve Air France gibi eski sömürge güçlerinin ulusal havayollarına kıyasla Türk Hava Yolları'nın Afrika'daki sivil havacılık pazarına yeni girmiş olmasına rağmen, Afrika ülkeleri ile ticari ilişkilerin Türkiye'nin kalkınmasına katkısı göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden THY, Türkiye'nin Afrika'daki dış politika hedeflerine ulaşması konusunda yumuşak güç uygulaması için seçilmiş bir araçtır. Türk hükümetine ek olarak THY ve diğer kurumlar Afrika ülkeleri ile ilişkileri güçlendirmek amacıyla çabalarını hızlandırmıştır.²⁷³ THY, 2002'de Afrika'da 4 ülkede 4 noktaya uçuyorken, 2015'te 28 ülkede 46 noktaya sefer düzenlemektedir.²⁷⁴

Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkiler karşılıklı olarak birbirlerini inşa etmektedir. Türkiye'nin Afrika'ya angajmanı bu bağlamda dört farklı şekilde gerçekleşebilmektedir. Örneğin THY'nin herhangi bir Afrika ülkesine sefer başlatmasıyla birlikte o ülkede Türkiye büyükelçilik açabilmekte arkasından işadamları ve STK'lar bölgeye gidebilmektedir. Farklı bir açıdan Afrika'da Türkiye'nin büyükelçilik açmasından sonra THY bölgeye seferler başlatabilmekte ve işadamları ve STK'lar bölgeye gidebilmektedir. Türk işadamlarının veya STK'ların bölgeye gitmesiyle birlikte THY'ları gidilen ülkelere seferler koyabilmekte ve Türkiye ülkede büyükelçilik açabilmektedir.

²⁷² Turkish Airlines, "Minutes of Ordinary General Assembly Meeting 2011", **Turkish Airlines Investor Relations**, s.2.

²⁷³ Orçun Selçuk, Turkish Airlines As A Soft Power Tool In The Context Of Turkish Foreign Policy, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk Institute of Modern Turkish History, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2012, s.87.

²⁷⁴ "Hayaldi, gerçek oldu: Erdoğan Cibuti'de", **Vatan**, <http://www.gazetevatan.com/huseyin-yayman-720650-yazar-yazisi-hayaldi-gercek-oldu-erdogan-cibuti-de/> E.t.15.04.2015

Türk devlet yetkilileri tarafından Afrika ülkelerine üst düzey ziyaretler gerçekleştirilirken yöneticiler ticaret ve sanayi alanında faaliyet gösteren birçok işadamını da beraberinde götürmüşlerdir. Bu katılımcılara gezi ile birlikte işbirliği ve ticaret olanakları için yerel iş adamları ile görüşme fırsatının yanında bölgesel iş gezileri yapmaları için fırsat verilmiştir.²⁷⁵ 2010'dan önce Türk ve Afrikalı işadamları arasında 40.000 ikili iş görüşmesi kayıt altına alınmıştır. Bu bağlamda ilişkilerin sürekliliği ve daha rahat ulaşımın sağlanması için tablo 12'de görüldüğü üzere THY, Afrika'ya 2005'ten sonra birçok sefer eklemiştir. THY'nin 2006'da başlatmış olduğu direkt/aktarmalı Hartum, Addis Ababa ve Lagos seferlerine 2007'de Johannesburg ve Cape Town, 2009'da Nairobi, Bingazi, Darüsselam ve Dakar, 2010'da, Kampala, İskenderiye ve Akra, 2011'de Misrata ve 2012'de Mogadişu seferi eklenmiştir.

Tablo-12: Türk Hava Yollarının 2005'ten Sonra Yeni Seferleri

Ülke	Şehir	Tarih	Günümüzde Sefer/Hafta Sayısı
Fas	Casablanca	Mart 2005	14
Etiyopya	Addis Ababa	Nisan 2006	7
Sudan	Hartum	Nisan 2006	7
Nijerya	Lagos	Temmuz 2006	7
Güney Afrika	Cape Town	Eylül 2007	7
Güney Afrika	Johannesburg	Eylül 2007	7
Kenya	Nairobi	Şubat 2009	7
Senegal	Dakar	Nisan 2009	6
Libya	Bingazi/Misrata	Mayıs 2009	21* /
Tanzanya	Darussalam	Haziran 2009	7
Uganda	Kampala	Haziran 2010	7
Mısır	İskenderiye	Haziran 2010	7
Gana	Akra	Temmuz 2010	7
Somali	Mogadishu	Mart 2012	7

Kaynak: Türk Hava Yolları Haber Bültenleri

Türkiye ve Afrika ülkeleri arasında ekonomik ve ticari işbirliğini geliştirmek için Afrikalı işadamlarına yönelik yürütülen vize kolaylığı çalışmaları kapsamında, THY ile seyahat eden SAGA ülkeleri işadamları eğer geçerli Schengen, İngiltere veya ABD vizesine sahip ise, ilk aşamada 5 aylık deneme süresi boyunca, 20 Nisan 2011 tarihinden

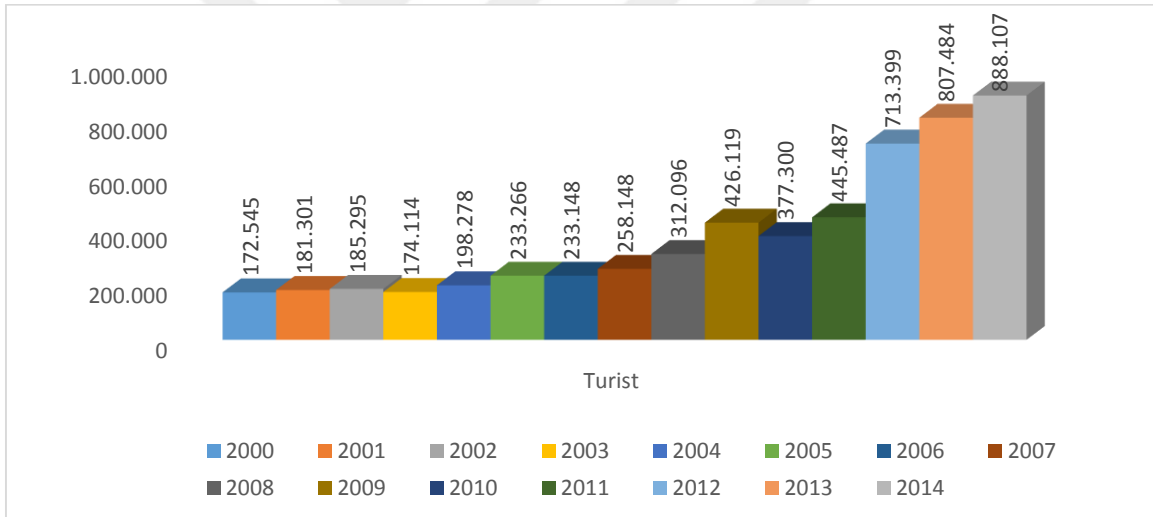
²⁷⁵ TUSKON, "Türkiye-Africa Foreign Trade Bridge," 8-9 May 2006.

* Ülkedeki çatışmalar dolayısıyla seferler askıya alınmıştır.

itibaren Atatürk Havalimanı hudut kapısında 30 güne kadar ikamet süreli tek giriş vizesinin verilmesi kararlaştırılmıştır.²⁷⁶

Afrika bağlamında Türk Hava Yolları uçuşlarında ve kargo hizmetlerinde kullanılabilirliğin artması Afrika ülkeleri ile iş yapmak isteyen Türk işadamları için olumlu bir etkiye sahip olmuştur. Afrika ülkeleriyle ikili olarak yapılan serbest ticaret anlaşmaları, yeni açılan büyükelçiliklere ek olarak Türk Hava Yolları'nın Afrika'da birçok noktaya direk uçuşları Türkiye'nin ihracat potansiyelini artırmaya yönelik bir hareket olarak değerlendirilebilmektedir. Öte yandan Türk Hava Yolları Yönetim Kurulu üyesi ve Türkiye İhracatçılar Meclisi Başkanı Mehmet Büyükekşi, Türk Hava Yolları'nın direk uçuş gerçekleştirmiş olduğu ülkelerde ihracatın yüzde 5 ile 20 arasında artış gösterdiğini dile getirmiştir.²⁷⁷

Tablo-13: Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye Pasaportla Giren Kişi Sayısı

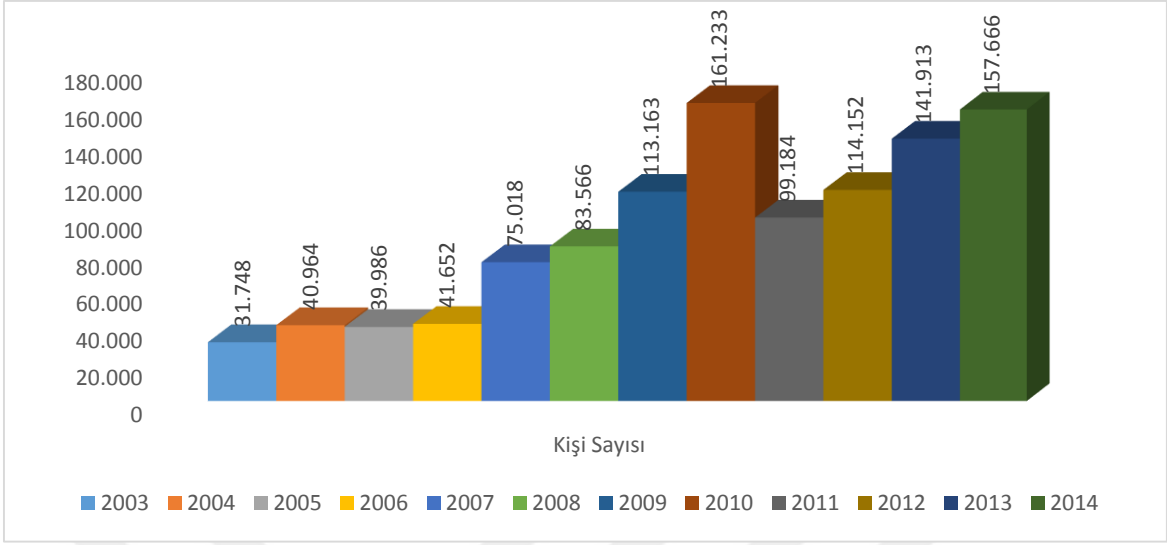

Kaynak: Giriş yapan yabancı ve vatandaşlar, 0000

²⁷⁶ Dışişleri Bakanlığı Dakar Büyükelçiliği, Büyükelçilik Duyurusu, <http://dakar.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=120017> E.t.15.04.2015

²⁷⁷ THY'nin sefer başlattığı ülkelere ihracat artıyor, **Zaman**, 1 Temmuz 2010, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_thynin-sefer-baslattigi-ulkelere-ihracat-artiyor_1001471.html E.t.15.04.2015

Tablo-14: Türkiye’den Afrika Ülkelerine Giden Kişi Sayısı

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Ticari açıdan gelişmelerin yanı sıra THY'nin Afrika'ya karşılıklı koyduğu yeni seferleri turizm açısından da etkili olmuştur. Bu bağlamda tablo 13 ve tablo 14'te Türkiye'den Afrika'ya ve Afrika'dan Türkiye'ye giden kişi sayılarındaki artış belirtilmiştir. 2001 – 2010 arasında Türkiye'deki turizm rakamlarına bakıldığında zaman Afrika ülkelerinden pasaport ile Türkiye'ye giriş yapan turist sayısı iki katına çıkmıştır. Bu artışa yol açan tek unsurun THY'nin yeni seferleri olduğu tabii ki söylenemez. Ancak THY bu artışta olumlu bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda yeni uçuş seferleri ülkeler ve toplumlar arasındaki engelleri azaltmaktadır. İnsanların doğrudan teması arttıkça iki taraftaki önyargılar karşılıklı olarak azalır ve işbirliğine dayalı ilişkiler daha kolay geliştirilebilir. Bu anlamda Afrika'daki yeni sürece THY Türkiye'nin yumuşak güç aracı olarak olumlu katkıda bulunmaktadır ve olumlu katkıda bulunmaya devam edecektir. Türkiye'nin tanıtımında büyük rol oynayan THY, Afrika'ya açılan yeni uçuş noktaları ile Türkiye'nin kıtaya angajmanının artmasında kolaylaştırıcı rol üstlenmektedir. Öte yandan İstanbul'a yapılması planlanan dünyanın en büyük havalimanı projesi olan üçüncü havalimanının tamamlanınca 200 milyon yolcu kapasitesine ulaşılması hedeflenmektedir. 2013'te İstanbul üzerinden 48 milyon yolcu sayısının 2023'te 120 milyona ulaşması hedeflenmiştir. Türkiye'nin dış politikada güçlenmesinin ve dış pazarını genişletmesine ek olarak THY de Türkiye ile aynı doğrultuda büyümeye devam etmiştir. THY 2015'te Ethical Boardroom tarafından Avrupa ve Afrika'da sektörel bazda en iyi kurumsal

yönetime sahip şirketler yarışmasında 11 büyük havayolu şirketi arasından öne çıkmış ve “En İyi Kurumsal Yönetim” ödülünü almıştır.²⁷⁸

4.3. Türk Kızılayı ve Afrika’daki Faaliyetleri

Türk Kızılayı Orta Doğu, Balkanlar, Asya, Avrupa ve Afrika’da onlarca ülkeye götürdüğü yardımlarla dünyanın en büyük ve geniş alanlarda faaliyet gösteren kuruluşlar arasındadır. Türk Kızılayı Genel Başkanı Ahmet Lütfi Akar, “*Kalitesi, götürdüğü hizmetler ve operasyon sahası itibariyle Türk Kızılayı, dünyadaki en itibarlı 3-4 ülke arasında bulunmaktadır. ABD, İsviçre, İran Kızılayı gibi ulusal büyük dernekler arasında bizim de ismimiz geçmektedir. Bu, dünyada lider ülke ve lider iyilik örgütü olmamızın bir neticesidir. Türk milletinin merhamet eliyiz. Milletimiz bizi bağrına basmış, kara gün dostu olarak kabul etmiştir.*”²⁷⁹ diyerek Türk Kızılayı’nın dünyadaki diğer ülkeler arasındaki konumunu belirtmiştir. Türk Kızılayı insani yardım alanında özellikle son yıllarda oldukça aktif tutumlar sergilemektedir.

Türk Kızılayı devlete yardımcı bir rol üstlenerek kendisine zarar görebilir kişilere hizmet etmesi için tarafsız bir insani alan, insani sorunları gündeme getirme fırsatı ve karar alma mekanizmalarında imtiyazlı bir konum sağlamaktadır. Türk Kızılayı’nın temel amacı insani diplomasi alanındaki gücünü kullanarak ulusal ve uluslararası alanda zarar görebilirliği en aza indirmek için çalışma yürütme gayreti içindedir.²⁸⁰

4.3.1. Batı Afrika’ya Türk Kızılayı Yardımları

Türk Kızılayı Batı Afrika’da yer alan ve insani yardıma ihtiyaç duyan Moritanya, Senegal ve Nijer’de insani yardım projesi başlatmıştır. Bu proje ile Sudan’dan Çad’a uzanan ve Somali’de de devam eden Türk Kızılayı’nın yardımları Batı Afrika ülkelerine de

²⁷⁸ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Türkiye’nin uluslararası prestiji THY ile güç kazanıyor”,

<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-uluslararası-prestiji-thy-ile-guc-kazaniyor/13> E.t.15.04.2015

²⁷⁹ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Türk Kızılayı, dünyanın en büyük yardım kuruluşları arasında yer alıyor”, <http://kdk.gov.tr/haber/turk-kizilayi-dünyanın-en-buyuk-yardim-kuruluslari-arasında-yer-alıyor/513> E.t.15.04.2015

²⁸⁰ Türk Kızılayı, Türk Kızılayı 2010-2015 Stratejik Plan, s.22.

http://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1310989897_web_Turk_Kizilayi_Stratejik_Plan_2010_2015_tr.pdf E.t.15.04.2015

uzanmıştır. Batı Afrika'da bulunan bu üç ülkeye insani yardım götürülmesi için 11 Mayıs 2013'te Aqua Star adlı yardım gemisi Mersin Limanı'ndan Moritanya'nın Nuakşot Limanı'na ardından Senegal'in Dakar Limanı'na ve son olarak Benin'in Cotonou Limanı'na ulaşmıştır. Nijer kıtanın iç kesiminde yer aldığı ve denize kıyısı bulunmadığı için Benin'in Cotonou Limanı'na yapılan deniz yolu sevkiyatından sonra kara yolu ile Nijer'e yardımın ulaştırılması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda Batı Afrika'da bulunan bu ülkelere yapılacak yardımlar için toplam 5 Türk Kızılayı uzmanı görev yapmıştır.²⁸¹

2 Haziran 2013'te Moritanya'ya 2000 ton şeker yardımının ulaştırılmasında gerekli koordinasyonun sağlanması ve yardımın ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasında gerekli temasların kurulması için Türk Kızılayı'ndan üç uzman personel başkent Nuakşot'a ulaşmıştır. Türk Kızılayı Moritanya'da bulunduğu süre içinde ülkede insani yardımda bulunan diğer örgütlerle de iletişime geçmiştir. Bu bağlamda Türk Kızılayı; Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ile bölgede yürütülen faaliyetler hakkında görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ayrıca Türk Kızılayı tarafından Moritanya Kızılayı'na bölgede gerçekleştirilecek dağıtım faaliyetlerine destek olmak için 50.000 \$ nakdi bağış yapılmıştır.²⁸²

24 Haziran 2013 tarihinde Senegal'e 2.000 ton şekerden oluşan yardım malzemeleri ulaştırılmıştır. Türkiye'nin Dakar Büyükelçiliği, TİKA Dakar Ofisi ve yerel yetkili makamlarla görüşmeler gerçekleştirilerek yardım malzemelerine ilişkin hareket planlamaları yapılmıştır. İnsani yardımların dağıtımını Senegal Kızılhaçı tarafından dağıtımını koordine edilmiştir. Senegal Kızılhaçı yetkililerince, Senegal'e sevk edilen 2.000 ton şekerden oluşan yardım malzemeleri her aileye 12,5 kilogram şeker ulaştırılacak şekilde 160.000 ihtiyaç sahibi aileye (800.000 kişi) ulaştırılmıştır.²⁸³

²⁸¹ Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu, s. 1-2.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t.15.04.2015

²⁸² Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu, s. 3.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t.15.04.2015

²⁸³ Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu, s. 6-7.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t.15.04.2015

Gine Bissau İstanbul Fahri Konsolosluğunun yardım talebine istinaden Gine Bissau Kızıllaçı'na 15.000 \$ tutarında yardım yapılması kararlaştırılmıştır. Türk Kızılayı Gine Bissau vizesini almak için Senegal'den başvurusunu gerçekleştirmiş ve 08 Ağustos 2013'te Gine Bissau'ya ulaşmıştır. Sağlanan bu destek ile Gine Bissau Kızıllaçı yerelden 15 ton pirinç 5.000 kişiye ulaştırılmak üzere satın alınmış ve ulaştırılmıştır.²⁸⁴

Türk Kızılayı'ndan iki yetkili 03 Eylül 2013 tarihinde Cotonou'ya ulaşmıştır. Benin'den karayolu ile Nijer'e ulaştırılacak olan yardım malzemeleri 29 Ekim 2013'te teslim edilmiştir. Gönderilen bu yardım malzemelerinin, nihai varış noktası olan Nijer Niamey'deki Nijer Başbakanlığı depolarına ulaştırılması çerçevesinde gerekli hazırlıklar TİKA koordinasyonunda sağlanmıştır. Nijer'de yaşayan ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için 2.750 ton şeker ve 2.922 ton undan oluşan toplam 5.672 ton ihtiyaç malzemesi Türk Kızılayı tarafından Nijer'e ulaştırılmıştır. Öte yandan Benin Limanı'ndan Nijer Niamey'e ulaştırılmak için kara sevkiyatının yapılması sebebiyle bazı aksaklıklar ve gecikmeler yaşanmıştır. Bu gecikme ve aksaklıklar sonucunda 374 ton şeker ve 333 ton un hasarlı olarak ulaştığı için Türk Kızılayı hasarlı olan 707 ton gıda malzemesinin bölgede yerelden temin edip dağıtmıştır.²⁸⁵

4.3.2. Diğer Afrika Ülkelerine Yapılan Türk Kızılayı Yardımları

Türk Kızılayı'ı Orta Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan iç çatışmalar, darbe ve güvenlik sorunları dolayısıyla göç eden insanlara insani yardım malzemeleri ulaştırmak için harekete geçmiştir. Türk Kızılayı'nın da içinde yer aldığı İnsani Yardım Platformu üyesine bağlı bulunan yardım kuruluşlarının 55 tonluk insani yardım malzemesi Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından koordine edilip bölgeye ulaştırılmıştır. Öte yandan Orta Afrika Cumhuriyeti (OAC)'nden komşu ülkelere göç etmek zorunda kalan insanlar için Türk Hava Yolları'nın kargo uçağıyla Çad'a insani

²⁸⁴ Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu, s. 7.

http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t.15.04.2015

²⁸⁵ Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu, s. 10-11.

http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t.15.04.2015

yardımlarını ulaştırılmıştır.²⁸⁶ Öte yandan Türk Kızılayı, Kamerun'a sığınan ve barınacak yerleri olmayan OAC vatandaşları için THY'nin kargo uçağıyla çadır ulaşımını ve daha sonra kurulumunu sağlamıştır. Çadır dışında battaniye, hasır, cibinlik, sabun ve tuvalet kitinden oluşan gıda ve temizlik malzemelerinin temini konusunda maddi destek sağlayarak buradaki insani krize müdahale etmiştir.²⁸⁷

Türk Kızılayı insani yardım kapsamında gıda yardımının yanında önemli sağlık problemleri konularında da Afrika ülkelerine önemli yardımlarda bulunmaktadır. Afrika kıtasından HIV, sıtma ve ebola virüslerine karşı mücadele devam etmekte olup Türk Kızılayı bu sağlık çalışmalarında oldukça önemli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye sosyal yardımlarının ilk adımı olarak ebola hastalığı ile mücadele kapsamında Afrika ülkelerine toplamda 5 milyon \$ bağışta bulunmuştur.²⁸⁸ Ocak 2015'te Afrika'da Türk Kızılayı Genel Müdürü Dr. Mehmet Güllüoğlu, Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi (İPM) ve TİKA'nın "Uluslararası İnsani Yardım Kurumları ve Sağlık Yardımları Çalıştayı'nda" sağlık çalışmalarıyla ilgili olarak "*Türk Kızılayı, Uluslararası Kızılay Kızılhaç hareketinin bir üyesi. Yardım kuruluşları sağlık da dahil olmak üzere insani yardım çalışmalarını yürütürken, burada sadece ihtiyaç sahiplerinin tedavileriyle ilgilenmiyor. Tedavilerin yanında güvenli bölgelere nakilleri ve burada yaşamsal tüm ihtiyaçlarının karşılanması da titizlik gerektiren bir çalışma.*"²⁸⁹ ifadelerini kullanmıştır.

Türk Kızılayı başta olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşu insani yardım alanında oldukça aktif tavır sergilemektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin 2004-2013 yılları arasında yapmış olduğu Resmi Kalkınma Yardımları (RKY) toplamda 10.788.000.000 \$ olmuştur. Bu yardımların 1.510.000.000 \$'ı Afrika ülkelerine yönelik gerçekleşmiştir.²⁹⁰ Afrika'da bulunan 52 ülke Türkiye'den resmi kalkınma yardımı almaktadır. Türkiye yaptığı bu kalkınma yardımlarını çok taraflı kurumlara, uluslararası sivil toplum

²⁸⁶ Türk Kızılayı, "Orta Afrika Cumhuriyeti'ne Yardım Seferberliği Başladı"

<http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1396> E.t.15.04.2015

²⁸⁷ Türk Kızılayı, "Orta Afrika'ya İnsani Yardım Devam Ediyor",

<http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1515> E.t.15.04.2015

²⁸⁸ "Kara kıtanın talihi Türkiye ile değişiyor", Star Gazetesi,

<http://mobil.stargazete.com/mobildetay.asp?Newsid=994951> E.t.15.04.2015

²⁸⁹ Türk Kızılayı, "İstanbul Politikalar Merkezi'nden İnsani Yardım Çalıştayı",

<http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1952> E.t.15.04.2015

²⁹⁰ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, "Uluslararası yardımlarda 'en cömert ülke' unvanını taşıyan Türkiye'nin yardım seferberliği sürüyor", <http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dis-yardimlari-2013/494> E.t.15.04.2015

örgütlerine ve bölgesel kalkınma bankalarına yönelik gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Doğu Afrika Çöl Çekirgeleri Kontrol Örgütü (**DLCO-EA** - Desert Locust Control Organisation for Eastern Africa), Afrika Ekonomi Komisyonu (**ECA** Economic Commission for Africa), Birleşmiş Milletler Güney Afrika Eğitim ve Çalışma Programı (**UNETPSA** United Nations Educational and Training Programme for Southern Africa), Birleşmiş Milletler Sistemi Afrika Özel İnisiyatifi (**UNISA** United Nations System-Wide Special Initiative on Africa), Afrika Dayanışma Fonu (African Solidarity Fund), Afrika Kalkınma Bankası- Hisse Senetleri Sermayesi ve Afrika Kalkınma Fonu (**Afr.DB** Ordinary Capital and African Development Fund), Afrika Kapasite Oluşturma Vakfı (**ACBF** African Capacity Building Foundation), Afrika Birliği (**AFB**- African Union), Afrika ve Madagaskar Yüksek Eğitim Konseyi (**CAMES** African and Malagasy Council for Higher Education), Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (**ECOWAS** Economic Community of West African States), Uluslararası Afrika Enstitüsü (**IAI** International African Institute), Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (**SADC** Southern African Development Community), Güney Afrika Ulaştırma ve Haberleşme Komisyonu (**SATCC** Southern African Transport and Communications Commission), Afrika Pirinç Merkezi (**WARDA** Africa Rice Centre), Afrika için Avrupalı Parlamenterler (**AWEPA** European Parliamentarians for Africa), Afrika Tarımsal Araştırma Forumu (**FARA** Forum for Agricultural Research in Africa), Afrikalı Kadın Eğitimciler Forumu (**FAWE** Forum for African Women Educationalists) resmi kalkınma yardımlarının gerçekleştirildiği kurum ve kuruluşlardan bazılarını oluşturmaktadır.²⁹¹

5. Bir Başarı Öyküsü Olarak Türkiye'nin Somali Politikası

5.1. Türkiye'nin Somali Açılımı

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik artan ilgisinin başladığı yıllarda Doğu Afrika ve özellikle Somali'de yaşanan açlık, yoksulluk ve kuraklık Türkiye'nin dikkatini çok çekmiştir. Türkiye'de iktidarın yanında muhalefet, sivil toplum kuruluşları ve Türk halkının duyarlılığı Türkiye – Afrika ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmıştır. 1998'den

²⁹¹ TİKA SGPK Birimi, “Kalkınma Yardımlarına İlişkin Tanımlar ve Örnekli Açıklamalar”, s.24-30.
<http://ebf.tika.gov.tr/Documents/KALKINMA%20YARDIMLARINA%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%20TANIMLAR.pdf> E.t.15.04.2015

2005'e kadar olan dönemde Türkiye – Afrika ilişkileri daha çok ilişkilerin gelişmesi için altyapının hazırlanması ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olurken, 2005'ten 2011'e kadar olan dönem ilişkilerin derinleştirildiği, diplomatik temsilciliklerin sayılarının artırılmasıyla ilişkilerin pekiştirildiği, sosyal, ekonomik ve kültürel bağların geliştiği bir dönemdir. 2011 sonrası dönemde ise Somali'de yaşanan açlık ve yoksulluğa karşı Türkiye'nin harekete geçmesi ve öncülük etmesi ilişkilere farklı bir boyut kazandırmıştır.²⁹²

Somali, Türkiye'nin Afrika'ya açılımı açısından en görünür ülkelerden biri olmuş ve Türkiye, Afrika'daki ilk sınavını Somali'de vermiştir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'de yaşanan açlık ve insani krizi BM'ye taşıması, Somali Sorununu çözme ve sorunlara kalıcı çözüm bulunması isteği Türkiye'nin Somali konusundaki hassasiyetinin göstergelerinden birisidir. 10.428.043²⁹³ nüfusuyla Somali'de toplumun Müslüman olması Türkiye'nin bu ülkede meşruluk kazanmasını kolaylaştıran unsurlar arasında yer almaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı bu bağlamda ikili ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Öte yandan Somali'de faaliyet gösteren TİKA, ve diğer sivil toplum kuruluşları ilişkilerin geliştirmesinde kolaylaştırıcı ve katkı sağlayıcı bir role sahiptir.

Türkiye geçmişte Afganistan, Tunus, Libya, Filistin gibi ülkelerde kurulacak yeni kurum ve kuruluşlar için gerçekleştirilecek projelere destek sağlamıştır. Ancak Somali'de her şeye tabiri caizse sıfırdan başlandığı ve son 25 yıldır düzensiz bir sistem olduğu için Türkiye'nin burada oluşturulmaya çalışılan devlet inşası sürecine yardımcı olmaya çalışmaktadır. Türkiye, Somali'de her ne kadar aktif biçimde devlet inşası süreci içinde olmasa da Somali'deki yerel aktörleri ön planda tutup, güçlendiren, projeleriyle destek veren, acil yardım ve kalkınma yardımları ile Somali'nin yeniden yapılandırmasına ve devlet inşasına yardım sürecindedir.²⁹⁴

Türkiye, ilk defa kendisinden uzak bir coğrafyada oluşturulmaya çalışılan devlet inşası sürecine yardımcı olmuş ve başarılı olmuştur. Somali'de uygulanan politikalar Türkiye'nin Afrika'ya yönelik uygulamakta olduğu politikanın da test sürüşü

²⁹² Mehmet Özkan, "Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası", İstanbul: SETA, 2014, s.79.

²⁹³ CIA World Factbook, Somalia, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> E.t. 30.04.2015

²⁹⁴ Özkan, Op.cit., s.86-87.

niteliğindedir. Somali’de izlenen politikanın başarılı olması Ankara’nın aynı konuda gelecekte izleyebileceği politikaları etkileyebilecek niteliktedir.²⁹⁵

Türkiye’nin dış politikadaki aktivizminin yansıması Somali’de başarılı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte her ne kadar Türkiye’nin başarısı artmış olsa da bölgede faaliyet gösteren terörist örgütün hareket alanı kısıtlanmıştır. Bu durumdan rahatsız olan Eş-Şebab terör örgütü 2014 yılı itibariyle Doğu Afrika’da bulunan Türk Büyükelçiliklerine ve Türk varlığına tehditlerini arttırmıştır.²⁹⁶ Halk nezdinde meşruiyeti olan Eş-Şebab terör örgütü Somali’de oluşturulmaya çalışılan devlet inşası sürecinde tamamen dışarıda bırakılırsa ülkede meşruiyet sorununun yanı sıra kalıcı barışın sağlanması sorun olarak ortaya çıkabilir. Geçmişte ABD’nin girişmiş olduğu ulus inşa süreçleriyle kıyaslama yapacak olursak; Afganistan ve Irak’ta girişilen ulus inşa sürecinde sadece belirli gruplarla işbirliği yapması ve yeni düzen içinde dışarıda bıraktığı grupların olması Afganistan ve Irak’ta uzun yıllar meşruiyet krizine yol açmıştır. İnşa edilen devletin çıkarlarından ziyade dış güçlerin çıkarlarına göre hareket edildiğinde başarısızlık kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda Somali’de oluşturulmaya çalışılan devlet inşasında siyasi sürece müdahaleden kaçınarak ülkedeki bütün dengeleri gözetken, Somali halkının talep ve çıkarlarına göre inşa edilmelidir. Türkiye, Somali’de oluşturulmak istenen devlet inşasına yardımcı olurken ülkenin siyasi sürecine müdahale etmekten kaçınmakta ve ülke içinde bütün grupların siyasi sürece katılması için sorunlu konularda arabuluculuk faaliyetleri üstlenerek kolaylaştırıcı rol oynamaktadır.²⁹⁷

5.2. Türkiye’nin Somali Politikasının Boyutları

Türkiye’nin Somali’ye resmi politikasının beş temel parametresi bulunmaktadır. Bu parametrelerden birincisi, Somali’yi uğramış olduğu uluslararası izolasyonizmden kurtarmak; ikincisi, Somali’ye yoğun ve kapsamlı insani yardımların sağlanması; üçüncüsü, orta ve uzun vadeli kalkınma gerçekleştirerek altyapının yeniden inşa edilmesine yönelik projeler geliştirilmesi; dördüncüsü, Somali güvenlik güçlerini ve Somali’deki Afrika Birliği Misyonu’nu destekleyerek ülkedeki güvenlik ortamının yeniden

²⁹⁵ Ibid., s.126.

²⁹⁶ Ibid., s.107.

²⁹⁷ Ibid.

tesis edilmesini sağlamak ve beşincisi ülkedeki siyasi uzlaşma ve devlet inşası sürecini desteklemenin yanı sıra Somali'nin birliğinin teşvik edilmesidir.²⁹⁸

5.2.1. Somali'nin Uluslararası İzolasyonunu Ortadan Kaldırmaya Yönelik

Girişimler

Somali'de geçtiğimiz yıllarda yaşanan kıtlık, açlık ve sağlık sorunlarının tekrar yaşanmasını önlemek için Somali'nin uluslararası sisteme entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda 2011'de dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'ye gerçekleştirdiği ziyaret, 2012'de Türkiye'nin Mogadişu Büyükelçiliği'nin yeniden açılması ve THY'nin Somali'ye başlatmış olduğu çift taraflı direk uçuşlar Somali'nin dünyadaki yalnızlığının kırılmasına imkan vermiştir.²⁹⁹ Günümüzde THY'nin Mogadişu-İstanbul arasında direk uçuşlarıyla Somali, İstanbul üzerinden 144 ülkeye erişim sağlayabilmektedir.³⁰⁰

20 yıldan uzun süredir dışı kapalı bir yaşam sürdüren Somali Türkiye'nin harekete geçmesiyle dış dünyaya açılma fırsatı yakalamıştır. Somali'nin dış dünyaya daha kolay açılması ve uluslararası toplumla daha rahat ilişkiler kurabilmesi için Türkiye'den ulaşım, teknoloji, kalkınma ve altyapı anlamında çeşitli yardımlar almaktadır. Bu bağlamda dış dünyaya entegre olma amacıyla ve uluslararası ulaşımın daha kolay sağlanabilmesi için TİKA tarafından Mogadişu Havalimanı Rehabilitasyon Projesi gerçekleştirilmiştir.³⁰¹

5.2.2. Somali'ye Yapılan İnsani Yardımlar

Türkiye'nin Afrika'da ve özellikle Somali'de büyük ilgi görmektedir. Türkiye'nin Somali'ye yapmış olduğu kalkınma ve insani yardımları ikili ülke ilişkilerinde ana bağlantı noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Mogadişu'da günümüzde iki bayrağın dalgalandığını söylemek mümkündür. Dalgalanan bu bayraklardan biri doğal olarak Somali'nin bayrağı iken, diğeri hastanelerde, okullarda, resmi araçlarda ve konteynirlarda

²⁹⁸ Pınar Akpınar, "Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy", **Turkish Studies**, Vol. 14, No.4, 2013, s.740.

²⁹⁹ Ibid., s.743.

³⁰⁰ Halil İbrahim Alegöz, Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasi'nin Rolü: Türkiye-Somali Örneği", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, 2013, s.84.

³⁰¹ Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Somali Proje ve Faaliyetler 2011-2015, 2015, s.11.

ve hatta Mogadişu Belediye Başkanı'nın masasında da yer edinen Türk bayrağıdır. İki bayrağın yan yana gelmesi ilk olarak 19 Ağustos 2011'de Erdoğan'ın son 20 yılda Somali'yi ziyaret eden ilk Afrikalı olmayan lider sıfatını almasıyla gerçekleşmiştir. Somali Başbakanı Hasan Şeyh Mahmud Türkiye'ye olan ilgisini "*Türkler daha önce görülmemiş bir şekilde desteklerini sunuyorlar. Onlar Mogadişu'nun değişen yüzüdür.*"³⁰² sözleriyle ifade etmiştir.

Erdoğan, 2011'de Somali'ye 49 milyon \$ bağışta bulunulacağı sözünü vermiştir. 2012'de ise Türk üniversitelerinde eğitim görmeleri için 1200 Somalili öğrenciye 70 milyon \$ın üzerinde burs sağlanmıştır. BM'nin kuruluşları ve Batılı donörler yapılacak bir bağışı uzun uzadıya incelemekte ve sıklıkla bürokrasiye takılıp zaman kaybetmektedir. Türkiye'nin diğer büyük donörlerden farklı olduğunu Somali Başbakanı Mahmud defalarca belirtmiştir. Öte yandan Mogadişu Belediye Başkanı Muhammed Nur da Başbakan Mahmud'un söylediklerini destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuş ve BM ile Türkiye'nin yaklaşımlarındaki farkı "*BM'den bilgisayar talep edersek bilgisayarı getirmeleri aylar almakta ve bir dizi bürokratik değerlendirmeye tabii tutulur. Bize 7.000 \$ değerinde ekipman verebilmek için 50.000 \$ değerinde harcama yapmaktadırlar. Ancak Türkiye'den bilgisayar istersek bu isteğimiz bir sonraki hafta gerçekleşmiş oluyor.*"³⁰³ sözleriyle belirtmiştir.

Somali Başbakanı Hasan Şeyh Mahmud, Somali'de Türk modelinin özelliklerini şöyle tanımlamıştır.

"Somali'deki Türk modeli oldukça açık ve nettir. Türkler Somali'de biz şu işleri yapmak istiyoruz dediklerinde yapıyorlar. Onlar Somali'de. En üst düzey liderden başlayarak Başbakanı ve ailesinin yanında başbakan yardımcısı ve diğer bakanlarıyla Türkler Somali'ye geliyor. Sadece projeleri izlemek ve projelerin nasıl devam ettiğini görmek için her ay Somali'ye gelen bir Başbakan yardımcısı var. Türkler inşa etmekte ya da gerçekten somut olan çalışmalar yürütmektedir. Onlar burada iş yapıyor. Kendi ambulanslarını ve araçlarını kullanıyor. Şehirde gezebiliyorlar. İnşa ediyor. Öğretiyor. Mogadişu'da yaşayan insanlara tek başlarına birçok klinikte ücretsiz sağlık hizmeti veriyor. Onlar Somaliland ve

³⁰² Kyle Westaway, "Turkey is poised to cash in on a stable Somalia" <http://qz.com/124918/turkey-is-poised-to-cash-in-on-a-stable-somalia/> (E.t. 30.04.2015)

³⁰³ Ibid.

Puntland'te de aynı şeyleri yapmaya başladılar. Bugün Mogadişu Türkler sayesinde daha temiz. Türkler çöp toplama kamyonları ve diğer teçhizatlarıyla çalışıyorlar ve şehir bugün daha temiz. Türkler pilot bölge olarak Mogadişu'da 23 kilometrelik yol yapıyorlar."³⁰⁴

Somali'de Türkiye'yi öven sadece Başbakan ya da Mogadişu Belediye Başkanı değildir. 2011'den bu yana hemen hemen tüm siyasi aktörler, mülteciler, Türkiye dışından giden BM temsilcileri, sivil toplum kuruluşları yukarıdakilere benzer yorumlar yapmaktadır. Önümüzdeki yıllar Afrika'daki insanların kalplerini kazanmaya devam etmek ve zihinlerinde Türkiye'ye yönelik pozitif algı inşa etmek için Türkiye'nin Somali'ye yapmış olduğu insani yardımlar en iyi bilinen eylemler olacaktır.

Somali'ye son 20 yılda yapılan acil insani yardımların neredeyse hemen hepsi güvenlik gerekçeleri nedeniyle fiziksel bir mesafe gözetilerek yapıldığından, Türkiye'nin orada varlık göstermesinin Somali halkı nezdinde ayrı bir değeri olmuştur. Güvenlik anlamında sorunlu olan Somali'de geçtiğimiz yıllarda birçok ölümcül saldırıya ve tehdide maruz kalan Türk Büyükelçiliği, Somali'deki güvenlik endişelerinden muaf değildir. Güvenlik zafiyetine rağmen Erdoğan'ın 2011'de Somali'ye gerçekleştirmiş olduğu tarihi ziyaret ülkenin ve Türkiye – Somali arasındaki ilişkilerin inşasında etkili olmuştur. Somali'ye yönelik Türkiye tarafından yapılan acil insani yardımlar Somali'nin yeniden inşası için kapsamlı bir program haline gelmiştir. Günümüzde diğer ülkeler Somali'ye yatırım yapmak için istikrarın gelmesini beklerken; Türkiye, Somali'nin istikrara kavuşması için orada bulunmakta ve yatırımlarını sürdürmektedir.³⁰⁵ Somali konusu uluslararası alanda farkındalığı arttırdığı ve uluslararası yardımları tetiklediği için Türkiye'nin Afrika'daki başarılarından en önemlisidir.³⁰⁶ Somali sadece ikili ilişkilerde bir dönüm noktası olarak değerlendirilmemelidir. Somali Türkiye'nin Afrika politikasının ana hatlarını oluşturmaktadır.

³⁰⁴ Hassan Sheikh Mahmoud, Speech delivered at CSIS "The Future of Governance in Somalia.2013. " http://csis.org/files/attachments/130117_HassanSheikhMahamud_transcript.pdf, ss. 18-19.

³⁰⁵ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, "Türkiye-Afrika İlişkileri Ankara'da Tartışıldı", <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/paneller/turkiye-afrika-iliskileriortak-kaderortak-gelecek/124> 30.04.2015

³⁰⁶ Cemalettin Haşimi, Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation, **Insight Turkey**, Vol. 16, No. 1, 2014, s.128.

5.2.3. Somali'de Kalkınmaya Yönelik Uygulanan Altyapı Projeleri

Türkiye, Somali'nin geleceğinin şekillendirilmeye başladığı dönemden itibaren Somali'ye yönelik destek politikalarını kesintisiz devam ettirme gayreti içindedir. Somali'ye yapılan acil insani yardımların, kalkınma ve altyapı yardımlarının güvenilir yollardan ulaşması ve sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesi planlanan projelerde koordinasyonun sağlanması için TİKA bölgede çatı kurum olarak görev yapmaktadır. TİKA'nın Somali'deki program koordinasyon ofisi 12 Eylül 2011'den itibaren çalışmalarına başlamıştır.³⁰⁷

Somali'nin altyapısının gelişmesi ve kalkınmasının hızlanması için bugüne kadar birçok önemli proje hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda TİKA ve Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü işbirliğinde Mogadişu havaalanının uluslararası uçuşlara hazır hale gelmesi için modernizasyon çalışması, güvenlik altyapısı ve fiziki tadilat çalışmaları yapılmıştır. Mogadişu'nun modern bir görünüme kavuşabilmesi için TİKA tarafından 25 kilometre uzunluğunda çift yönlü asfalt yol yapılmıştır. Öte yandan Devler Su İşleri Genel Müdürlüğü ve TİKA işbirliğiyle Mogadişu ve çevresinde 20 adet sondaj kuyusu açılmış ve bu kuyu 400.000 kişinin su ihtiyacını karşılayacak kapasitededir. Yetimhanelere verilen eğitim ve giyim malzemeleri TİKA tarafından sağlanmıştır. Mogadişu'da TOKİ tarafından inşa edilen Türk Hastanesi de Somali'ye yönelik gerçekleştirilen altyapı yardımlarının önemli bölümünü oluşturmaktadır. Mogadişu'daki Türk Hastanesi kapasite ve teknoloji açısından Doğu Afrika'nın en modern ve donanımlı hastanelerinden birisidir. Türkiye, Somali'de Mogadişu Üniversitesi başta olmak üzere önde gelen eğitim kurumlarına 2012'de 400 adet bilgisayar ve 100 adet yazıcı, 2014'te 600 adet bilgisayar göndermiştir. Bunun yanı sıra projeksiyon, jeneratör ve teknik donanım destekleri TİKA tarafından eğitim kurumlarına hibe edilmiştir. Mogadişu Üniversitesi'nin Radyo binasının tadilatını yapan ve teknik ekipmanını tedarik eden TİKA Mogadişu Üniversitesi Radyo İstasyonu'nu faaliyete geçirmiştir. Tarım anlamında İHH ile TİKA işbirliğinde yürütülen proje ile Somali Tarım Okulu kurulmuştur. Somali'de toprak işleme, tohumdan fidan elde etme, fide şaşırtma, çapalama, sulama, tohum elde etme, saklama, arıcılık, hayvancılık gibi konularda teorik ve pratik eğitim verilmiş ve bu proje ile birlikte Somali'de ilk kez sera kurulmuştur. Somali ve Puntland bölgesinde Galkayo Hastanesi Acil Bölümü

³⁰⁷ Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Somali Proje ve Faaliyetler 2011-2015, 2015, s.5.

Rehabilitasyon Projesi, Galkayo Mesleki Eğitim Merkezi ve Gençlik Spor Merkezi Projesi, Galkayo Yetimhanesi Bilgisayar ve Tefrişat Projesi, Tevekkül Kampı'nda 2 su kuyusu ve 4 Duksi Yapımı, Galkayo Bölgesel Sağlık İdaresi Donanım Destek Projesi, Hargesia Bölgesel Eğitim İdaresi Projesi, Barbera Hastanesi Tadilat Projesi, Barbera Eğitim Merkezi Tadilat bakım Onarım ve Tefrişat Projesi. Somaliland bölgesi 5 şehir hastanesine 5 adet ambulans alımı, Hargesia Havalimanına 1 adet İtfaiye Aracı Hibesi, Hargeisa Ortaokulu Bilgisayar Sınıfı ve Tefrişi projeleri gerçekleştirilmiştir. Öte yandan Mogadişu Sivil Havacılık Eğitim Merkezi, Hargeisa Mesleki Eğitim Merkezi İnşası İle Futbol Ve Basketbol Sahası Yapımı, Somali Silahlı Kuvvetlerinin Altyapı Çalışmaları Projesi, ve İbn-i Sina Sağlık Meslek Yüksekokulu Projesi devam eden projeler arasında yer almaktadır. Mogadişu Hemşirelik Okulu Tefrişi, HASENE derneği Balıkçılık Okulunun Tefrişi, Etiyopya sınırında hayvan barınağı ve Somali Balıkçılık Projesi planlanan projeler arasında yer almaktadır.³⁰⁸

5.2.4. Somali Güvenlik Güçleri ve Afrika Birliği Somali Misyonunun Güçlendirilmesi

Türkiye, Somali'de güvenlik sorununu çözmeye çalışan en önemli aktörlerdendir. Özellikle Mogadişu'daki Türk Büyükelçiliği, hastane ve okulların iyileştirme çalışmaları ön safhalarda yer alan binaları oluşturmaktadır. Türkiye'nin Somali'de uyguladığı faaliyetlerden rahatsız olan Eş-Şebab terör örgütü Türk hedeflerine saldırılar düzenleyip Türk yetkilileri bölgeden uzaklaştırmaya ve Türkiye'yi caydırma çabası içine girmektedir. Bu bağlamda 2011'de Mogadişu kamu binalarında intihar saldırısı gerçekleştiren Eş-Şebab terör örgütü Türkiye'nin verdiği eğitim bursları sonucunu bekleyen 70 öğrencinin ölümüne, 42 öğrencinin yaralanmasına yol açmıştır.³⁰⁹ İkinci olarak 27 Temmuz 2013'te Türkiye'yi doğrudan hedef alan terör örgütü, Mogadişu Türkiye Büyükelçiliği'nin ek binası önünde canlı bomba saldırısı düzenlemiş ve bu saldırıda dört Türk özel hareket

³⁰⁸ Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Somali Proje ve Faaliyetler 2011-2015, 2015, ss.11-35.

³⁰⁹ "Türkiye'den burs bekliyorlardı", **Anadolu Ajansı**, <http://www.aa.com.tr/tr/s/20647--turkiye-den-burs-bekliyorlardı> E.t.01.05.2015

polisinden biri şehit olmuş üçü yaralanmıştır.³¹⁰ Türklere yapılan diğer saldırılara bakıldığında; 2012’de Mogadişu’da bir Türk iş adamı kaldığı otelde suikaste uğramış³¹¹, 2013’te Kızılay yardım konvoyuna yapılan saldırıda 16 Somalili yardım görevlisi hayatını kaybetmiş ve 4 Türk yaralanmıştır.³¹²

Somali’de doğrudan saldırıların hedefinde olan Türkiye, Somali güvenlik güçlerinin çalışmalarına çeşitli desteklerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye, Somali ordusu ve polis teşkilatının yeniden yapılandırılması için 20 milyon TL bütçe ayırmıştır. Oluşturulan bütçe ile ilk olarak 100 kişilik astsubay okulu kurmayı ve profesyonel eğitim ile Kara Hava ve Deniz Okulları’nın temellerini atmak için çalışmalarda bulunmaktadır.³¹³

1990’lardan bu yana güvenlik sorunlarıyla boğuşan Somali’de ulusal güvenlik, yerel kolluk kuvvetleri ve ile 2007’den beri Somali’de faal olan AMISOM (African Union Mission in Somalia - Afrika Birliği Somali Misyonu) ile sağlanmaktadır. Somali’de barış, istikrar ve ilerleme misyonuna sahip olan AMISOM, Mogadişu’da Somali güvenlik güçleriyle BM ile koordineli olarak görevini sürdürmektedir.³¹⁴ Somali’de barış ve istikrarın devam etmesi ve güvenliğin sağlanabilmesi için mücadele eden Türkiye, ilk olarak 2009’da AMISOM’a 1 milyon \$lık yardımda bulunmuştur. 2013’te Etiyopya’da düzenlenen 20. Afrika Zirvesi’nde AMISOM’a ikinci kez 1 milyon \$lık yardımda bulunmuş ve gelecek dönemlerde de AMISOM’u destekleyen faaliyetlerde bulunacağını sözünü vermiştir.³¹⁵

5.2.5. Somali’de Barış İnşası ve Arabuluculuk Faaliyetleri

Türkiye yeni vizyonu doğrultusunda barışın inşası, arabuluculuk, kalkınma yardımları, insani müdahale ve barışı koruma faaliyetleri dış politikasında önemli bir araç

³¹⁰ Dışişleri Bakanlığı, “Dışişleri Bakanı Davutoğlu “Somali’ye yönelik politikamızda hiçbir değişiklik olmayacaktır””, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-_somali_je-yonelik-politikamizda-hicbir-degisiklik-olmayacaktır.tr.mfa

³¹¹ “Somali’de Türk işadamına suikast”, **Haber Türk**, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/745117-somalide-turk-isadamina-suikast> E.t.01.05.2015.

³¹² “Somali’de Kızılay konvoyuna saldırı”, **Milliyet**, <http://www.milliyet.com.tr/somali-de-patlama-1-olu-3-turk-yarali/gundem/gundemdetay/15.04.2013/1693613/default.htm> E.t.01.05.2015

³¹³ “TSK Somali askerini eğitecek”, **Yeni Şafak**, <http://www.yenisafak.com/gundem/tsk-somali-askerini-egitecek-495667> E.t.01.05.2015

³¹⁴ Ozkan, op.cit., s. 65.

³¹⁵ “Türkiye’den Amisom’a 1 Milyon \$lık Yardım Çeki”, **Haberler.com**, [http://www.haberler.com/turkiye-den-amisom-a-1-milyon-\\$lik-yardim-ceki-4281461-haberi/](http://www.haberler.com/turkiye-den-amisom-a-1-milyon-$lik-yardim-ceki-4281461-haberi/), E.t. 01.05.2015.

haline gelmiştir. Türkiye'deki karar vericiler aktif biçimde Afrika, Latin Amerika, Orta Doğu ve Güney Asya gibi bölgelerde yukarıda belirttiğimiz araçları kullanmıştır.

2 Ocak 2013'te düzenlenen V. Büyükelçiler Konferansı'nda konuşan dönemin Dışişleri Bakanı Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu, Türkiye'nin aktivizmine paralel olarak çeşitli bölgeler ve kriz bölgelerinde Türkiye'nin girişimlerini açıklayabilmek için "insani diplomasi" kavramını ortaya çıkarmıştır. Davutoğlu'nun deyişiyle "insani diplomasi insani yardımdan daha fazla şey ifade etmektedir."³¹⁶ Türkiye'nin insani diplomasi anlayışına göre insan hangi milliyet, din ve etnik kökene mensup olursa olsun diplomasinin merkezinde yer almaktadır. Davutoğlu'na göre Somali Krizi'ne Türkiye'nin yaklaşımı insan odaklı dış politikasının görünen örneklerinden birisidir.³¹⁷

Arabuluculuk ve barış inşası Türkiye'nin Afrika'daki önemli dış politika araçları arasında yer almaktadır. Türkiye bugüne kadar Afrika'da Kuzey Afrika'nın yanı sıra Somali, Sudan ve Eritre'de arabulucu rol üstlenmiştir. Türkiye'nin arabuluculuk rolü bölgeye güvenli bir giriş için imkan sunmaktadır. Öte yandan arabuluculuk ve barışın inşasına yönelik faaliyetler Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası görünürlüğünü arttıran bir niteliktedir. Bu araçlar Türkiye'nin sınırlarının ötesinde faaliyetlerini meşrulaştırma konusunda kolaylık sağlamaktadır.³¹⁸

Somali'de yarı bağımsız bir statüye sahip olan, uluslararası alanda tanınmayan ve 1991'de bağımsızlığını ilan eden Somaliland ile Somali merkezi hükümeti olan Mogadişu arasındaki ihtilaf Somali'nin en temel sorunlarından birini oluşturmaktadır. Öte yandan ülkedeki otorite boşluğundan yararlanarak 1998'de bağımsızlığını ilan eden ancak tanınması hiçbir devlet tarafından gerçekleşmeyen Puntland Somali Özerk Bölgesi de ülkede ayrı bir sorunu oluşturmaktadır.³¹⁹ Türkiye, Somali'de çatışan taraflar arasında arabuluculuk faaliyetleri başlatmak için inisiyatif üstlenmiştir. Arabuluculuk faaliyetleri çoklu seviyelerde kurulmuştur. Görüşmelerin ilk aşaması Mogadişu ile Eş-Şebab arasında dolaylı şekilde ilerlemiştir. Mogadişu ve Eş-Şebab arasında gerçekleştirilen dolaylı

³¹⁶ Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, 2 Ocak 2013, Ankara, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa E.t. 30.03.2015.

³¹⁷ Ahmet Davutoğlu, "Turkey's humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects", **Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity**, Vol.41, No:6, 2013, s.867.

³¹⁸ Akpınar, Ibid., s.740.

³¹⁹ U.S. Department of State, Diplomacy in Action, "The Transitional Federal Charter of the Somali Republic", Somalia-State, s.2-3. <http://www.state.gov/documents/organization/171637.pdf> E.t. 01.05.2015

görüşmeler kesinlikle gizli tutulmuştur ve herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Görüşmelerin ikinci aşamasında ise Türkiye, Somali ve Somaliland arasındaki uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması ve ülkenin tek bir çatı altında birleşmesini sağlamak için siyasi diyaloglarda bulunmuştur. Bu bağlamda Türkiye, 2013'ten bu yana Somali merkez hükümeti ve Somaliland arasında görüşmelere öncülük ederek sorunların çözümüne yönelik kolaylaştırıcı rol oynamaktadır.³²⁰

Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın girişimiyle Somali Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud ve Somaliland Cumhurbaşkanı Ahmed Silanyo 13 Nisan 2013'te Çankaya Köşkü'nde bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşme Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları düzeyinde yapılan ilk geniş kapsamlı görüşme olması sebebiyle tarihi bir nitelik taşımaktadır. Görüşmelerden sonra sorunların barışçıl yollarla çözülmesi amacıyla "Ankara Bildirisi" imzalanmıştır. İmzalanan bildiride taraflar arasındaki sorunların diyalog yoluyla çözümüne ilişkin yol haritası izlenilmesine ve herhangi bir şekilde barış görüşmelerini tehlikeye düşürecek hareketten kaçınmalarına karar verilmiştir. Ayrıca bildiride her iki tarafın terörizm, aşırıcılık, deniz haydutluğu, yasa dışı balıkçılık, zehirli atık ve suçla mücadele kapsamında işbirliği yapması kararlaştırılmıştır.³²¹

Türkiye'nin üçlü bir mekanizma kurarak Somali ve Somaliland arasındaki görüşmelere ev sahipliği yapması taraflar arasında diyalog kurulması ve ülkede siyasi bütünlüğün sağlanması konusunda önem taşımaktadır. Ancak Puntland'in müzakere dışında bırakılması bazı kesimler tarafından olumsuz olarak nitelendirilebilir. Bölgedeki tüm aktörlerle diyalog kurmaya çalışan Türkiye, uygun koşulların oluşması durumunda Puntland ile Mogadişu arasında kapsamlı barış görüşmelerini başlatacak kapasiteye sahiptir.³²²

³²⁰ Akpınar, Ibid, s.745., Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Afrika Boynuzu'na tarihi ziyaret", <http://kdk.gov.tr/haber/cumhurbaşkanı-erdogandan-afrika-boynuzuna-tarihi-ziyaret/519> E.t. 01.05.2014

³²¹ Dışişleri Bakanlığı, "Ankara'da Tarihi Somali Zirvesi. Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları Ankara'da biraraya geldi.", <http://www.mfa.gov.tr/ankara-da-tarihi-somali-zirvesi-somali-ve-somaliland-cumhurbaşkanlari-ankara-da-biraraya-geldi.tr.mfa> E.t. 01.01.2015

³²² Dışişleri Bakanlığı, No: 6, 10 Ocak 2014, Somali Federal Cumhuriyeti Puntland Özerk Bölgesi'nde Yapılan Devlet Başkanlığı Seçimleri Hk., <http://www.mfa.gov.tr/no -6 -10-ocak-2014 -somali-federal-cumhuriyeti-puntland-ozerk-bolgesi nde-yapilan-devlet-baskanligi-secimleri-hk.tr.mfa> E.t. 01.05.2015

5.3. Türkiye'nin Afrika ve Somali'ye Yaptığı Yardımların Yansımaları

Türkiye Afrika ülkelerine yaptığı yardımlarda kıtaya yönelik politikasının temel parametrelerinde görüldüğü gibi insani gerekçeleri ön planda tutmaktadır. Türkiye insani yardımlarını kıtada sömürge geçmişi olan diğer ülkelerden farklı şekilde uygulamıştır. Türkiye, sömürge geçmişi olan Avrupalı ülkeler gibi Afrika ülkelerinin üretim faaliyetlerine zarar verip daha sonradan kıtlık yaşayan insanlara yardım adı altında stoklarındaki ürünleri göndererek Afrika ülkelerini ithal ürünlere mecbur ederek kendilerine bağımlı hale getirmeye çalışmamıştır. Aksine Afrika ülkelerinde üretim kapasitelerinin artırılması ve üretim olanaklarının geliştirilmesi için teknik ve altyapı desteği sunmuştur. Öte yandan Afrika ülkelerinin karar alma yapısında STK'lara yer vererek devletin kendi başına karar alma yetkisini elinden almışlardır. Türkiye ise Afrika ülkeleri içinde siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması konusunda hem devlet hem de STK'ları ile işbirliği alanları yaratma gayreti içinde olmuştur.³²³

Türkiye'nin Afrika'ya yapmış olduğu yardımlar genel anlamda sağlık, teknik, gıda, altyapı vb. alanlarda gerçekleşmektedir. Türkiye, Afrika'da altyapıya oldukça önem vermektedir. Hastane, okul, destek merkezleri, havaalanları gibi tesislerin yapımı ve ulaşım imkanlarının gelişmesi ile ülkedeki istihdama katkıda bulunmuş olunur. Bu bağlamda istihdam anlamında Afrika ülkelerinde gelişim sağlanması bu kıtada bulunan ülkelere sadece gıda yardımı yapılması ve ithalata bağımlı hale getirilmesinden daha fazla öneme sahiptir.

Türkiye – Afrika ilişkilerini belirleyen en temel unsurlardan biri insani yardımlar ve kalkınma yardımlarıdır. Türkiye, Afrika politikasında kullandığı araçlarla çeşitli alanlarda farklı projeler gerçekleştirmiş ve gerçekleştirmeye devam etmektedir. Öte yandan geçmişte Türkiye'nin kıtaya yönelik ilgisinin ekonomik temelli olduğu düşüncesine sahip ülkeler bulunmaktaydı. Ancak Türkiye'nin özellikle Somali'de uyguladığı cesur politikalar sayesinde bu algı değişmiştir.

Türkiye, Somali'de açlık tehlikesine, gıda krizine, su kaynaklarının yetersizliğine, eğitim sorunlarına, tarım arazilerinin yetersiz kullanılmasına, sağlık ve eğitim alanlarındaki eksikliğe ve teknik altyapının yetersizliğine karşı çözüm üretmede başarılı performans

³²³ Silvia Federici, "Savaş, Küreselleşme ve Yeniden Yapılanma", **Yeni Yüzyılda Afrika/Güvenlik, Siyaset, Ekonomi**, Bülent Aras, Kenan Dağcı ve Hasan Selçuk(edt), İstanbul: Tasam Yayınları, 2005, s.164.

sergilemiştir. Ancak Türkiye'nin yapmış olduğu bu yardımlar Somali'ye esas olarak "ümit" noktasında fayda sağlamıştır. Türkiye yetkililerinin özellikle Sahra altı Afrika'ya ve Somali'ye gerçekleştirdiği ziyaretler uluslararası kamuoyunda "buraların gidilemez" yerler olduğu algısını tamamen ortadan kaldırmıştır. Mogadişu Belediye Başkanı Muhammed Nur Foreign Policy dergisine vermiş olduğu röportajda Türkiye'nin Somali'ye ilgisinin son 20 yılda Somali halkına verilmiş en güzel hediye olduğunu dile getirmiştir.³²⁴ Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, V. Büyükelçiler Konferansı'nın üçüncü oturumunda yaptığı konuşmada "Başbakan ve kabinesinin Somali ziyaretinin Somali halkı tarafından bir milat olarak kabul edildiğini" belirtmiştir. Somali'deki Türk algısının ise "*Türk STK'lar ve Türk halkı gönül hazinesinden verdiği paralarla bu yardımlara ortak olmaktadır. Türkiye'nin Somali'ye yaptığı soranlara yardımların yüzde 100'ünün halkın desteği ile yapıldığını söylediğimizde inanmıyorlar. Türkler imdadımıza yetişti, yaşama umudumuz daha da güçlendi. Türkler gelene kadar burada insanlar hastalandıkları zaman Azrail'i bekliyordu, Türkler geldikten sonra artık Azrail'i değil doktorları, hemşireleri bekliyorlar*" şeklinde olduğunu ifade etmiştir.³²⁵ Somali Başbakanı Abdiveli Muhammed Ali, Türkiye'yi bir ümit olarak gördüğünü söyleyerek: "*Türklerin Somali'ye gelişi bizim için son 20 yıldaki en güzel şeydi. Erdoğan'ın ziyareti dünyanın ülkemize bakışını değiştirdi, ilgi arttı. Şimdi herkes buraya gelmek istiyor. Erdoğan'ın ziyareti olmasa bunlar olmayacaktı. Halkımız yaptıklarınızı unutmayacak. Allah Türkiye'yi korusun...*" demiştir.³²⁶

Afrika ve Somali halkının THY'nin bölgedeki varlığına yönelik algıları pozitifdir. THY'nin İstanbul-Mogadişu arasında karşılıklı ve direk seferlere başlaması Somali halkı tarafından büyük sevinçle karşılanmıştır. THY'nin Somali'ye direk uçuş koymasından önce bölgede uzun yıllar yaşanan iç karışıklık durumu ve ülkeye ulaşım yollarının çok zor olması, diasporada yaşayan eğitilmiş ve ticaretle uğraşan kesimi ülkesinden uzak tutmuştur. Ancak direk uçuşların başlamasıyla birlikte THY, diaspora ve Somali arasında bir köprü görevi görmüştür. Diasporanın yanı sıra Somalili vatandaşların da dış dünyaya ulaşma konusunda yaşamış olduğu sıkıntılar ve uluslararası sisteme entegre olamaması THY'nin

³²⁴ "FP Dergisinden Türkiye'ye Somali Övgüsü", Turkish Forum Arşiv, <http://www.turkishnews.com/tr/content/2012/05/17/fp-dergisinden-turkiyeye-somali-ovgusu/>, E.t. 01.05.2015.

³²⁵ "Artık Somali'de açlıktan ölen insan kalmadı", İhlas Haber Ajansı, <http://www.ihb.com.tr/haber-artik-somalide-acliktan-olen-insan-kalmadi-256930/>, E.t. 01.05.2015

³²⁶ "Somalililerin duası: Allah Türkiye'yi korusun", Aksiyon, http://www.aksiyon.com.tr/dunya/somalililerin-duasi-allah-turkiye-yi-korusun_531132, E.t. 01.05.2015

direk uçuşlarıyla ortadan kalkmaya başlamıştır. İstanbul'dan Mogadişu'ya gerçekleştirilen uçuşlar ile sadece Türkiye ekonomik ve ticari fayda sağlamamaktadır. THY, aynı zamanda Somali ile diğer ülkeler arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin başlamasına katkı sağlamıştır. THY'nin bölgeye uçuşları başlatması uluslararası kamuoyunda bölgenin güvenli olduğu algısını da yaratmıştır.³²⁷

Türkiye'nin Afrika ve Somali'ye yapmış olduğu insani yardımlara, kalkınma yardımlarına ve arabuluculuk faaliyetlerine negatif açıdan yaklaşan bir kesim de bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Doğu Afrika'da parçalanmış ve zayıf bir yönetime sahip Somali yerine tek ve güçlü bir Somali isteği ülke içinde Somaliland ve Puntland özerk bölgelerindeki bazı kesimleri rahatsız etmiştir. Somalilandpress'in yayınladığı habere göre Türkiye'nin Somali'deki etkinliğini 19. yüzyılda Avrupa, ABD ve diğer Batılı ülkelerin faaliyetlerine benzemektedir. Günümüzde yapılan yardımlar eski gemiler yerine modern uçaklarla yapılmaktadır denilmektedir.³²⁸ Eş-Şebab terör örgütünün yaklaşımına göre Türkiye'nin Somali'ye yardımları Somali için olmayıp kendi çıkarlarına yöneliktir. Eş Şebab terör örgütüne göre Türkiye, Somali'de etkin olan İran'ı dengelemeye yönelik politikasının bir sonucudur.³²⁹

³²⁷ “Temel Kotil: Türk Hava Yolları, birçok havayolunun cesaret edemediği noktalara uçuyor ve uçmaya devam edecek”, <https://gezimanya.com/Soylesiler/temel-kotil-turk-hava-yollari-bircok-havayolunun-cesaret-edemedigi-noktalara-ucuyor-ve> , E.t. 01.05.2015

³²⁸ Yusuf Dirir Ali, “Somalia: Turkey is dead wrong,” <http://www.sendika.org/2012/06/somalia-turkey-is-dead-wrong-yusuf-dirir-ali/> , E.t. 01.05.2015

³²⁹ Mohamed Nuxurkey, “Roadside Bomb Targets Turks in Mogadishu”, http://www.somaliareport.com/index.php/post/3470/Roadside_Bomb_Targets_Turks_in_Mogadishu , E.t. 01.05.2015

SONUÇ

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle yeni uluslararası düzende meydana gelen değişim devletleri çıkarlarını yeniden belirlemeye ve kimliklerinin yeniden tanımlanmasına yol açmıştır. Türkiye de bu değişimden payını almış ve Soğuk Savaş döneminde salt Batılı kimliğini revize etmiş ve dış politika kimliği çok boyutlu bir yapıya bürünmüştür. Türkiye'nin sahip olduğu dış politika kimliği doğrultusunda sadece komşuları ile değil yakın havzası ve diğer kıtalarla da ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir. Afrika kıtası da değişen Türk dış politikası kimliğinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikası 1998'de dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından uygulamaya konmaya çalışılmışsa da 1990'lardaki mevcut siyasi ve ekonomik istikrarsızlık bu politikanın uygulanmasına fırsat vermemiştir. 2005'te Türkiye'de "Afrika Yılı" ilan edilmesiyle birlikte Türkiye-Afrika ilişkilerinde siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkiler artarak devam etmektedir.

Türkiye yumuşak güç potansiyeli olmasına rağmen 1991-2002 yılları arası dönemde bu gücün tam olarak farkında olmaması nedeniyle kullanamamıştır. Soğuk Savaş ve sonrası dönemde realist politikalar çerçevesinde komşularından sürekli tehdit algılayan ve güvenlik odaklı politikalar izleyen Türkiye, dış politikasında tutarlılık sergileyememiştir. AK Parti'nin iktidara gelmesiyle iç ve dış politikada kurumsal kapasitesini geliştirmeye önem veren, dış politika ilkelerini revize eden ve dış politika kimliğini çeşitlendiren Türkiye'nin bu davranışı kendisini özellikle dış politika alanında gösterebilmiştir. Yenilenen dış politikasıyla artık komşularını tehdit olarak algılamak

yerine onlarla ve yakın havzasında bulunan ülkelerle yakın ilişkiler kurarak işbirliği geliştirme yolunda adımlar atmıştır.

Türkiye'nin Afrika açılımı da bu doğrultuda değerlendirilmektedir. Kıtayla ilişkilerinde geçmişten bu yana sömürge faaliyeti bulunmayan Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde gerilim konusu olabilecek sorunlar yoktur. Türkiye, kıta ülkelerinin ve halklarının sorunlarına insan onuruna saygılı ve insani değerleri ön planda tutan yaklaşım şekliyle hareket etmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Afrika'nın sahip olduğu zengin ekonomik kaynaklarının ve verimli tarım arazilerinin nasıl uygun şekilde kullanılacağı konusunda altyapı destek vermektedir. Altyapı desteğinin yanında Afrika'da yaşanan açlık krizi, kıtlık, sağlık ve su sorunu gibi insan hayatını etkileyen temel sorunların çözümünde TİKA, YTB, Türk Kızılayı ve çeşitli STK'lar gibi yenilenen dış politika araçlarıyla insani yardımlarda bulunmaktadır. Ayrıca Türk dış politikasının uygulanmasında önemli aktörlerden biri olan ve Afrika kıtasının dünya ile doğrudan ilişkiler kurmasında önemli bir yere sahip olan THY'nin Afrika'ya doğrudan seferler düzenlemesi bölgeye yönelik Türkiye'nin duruşunu ortaya koymaktadır. Afrika'da günümüzdeki konumuna yumuşak gücünü kullanarak gelen Türkiye, en başta TİKA ile bu gücünü uygulamaya koymuştur.

Afrika'da 28 ülkede faaliyetlerini son hızla sürdüren TİKA, sağlık, altyapı, eğitim, tarım ve hayvancılık gibi alanlarda Afrika halkına yardımlarda bulunmaktadır. Afrika'da TİKA'nın gerçekleştirdiği yardım faaliyetleri bölge ülkelerinin demokratikleşmesine fayda sağlamaktadır. Son 10 yılda dış yardım miktarını arttıran Türkiye'nin Afrika'daki faaliyetleri de bu doğrultuda artış göstermiş olup bu yardımlar hem Afrika'nın hem de Türkiye-Afrika ilişkilerinin kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. TİKA, Afrika ülkelerinde gerçekleştirdiği projelerle gönülleri fetheden bir kurum niteliği taşımaktadır. Yaptıkları ve yapacakları yardımlarla ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılayıp Türk milletinin yardımseverliğini gösteren faaliyetlere imza atmaya devam edecektir. 2011'de İstanbul'da gerçekleştirilen EAGÜ Konferansı'nda EAGÜ'lere her yıl 200 milyon \$ yardımda bulunacağını açıklayan dönemin Başbakanı Erdoğan, taahhüdünden daha fazla yardım yaparak EAGÜ'lere verdiği önemi göstermiştir. TİKA'nın özellikle Afrika özelinde yaptığı insani yardımlarla Türkiye artık "alan el" konumundan "veren el" konumuna geçmiştir. TİKA da Türkiye'nin Afrika politikasında veren elin en güzel örneklerini sergileyen kurum olarak göze çarpmaktadır.

Afrika ile çok sıkı bağlar kuran THY, Afrika'ya açılımda uçuş sayısındaki artış ve insani yardım yoluyla açılımı desteklemektedir. 2002'de Afrika'da 4 ülkede 4 noktaya uçuş gerçekleştiren THY, 2015'te bu sayıyı 28 ülkede 46 noktaya çıkarmıştır. Tezde ortaya çıkan temel bulgulardan bir tanesi devletin üzerinde çok büyük payı olmaması ve özerk bir kurum olmasına rağmen THY, Türkiye'nin dış politika araçlarının başında gelmekte olduğudur. Türkiye'nin Afrika açılımı Dışişleri Bakanlığı koordinasyonluğunda THY'nin büyük özverisiyle oldukça desteklenmiştir. Afrika'ya ekonomik ve siyasi angajman THY'nin Türkiye ve Afrika ile kurmuş olduğu hava koridoruyla gelişmiştir. THY'nin Afrika ile doğrudan uçuşlarındaki artış öte yandan turizm faaliyetlerine de yansımıştır. Tüm dünyada yabancı halkların gözünde Türkiye'nin imajını geliştiren, Türkiye'nin adını ve bayrağını dalgalandıran THY, Türkiye'nin en önemli yumuşak güç araçlarından biridir.

Afrika'da onlarca ülkeye götürdüğü yardımlarla dünyanın en büyük ve geniş alanlarda faaliyet gösteren Türk Kızılayı ve STK'lar, Türkiye'nin Afrika'daki kalkınma, altyapı, sağlık ve acil insani yardımlarını uygulayan, devlet kurumlarını tamamlayıcı niteliğe sahip olan kuruluşlar arasındadır. Türkiye'nin Afrika politikasında önemli bir yere sahip olan STK'lar halklar arasındaki gönül birliğini sağlayan temel kuruluşlardır.

Türkiye'nin Afrika politikasının başarılı olup olmadığı birçok kesim tarafından tartışılmaktadır. Türkiye, Afrika'da ilk sınavını 2011'de Somali'de vermeye başlamıştır. Somali'deki insani drama karşı Türkiye'de Cumhurbaşkanı'ndan kamuoyuna kadar herkesin birbirine kenetlenerek Somali'deki insanlık dramının noktalanmasına karşı işbirliği yapılmıştır. Dış politikada Davutoğlu'nun geliştirdiği en başta "insan onuruna saygı" söylemi doğrultusunda Türk halkı Somali'de üzerine düşen görevi başarıyla yerine getirmiştir.

Türkiye'nin Afrika'daki başarısı Somali'de sembolleşmiştir. Somali konusunu Türkiye'nin uluslararası alana taşıması ve ülkenin yeniden yapılanmasına öncülük eden tavrı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal etmenler yanında artık Afrika'da siyasi bir aktör olarak öne çıkma isteğinin en büyük belirtisi olarak yorumlanmıştır. Türkiye'nin Afrika politikasının sürekliliğini anlamak konusunda ekonomik ve ticari verilere bakarak yorumlamak eksik olacaktır. Bu yüzden Türkiye'nin özellikle Somali sorununda ve diğer kıta sorunlarında izlemiş olduğu politikalar ve sorunların barışçıl yönde çözümüne yönelik girişimleri başarılı olursa kıtaya sadece ekonomik bir gözle bakmak yerine hem ekonomik

hem de siyasi gözle bakmasına yol açacaktır. Türkiye THY'den TİKA'ya, ulaşım alanından enerjiye, insani yardımdan dış yardımlara izlediği entegre siyasetin yanında demokratikleşme yönünde atmış olduğu adımlar, izlediği aktif dış politika, dünyada istikrar ve barışı sağlamaya yönelik politikaları ikili, bölgesel ve küresel hedeflerine ulaşmada kolaylaştırıcı unsurlardır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Abrams, Dominic and A. Hogg, Michael. **Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances**, New York: Harvester, 1990.

Akarcalı, Sezer. **II. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda**, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2003.

Akıllı, Erman. **Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika**, Ankara: Nobel Yayınları, 2013.

Arı, Tayyar. **Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi (Cilt 1)**, 5. Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2012.

Arı, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 8.Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2013.

Arı, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, 10. Baskı, Bursa: MKM Yayınları, 2013.

Armaoğlu, Fahir. **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**,18. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2012.

Brooks, Stephen G. ve Wohlforth, William C. **World Out of Balance: International Relations And The Challenge of American Primacy**, New Jersey: Princeton University Press, 2008.

Connolly, William E. **Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri**, Çev. Ferma Lekesizalın, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.

- Davutoğlu, Ahmet. **Stratejik Derinlik**, 77. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2012.
- Erol, Mehmet Seyfettin. “Necmettin Erbakan’ın Dış Politika Felsefesi”, **Türk Dış Politikası (1919-2012)**, 2. Baskı, Edt. Haydar Çakmak, Ankara: Barış Platin Kitap, 2012.
- Federici, Silvia. “Savaş, Küreselleşme ve Yeniden Yapılanma”, Yeni Yüzyılda Afrika/Güvenlik, Siyaset, Ekonomi, Bülent Aras, Kenan Dağcı ve Hasan Selçuk(edt), İstanbul: Tasam Yayınları, 2005.
- Hobbes, Thomas. **Leviathan**, Çev. Semih Lim, İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2015.
- Hopf, Ted. **Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999**, Cornell University Press, 2002.
- İskit, Temel. **Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- İşyar, Göksel. Karşılaştırmalı Dış Politikalar: Yöntemler, Modeller, Örnekler ve Karşılaştırmalı Türk Dış Politikası, 2. Baskı, Bursa, Dora Yayınları, 2013.
- Kalın, İbrahim. “Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi”, **Kamu Diplomasisi**, ed. Abdullah Özkan – Tuğçe Ersoy Öztürk, TASAM Yayınları, İstanbul, 2012.
- Klotz, Audie and Lynch, Cecelia. **Strategies for Research in Constructivist International Relations**, New York: M. E. Sharpe, 2007.
- Kösebalaban, Hasan. **Turkish Foreign Policy: Islam, Nationalism, and Globalization**, New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Leonard, Mark Stead Catherine and Smewing, Conrad. **Public Diplomacy**, London: Foreign Policy Center, 2002.
- Maalouf, Amin. “**Ölümcül Kimlikler**”, Çev. Aysel Bora, İstanbul: Yapı Kredi, 2000.
- McSweeney, Bill. **Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations**, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Nye, Joseph. **Soft Power: The Means to Success in World Politics**, New York, Public Affairs, 2004.
- Onuf, Nicholas. **Worlds of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations**, Columbia: University of South Carolina Press, 1989.
- Oran, Baskın. **Türk Dış Politikası (Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar), Cilt 1 (1919 - 1980)**, 17. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2012.
- Özkan, Mehmet. “Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye’nin Somali Politikası”, İstanbul: SETA Yayınları, 2014.

- Paterson, Matthew. Linklater, Andrew. Reus-Smit, Christian. Donnelly, Jack. True, Jacqui. Nardin, Terry. Devetak, Richard. Burchill, Scott. **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, 3.Baskı, Çev. Rahim Acar, İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- Prizel, Ilya. **National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia, and Ukraine**, Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Rae, Heather. **State Identity and Homogenisation of Peoples**, Cambridge,2002.
- Reçber, Kamuran. **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku**, Bursa: Dora Yayıncılık, 2011.
- Ringmar, Erik. **Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War**, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Ringmar, Erik. **Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War**, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Wendt, Alexander. **Social Theory of International Politics**, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Yılmaz, Sait. “Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği’nde Kamu Diplomasisi ve Güç Projeksiyonu”, **Kamu Diplomasisi**, Abdullah Özkan – Tuğçe Ersoy Öztürk (edt.), TASAM Yayınları, İstanbul, 2012.
- Yılmaz, Sait. **Akıllı Güç**, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2012.

Makaleler

- Abramowitz, Morton and Barkey, Henri J. “Turkey’s Transformers”, **Foreign Affairs**, Vol. 88, No. 6, 2009.
- Afacan,İsa. Türk Dış Politikasında Afrika Açılımı, **Ortadoğu Analiz**, Ekim 2012, Cilt:4, Sayı:46, ss.10-18.
- Akpınar, Pınar. “Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy”, **Turkish Studies**, Vol. 14, No.4, 2013, pp.735-757.
- Aras, Bülent, “The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy”, **Insight Turkey**, Vol. 11, No. 3, 2009, pp.127-142.
- Ateş, Davut. “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı:1, Haziran 2008, ss. 213-235.

- Bal, İdris. "Türk Dış Politikasının 87 Yıllık Analizi",
<http://dispolitikadakrizyonetimi.blogspot.com.tr/2011/03/turk-ds-politikasnn-87-yllk-analizi.html>
- Bassil, Youssef. "The 2003 Iraq War: Operations, Causes, and Consequences", **IOSR Journal Of Humanities And Social Science (JHSS)**, Volume 4, Issue 5 (Nov. - Dec. 2012), pp. 29-47.
- Beşe, Ertan "Kamu Diplomasisi' Kavramı ve Uygulama Alanları", **Stratejik Düşünce**, Cilt: 2, Sayı: 16, Mart 2011, ss.106-109.
- Bozdağlıoğlu, Yücel. "Konstrüktivizm ve Rol Teorisi: Kimlik Rol ve Dış Politika Analizi", **Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1:Kimlik Kültür, Güvenlik ve Dış Politika**, Tayyar Arı,(edt),Bursa: MKM Yayınları, 2012, ss.127-150.
- Boztaş, Asena. "Türkiye'nin Afrika ile İlişkilerinde Proaktif Politikalarının Teorik Analizi: Konstrüktivist Teori, Eleştirel Teori ve Uluslararası Toplum Teorisi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 31, 2011, ss.139-158.
- Brubaker, Rogers. ve Cooper, Frederick. "Beyond "Identity" Theory and Society", *Theory and Society*, Vol:29, No:1, 2000 No:29, 2000, 1-47.
(http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/brubaker/Publications/18_Beyond_Identity.pdf)
- Checkel, Jeffrey T. "International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide", **European Journal of International Relations**, Vol. 3, No.4, 1997, pp. 473-495.
- Davutoğlu, Ahmet. "Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007," **Insight Turkey**, Vol:10, No:1 (2008), pp. 77-96.
- Davutoğlu, Ahmet. "Turkey's humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects", **Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity**, Vol.41, No:6, 2013, pp.865-870.
- Davutoğlu, Ahmet. "Türkiye Merkez Ülke Olmalı", **Radikal**, 26 Şubat
- Davutoğlu, Ahmet. "Türkiye'nin Restorasyonu: Güçlü Demokrasi, Dinamik Ekonomi, Etkin Diplomasi", **Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi**, No:7, Ağustos 2014.
- Diez, Thomas. "Europe's Others and the Return of Geopolitics", **Cambridge Review of International Affairs**, Volume 17, Number 2, July 2004, pp.319-335.
- Doty, James R. "Sovereignty and the Nation: Constructing the Boundaries of National Identity", **State Sovereignty as Social Construct**, T. J. Bierstecker and C. Weber (der.), New York: Cambridge University Press, 1996, s. 121-147.
- Erdağ, R. (2015), "Türkiye'nin Afrika Politikası 2014 [Turkey's African Policy in 2014]" in (Eds.) Burhanettin Duran, Kemal İnat and Ali Balcı, *Türk Dış Politikası Yıllığı*

- 2014 [Turkish Foreign Policy Yearbook 2014], Ankara: SETA Yayınları, pp.287-306.
- Erdağ, R. (2015), "Türkiye'nin Kuzey Afrika Politikası [Turkey's North African Policy]" in (Eds.) Burhanettin Duran, Kemal İnat and Ali Balcı, Türk Dış Politikası Yıllığı 2013 [Turkish Foreign Policy Yearbook 2013], Ankara: SETA Yayınları, pp.237-252.
- Fidan, Hakan ve Rahman Nurdun, "Turkey's Role in the Global Development Assistance Community: The Case of TİKA (Turkish International Cooperation and Development Agency), Journal of Southern Europe and the Balkans, Volume 10, Issue 1, 2008, pp. 93-111.
- Guide To Diplomatic Missions in Turkey, Ministry of Foreign Affairs Directorate General of Protocol, Ankara, 2015.
- Guzzini, Stephano. "A Reconstruction of Constructivism in International Relations", European Journal of International Relations, Cilt:6, Sayı:2, 2000, pp.147-182.
- Haşimi, Cemalettin. Turkey's Humanitarian Diplomacy and Development Cooperation, Insight Turkey, Vol. 16, No. 1, 2014, p.127-145.
- Hazar, Numan. "Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı", **Stratejik Analiz**, Sayı:99, Temmuz 2008.
- Holsti, K.J. "The Concept of Power in Study of International Relations", **Background**, Vol. 7, No. 4 1964, pp.179-194.
- Hopf, Ted. "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", **International Security**, Vol:23, No:1, 1998, pp.171-200.
- İnat, Kemal ve Balcı, Ali. "Dış Politika: Teorik Perspektifler", **Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus-Devletten Küreselleşmeye**, Zeynep Dağı(edt.), İstanbul: Alfa Yayınları, 2007, 212-287.
- Jepperson, Ronald L., Wendt, Alexander and Katzenstein, Peter J. "Norms, Identity and Culture in National Security", ed. Peter J. Katzenstein, **The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics**, New York: Columbia University Press, 1996.pp.1-36.
- Karacasulu, Nilüfer ve Uzgören, Elif. "Explaining Social Constructivist Contributions to Security Studies", **Perceptions**, Cilt:12, Sayı:2-3, 2007 Yaz-Sonbahar, pp. 27-48.
- Karacasulu, Nilüfer. "Uluslararası İlişkilerde İnşacılık Yaklaşımları", **Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1:Kimlik Kültür, Güvenlik ve Dış Politika**, Tayyar Arı,(edt),Bursa: MKM Yayınları, 2012, pp.109-126.
- Karagöz, Kadir ve Ergün, Suzan. "Türkiye'de Ekonomik İstikrarsızlığın Kaynakları: Ekonometrik Bir Değerlendirme", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:15, Sayı:2, 2010, ss. 169-185.

- Kardaş, Tuncay ve Erdağ, Ramazan. “Bir Dış Politika Aracı Olarak TİKA”, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt:7, Sayı.1,2012, ss.167-194.
- Kirişçi, Kemal. “The Transformation of Turkish Foreign Policy: The Rise of the Trading State,” **New Perspectives on Turkey**, No.40, 2009, pp.29-57.
- Koru, Naci. Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Konferansı Sunumu, 2013.
- Krige, John. “Technological Leadership and American Soft Power”, **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, ss.121-136.
- Lock, Edward. “Soft power and strategy”, **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, ss.32-50.
- Makovsky, Alan and Sayari, Sabri. “Introduction”, Turkey's New World : Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy, Alan Makovsky and Sabri Sayari (Eds)**Washington Institute for Near East Policy**, Washington, DC, 2000. pp.2-8.
- Mercer, Jonathan. “Anarchy and Identity”, **International Organization**, Vol. 49, No.2, Spring 1995, pp. 229-252.
- Mole, Richard. “Discursive Identities/Identity Discourses and Political Power”, **Discursive Constructions of Identity in European Politics**, Richard Mole (ed.), New York: Palgrave Macmillan, 2007, 1-24.
- Nye, Joseph. “Public Diplomacy and Soft Power,” **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, Vol: 616, No.94, 2008, pp. 94-109.
- Nye, Joseph S. “The Future of Soft Power in US Foreign Policy”, **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, ss.4-11.
- Oğuzlu, Tarık “İnşacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi”, Ertan Efeğil ve M. Seyfettin Erol (edt.), **Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği**, Ankara: Barış Platin Yayınları, 2012, ss.21-48.
- Oğuzlu, Tarık. “Soft Power in Turkish Foreign Policy”, **Australian Journal of International Affairs**, Vol.61, No.1, 2007, ss. 81-97.
- Oran, Baskın. “Türk Dış Politikası: Temel İlkeleri ve Soğuk Savaş Ertesindeki Durumu Üzerine Notlar”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 51, Sayı 1, 1996, ss. 353-370.

- Pirinççi, Ferhat ve Demirtaş, Tunç. “Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi: Suriye Krizi Örneği”, **Türk Dış Politikası Yıllığı 2014**, İstanbul, SETA Yayınları, 2015, s.11-38.
- Porter, Gareth. “The U.S. and Vietnam: Between War and Friendship”, *Southeast Asian Affairs*, *theast Asian Affairs* (1977), pp. 325-338.
- Ruggie, John Gerard. “What Makes The World Hang Together? Neo-Utilitarianism and The Social Constructivist Challenge”, **International Organization**, Vol.52, No:4, 1988, pp. 855-885.
- Scott-Smith, Giles. “Soft Power in An Era of US Decline”, **Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives**, Inderjeet Parmar and Michael Cox (Ed.), New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2010, s.165-181.
- Selçuk, Orçun. *Turkish Airlines As A Soft Power Tool In The Context Of Turkish Foreign Policy*, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk Institute of Modern Turkish History, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2012.
- Shackleton, Lord. “The Falkland Islands and Their History”, *The Geographical Journal*, Vol. 149, No. 1 (Mar., 1983), pp. 1-4.
- Somers, Margaret. “The Narrative Constitution of Identity: A Relational Network Approach” **Theory and Society**, No 23, 1994, pp. 605-649.
- Dışişleri Bakanlığı, Sorumluluk ve Vizyon 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası.
- Taşpınar, Ömer. “Turkey’s Strategic Vision and Syria.” **The Washington Quarterly**, Vol: 35, No:3, 2012, s. 127-140.
- TİKA, Kalkınma Raporu 2014.
- Tuncer, Hüner. *Diplomasinin Evrimi, Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2009.
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Türkiye Kalkınma Yardımları Raporu 2013.
- Turkish Airlines, “Minutes of Ordinary General Assembly Meeting 2011”, **Turkish Airlines Investor Relations**.
- Ulutaş, Ufuk. “Turkish Foreign Policy in 2009: A Year of Pro-activity”, **Insight Turkey**, Vol. 12, No. 1, 2010, s. 1-12.
- Von Busekist, Astrid. “Uses and Misuses of the Concept of Identity”, **Security Dialogue**, Vol:35, No:1, 2004, pp.81-98.
- Walt, Stephen M. “International Relations: One World, Many Theories”, **Foreign Policy**, No. 110, Special Edition: Frontiers of Knowledge. Spring 1998, pp.29-46.

Wasara, Samson S. “Conflict and State Security in the Horn of Africa: Militarization of Civilian Groups”, **African Journal of Political Science / Revue Africaine de Science Politique**, Vol. 7, No. 2, 2002, s.39-60.

Wendt, Alexander. “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, **International Organization**, Vol. 46, No. 2. 1992, pp. 391-425.

Wendt, Alexander. “Collective Identity Formation and the International State”, **American Political Science Review**, Vol: 88, No. 2, June 1994, pp. 384-397.

Wendt, Alexander. “Constructing International Politics”, **International Security**, Vol.20, No:1 Summer 1995, s.27-48.

Wendt, Alexander. “Identity and Structural Change in International Politics”, **The Return of Culture and Identity in IR Theory**, Yosef Lapid ve Friedrich Kratochwill (ed.), London: Lynne Rienner Publishers, 1996, p. pp.47-64.

Yeşiltaş, Murat ve Balcı, Ali. “A Dictionary of Turkish Foreign Policy in the AK Party Era: A Conceptual Map”, **Dışişleri Bakanlığı SAM Papers**, No:7, 2013.

Diğer Kaynaklar

6004 Sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 7/7/2010.

AB-Türkiye İlişkilerinde Fasıla Dönemi, **Aksiyon**, http://www.aksiyon.com.tr/dosyalar/ab-turkiye-iliskilerinde-fasila-donemi_535901 E.t. 15.02.2015

Africa Union, <http://www.au.int/en/partnerships/others> E.t.15.04.2015

Alegöz, Halil İbrahim. Uluslararası İlişkilerde İnsani Diplomasi'nin Rolü: Türkiye-Somali Örneği”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medeniyet Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, 2013.

Anadolu Ajansı, “BM Kadın Örgütü ofisi artık İstanbul'da” , <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/295011--bm-kadin-orgutu-ofisi-artik-istanbulda> E.t. 27.03.2015

Armitage, Richard L. and Nye, Joseph S. “CSIS Commission on Smart Power: A smarter, more secure America”, **Center For Strategic & International Studies**, New York, The CSIS Press, 2007.

Artık Somali’de aklıktan ölen insan kalmadı, **İhlas Haber Ajansı**, <http://www.iha.com.tr/haber-artik-somalide-acликтan-olen-insan-kalmadi-256930/> , E.t. 01.05.2015

Aydın, Ali Kemal. “Turkey And South Africa: Towards The Second Decade”, Ministry of Foreign Affairs, Head of Department, Directorate General for the EU.
<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Ali-Kemal-Aydin1.pdf> E.t. 02.04.2015

Bakan Çelik: Yabancı turist sayısı yüzde 5,5 arttı, **SABAH**,
<http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2015/01/22/bakan-celik-yabanci-turist-sayisi-yuzde-55-artti> E.t. 20.03.2015

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “13 yılda 65 yeni temsilcilik: Türkiye’nin yurtdışındaki temsilcilik sayısı 228’e çıktı”,
<http://kdk.gov.tr/sayilarla/13-yilda-65-yeni-temsilcilik-turkiyenin-yurtdisindaki-temsilcilik-sayisi-228e-cikti/41> , E.t.05.04.2015

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Türk Kızılayı, dünyanın en büyük yardım kuruluşları arasında yer alıyor”, <http://kdk.gov.tr/haber/turk-kizilayi-dunyanin-en-buyuk-yardim-kuruluslari-arasinda-yer-aliyor/513> E.t. 19.04.2015

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Türkiye-Afrika İlişkileri Ankara’da Tartışıldı”, <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/paneller/turkiye-afrika-iliskileriortak-kaderortak-gelecek/124> 30.04.2015

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Uluslararası yardımlarda ‘en cömert ülke’ unvanını taşıyan Türkiye’nin yardım seferberliği sürüyor”,
<http://kdk.gov.tr/haber/turkiyenin-dis-yardimlari-2013/494> E.t. 19.04.2015

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Yüksek Düzeyli İşbirliği Mekanizmaları, <http://kdk.gov.tr/haber/yukse-duceyeli-isbirligi-mekanizmalari/452> (E.t. 21.03.2015)

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Afrika Boynuzu’na tarihi ziyaret”, <http://kdk.gov.tr/haber/cumhurbakani-erdogandan-afrika-boynuzuna-tarihi-ziyaret/519> E.t. 01.05.2014

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, “Türkiye’nin uluslararası prestiji THY ile güç kazanıyor”, <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-uluslararasi-prestiji-thy-ile-guc-kazaniyor/13> E.t.05.04.2015

Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Somali Proje ve Faaliyetler 2011-2015, 2015.

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Hakkımızda,
<http://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php> E.t.24.04.2015

Başbakanlık, “Başbakan Davutoğlu, Ekonomi Bakanlığı Ticaret Müşavirleri Toplantısına katıldı.”,
http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Article/pg_Article.aspx?Id=bf8cdd3a-7256-4cd7-bfcb-eb186563e38c , E.t.24.03.2015

- Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler 4. Konferansı, <http://ldc4istanbul.org/tur/>
E.t. 25.03.2015
- Bowman, Steve and Dale, Catherine. War in Afghanistan: Strategy, Military Operations, and Issues for Congress, **CRS Report for Congress**, 2009.
- Bursa'da futbol diplomasisi, **BBC Türkçe**,
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2009/10/091015_newarmenia.shtml E.t.
15.04.2014
- Business Insider, “The 20 Fastest-Growing Countries In The World”,
<http://www.businessinsider.com/fastest-growing-economies-through-2015-2013-1?op=1> (E.t.25.03.2015)
- CIA World Factbook, https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html (E.t. 05.04.2015)
- CIA World Factbook, **Somalia**, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> E.t. 30.04.2015
- Cumhurbaşkanlığı, Yurtdışı Ziyaretler,
<http://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/yurtdisiziyaretler/> E.t.21.04.2015
- Davutoğlu, Ahmet. “Turkey’s Zero-Problems Foreign Policy”, **Foreign Policy**, 2010,
<http://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy/> (E.t.
20.02.2015)
- Davutoğlu: Hesap vermekten hiç kaçınmadık, **Hürriyet**,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25557433.asp> E.t. 15.04.2015
- Davutoğlu'nun ritmik diplomasisi, **SABAH**,
http://www.sabah.com.tr/siyaset/2009/12/04/davutoglunun_ritmik_diplomasisi E.t.
20.02.2015
- Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye'nin Dış Yardımları- 2012,
<http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-dis-yardimlari-2012/35>, E.t.02.03.2015
- Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'ndan AP'ye 'evrensel değerlere sahip çıkma' çağrısı, **Cihan Haber Ajansı**, http://www.cihan.com.tr/haber/Disisleri-Bakani-Cavusoglundan-APye-evrensel-degerlere-sahip-cikma-cagrisi_2125-CHMTc4MjEyNQ==
E.t.15.04.2015
- Dışişleri Bakanlığı Almatı Başkonsolosluğu, “Dış Politika - Genel Esaslar”,
<http://almati.bk.mfa.gov.tr/MFA.aspx> E.t. 19.04.2015
- Dışişleri Bakanlığı Birleşmiş Milletler Daimi Temsilciliği, **Bilgi Notları**,
<http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=121978> E.t. 19.04.2015
- Dışişleri Bakanlığı Dakar Büyükelçiliği, Büyükelçilik Duyurusu,
<http://dakar.be.mfa.gov.tr/ShowAnnouncement.aspx?ID=120017> E.t. 19.04.2015

- Dışışleri Bakanlığı, “Ankara’da Tarihi Somali Zirvesi. Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları Ankara’da biraraya geldi.”, <http://www.mfa.gov.tr/ankara-da-tarihi-somali-zirvesi-somali-ve-somaliland-cumhurbaskanlari-ankara-da-biraraya-geldi.tr.mfa> E.t.25.03.2015
- Dışışleri Bakanlığı, “Ankara’da Tarihi Somali Zirvesi. Somali ve Somaliland Cumhurbaşkanları Ankara’da biraraya geldi.”, <http://www.mfa.gov.tr/ankara-da-tarihi-somali-zirvesi-somali-ve-somaliland-cumhurbaskanlari-ankara-da-biraraya-geldi.tr.mfa> E.t. 01.01.2015
- Dışışleri Bakanlığı, “Dışışleri Bakanı Davutoğlu “21. yüzyıl Afrika ve Türkiye’nin yüzyılı olacaktır””, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-_21_-yuzyil-afrika-ve-turkiye_nin-yuzyili-olacaktir.tr.mfa E.t.25.02.2015
- Dışışleri Bakanlığı, “Dışışleri Bakanı Davutoğlu “Somali’ye yönelik politikamızda hiçbir değişiklik olmayacaktır””, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu-_somali_ye-yonelik-politikamizda-hicbir-degisiklik-olmayacaktır.tr.mfa , E.t. 01.05.2015
- Dışışleri Bakanlığı, “Türkiye’nin İnsani Yardımları””, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin_-_insani-yardimlari.tr.mfa E.t. 19.04.2015
- Dışışleri Bakanlığı, “Türkiye’nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı””, <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa> E.t. 19.04.2015
- Dışışleri Bakanlığı, “VI. Büyükelçiler Konferansı Dışışleri Bakanı Davutoğlu’nun açılış konuşmasıyla başladı””, http://www.mfa.gov.tr/vi_-_buyukelciler-konferansi-disisleri-bakani-davutoglu_nun-acilis-konusmasiyla-basladi.tr.mfa E.t.20.03.2015
- Dışışleri Bakanlığı, “VII. Büyükelçiler Konferansı Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun konuşmasıyla başladı.””, http://www.mfa.gov.tr/vii_-_buyukelciler-konferansi-disisleri-bakani-mevlut-cavusoglu_nun-konusmasiyla-basladi.tr.mfa E.t.20.03.2015
- Dışışleri Bakanlığı, Addis Ababa Büyükelçiliği, <http://addisababa.emb.mfa.gov.tr/Mission.aspx> E.t. 19.04.2015
- Dışışleri Bakanlığı, Dışışleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun V. Büyükelçiler Konferansında Yaptığı Konuşma, 2 Ocak 2013, Ankara, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-v_-_buyukelciler-konferansinda-yaptigi-konusma_-2-ocak-2013_-ankara.tr.mfa E.t. 30.03.2015.
- Dışışleri Bakanlığı, Genel Görünüm, <http://www.mfa.gov.tr/genel-gorunum.tr.mfa> E.t. 19.04.2015
- Dışışleri Bakanlığı, II. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, http://www.mfa.gov.tr/ii_-_turkiye_afrika-ortaklik-zirvesi.tr.mfa E.t.25.02.2015

Dışışleri Bakanlığı, No: 6, 10 Ocak 2014, Somali Federal Cumhuriyeti Puntland Özerk Bölgesi'nde Yapılan Devlet Başkanlığı Seçimleri Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-6_-10-ocak-2014_-somali-federal-cumhuriyeti-puntland-ozerk-bolgesi_nde-yapilan-devlet-baskanligi-secimleri-hk.tr.mfa E.t. 01.05.2015

Dışışleri Bakanlığı, Sorumluluk ve Vizyon 2014 Yılına Girerken Türk Dış Politikası.

Dışışleri Bakanlığı, Türkiye – Afrika İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> E.t. 19.04.2015

Dışışleri Bakanlığı, Türkiye-Afrika İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> E.t. 19.04.2015

Dışışleri Bakanlığı, Uluslararası Kuruluşların Türkiye deki Temsilcilikleri, <http://www.mfa.gov.tr/uluslararasi-kuruluslarin-turkiye-deki-temsilcilikleri.tr.mfa> , E.t. 19.04.2015

Dışışleri Bakanlığı, Yurtdışı Teşkilatı, <http://oecd.pr.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=215468>, E.t. 19.04.2015

Dünya Bankası, “Replicate the World Bank's regional aggregation”, <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/index.htm?1> E.t.02.03.2015

Economic Community of West African States, <http://www.ecowas.int/> , http://www.ecowasexpo.com/?p=content&cl=ecowas_temel_icerik&l=ecowas_pro e E.t.15.04.2015

Ekonomi Bakanlığı, Genel Durum, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkeler.jsp?...> (E.t. 30.01.2015)

Ekonomi Bakanlığı, Türkiye ile Ticaret, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/htmlViewerUlkeler.jsp?contentI...> (E.t. 30.01.2015)

En cömert ülke Türkiye, **NTVMSNBC**, <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25537251/> E.t. 12.01.2015

Erdoğan: Aşırıları dünyayı krize sürüklüyor, **Hürriyet**, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5856841_p.asp E.t. 15.04.2015

Erdogan: The hero of Somalia, **Aljazeera**, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/01/visit-erdogan-somalia-2015121124331818818.html> E.t.05.04.2015

Erol, Mehmet Seyfettin ve Altın, Ahmed Said. “Türk Dış Politikasında Afrika: Osmanlı Mirası Üzerine Ortak Gelecek-Etkinlik Arayışları (I)”, **Uluslararası Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi**, <http://www.usgam.com/tr/index.php?l=807&cid=646&konu=0&bolge=12> E.t.02.05.2015

- FP Dergisinden Türkiye'ye Somali Övgüsü, **Turkish Forum Arşiv**,
<http://www.turkishnews.com/tr/content/2012/05/17/fp-dergisinden-turkiyeye-somali-ovgusu/> , E.t. 01.05.2015.
- Global Humanitarian Assistance, “Turkey”,
<http://www.globalhumanitarianassistance.org/countryprofile/turkey> E.t. 24.03.2014
- Hassan Sheikh Mahmoud, Speech delivered at CSIS “The Future of Governance in Somalia.2013. ”
http://csis.org/files/attachments/130117_HassanSheikhMahamud_transcript.pdf.,
- Hayaldi, gerçek oldu: Erdoğan Cibuti’de, **VATAN**, <http://www.gazetevatan.com/huseyin-yayman-720650-yazar-yazisi-hayaldi-gercek-oldu-erdogan-cibuti-de/>
E.t.12.04.2015
- <http://kdk.gov.tr/sayilarla/turkiyenin-uluslararası-prestiji-thy-ile-guc-kazaniyor/13> E.t.
19.04.2015
- <http://www.etimolojiturkce.com/kelime/diploma> (E.t.25.03.2014)
- <http://www.pewglobal.org/2001/12/19/americas-image-post-911/> . (E.t. 22.03.2014)
- <http://www.pewglobal.org/2007/03/14/americas-image-in-the-world-findings-from-the-pew-global-attitudes-project/> , E.t.02.03.2015
- <http://www.pewglobal.org/2013/07/18/chapter-1-attitudes-toward-the-united-states/> ,
E.t.02.03.2015
- <http://www.pewglobal.org/2013/07/18/global-image-of-the-united-states-and-china/> ,
E.t.02.03.2015
- http://www.worldpublicopinion.org/pipa/pipa/pdf/apr10/BBCViews_Apr10_rpt.pdf ,
E.t.02.03.2015
- <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2009-11-01/turkeys-transformers>
E.t.02.03.2015
- I. Avrasya İslam Şurası Toplantısı, <http://www.avrasya-is.org/eski/index.php?Zm9ua3NpeW9uX2FkaT10b3BsYW50aV9kZXRheSZ0b3BsYW50aV9ubz0x> E.t.21.03.2015
- Kara kıtanın talihi Türkiye ile değişiyor, **Star Gazetesi**,
<http://mobil.stargazete.com/mobildetay.asp?Newsid=994951> E.t.17.04.2015
- Kyle Westaway, “Turkey is poised to cash in on a stable Somalia”
<http://qz.com/124918/turkey-is-poised-to-cash-in-on-a-stable-somalia/> (E.t.
30.04.2015)
- Marcus, Jonathan. “Which direction for Turkey now?”, **BBC News**,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7633134.stm> E.t. 19.04.2015

Munyar, Vahap “Biz Avrupalılar gibi hammaddeyi alıp götürmeyiz, buraya teknoloji getirir birlikte kazanmaya bakarız,” **Hürriyet**, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=17375289&yazarid=44> E.t. 19.04.2015

NEPAD, “United Nations “Infrastructure Development: Within the Context of Africa’s Cooperation with New and Emerging Development Partners”, **Office of the Special Adviser on Africa**. <http://www.nepad.org/sites/default/files/Role%20of%20Emerging%20Partners%20in%20Infrastructure%20Development.pdf> E.t.05.04.2015

Nuxurkey, Mohamed. “Roadside Bomb Targets Turks in Mogadishu”, http://www.somaliareport.com/index.php/post/3470/Roadside_Bomb_Targets_Turks_in_Mogadishu , E.t. 01.05.2015

Nye, Joseph. "The Rise of China's Soft Power", **Wall Street Journal Asia**, 29 Aralık 2005. (http://belfercenter.hks.harvard.edu/publication/1499/rise_of_chinas_soft_power.html) E.t. 05.03.2014.

Özkan, Mehmet. “Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects”, **SETA Policy Brief**, no.22 (2008).

Population Reference Bureau, **2014 World Population Data Sheet**. http://www.prb.org/pdf14/2014-world-population-data-sheet_eng.pdf E.t.05.04.2015

Sezer, Hamiyet. “II.Abdülhamit Döneminde Osmanlı’da Vilayet Yönetiminde Düzenleme Gayretleri- Trablusgarp Örneği ve Ahmet Rasim Paşa”, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2307/2988.pdf?show> E.t.05.04.2015

Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Araştırmalar Vakfı (SETA), “21. Yüzyılda Afrika’nın Dönüşümü ve Türkiye’nin Rolü”,<http://setav.org/tr/21-yuzyilda-afrikanin-donusumu-ve-turkiyenin-rolu/etkinlikler/5649> E.t. 19.04.2015

Somali’de Kızılay konvoyuna saldırı, **Milliyet**, <http://www.milliyet.com.tr/somali-de-patlama-1-olu-3-turk-yarali/gundem/gundemdetay/15.04.2013/1693613/default.htm> E.t.01.05.2015

Somali’de Türk işadamına suikast, **Haber Türk**, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/745117-somalide-turk-isadamina-suikast> E.t.01.05.2015.

Somalililerin duası: Allah Türkiye’yi korusun, **Aksiyon**, http://www.aksiyon.com.tr/dunya/somalililerin-duasi-allah-turkiye-yi-korusun_531132 , E.t. 01.05.2015

- Stratejik Düşünce Enstitüsü, “Turkey's Developing Role in Africa: Interview with Birol Akgün and Mehmet Ozkan”, sde.org.tr/en/newsdetail/turkeys-developing-role-in-africa-interview-with-birol-akgun-and-mehmet-ozkan/2576 E.t.05.05.2015
- Temel Kotil: Türk Hava Yolları, birçok havayolunun cesaret edemediği noktalara uçuyor ve uçmaya devam edecek, <https://gezimanya.com/Soylesiler/temel-kotil-turk-hava-yollari-bircok-havayolunun-cesaret-edemedigi-noktalara-ucuyor-ve> , E.t. 01.05.2015
- THY'nin sefer başlattığı ülkelere ihracat artıyor, **Zaman**, 1 Temmuz 2010, http://www.zaman.com.tr/ekonomi_thynin-sefer-baslattigi-ulkelere-ihracat-artiyor_1001471.html E.t. 19.05.2015
- TİKA SGPK Birimi, “Kalkınma Yardımlarına İlişkin Tanımlar ve Örnekli Açıklamalar”. <http://ebf.tika.gov.tr/Documents/KALKINMA%20YARDIMLARINA%20C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%20TANIMLAR.pdf> E.t. 19.05.2015
- TİKA, “TİKA Afrika'nın 28 Ülkesinde Faaliyet Gösteriyor”, [http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_afrika_nin_28_ulkesinde_faaliyet_gosteriyor_\(video_haber\)-15825](http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_afrika_nin_28_ulkesinde_faaliyet_gosteriyor_(video_haber)-15825) E.t. 17.05.2015
- TSK Somali askerini eğitecek, **Yeni Şafak**, <http://www.yenisafak.com/gundem/tsk-somali-askerini-egitecek-495667> E.t.01.05.2015
- Tuncer, Hüner. Eski ve Yeni Diplomasi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/37/1/hunertuncer.pdf> E.t.09.04.2014
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Hakkımızda, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> E.t. 16.04.2015
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Koordinatörlükler, <http://www.tika.gov.tr/tr/koordinatorklukler> E.t. 19.04.2015
- Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Tarihçemiz, <http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/tarihcemiz-222> E.t. 13.04.2015
- Türk Kızılayı, “İstanbul Politikalar Merkezi’nden İnsani Yardım Çalıştayı”, <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1952> E.t. 19.01.2015
- Türk Kızılayı, “Orta Afrika Cumhuriyeti’ne Yardım Seferberliği Başladı” <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1396> E.t. 19.02.2015
- Türk Kızılayı, “Orta Afrika’ya İnsani Yardım Devam Ediyor”, <http://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1515> E.t. 29.01.2015
- Türk Kızılayı, Türk Kızılayı 2010-2015 Stratejik Plan. http://www.kizilay.org.tr/Upload/Editor/files/1310989897_web_Turk_Kizilayi_Stratejik_Plan_2010_2015_tr.pdf E.t. 19.04.2015

- Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t. 19.04.2015
- Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t. 19.04.2015
- Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t. 19.04.2015
- Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf E.t. 19.04.2015
- Türk Kızılayı, Türk Kızılayı Batı Afrika İnsani Yardım Operasyonu.
http://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/170214_Bat%C4%B1Afrika%C4%B0nsaniYard%C4%B1mOperasyonu.pdf
- Turkish president Recep Tayyip Erdogan visits war-torn Somalia, **Daily Nation**,
<http://www.nation.co.ke/news/africa/Recep-Tayyip-Erdogan-Turkey-Somalia-Visit-/1066/2601818/-/2skxed/-/index.html> E.t.05.04.2015
- Turkist President in Somalia to Launch Development Projects”, **The New York Times**,
http://www.nytimes.com/aponline/2015/01/25/world/africa/ap-af-somalia-turkey-president.html?_r=0 E.t. 05.04.2015
- Türkiye insani yardımlarda dünyada üçüncü sırada, **Anadolu Ajansı**,
<http://www.aa.com.tr/tr/haberler/511155--turkiye-insani-yardimlarda-dunyada-ucuncu-sirada> E.t.20.04.2015
- Türkiye'den Amısom'a 1 Milyon \$lık Yardım Çeki, **Haberler.com**,
[http://www.haberler.com/turkiye-den-amisom-a-1-milyon-\\$lik-yardim-ceki-4281461-haberi/](http://www.haberler.com/turkiye-den-amisom-a-1-milyon-$lik-yardim-ceki-4281461-haberi/) , E.t. 01.05.2015.
- Türkiye'den burs bekliyorlardı, **Anadolu Ajansı**, <http://www.aa.com.tr/tr/s/20647--turkiye-den-burs-bekliyorlardi> E.t.01.05.2015
- Türkiye İstatistik Kurumu, “Dış Ticaret İstatistikleri”,
<http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=5¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5809> E.t. 19.04.2015
- TÜSİAD, “TÜSİAD International Afrika'da iş ve yatırım olanaklarını ele alan bir seminer düzenledi”, <http://www.tusiad.org.tr/blog/tusiad-international-afrikada-is-ve-yatirim-olanaklarini-ele-alan-bir-seminer-duzenledi/> E.t.06.04.2015
- TUSKON, “Türkiye-Africa Foreign Trade Bridge,” 8-9 May 2006.
World Population Statistics, Africa Population 2013,
<http://www.worldpopulationstatistics.com/africa-population-2013/> E.t.01.04.2015

Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, Uyruklarına göre Uluslararası Öğrenci Dağılım Tablosu.

U.S. Department of State, Diplomacy in Action, “The Transitional Federal Charter of the Somali Republic”, **Somalia-State**.

<http://www.state.gov/documents/organization/171637.pdf> E.t. 01.05.2015

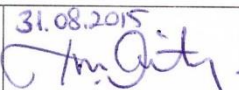
Yang, Alan H. and Hsiao, Michael. “Confucius Institutes and the Question of China’s Soft Power Diplomacy”, **China Brief** Volume: 12 Issue: 13, 2012.

http://www.jamestown.org/programs/chinabrief/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39592&cHash=ccbda5a33d17f73e50a7a3d92be5233b#.UxsajPI_skQ 20.01.2014

Yunus Emre Bülteni, Yıl:1, Sayı:2, 2009, s.3.

Yusuf Dirir Ali, “Somalia: Turkey is dead wrong,”

<http://www.sendika.org/2012/06/somalia-turkey-is-dead-wrong-yusuf-dirir-ali/> , E.t. 01.05.2015

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Tunç		Demirtaş
Doğum Yeri ve Yılı	Mersin		23.09.1988
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce		Orta Düzey
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2002	2006	Mersin Toroslar Lisesi (Y.D.A)
Lisans	2007	2012	Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yüksek Lisans	2012	2015	Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2013	halen	Uludağ Üniversitesi
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	<ul style="list-style-type: none"> -Uludağ Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri (BAP), Türkiye'nin Orta Doğu Politikasında İnsani Diplomasinin Rolü: Arap Baharı Sürecinde Mısır, Tunus, Yemen, Libya ve Suriye Örnekleri -Uludağ Üniversitesi BAP, Türkiye ve ABD'nin Suriye Krizine Yönelik Tutumlarının Karşılaştırmalı Analizi -Dış Politikanın Değişen Dinamikleri Çerçevesinde Türkiye'nin Afrika Boynuzu Politikaları, V.Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı, 11-12 Aralık 2013. Bursa/Türkiye 		
Yayımlar:	Pirinççi, Ferhat ve Demirtaş, Tunç. "Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasini: Suriye Krizi Örneği", Türk Dış Politikası Yıllığı 2014 , İstanbul, SETA Yayınları, 2015, s.11-38.		
Diğer:			
İletişim (e-posta):	tunc@uludag.edu.tr		
	Tarih	31.08.2015	
	İmza		
	Adı Soyadı	Tuna Demirtaş	

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Tunç Demirtaş
Tez Adı	Türkiye'nin Afrika Politikasında Yumuşak Güç Unsurunun Rolü
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Doç. Dr. Ferhat Pirinççi
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl ☐ 2 yıl ☐ 3 yıl ☒ ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih: 31.08.2015

İmza:

RİT-FR-KDD-12/00